

DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN MEHMET AKİF ERSOY'A AİT

“SAFAHAT” ADLI ESERİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Seçil BİÇER

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Erol Sakallı

Uşak

Ekim, 2013

**DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN MEHMET AKİF ERSOY'A AİT
“SAFAHAT” ADLI ESERİN İNCELENMESİ**

SEÇİL BİÇER

Yüksek Lisans Tezi

Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Erol SAKALLI

Uşak

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ekim, 2013

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN MEHMET AKİF ERSOY'A AİT
“SAFAHAT” ADLI ESERİN İNCELENMESİ

Seçil BİÇER

Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekim 2013

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Erol SAKALLI

Bu çalışma Mehmet Akif Ersoy'un “Safahat” adlı eserinin değerler eğitimi açısından ele alıp eserde yer alan şiirlerin MEB'in belirlemiş olduğu değerler açısından incelemek amacıyla yazılmıştır. Eserde yer alan şiirler adil olma, aile birliğine önem verme, hoşgörü, dürüstlük, misafirperverlik, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, estetik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, temizlik değerlerine yer vermesi bakımından incelenmiş olup bu değerlerin doğrudan ya da örtük bir şekilde işlendiği 607 farklı yerde bulgular tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular neticesinde Mehmet Akif Ersoy'un Safahat adlı eseri değer eğitimi açısından zengin içeriğe sahip olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan araştırmada elde edilen verilerden hareketle Mehmet Akif Ersoy'un Safahat adlı eseri Türkçe öğretimi sürecinde değer eğitimi konusunda yararlanılacak kaynaklar arasında olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Değerler Eğitimi, Safahat, Değer.

ABSTRACT**MEHMET AKİF ERSOY VALUES FOR EDUCATION AND INVESTIGATION
OF THE ARTWORK AT “SAFAHAT”**

Seçil BİÇER

Department of Turkish Language

Uşak University Social Sciences Institute, October 2013

Advistor: Assistant Professor Doctor Erol SAKALLI

This study was written with the aim of reviewing the work “Safahat” of Mehmet Akif Ersoy with regard to values education and analyzing the poems included in the work with regard to the values determined by the Ministry of National Education. The poems included in the work were analyzed with regard to the fact that they touch on being fair, giving importance to the unity of family, tolerance, honesty, hospitality, respect, love, responsibility, patriotism, philanthropy, independence, peace, being scientific, diligence, solidarity, sensitivity, esthetics, freedom, giving importance to being healthy, values of cleanliness and it was found out that these values were discussed in 607 different places either directly or implicitly. As a result of the findings, it was determined that Mehmet Akif Ersoy’s work titled Safahat has a rich content as regards education of values.

Based on the data that were obtained from the research, it was concluded that Mehmet Akif Ersoy’s work titled Safahat is among the resources to be resorted on the subject of values education throughout the term of Turkish language teaching.

Keywords: Mehmet Akif Ersoy, Values Education, Safahat, Value.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Seçil BİÇER'in "Değerler Eğitimi Açısından Mehmet Akif Ersoy'a Ait "Safahat" Adlı Eserin İncelenmesi" başlıklı tezi 8/10 /2013 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İmza

Üye (Tez Danışmanı): Yrd. Doç. Erol SAKALLI

Üye: Yrd. Doç. Dr. Erol DURAN

Üye: Yrd. Doç. Dr. Saadettin KEKLİK

Üye: Yrd. Doç. Dr. Vedat YEŞİLÇİÇEK

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Musa ÇİFCİ

ÖNSÖZ

Safahat, İstiklâl Marşı Şairi Mehmet Akif Ersoy'un 1911-1933 yılları arasında yedi ayrı kitap hâlinde yayımladığı şiir kitaplarını bir araya getiren eseridir. Safahat'ın birinci bölümü, toplum hayatı ve tarih konulu manzum hikâyelerden oluşmaktadır. Bu manzum hikâyeler Hasta, Küfe, Meyhane, Seyfi Baba, Mahalle Kahvesi, Koca Karı ile Ömer gibi hikâyelerden oluşmaktadır. İkinci bölüm Süleymaniye Kürsüsünde isimli dinî, ahlaki manzume, üçüncü bölüm, Hakk'ın Sesleri adlı manzume, dördüncü bölüm Fatih Kürsüsünde, beşinci bölüm Hatıralar, altıncı bölüm Asım, yedinci bölüm Gölgeler adlı manzumedir.

Millî şair Mehmet Akif Ersoy, günlük yaşayışla ilgili olaylarla durumları anlatan manzum şiirlerinde sosyal yaralara değinen, eğitici, öğretici yanı ağır basan konuları ele alır. Safahat şairi, yoksulluğu, sefaleti, miskinliği şiirine taşıırken, toplumun bu yaralarına parmak basarken, bazen gerçeği tasvirle yetinir, olayın kahramanının çaresizliğini göz önüne sererek, bir ortak duygu uyandırmak ister. Merhamet, inanmış insanın ortak vasfıdır. Bazen de bu olayla birlikte, olması gerekeni göstermeye çalışır. İçinde yaşadığı toplumda gördüğü aksaklıklar, onların tembelliği, bilgisizliği kadar, dini yanlış anlamaları ve dine aykırı tutumlarından kaynaklandığını anlatmaktadır.

Bu çalışma “Safahat” adlı eseri değer eğitimi bakımından millî ve evrensel açıdan incelemek amacıyla hazırlanmıştır. Eserde değerlerin hangi şekilde ve ne ölçüde yansıtıldığı tespit edilmiştir. İstiklal Marşımızın şairi olan Mehmet Akif Ersoy'un Safahat adlı eserinde evrensel anlamda değer eğitiminin incelenmesi şairin bugünkü nesil tarafından çok daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşüncesindeyiz.

Çalışmam sırasında danışmanlığımı yapan Yrd. Doç. Dr. Erol Sakallı ve Yrd. Doç. Dr. Vedat Yeşilçiçek'e yönlendirmelerinden, çok değerli katkılarından dolayı teşekkür ederim. Ayrıca her zaman bilimsel desteklerini ve teşviklerini yanımda hissettiğim Doç. Dr. Musa Çifçi ve Yrd. Doç. Dr. Zekerya Batur'a da teşekkür etmek isterim. Son olarak hayatımın her aşamasında bana aile sıcaklığını ve en değerli desteklerini esirgemeyen babam Yücel Biçer, annem Ümran Biçer ve kardeşim Anıl Sergen Biçer'e müteşekkirim. Tezimin yazım ve yayım aşamasında desteğini esirgemeyen Mustafa Evin'e teşekkürlerimi iletmem istiyorum.

Seçil BİÇER

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı Soyadı	: Seçil BİÇER
Doğum Yeri ve Tarihi	: Soma- 26/06/1985
Lisans Öğretimi	:Uşak Üniversitesi, Türkçe Öğretmenliği
Yüksek Lisans Öğretimi	:
Bildiği Yabancı Dil	: İngilizce (Orta)

Bilimsel Faaliyetleri:

Biçer, S. Kaya, M. ve Efe, F. Z. (2011) Türklerin Ezgili Çılgılığı: Şarkılarda Ve Türkülerde Yol. *CIEPO 4.Ara Dönem Sempozyumu (251-264) Uşak Üniversitesi.*

Yeşilçiçek, V., Biçer, S. (2012) Gelenek Ve Mistik Unsurların Tarihi Roman Türüne Yaptığı Katkı: Devlet Ana Örneği, *Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 4/2, s. 61–87.*

İş Deneyimi:

1. Manisa Soma Kurtuluş İlköğretim Okulu (2008-2009)
2. Manisa Soma Merkez Dershanesi (2008-2009)
3. Manisa Soma Altıntaş İlköğretim Okulu (2009-2010)
4. Uşak Uğur Dershanesi (2011-2012)
5. Uşak VIP Pi Analitik Dershanesi(2012-2013)
6. Uşak Üniversitesi (2012-2013)
7. Uşak Özel Rıfat Uğur Dershanesi (2013-...)

İletişim:

e-posta adresi : nazeninkatrem85@gmail.com

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Schwartz'ın Değer Sınıflaması Tablosu.....	13
Tablo 2. Ortak Değerler Tablosu.....	15
Tablo 3. Değerler Tablosu (Toplam).....	172

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Adil Olma	53
Grafik 2. Aile Birliğine Önem Verme	60
Grafik 3. Bağımsızlık.....	69
Grafik 4. Barış.....	75
Grafik 5. Bilimsellik.....	76
Grafik 6. Çalışkanlık.....	82
Grafik 7. Dayanışma.....	92
Grafik 8. Duyarlılık.....	98
Grafik 9. Dürüstlük	106
Grafik 10. Estetik.....	109
Grafik 11. Hoşgörü.....	118
Grafik 12. Misafirperverlik	121
Grafik 13. Özgürlük	126
Grafik 14. Sağlıklı Olmaya Önem Verme.....	132
Grafik 15. Saygı	137
Grafik 16. Sevgi	145
Grafik 17. Sorumluluk.....	149
Grafik 18. Temizlik.....	153
Grafik 19. Vatanseverlik.....	156
Grafik 20. Yardımseverlik.....	166

KISALTMALAR

Akt.	: Aktaran
Bkz.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Ens.	: Enstitü
Hzl.	: Hazırlayan
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
Nu.	: Numara
s.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğeri
Yay.	: Yayınevi

İÇİNDEKİLER

YÜKSEKLİSANS TEZ ÖZETİ.....	i
ABSTRACT.....	ii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZGEÇMİŞ.....	v
TABLolar VE GRAFİKLER LİSTESİ.....	vi
KISALTMALAR.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii

1.BÖLÜM

1.1. GİRİŞ.....	3
1.1.1. Araştırmanın Amacı.....	3
1.1.2. Araştırmanın Önemi.....	4
1.1.3. Araştırmanın Problem Cümlesi.....	4

2. BÖLÜM

2.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1.1. Değer Nedir?	5
2.1.2. Değerlerin Sınıflandırılması.....	10
2.1.3. Değer Eğitimi ve Önemi.....	16
2.1.4. Türkçe Eğitiminde Değer Öğretimi.....	20

2.1.5. Değer Aktarımı ve Türkçe Öğretimi Bakımından Şiir.....	26
2.1.6. Konu ile İlgili Yapılan Çalışmalar.....	33
2.1.6.1. Ülkemizde Yapılan Konu İle İlgili Bazı Araştırmalar.....	33
2.1.6.2. Yurt Dışında Yapılan Konu İle İlgili Bazı Araştırmalar.....	40
2.1.7. Mehmet Akif Ersoy'un Hayatı- Sanatı- Eserleri.....	42
2.1.7.1. Sanatı Ve Edebî Kişiliği.....	44
2.1.7.2. Manzum Eserleri.....	47
2.1.7.2.1. Safahat ve Safahat Dışında Kalan Şiirleri.....	48
2.1.7.2.1.1. Birinci Kitap: Safahat.....	48
2.1.7.2.1.2. İkinci Kitap: Süleymaniye Kütüphanesi'nde.....	49
2.1.7.2.1.3. Üçüncü Kitap: Hakk'ın Sesleri.....	49
2.1.7.2.1.4. Dördüncü Kitap: Fatih Kütüphanesi'nde.....	49
2.1.7.2.1.5. Beşinci Kitap: Hatıralar.....	49
2.1.7.2.1.6. Altıncı Kitap: Asım.....	50
2.1.7.2.1.7. Yedinci Kitap: Gölgelemler.....	50

3. BÖLÜM

3.1. YÖNTEM.....	51
3.1.1. Araştırmanın Yöntemi.....	51
3.1.2. Veri Toplama Süreci.....	51
3.1.3. Verilerin Analizi.....	52
3.1.3. Sınırlılıklar.....	52

4. BÖLÜM

4.1. BULGULAR VE YORUMLAR.....	53
4.1.1. Safahat'ta Değer Eğitimi ile İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	53
4.1.1.1. Adil Olma.....	53
4.1.1.2. Aile Birliğine Önem Verme.....	60
4.1.1.3. Bağımsızlık	69
4.1.1.4. Barış.....	75
4.1.1.5. Bilimsellik	76
4.1.1.6. Çalışkanlık	82
4.1.1.7. Dayanışma.....	92
4.1.1.8. Duyarlılık.....	98
4.1.1.9. Dürüstlük.....	105
4.1.1.10. Estetik.....	109
4.1.1.11. Hoşgörü.....	118
4.1.1.12. Misafirperverlik.....	121
4.1.1.13. Özgürlük.....	126
4.1.1.14. Sağlıklı Olmaya Önem Verme.....	132
4.1.1.15. Saygı.....	137
4.1.1.16. Sevgi	145
4.1.1.17. Sorumluluk.....	149
4.1.1.18. Temizlik	152
4.1.1.19. Vatanseverlik.....	155
4.1.1.20. Yardımseverlik.....	166

5. BÖLÜM

5.1. TARTIŞMALAR VE YORUMLAR.....	172
5.2. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	178
5.2.1. Sonuç.....	178
5.2.2. Öneriler.....	181
KAYNAKÇA.....	183

1. BÖLÜM

1.1. GİRİŞ

Köklü bir medeniyetin taşıyıcısı olan Türk dilinin tarihsel gelişimini incelediğimizde ve Türkçe konuşulan geniş coğrafyayı dikkate aldığımızda Türkçe'nin dünya dilleri içindeki yeri daha iyi anlaşılmaktadır. Türkçe bir kültür dili olarak güçlü bir biçimde 1893 tarihine ait olan Orhun Abidelerinde varlığını ortaya koymaktadır. Ancak bugün son yapılan araştırmalarla elde edilen bulgular, Türkçe'nin bir yazı dili olarak çok daha eski bir geçmişe sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu anlamda Türkçenin sahip olduğu kültürel varlık birikimiyle, insanlık tarihinin en önemli uygarlıklarına zemin oluşturmuştur. Burada dilin, kültür ve uygarlık dediğimiz insanlık birikimi ve mirasını nesilden nesile taşıma fonksiyonu önem kazanmaktadır. Dilin tanımlanması ve fonksiyonlarının belirlenmesi evresinde bütün araştırmacıların dilin bu yönüne vurgu yaptığı görülür. Türk Dil Kurumunun hazırladığı Türkçe sözlükte dil, “insanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban” (TDK, 2013) biçiminde ifade edilmiştir.

Ergün (1996, s. 139) dili: “ Fert tarafından yaratılan veya yok edilen bir varlık değil; fertleri aşan, onların doğduklarında çevrelerinde hazır olarak buldukları bir toplum ürünüdür.” şeklinde tanımlamıştır.

Yapıcı (2004) ise dile yönelik düşüncelerini şu cümlelerle ifade etmiştir. “ Dilin kendiliğinden ve doğal olarak gelişmesine işaret ederek; çoğu insanın, dili neredeyse genetik olarak sahip olduğumuz bir nitelik olarak algılayabildiğini belirtmektedir.”

Demirel (1993, s. 3) aynı konuda “ Bireyler arasında anlaşmayı sağlayan toplumsal bir sistemdir.” tanımını yapmaktadır.

Ergin (2000, s. 3) ise dilin tanımını “Dil insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış gizli bir antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir.” şeklinde ifade etmiştir.

Dilin konuşulduğu toplum aynı zamanda dilin biçimlendiricisidir. Dil durağan değildir. Toplum kendi ihtiyaçlarına göre zaman içerisinde dili şekillendirir. Bilim ve teknolojinin aktarımının yanında, dil aynı zamanda bir toplumun gelenek, görenek ve inançlarının da sonraki kuşaklara aktarımını sağlar. Bu da dilin konuşulduğu toplumun kültürüyle etkileşim içinde olduğunu gösterir. Kongar eserlerinde bir toplumun dilinin, o toplumun eriştiği uygarlık düzeyinin aynası olduğuna dikkat çeker ve bir uygarlığın dilindeki zenginlik arasında bağ kurar (Kongar, 1983, s. 42).

İnsanlar konuştukları dile göre duyarlar, düşünürler, kendilerini ifade ederler ve yalnızca o dili konuşanlarca anlaşılırlar. Alman filozof Heidegger “ Dil insanın evidir” demektedir. Alain de “Evin dışı tabiata, içi insana göredir.” (Akt. Sarı, 2011, s. 19) demiştir. Filozoflar bu açıklamaları yaparken aslında kültürün dille bağlantısını göstererek bir millete has oluşunu ifade etmişlerdir. Bu konuda Kerman (1988, s. 5) da “Millî kültür bütünüyle dilin içinde gizlidir.” demiştir. Dünya dillerinin doğuşu, gelişim evreleri gibi diyalektik çalışmalar, özünde etimolojik bir anlam taşısa da insan uygarlığının aidiyet, mensubiyet duyguları ile de yakından ilgilidir. Bu durum dil – kültür ilişkisinin en eski köklerine doğru yapılacak çalışmaların önünü açacaktır. Modern döneme ait dünya dilleri, tasnifleri bunlara bağlı olarak gelişen etimolojik, morfolojik ve fonolojik çalışmalar bu bağlamda gelişmiştir.

Eski dönemlerden modern döneme akan süreçte dil kültür ilişkisinin “eğitim” boyutu sürekli gündemde olmuştur. Eğitim sürecinde bireylere kültür değerlerinin kazandırıldığı, kültürün aktarılmasında da en temel ögenin dil olduğu gerçeğinden hareket edildiğinde eğitim ve kültür hayatındaki verimliliğin, dile gösterilen özenle doğru orantılı olduğu görülmektedir.

Eğitim en genel anlamıyla insanları belli amaçlarına göre yetiştirme sürecidir. Bu süreçten geçen insanın kişiliği farklılaşır. Bu farklılaşma eğitim sürecinde kazanılan bilgi, beceri, tutum ve değerler yoluyla gerçekleşir. Günümüzde okullar eğitim sürecinin en önemli kısmını oluşturur. Eğitim yalnız okullarda yapılmaz. Günlük hayattaki eğitim-okul bitişikliği, eğitim denince okulu anımsatır. Oysa okul dışında da gençleri ve yetişkinleri bir mesleğe hazırlamak ve onların hayata uyumlarını kolaylaştırmak için açılmış kısa süreli eğitim veren kurumlar vardır. Ayrıca eğitim ailede, iş yerinde, asker ocağında, camide ve insanların oluşturdukları çeşitli gruplar içinde de yer alır. En geniş anlamı ile eğitim toplumdaki "kültürleme"

sürecinin bir parçasıdır. “Kültürleme, insanın kişilik yapısı içinde doğduğu ve yetiştiği kültür tarafından belirlenir. Her toplum kendi kültürünün özelliklerini yeni kuşaklara geçirir. Toplumun bireyleri, kendi kültürünün istek ve beklentilerine uyacak şekilde etkilemesi ve değiştirmesine "kültürleme" denir. İnsanın çocuk, genç ve yetişkin olarak kendi toplumuyla bütünleşmesi toplum içinde etkinlik kazanması ve yetişmesi sırasında karşılaştığı bilinçli ve bilinç dışı öğrenmeler bu süreç sonunda elde edilir (Fidan, 2012, s. 4).”

Eğitim ve öğretim alanlarında kültür aktarımı beraberinde “değer” olgusunu da ön plana çıkartmaktadır. Günümüz eğitim sistemimizde yer alan öğretim programlarında değer eğitimi doğrudan ya da dolaylı olarak ara disiplinler şeklinde öğrenciye kazandırılmaya çalışılmaktadır. MEB ‘in belirlemiş olduğu değerler, çeşitli yöntem ve tekniklerle ders planları içerisinde yer almaya başlamıştır (MEB, 2005).

Araştırmamızın bu bölümünde kavramsal çerçeve ile ilgili araştırmalara, araştırmanın önemine, araştırmanın amacına, problem durumuna ve alt problemlere yer verilmiştir. Ayrıca literatür tarama yoluyla değerler ve değer öğretimi ile ilgili çalışmalar üzerinde durularak araştırmaya kuramsal çerçeve oluşturulmuştur.

1.1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Safahat’ta değer eğitimi araştırmaktır. Bu amacı derinlemesine irdelemek amacıyla şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Safahat’ta değerler adil olma, aile birliğine önem verme, hoşgörü, dürüstlük, misafirperverlik, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, estetik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, temizlik ne oranda yer almıştır?
2. Safahat’tan ortaokul öğrencilerinin değerler eğitiminde nasıl yararlanılabilir?

İstiklal Marş’ımızın yazarı Mehmet Akif Ersoy’un Cumhuriyet dönemi öncesi ve Cumhuriyet kurulduğunda yaptığı hizmetler göz önüne alındığında nesillere onun eserlerinden, görüşlerinden yola çıkarak toplumsal ve evrensel değerleri anlatmak hem geçmişe ayna tutmak hem de toplumsal geleceğimize katkı

yapma anlamı taşıyacaktır. Buna bağlı olarak çalışmada Akif'in manzumelerinin yer aldığı “ Safahat ” adlı eseri seçilerek, milli şairimizin dűřüncelerinden değer eğitimine katkısı belirlenmek istenmiştir.

1.1.2. Araştırmanın Önemi

Değer eğitimi sürecinde izlenecek yol, yöntem ve araştırmalara bakıldığında doğrudan o toplumun geleceği ve varlığını sürdürebilmesi ile ilgili bir durumdur. Bireylere kazandırılacak davranışlar sözel ifadelerle, görsel materyallerle olabileceği gibi gelişimsel açıdan bir bütünlük oluşturabileceği tarzda da yapılabilmektedir. Tüm bunlardan yola çıkarak bir milletin varoluş mücadelesine adanan bir hayatın izlerini yansıtan Mehmet Akif Ersoy'un “ Safahat ” adlı eserini inceleyerek öğrencilere kazandırılacak değerler belirlenmek istenmiştir.

“ Safahat ” MEB'in 15 Temmuz 2005 tarihinde yayınlamış olduğu “ 100 Temel Eser ” serisinde yer almaktadır. Mehmet Akif Ersoy ve Safahat'ın Türkiye'de en çok bilinen ve satan (*Liseedebiyat.com Safahat maddesi, Eriřim tarihi:18.06.2011*) řiir kitabı olduğu dűřünüldüęünde bu çalışmanın önemi daha iyi anlaşılacaktır.

1.1.2. Problem Cümlesi

1. Mehmet Akif Ersoy'un “Safahat” adlı eserinde değerler (adil olma, aile birliğine önem verme, hoşgörü, dürüstlük, misafirperverlik, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik, bağımsızlık, barış, bilimsellik, alışkanlık, dayanışma, duyarlılık, estetik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, temizlik) ne derece yer almıştır?

2. Mehmet Akif Ersoy'un “Safahat” adlı eserinden değer eğitimi sürecinde nasıl yararlanılabilir?

2.BÖLÜM

Bu bölümde değer, değer eğitimi, değerlerin sınıflandırılması, Türkçe eğitiminde değer eğitimi ve bu konuya ilişkin literatür taramasına yer verilmiştir.

2.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1.1. Değer Nedir?

Değer kavramı felsefe, psikoloji, sosyoloji başta olmak üzere; matematik, iktisat, dini bilimler ve tarih gibi birçok bilim alanında kullanılmaktadır. Sosyal bilimler açısından değerleri bu kadar değerli kılan insan davranışlarını ele alıyor ve yorumluyor olmasıdır. Gün içinde gazetelerde, televizyonlarda vb. yerlerde yapılan konuşmalarda, programlarda mutlaka değerlerden ve değerleri içeren konulardan bahsedilmektedir. “Değer” kelimesinin TDK’nın güncel sözlüğünde yer alan tanımı “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet. Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” (Güncel Türkçe Sözlük, 2012) şeklindedir.

Değerlere ilişkin tanımlara yer vermemiz gerekirse, değerlerle ilgili yapılan sadece bir tek kabul edilen tanıma ulaşmak yerine birtakım tanımlara yer vermenin daha işlevsel olacağı düşünülmektedir.

Değer, genelde inanılan, arzu edilen ve davranışlar için bir ölçek olarak kullanılan olgulardır. İlk defa Znaniecki tarafından sosyal bilimlere kazandırılan değer kavramı Latince “kıymetli olmak” veya “güçlü olmak” anlamlarına gelen “valere” kökünden türetilmiştir (Bilgin, 1995, s. 83).

Değer kavramının çok değişik disiplinlere girmiş olması bu kavramın tanımını oldukça güçleştirmiştir. Her bilim dalı kendi alanını ilgilendiren kısmı incelemiş, kendini ilgilendirmeyen kısmı da göz ardı etmiştir. Bu nedenlerden dolayı da genel kabul görebilecek bir tanım üzerinde bir fikir birliği sağlamış değildir (Güngör, 1983).

Toplum bireylerden iyi ve kötüyü anlamasını değil, bunları hissetmesini ister. Bireyi aşan ve yücelen bir toplumsal varlık olarak değer, kendisini doğal bir gerçeklik olarak toplumsal yaşamda kabul ettirir (Tolan, 1996, s. 233). Değerler

sosyal hayatı şekillendiren, belirleyen temel unsurların önemli bir kısmını oluşturur. Değerler, arzu edileni veya edilmeyeni, beğenileni veya beğenilmeyeni, doğru olanı veya olmayanı belirleyen temel standartlar olarak işlevde bulunurlar (Kızılcılık ve Erjem, 1992, s. 99).

Değer kavramı üzerine yapılan tanımlama ve açıklamalara bakıldığında daha çok bu kavramların felsefi, psikolojik, sosyolojik ve eğitim bilimsel bakış açılarıyla ele alınan bazı farklı yaklaşım ve görüşler olduğu görülmektedir. Bazı sosyal bilimciler tarafından sosyal değerlerin hiçbir gerçekliğe sahip olmadığı değerlerin sosyal bilim çalışmalarının dışında psikolojik ve etik bir olgu olduğu öne sürülmüştür. Ancak, günümüzdeki sosyal bilimciler değerlerin önemli bir sosyal olgu olduğu ve bilimsel inceleme ve analize konu edilmesi noktasında fikir birliğine varmışlardır (Fichter, 2006, s. 165).

İnsan değerleri, sosyal bilimler alanında sürekli ilgi çekmiş konulardan biridir. Bu ilgi, birçok sosyal bilimcinin değerleri insan davranışlarını anlama ve açıklamada temel bir öneme sahip olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 60). Düşünce tarihi boyunca bireysel ve toplumsal yaşamın bir parçası olarak var olagelen değerlerin kaynağı ve kökeni insanoğlunun ilgisini çekmiş ve bu bağlamda değerler sorgulanmak istenmiştir (Topdemir, 2008, s. 20).

Değer problemi felsefede değerlendirme problemi ve değerler problemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü “iyi nedir?”, “güzel nedir?”, “faydalı nedir?”, “doğru nedir?” gibi soruları sormak, değerlendirme etkinliğini belirli açılardan problem haline getirmektir (Kuçuradi, 1998, s. 8).

İnsan içinde bulunduğu gerçekliği değerlendiren tek varlıktır. İnsan gerçekliği değerlendirerek eylemlerde bulunur ve içinde yaşanan tarihsel ve kültürel dünyayı oluşturur. İnsan tarihsel süreç içinde kendini gerçekleştiren bir varlıktır, ama aynı şekilde tarih de insanı meydana getirir. Burada söz konusu olan tarih ve kültür, değerler dünyasıdır. İnsan, anlamlar ve değerler yaratan bir varlık olarak, bir anlamlar ve değerler dünyasında yaşar. Bu nedenle insan, hem kendisine hem de diğer her şeye bu anlam ve değerlerin içinden bakar (Günay, 2006).

Değerler, bireylerin kendileri ve başkalarıyla ilgili davranışlarına yön verip, davranış kılavuzu görevi yapmaktadır. Her birey kendisi için önemli sayılan değerler için çaba sarf etme olanağına sahiptir. Herkes sosyal çevresinde hangi davranışın

daha geçerli olduğuna hangisinin geçersiz olduğuna ilişkin önceden belirlenmiş yerleşmiş değer yargıları ile karşılaşır. Bireyler toplumsal kurallar, gelenek ve görenekler yoluyla “iyi” ve “kötüyü”, “doğru” ve “yanlış” ayırt ederek kendi ahlak ilkeleri doğrultusunda bir ölçü edinmeyi öğrenirler (Beil, 2003, s. 13–14).

Değerler, bireylerin düşünce, davranış ve yapıtlarında birer ölçüt olarak ortaya çıkarlar ve toplumsal bütünselliğin ayrılmaz bir ögesini oluştururlar. Bireyler içinde yaşadıkları toplumun ve kültürün değerlerini genellikle benimseyip bunları muhakeme ve seçimlerinde birer ölçüt olarak kullanarak daha iyi, daha doğru veya daha adil gibi genel yargılara varma olanağı bulur (Tolan, 1996, s. 233).

Değerler, toplumun sosyo-kültürel öğelerine anlam veren en önemli ölçütlerdir. Bu nedenle, toplumsal kişi ve bu kişinin davranış örüntüleri sosyolojik incelemelerin başlangıç noktasını oluştururlar. Kültürel öğeleri göz ardı eden her yaklaşım, yaşanmakta olan toplumsal süreçleri anlamaktan ve açıklamaktan uzak olacaktır (Özensel, 2003, s. 220).

Toplumsal değerler günlük hayatı belirleyen ve hatta organize eden değerlerdir. Bu değerler, aile yaşamından hukuk ve siyasal sisteme kadar geniş bir etki alanına sahiptir (Doğan, 2007, s. 620). Değerler kişiler üzerinde kimi zaman öyle güçlü baskı yapar ki, sonunda kişiler o değerlere uyarlar. Toplum belli bir hareketi genel olarak onaylar ya da onaylamazsa bu durum o hareketin doğru veya yanlış, uygun ya da uygunsuz olduğunu gösterir (Fichter, 2006, s. 171).

Toplumsal yaşamın düzenli işleyişi için yasalara uymak yetmez. Bunun yanı sıra ortak değerlerin, görenek ve geleneklerin toplumsal yaşam için birleştirici gücüne de gereksinim vardır. Başka bir deyişle, insancıl değerler olmadan toplum çarkı dönmez. Bütün dinler ve toplumsal yasalar adam öldürmeyi, hırsızlığı, başkasının hakkını çiğnemeyi günah ve suç saymışlardır. Ancak; doğruluk, konukseverlik, hoşgörü, güçsüzlere el uzatma, sevgi, saygı, yardımlaşma ve dayanışma gibi değerler sadece yasa gücüyle insanlara benimsetilemezler. Toplumsal ilişkiler, insanların tek tek ve toplu halde insancıl değerlere bağlılığı ölçüsünde ve bu değerleri içselleştirmeleri ile düzenli olarak yürür (Yörükoğlu, 2003, s. 221).

Değer, “Davranışlara genel olarak rehberlik eden ilkeler ve temel inançlar, eylemlerin iyi ya da istenilen olarak yargılandığı standartlar” olarak tanımlanmaktadır (Halstead ve Taylor, 2000, s. 169).

Değerler bir anlamda toplumu ayakta tutan dinamiklerdir. Kendini diğer toplumlardan farklılaştıran değerlerini yitirmeye başlayan bir toplum en güçlü sosyal kontrol aracını yitirmeye başlamış demektir (Avcı, 2007, s. 822).

Başka bir tanımlama ile değer, “Bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; onların ortak duygu, düşünce, amaç ve menfaatini yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke veya inançlardır” (Kızılcılık ve Erjem, 1992, s. 99).

Rokeach’e göre (Akt. Bilgin 1995, s. 83) değer, “kişisel ya da toplumsal olarak zıt ya da 12 farklı bir davranış biçimi veya yaşam amacına karşı tercih edilen, belirli bir davranış biçimi ya da yaşam amacı şeklindeki kalıcı inançtır”. Değerler, kültürel olarak tanımlanmış toplumsal standartlardır. Değerler, neyin olması neyin olmaması gerektiğini belirten, iyilik ve inançlar hakkındaki soyut ölçülerdir. Değerler, toplumsal denetleme araçları arasında önemli bir yer tutar. Doğru-yanlış, güzel-çirkin, iyi-kötü hakkında oluşan genel anlayışlar toplumsal bütünlüğün sağlanması işlevini görürler (Bahar, 2008, s. 68).

Değer kavramı, “Felsefe Sözlüğü”nde” Hançerlioğlu (2002, s. 54) tarafından “Nesne ve olayların, insanca önemini belirleyen niteliği...” biçiminde tanımlanmıştır. Yine bu sözlükte ruhbilimsel anlamda ise, değer kavramının “nesne ve olguların bireysel ve öznel önem taşıyan niteliği”ni ifade ettiği belirtilmiştir.

Güngör (1993, s. 18) tarafından değer kavramı şöyle tanımlanmıştır: “Değer hükmü bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğunu belirten ifade ise, o halde değer de bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır”. Doğan (2000, s. 411) tarafından ise değer kavramı, “bir kişi ya da bir topluluğun ideal kabul ettiği var olma ya da hareket tarzı” olarak tanımlanmıştır.

Değerler alınan kararların rehberidir. Kendi değerlerini iyi bilen ve onlara göre hareket eden insanlar yaşadıkları toplumda lider konuma geçerler. İnsan yaşamındaki kararlar değerlerin netleşmesine bağlıdır (Robbins, 1995, s. 432–435).

Değer, belirli bir durumu bir diğerine tercih etme eğilimi olarak da tanımlanmaktadır. Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya

yarayan anlayışlardır. Ayrıca değerler, bireylerin neyi önemsediklerini tanımlayarak istekleri, eğilimleri ve tercihleri gösterir (Erdem, 2003, s. 56).

Çağlar (2005), değerleri, bireylerin düşünce, tutum ve eylemlerinde birer standart olarak ortaya çıkan kültür olarak adlandırılabilceğini ifade etmektedir. Hacıkadiroğlu (2002), ise değeri, en geniş anlamıyla eleştirilen niteliklerin genel adı olarak tanımlarken Başaran (1992), değeri bir nesne, işlem, fikir ve/ veya eylemin değerler örgüt içerisinde taşıdığı önemi belirleyen nitelik ve nicelik şeklinde tanımlamakta ve nesne, işlem, fikir ve / veya eylemin değerlendirilmesinde araç olarak kullandıklarını belirtmektedir. Özgüven (1994), davranış bilimciler ve sosyal psikologlar değerlerin bir yandan bireysel tutum ve davranışları, bilişsel süreçleri etkilediğini, diğer yandan toplumun kültürel kalıplarıyla etkileşimde bulunduğunu ve onları yansıttığını kabul etmektedirler.

Değer, insana özgü olanakları insanı insan yapan ve diğer canlılardan ayıran olanakları başka bir deyişle insana özgü bütün etkinlikleri insansal etkinlikler olarak amaçlarına uygun tarzda gerçekleştirebilecek duruma gelmelerine yardımcı olmaktadır. Aristoteles'in deyişiyile, kişilere "insan işini" yapabilecek duruma gelmeleri için yardımcı olmak: insan özgü diğer bütün etkinlikleri amaçlarına uygun gerçekleştirebilecek duruma gelmelerine yardımcı olmaktadır; başka bir ifadeyle kişilere doğru bilmenin, doğru düşünmenin, doğru değerlendirmenin, doğru eylem içinde olduğunu görebilmesine yardımcı olmaktadır (Kuçuradi, 1995).

Aynı şekilde Tural: "Değer; bir sosyal yapının varlık, birlik, işleyiş ve devamının sebebi olarak kabul edilen, tasvip ve teşvik gören, korunmaya çalışılan inanışlara "değer" denilir. Bir toplumdaki değerler, bazen iman, bazen kanaat, bazen bilgi şeklinde ortaya çıkar. Kaynağı, ortaya çıkış şekli ve yaptırım gücü ne olursa olsun, değerler, kavramlara yüklenen manalardır. Değerler, temel bakış açıları veya temel ilkelerin esas aldığı yaklaşım atomlarıdır. Değerlerden her biri, o sosyal yapının tarihî birikiminin sonucu olarak meydana gelir. Değerler, o sosyal yapıyı oluşturan üyelerin büyük çoğunluğu tarafından benimsenirler (Tural, 1988, s. 5)."

Yukarıda ifade ettiğimiz değer tanımlarından yola çıkarak değer kavramının; insanı insan yapan özelliklere sahip olan, ve insanı diğer canlılardan ayıran temel özellikleri içinde barındıran buna bağlı olarak da insanların davranışlarına yön veren inançlar bütünü olarak tanımlayabiliriz.

2.1.2. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerler, geçmiş yıllarda yapılan araştırmalarda türlerine gruplandırılarak incelenmiştir. Allport, Vernon ve Litzey (1960), çalışmalarında değerleri;

1. Estetik değerler
2. Bilimsel değerler
3. Ekonomik değerler
4. Siyasi değerler
5. Sosyal değerler
6. Dini değerler

Olmak üzere 6 temel kategoride incelemiştir (Topçuoğlu, 1999).

Değerleri ayrıca temel ve aracı değerler olarak sınıflandırdığımız gibi, bu değerleri de kendi aralarında bazı hususiyetlerine göre sınıflandırılabilir. Temel değerler şahsi ve sosyal değerler olarak ikiye ayrılırlar. Temel değerlerin sınıflandırılmasında esas; değerlerin şahsa dönük ve topluma dönük olması ya da şahsa özgü veya şahıslar arası olmasıdır. Mesela iç huzur, selamet gibi değerler şahsa özgüken barış içinde bir dünya, kardeşlik gibi nihai durumlar şahıslar arası bir nitelik taşırlar (Şirin, 1983). Değerlendirmesini yapmaktadır.

Güngör (1993) ise değerleri 6 başlık altında toplamıştır. Bu kategorileri; estetik, teorik, iktisadi, siyasi, sosyal ve dini değerler olarak sınıflandırmamız mümkündür demektedir.

Filiz (1998) de farklı bir değerler sınıflaması yaparak, değerleri içerik (amaçsal- niyetsel) ve araçsal (işlevsel) değerler olmak üzere iki kategoride toplamıştır.

Yine Şirin bu konuda, Ahlaki değerleri de ahlaki değerle ve beceri değerleri olarak ikiye ayırabiliriz. Ahlaki değerler davranış tarzlarına ait olup hedef olan durumları ihtiva etmez. Bu değerler, aracı değerlerin belirli türlerini kapsar. Kişiler arası bir niteliğe sahip olan ahlaki değerler, yanlış yapmaktan dolayı insanda suçluluk duygusuna yol açar. Dürüstlük, kibarlık, sorumluluk sahibi olmak gibi değerle ahlaki değerlere örnek verilebilir (Şirin, 1983). Tespitini yapmaktadır.

Güngör ise, aynı konuda: “Ahlaki değerler insanın değer sisteminde apayrı bir bölüm teşkil etmiyor. Başka cinsten- mesela ilmi, siyasi – değerler ahlak değerleriyle sıkı bir münasebet halindedir ve bunlar pekâlâ birer ahlaki değerler görünümü alabilir. Mesela başkalarının görüşlerine saygı duymak hem ilmin hem de ahlakın gereğidir. Fakat bu yakınlığa bakarak mesela ilmin, siyasetin, birer ahlak sistemi olduğunu söyleyebilir miyiz? Bu sıkı münasebeti başka bir şekilde daha doğru kavramlaştırmak da mümkündür; nitekim günlük hayatımızda biz bunu daima yapıyoruz. İnsan faaliyetinin her sahası – ilim, sanat, din, siyaset vs. – genel ahlaka uyumlu fakat özel durumlar gösteren ahlaki prensipler ihtiva eder (Güngör, 1993).” Değerlendirmesini yapmaktadır.

Erol Güngör’ün de kabul ettiği sınıflama olan Spranger değer sınıflamasından da bahsetmek gerekir. Spranger bu sınıflamayı 1928 yılında yapmıştır. Daha sonra Spranger’den ilham alarak “ Study of Values ” adlı geniş bir çalışma yapan Allport, Vernon bu sınıflandırmayı ölçeğe dönüştürmüşlerdir.

Spranger değerleri 6 temel değer grubunda toplamıştır; estetik, teorik (veya ilmi), iktisadi, siyasi, sosyal ve dini değerler. Bunlar insan hayatının belli başlı varlık sahaları olduğuna göre, herkes kendi hayatında bunlara bu veya şu derecede bir kıymet verir veya bunlar karşısında belli bir tavır alır. Güngör bu değer kategorilerinden bahsederken ahlaki değerleri de katar, bu konu ile ilgili şunları söyler: “ Biz araştırmamızda klasik değer sıralamasına sadık kalarak bunlar bir de ahlaki değer boyutu ekledik.” (Güngör, 1993, s. 61).

Değerlerin sınıflandırma çabalarının günümüze yaklaştıkça metodik olarak arttığı gözlemlenmektedir.

Rokeach’ın 1973 yılındaki çalışmasına göre değerler şu şekilde sınıflandırılmıştır. 1. “gaye değerler” ; aile güvenliği, barış içinde bir dünya, başarılı olma, bilgelik, dini olgunluk, eşitlik, gerçek dostluk, güzellikler dünyası, heyecan verici bir hayat, iç huzur, mutluluk, kendine saygı, gerçek dostluk, özgürlük, rahat bir hayat, sosyal kabul, ulusal güvenlik, zevk. 2. “ vasıta değerler” ; bağımsız olma, affedici, cesaretli, dürüst, entelektüel, geniş görüşlü, hırslı, itaatkâr, kendini kontrol edebilen, nazik, kendine hâkim, mantıklı, neşeli, sevecen, sorumluluk bilinci olan, temiz, yardımsever, oluşturmacı “yaratıcı” (Rokeach, 1973, s. 28).

Aynı şekilde Ketenci (1997), çalışmasında değerleri şu şekilde sınıflandırmıştır: insani değer “dil, bilgi, sanat” , toplumsal değerler “adalet, laiklik”, etik değerler “adil olmak, dürüst olmak”, millî değerler, burjuva değerleri, batılı-doğulu değerler, evrensel değerler, İslâmi değerler “Ketenci İslâmi değerler demiştir. Ancak bu değeri genelleyecek olursak dini değerler diyebiliriz.”, tarihî- turistik değerler “buna da kültürel değerler demek daha doğru olacaktır.” Değerlendirmesini yapmıştır.

Scheller (1966)’ e göre “bütün değerler aynı özelliklere sahip değildirler. Değerlerin taşıyıcıları vardır ve değerler taşıyıcılarına ahlâkla ilgilerine ve göreliliği olup olmadıklarına göre üç gruba ayrılırlar:

1. Kişisel değerleri
2. Vital (hayati) değerler
3. “şey” lerin taşıdığı değerler.

Birinci gruptaki değerler; iyi, kötü, sevgi ve nefret gibi değerlerdir. Bu değerlerin taşıyıcısı kişilerdir. İkinci gruptaki değerler ise, sağlıklı olma ve hasta olma, bitkin ve dinç, gülbüz ve cılız, asil ve bayağı olma gibi değerlerdir. Bu değerlerde temelini canlı varlık dünyasında yani insan, hayvan ve bitkide bulurlar. Üçüncü grupta yararlı, hoş gibi değerlerle kültür değerleri, ekonomik, estetik değerler vardır. Bu değerlerin temelinde belli bir “şey” vardır. İşte bu “şey”e Scheller “değer taşıyan şey” adını vermektedir.” Değerlendirmesini yapmaktadır.

Mengüşoğlu (1988), Özlem (1982), ve Akarsu (1979)’ ya göre; Scheller bu üç grup değeri “mutlak değer” ve “göreceli değerler” olarak iki grupta toplar. Ahlak değerleri, kişi değerleri ve kutsal değerler (die Werte des Hellen) mutlak değerlerdir (Akt. Ketenci, 1997, s. 28).

Dilmaç ise, insanların hayatlarında yer alan ve önemsedikleri en belirgin değerleri şöyle sıralamıştır:

1. İnsanları sevmek
2. Uyumlu olma
3. Hırsları kontrol altına alma
4. Başkalarının mutluluğunu isteme

5. Kendini kontrol etme
6. İyi insan olma
7. Manevi değerlere inanma
8. Yardımsever olma
9. Tecrübeli ve bilgili olma
10. Dost edinme
11. Evlat yetiştirme
12. Eser oluşturma (Dilmaç, 1999, s. 16–17)

Bu konuda çalışmalar yapan Evin ve Kafadar (2004, s. 296), çalışmalarında değerleri ulusal ve evrensel değerler olarak ele almışlardır. Bu değerleri şu şekilde ayırmışlardır. Ulusal simgeler ve değerler olarak; millet, devlet, vatan, ordu, Cumhuriyet, ulusal simgeler (ulusal marş, anıtlar, bayram, bayrak), kahramanlık, dil, gelenek ve görenekleri belirtmişlerdir. Evrensel değerler olarak; demokrasi, insan hak ve özgürlükleri, uygarlık, barış, eşitlik, bilim ve bilimsel düşünme, sanat, çevre duyarlılığı, sevgi' yi belirtmiştir. 9 tane ulusal 9 tane de evrensel değer ifadesine yer vermiştir.

Bir diğer değer sınıflandırması da Schwartz tarafından yapılmıştır. Schwartz, Rokeach'ın belirlediği değerler üzerinde bazı değişiklikler yaparak Rokeach'ın belirlediği 18 gaye ve 18 vasıta değerini 10 temel tipinde gruplamıştır. Bu değer tiplerinin açıklamalar kısmında verilen değerlerin toplamı ise 57'dir. Bu durum aşağıdaki tabloda özetlenmektedir.

Tablo.1. Schwartz'ın Değer Sınıflaması Tablosu

Schwartz'ın Değer Sınıflaması Tablosu	
Değer Grupları	Değerler
Güç (Power): Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görüntümü koruyabilmek, insanlar tarafından benimsenmek.
Başarı (Achievement): Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi	Başarılı olmak, yetkin (muktedir) olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak, zeki

	olmak.
Hazcılık (Hedonism): Bireysel zevk ve haza yönelim	Zevk, hayattan tad almak.
Uyarılım (Stimulation): Heyecan ve yenilik arayışı	Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak
Özyönelim (Self- direction): Düşünce ve eylemde bağımsızlık	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak, kendine saygısı olmak.
Evrenselcilik (Universalism): Anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek	Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyaya barış istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğayla bütünlük içinde olma, çevreyi koruma, iç uyum
İyilikseverlik (Benovolence): Bireyin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi ve anlamlı bir hayat, alçakgönüllü olmak
Geleneksellik (Tridition): Kültür veya dinsel töre, fikirlere saygı ve bağlılık	Alçakgönüllü olmak, dindar olmak, hayatın bana verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı bir hayat(dünyevi işlerden el ayak çekmek), mahremiyet
Uyma (Confirm): Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlanması	Kıbarlık, itaatkâr olmak, anne- babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek
Güvenlik (Security): Toplumun var olan kişilerinin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği	Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek, bağlılık

	duygusu, sağlıklı olmak
--	-------------------------

Kağıtçıbaşı ve Kuşdil (2000, s. 61), Akbaş (2004, s. 34).

Ryan ve Bohlin'in çalışmalarında değer konusunda, "Bütün toplumlarda yaygın olarak ortak anlama gelen değerler kullanılır. Başkalarının varlığına saygı da başka bir evrensel değerdir. Özgürlük, adalet, cesaret ve kendine hâkim olma gibi değerler antik Yunandan beri görülür (Ryan ve Bohlin, 1999, s. 7)." Tespitini yaparken,

Kinnier & Kernes ve Dautheribes (2000), dünyada insanların inandığı tüm dinlerle ilgili, Lâiklik kurumlarla ve uluslar arası kuruluşlarla ilgili dokümanları inceleyerek, evrensel çekirdek ahlâki değerlerin bir listesini çıkarmışlardır. Herkes için ortak olarak kabul edilebilecek bu değerler şunlardır: Gerçeği arama, adaleti arama, kendini koruma ve kendine saygı gösterme, kendini övmeme veya benmerkezci olmama, davranışlarından sorumlu olma ve vicdanına göre hareket etme, tüm insanlar arasındaki bağımlılığa saygı duyma, başkalarına yardım etme, diğerleri için saygılı, hoşgörülü ve bağışlayıcı olma, başkalarına zarar vermeme, çevreyi ve diğer canlıları korumak şeklinde tespitlerde bulunmuşlardır.

Bilim dünyasının değer kavramına getirdiği bu tanım ve tasniflerin, ulusların eğitim programlarına yansımaları ise şöyle örneklendirilebilir:

Tablo.2. Ortak Değerler Tablosu

Ülke Adı	Ortak Değerler
Türkiye	Adil olma, aile birliğine önem verme, hoşgörü, dürüstlük, misafirperverlik, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, estetik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, temizlik (Köroğlu,2006).
Yeni Zelanda	Doğruluk, itaat etme, başkalarını düşünme, dürüstlük, saygı, sorumluluk, iyi kalplilik, görev, merhamet (Heenon, 1996).

Avustralya	Tarafsızlık, gerçeğe saygı, akıl yürütmeye saygı, adalet, eşitlik, başkalarının iyiliğini düşünme, özgürlük, çeşitliliği kabul etme, çatışmalara barışçıl çözümler arama (Moroz & Reynolds, 2000).
ABD "NCSS"	Özgürlük, gizlilik, doğruluk, hukukun üstünlüğü, insan onuru, adalet, sadakat, uluslar arası insan hakları, hakkaniyet, eşitlik, sorumluluk, dürüstlük, çeşitlilik, otoriteye saygı (NCSS, 1984).

(Akt. Doğanay, 2006, s. 263).

2.1.3. Değer Eğitimi Ve Önemi

Değer ve değer eğitimi meselesinin, milletlerin geleceği ve varlığı ile olan ilgisi, şimdiye kadar sunulan değerlendirmelerde açıkça karşımıza çıkmaktadır. Doğan bu konuda; "Bir ülkenin eğitim sistemi o ülkenin önem verdiği ve eğitim sistemine de yansımış olan değerlerle başlar. Bu değerler eğitimin çerçevesini, amaçlarını ve yönünü belirler (Doğan, 1997, s. 18)." Değerlendirmesini yapmaktadır. Bu anlamda,

Kirschenbaum(1994, s. 3-6)'un belirttiği üzere 1900'lü yıllardan başlayarak ahlak ve değer eğitiminin yöntem ve amaçları üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Değer ve ahlak eğitimi İkinci Dünya Savaşı sonunda geleneksel metotlarla sürdürülmüştür. 1960'dan sonra geleneksel rol ve değerler sorgulanmaya başlanmıştır. 1960–1970 yılları arasındaki değer eğitimi ile ilgili gelişmeler popüler bir sloganla "insanın gücü" olarak adlandırılmıştır. Bu dönemde değer öğretimi ve öğretmenin modeli yerine öğrenciyi kendi değerlerini açıklamaya cesaretlendirme, ahlaki muhakeme yapabilme ve değer analizi becerilerini geliştirmeye çalışmışlardır. 1980'den sonra toplum eleştirmenleri, veli grupları, dini liderler ve siyasi patilerin çoğu yeniden geleneksel değerler dönmüş, bunun sonucunda saygı, sorumluluk, öz disiplin, aile, vatan sevgisi ve başkalarına hizmet gibi değerler öne çıkmıştır. 1980–1990 yılları arasında ise muhafazakârlık ve geleneksel değerlere bağlılığın öne çıktığı görülmektedir.

Değer eğitiminin okullarda verilme zamanına değinecek olursak; bilindiği üzere ilk eğitim ailede başlamaktadır. Çocuk çevresiyle etkileşimi sonucu birtakım olguları zihnindeki şemasına yerleştirme ve geçirdiği yaşantılar neticesinde değer olgusuna ilişkin var olan şemanın içersine yeni bilgileri aktarır. Aileden sonra ikinci

eğitim yeri okuldur. Kıncal (1991, s. 23)' a göre ocuk ve ergenin eğitiminden, geleceğinden aileler birinci derece sorumlu olmakla beraber okul bu konuda aileyi izleyen ikinci sorumlu kurumdur. Aile bir öğretme öğrenme sistemidir ve ebeveyn çocukların ilk öğretmenidir. Bu yönüyle okul ve aile, daha birçok işlevleri olmasına rağmen, eğitim işlevi diğer işlevlerin önüne geçen iki kurum grmdedir (Hamby, 1992, s. 57–58). Gelişim özelliklerini dikkate aldığımız zaman okul, aile ve diğer eğitim kurumlarının, ortamlarının ocuk üzerinde farklı etkiye sahip olduğu bir gerçektir. Bu nedenden dolayı verilen değer eğitimini çocuğa görelilik ilkesi doğrultusunda gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Değer eğitimi, eğitimdeki değerler transferini güçlendirme yolları arar. Bu transfer ise okuldaki müfredat ve ahlaki atmosferle ilgilidir. Eleştirel düşünme, fikirlerin/düşüncelerin analizi ve karşılaştırılması aracılığıyla değerler ve değer gelişimi hakkındaki düşüncelerini geliştirmeyi amaçlar (Veugelers, 2000, s. 37)

Dünyanın farklı yerlerinde değer eğitimi ile ilgili uygulamalar gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Değerlerin ğretimi konusunda ise okul unsuru ön plana çıkmaktadır. Değerler, sınıflarda açıkça ve okulun ve toplumun etkinlikleri, ilişkileri aracılığıyla öğretilir. Okullarda temel değerler insanların nasıl iletişim kurduğunu, nasıl bir arada çalıştığını ve kararlar verdiğini etkiler. Bu temel değerler ise bölümün ve okulun politikasında, prosedürlerinde yansıtılır. Değerler ğrenci refahına ve disiplinine rehberlik eder. Ayrıca, okulun ebeveynlerle nasıl iletişim kurmasına ve karar verme sürecine yetkililerin, öğrencilerin ve ebeveynlerin katılmalarına yardım eder. Bunun yanında öğrencilere sağlanan öğrenme deneyimlerine ve bunların nasıl sağlandığına rehberlik eder. Değerler okul toplumunda bütün bireysel ve grupsal karar verme sürecine katkı sağlar. Bu anlamda,

Carbone & Peter (1991), değer eğitimini, eğitimin ve etiğin çok yönlü bileşimi olarak tarif ederler.

Değer kavramının ğretimi sürecinde, öğretmenin önemi son derece önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Tyree ve Vence'nin çalışmalarında bu konuya değinilir.

Değer eğitimini vermesi gerekenlerden biri de öğretmenlerdir. Tyree & Vence'ye (1997) göre ğretmenler;

- Model olmalı,
- Sınıf içinde ortak bir sosyal doku oluşturmali,
- Her öğrenciye sorumluluk verip, onların ahlaki gelişimlerine katkıda bulunmalı,
- Öğrencileri cesaretlendirip, cezalandırarak değerleri empoze etmeli,
- Öğrencilere karar verme imkânı tanımalı,
- Öğrencilere paylaşım fırsatı vermeli,
- Ortaklaşa çalışmaya teşvik etmeli,
- Tartışma ve paylaşma ortamları oluşturmali (Akt: Dilmaç, 1999, s. 23)

Biçiminde özetlenen özelliklere sahip olmalıdır.

İnsanlar doğumundan itibaren değer eğitimi ile iç içedir. Bunun farkında olması veya olmaması önemli değildir. Ancak okulda verilen değer bilinçli planlı ve programlı olmalıdır. Devletlerin eğitim politikalarının içinde vatandaşlarına değer kazandırma düşüncesi hâkimdir. Ülkemizde sosyoloji, psikoloji, vatandaşlık ve insan hakları, din kültürü ve ahlak bilgisi gibi derslerde öğrencilere doğrudan değer ile ilgili bilgilerin verildiği görülmektedir. Bir de “ Tarih, Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı” gibi derslerde doğrudan olmasa bile dolaylı veya örtük program içinde değer bilinci kazandırılmaya çalışılmıştır. Ancak 2004 yılında pilot uygulaması başlayan ve 2005–2006 eğitim öğretim yılında Türkiye’de uygulanmaya başlanan “sosyal bilgiler” dersi ve diğer derslerde doğrudan kazandırılacak değerler belirtilmeye başlanmıştır. Bu konuda Northwiev Puclic Schools, Grand Rapids adını taşıyan çalışma son derece dikkate değerdir. Bu çalışmada değer eğitimi konusunda şu tespitlere yer verilir:

(Northwiev Puclic Schools, Grand Rapids, MI.,1970, s. 2) göre değer eğitiminin amacına ulaşabilmesi için;

- Bireysel değer sistemleri aydınlanmasında öğrencilere yardım için birçok strateji materyalin geliştirilmesi,
- Yeni fikir ve materyalleri oldukça etkili kullanmaları için onlara birçok tecrübeli eğitimcinin ilgi göstermesi,
- Değer kavramının kurulması için çeşitli teorilerin geliştirilmesi,
- Çeşitli konularda değerlerle ilgili teorilerin geliştirilmesi,

- Değer eğitiminde bir diğerine nasıl daha iyi hizmet yapılacağını öğrenmek için birçok insanla birlikteliğin sağlanması,
- Değer eğitimi ile ilgili araştırma hakkında birçok insana bilgi verilmesi (Akt. Dilmaç,1999, s. 24) gerekmektedir.

Bütün eğitimciler ve anne-babalar çocukları en iyi biçimde yetiştirmek çabasıdadır. Çocuğun erdemli bir insan olarak toplumsal yaşamda yerini alması, en az iyi bir öğrenimden geçip başarılı bir yetişkin olması kadar önemsenir. Doğruluk, büyüklere saygı, törelere ve görgü kurallarına uyma, küçüklere ve güçsüzlere yardım, adil olma ve hak gözetme gibi değerler her toplumda ve her çağda insanlar için aranan nitelikler olmuştur (Yörükoğlu, 2003, s.221). Sözü edilen bu niteliklerin genç kuşaklara aktarılarak erdemli birer yurttaş olmaları büyük ölçüde kendileri için düzenlenecek değerler eğitimi ile mümkündür.

Toplum yaşamı ile ilgili doğruluk, büyüklere saygı, törelere ve görgü kurallarına uyma, küçüklere ve güçsüzlere yardım, adil olma ve hak gözetme gibi değerleri çocuklara kazandıran anne babalar ve öğretmenler çocuklara sadece yardım etmiş olmakla kalmazlar; aynı zamanda sıkıntılarını başkalarının sırtına yüklemek yerine, kendi sorunları olarak algılamalarını sağlarlar. Sağlam temel ilkelerle yetişmiş çocuklar, kendi ayakları üzerinde durabilen, kritik durumlarda nasıl davranacakları konusunda kararlı olmalarını sağlayan donanıma da sahip olurlar (Beil, 2003, s. 19).

Eğitim felsefecilerinin ve kuramcılarının gündeminde her zaman değer ve Ahlak eğitimine ait sorular olmasına rağmen bu durum son zamanlarda “değerler eğitimi” adı ile bütün dünyada mesleki, kamusal ve siyasi alanlarda ilgi odağı olmuştur. Değer, ahlak ve manevi eğitim üzerine uluslar arası mesleki konferanslardaki büyük güncel artışa ek olarak, bu konu hakkında kitap ve dergilerde küresel bir çoğalma olmuştur. Bunun yanı sıra okullarda değer eğitimine merkezi bir dikkat dünya genelinde artmıştır (Carr, 2000).

Slater (Akt. Keskin 2008, s. 20) tarafından değerler eğitimi geniş bir bakış açısıyla şöyle tanımlanmıştır:

“Değerler eğitimi, manevi, ahlaki, sosyal ve kültürel eğitim; kişisel ve sosyal eğitim; dini eğitim; çok kültürcü/ırkçı-karşıtı eğitim; program ötesi temalar; özellikle vatandaşlık, çevre ve sağlık; manevi özen; okul etiği; programa ek etkinlikler; geniş toplum bağlantıları; ortak ibadet/toplantı; öğrenen bir topluluk olarak okul yaşamı gibi ortak yaşam deneyimlerin bir sınıflamasını

yapabilmek için yeni bir şemsiye terimdir.” Bu tanım, adeta bir sosyal oluşumun bütün unsurlarını ilgilendiren ilişkiler bütününe değer kavramının katkısını barındırmaktadır.

2.1.4. Türkçe Eğitiminde Değer Öğretimi

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın hazırlanmasında; yapılandırıcı yaklaşım, çoklu zekâ yaklaşımı, öğrenci merkezli eğitim, bireysel farklılıklara duyarlı eğitim, tematik sarmal ve beceri yaklaşımı gibi günümüz eğitim yaklaşım ve modelleri göz önünde bulundurulmuştur (MEB, 2009).

Bilgi çağını yaşayan dünyamızda birey ve toplumun geleceği, bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretme becerilerine bağlı bulunmaktadır. Bu becerilerin kazanılması ve hayat boyu sürdürülmesi çağdaş bir eğitimi gerektirmektedir. Bu süreçte uygulanan eğitim yaklaşımları ve programları büyük önem taşımaktadır.

Günümüzdeki gelişmeler eğitimin her alanını etkilemekte ve eğitim yaklaşımlarında köklü değişikliklere neden olmaktadır. Geleneksel eğitim yaklaşımlarının yetersiz kaldığı bilgi ve teknoloji çağında, yapılandırıcı yaklaşım, çoklu zekâ, öğrenci merkezli eğitim, beyin temelli öğrenme gibi yeni yaklaşımlar ön plana çıkmaktadır. Bu yaklaşımlarla eğitim sürecinde öğrencinin davranışını değiştirmek yerine dil ve zihinsel becerilerini geliştirmeye ağırlık verilmektedir.

Bu gelişim sürecinde öğrencilerin;

- Dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve sunu yapma,
- Düşünme, anlama, sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, tahmin etme, analiz, sentez yapma ve değerlendirme,
- Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihninde yapılandırma,
- İletişim kurma, arkadaşlarıyla iş birliği yapma, tartışma, sorun çözme, ortak karar verme ve girişimcilik,

gibi becerileri geliştirmeleri beklenmektedir (MEB, 2009).

Öğrencilerin zihinsel becerilerini geliştirme, iletişim kurma, duygu ve düşüncelerini ifade etme, bilgi edinme ve öğrenmelerinde dilin önemli bir yeri bulunmaktadır. Dil ve zihinsel becerilerin gelişimi, öğrencilerin olayları sorgulama, çok yönlü düşünme, değerlendirme, karar verme, sosyalleşme ve çağdaşlaşma süreçlerini kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle öğrencilerin küçük yaşlardan itibaren dil ve zihinsel becerilerini geliştirmek gerekmektedir. Bu beceriler dilin öğrenme alanları olan dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve sunu içinde birlikte

ele alınmaktadır. Bunlar öğrenme sürecinde karşılıklı olarak birbirini etkilemekte ve tamamlamaktadır. Bu nedenle Türkçe öğretiminde dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve görsel sunu öğrenme alanları bir bütün olarak ele alınmaktadır.

Günümüzde Türkçe öğretimi sadece dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve görsel sunu becerilerinin geliştirilmesi değil, aynı zamanda düşünme, anlama, sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, tahmin etme, analiz-sentez yapma, değerlendirme gibi zihinsel becerilerin geliştirilmesi olarak anlaşılmaktadır. Bu durum Türkçe öğretiminde dil becerileriyle birlikte zihinsel becerilerin de geliştirilmesini ön plana çıkarmaktadır. Bunlara ek olarak iletişim kurma, öğrenme, bilinçli kararlar verme, çağdaş toplumun gereklerini yerine getirme, öğrenmeyi sürdürme gibi becerilere de ağırlık verilmektedir. Bu anlayıştan hareketle, Türkçe öğretiminde öğrencilerin hayat boyu kullanacakları bilgi ve becerileri kazanmaları beklenmektedir.

Türkçe dersi, dersin içeriği ve niteliği bakımından edebi eserler aracılığıyla milli kültürün yeni nesillere aktarımı, değerler eğitimi ve kişilik oluşturma sürecinde önemli bir yere sahiptir.

Türkçe dersi, milli kültür, değer ve bilgi aktarımının yanı sıra becerilerin (MEB, 1998, s. 4) geliştirilmesini hedeflemesi açısından değer eğitiminin etkili bir biçimde yapılabileceği derslerin başında gelir. Bu durum Yaman vd. tarafından şu biçimde ifade edilmiştir:

“21. yüzyılın yetiştirmeyi amaçladığı bireylerin taşınması gereken temel becerilerin başında milli, manevi ve evrensel değerlere duyarlı olma; kişisel ve sosyal değerlere önem verme ve estetik zevk kazanma becerileri gelmektedir. Öğrencilerin söz konusu becerileri kazanmasında Türkçe derslerinin ayrı bir yeri vardır. Türkçe derslerinde, farklı edebi eserler aracılığıyla öğrencilerin konuşma, yazma, okuma ve dinleme becerileri geliştirilmesi hedeflenmekte ayrıca incelenen eserlerdeki değerler öğrencilere aktarılmaktadır.” (Yaman vd., 2009, s. 105)

Türkçe dersinin değer eğitimi ve aktarımındaki yeri ve önemi belirtilirken, değer aktarımında kullanılacak olan metinlerde bulunması öngörülen özellikler ve bu metinlerin önemine Özbay vd. tarafından şu biçimde değinilmiştir:

“Metinler içerisinde toplumun duyuş, düşünüş ve estetik zevkini yansıtan edebi metinlerin ayrı bir yeri vardır. Türkçe derslerinde Türk edebiyatının da seçkin

eserlerinden örnek metinlere yer verilmelidir. Bu metinler, Türk'ün hayata bakışını öğrenciye sezdirmesi bakımından önemlidir.” (Özbay vd., 2011, s. 25)

Aynı zamanda etkili bir değer eğitiminin gerçekleşebilmesi için okutulacak metinlerde bulunması gereken özelliklerin yanı sıra dönemin koşullarına kültürel ve teknolojik değişimine uygun, çeşitli yöntem ve tekniklerden yararlanan bir program yapılmalıdır. Bu program sayesinde okulların değer eğitimi sürecine etkin bir biçimde katılımı sağlanabilir. Bu süreçte Türkçe dersinin yadsınamaz önemi ve okutulan metinlerin işlevi Belet vd. tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

“Türkçe öğretiminin temel aracı olan metinler, ulusal ve evrensel kültürün dayandığı değerlerin öğrencilere aktarılması için önemli birer araç olma özelliğine sahiptir. Değer eğitiminin gerçekleştirilmesinde bireyler arasındaki iletişimi sağlama özelliği taşıyan Türkçenin öğretimi ağırlıklı olarak farklı özelliklere sahip yazınsal ya da öğretici metinlerle gerçekleştirilmektedir. Türkçe öğretiminin temel aracı olan metinlerde işlenen temalar da ulusal ve evrensel kültürün dayandığı değerlerin öğrencilere aktarılması için önemli birer araç olma özelliğine sahiptir.” (Belet vd., 2008, s. 142). Aynı konuda Ata,

“Son yıllarda dünyada program geliştirme çalışmaları hızlanmış ve pek çok ülke programlarını köklü bir biçimde yeniden gözden geçirerek geliştirmeye başlamışlardır. Bu değişiklikler doğal olarak Sosyal Bilgiler eğitimi programlarına da yansımıştır. Bilimsel gelişmeler ve yaşanan küresel problemlere karşı alınacak ortak tavırlar Sosyal Bilgiler programlarının değerlendirilerek yeniden şekillenmesine yol açmıştır. Küreselleşme süreci ile birlikte uluslar, kendi ulusal kültürlerinin zenginliğini ve bunun insanlığın ortak mirasına katkılarını daha fazla vurgulamaya başlamışlardır. Bu bağlamda, hazırlanan 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının temel yaklaşımı, bilgiyi üretmek ve kullanmak için 5 gerekli beceri, kavram ve değerlerle öğrenciyi donatarak etkin bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yetiştirmektir. Uygulanmakta olan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı kazanım, öğrenme alanı, beceri, kavram ve değer öğretimi, etkinlik, ders içi ve ders dışı ilişkilendirme, ara disiplinler gibi öğeleri dile getirmektedir. Sosyal Bilgiler Programının en önemli öğelerinden biri de “değerler” dir. (Ata, 2006, s. 72–77).” değerlendirmesini yapmaktadır.

Değer tanımlarına baktığımız zaman, değerlerle bağlantısı en sık vurgulanan kavramlar, inançlar, eğilimler, normatif standartlar ve tutumlardır. Değerlerle ilgili çalışmaların yansımaları ülkemizde özellikle altmışlı ve yetmişli yıllardan itibaren

devam etmektedir. Son yıllarda güncelliğini koruyan değer kavramı çeşitli disiplinler yoluyla okulların eğitim sisteminin bir parçası haline gelmiş ve öğretim programlarında 2005 yılından itibaren yer almaya başlamıştır.

İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında değer “bir sosyal grup ya da toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlar” olarak tanımlanmıştır (MEB, 2009).

Eğitim programlarına değer eğitimi dersi koyulmasa bile örtük program (hidden curriculum) da MEB’in belirlemiş olduğu 20 değer ara disiplinler olarak yer almaktadır. Okulun atmosferi, öğretmenlerin disiplin anlayışları ve beklentileri gibi yapılar değer öğretmekte ve öğrencilerin değer gelişimine katkıda bulunmaktadır (Akbaş, 2004). Bu açıdan bakıldığında, bireyin büyük oranda şekillendiği ilköğretim kademesinde değer eğitiminin sağlıklı bir şekilde verilmesi, çocuğun ileriki yaşamı için dengeli bir kişilik oluşturması bakımından önemlidir.

Çeşitli ortamlarda sıklıkla, öğretim programlarının, öğrencilerin bilgiye ulaşma yollarını öğrenmelerine, sorun çözme ve karar verme becerilerini geliştirmelerine olanak sağlayacak şekilde bilimsel bilgiler ışığında yeniden düzenlenmesine gereksinim duyulduğu dile getirilmektedir. Bu nedenle program; davranışçı yaklaşımlardan öte, bilginin değeri ve bireyin var olan deneyimlerini dikkate alarak, yaşama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözmesini destekleyici ve geliştirici bir yaklaşımla yapılandırmayı önemseyen bir gelişim göstermektedir. Bu yaklaşımla öğrenciyi merkeze alan, sosyal bilgiler açısından bilgi ve beceriyi dengeleyen, öğrencinin yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine olanak sağlayan yeni bir anlayış yaşama geçirilmeye çalışılmaktadır. Bu anlayış doğrultusunda hazırlanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı şu özellikleri taşımaktadır (MEB, 2009):

- Her öğrencinin birey olarak kendine özgü olduğunu kabul eder.
- Öğrencilerin, gelecekteki yaşamlarına ışık tutarak, bireylerden beklenen niteliklerin geliştirilmesine duyarlılık gösterir.
- Bilgi, kavram, değer ve becerilerin gelişmesini sağlayarak, öğrenmeyi öğrenmenin gerçekleşmesini ön planda tutar.

- Öğrencileri düşünmeye, soru sormaya ve görüş alışverişi yapmaya özendirir.
- Öğrencilerin fiziksel ve duygusal açıdan sağlıklı ve mutlu bireyler olarak yetişmesini amaçlar.
- Milli kimliği merkeze alarak, evrensel değerlerin benimsenmesine önem verir.
- Öğrencilerin kendi örf ve adetleri çerçevesinde ruhsal, ahlaki, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmesini hedefler.
- Öğrencilerin haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetişmesini önemser.
- Öğrencilerin toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmasını sağlar.
- Öğrencilerin öğrenme sürecinde deneyimlerini kullanmasına ve çevreyle etkileşim kurmasına olanak sağlar.
- Her öğrenciye ulaşabilmek için öğrenme- öğretme yöntem ve tekniklerindeki çeşitliliği dikkate alır.
- Periyodik olarak, öğrenci çalışma dosyalarına bakılarak öğrenme ve öğretme süreçlerinin akışı içerisinde değerlendirmeye olanak sağlar.

Uygulanmakta olan Sosyal Bilgiler Programının en önemli öğelerinden biri “değerler”dir. 6 - 8. Sınıflar Sosyal Bilgiler Programında yer alan değerler şöyle sıralanmıştır (MEB, 2004):

- Adil olma
- Aile birliğine önem verme
- Bağımsızlık
- Barış
- Bilimsellik
- Çalışkanlık
- Dayanışma
- Duyarlılık
- Dürüstlük

- Estetik
- Hoşgörü
- Misafirperverlik
- Özgürlük
- Sağlıklı olmaya önem verme
- Saygı
- Sevgi
- Sorumluluk
- Temizlik
- Vatanseverlik
- Yardımseverlik

Öğretimin bir bütün olduğu göz önüne alındığında yukarıda sıralanan değerlerin, sadece Sosyal Bilgiler dersi ile sınırlandırıldığı düşünülmemelidir. Türkçe öğretim programındaki ifadelerde de gerek milli gerekse evrensel değerlerin aktarımı da Türkçe eğitimi çalışmalarının amacını oluşturmaktadır. Bu değerlerin aktarımı da Türkçe derslerinde metinler aracılığıyla yapılabilir. (Özbay vd., 2011, s. 25)

Erkul (2004, s. 80)'a göre metin, zengin anlamlı bir dil birliği; anlam bütünlüğü oluşturan metin parçacıklarının toplamı; cümlelerden oluşmayıp onlarla şifrelendirilen, yoğun, karmaşık bir anlam ünitesi; yazar tarafından bilinçlice yapılan bir dil düzenlemesidir.

Metinler içerisinde toplumun duyuş, düşünüş ve estetik zevkini yansıtan edebî metinlerin ayrı bir yeri vardır. Türkçe derslerinde Türk edebiyatının da seçkin eserlerinden örnek metinlere yer verilmelidir. Bu metinler, Türk'ün hayata bakışını öğrenciye sezdirmesi bakımından önemlidir. Bu metinler içerisinde vatan sevgisi, milliyetçilik, gibi temel değerlere yer veren Safahat'ın yeri son derece önemlidir.

2.1.5. Değer Aktarımı Ve Türkçe Öğretimi Bakımından Şiir

Şiir, kelimelere duyguların ve ritmin eşlik ettiği, düşler dünyasını perçinleyen bir yazı biçimidir. Şiir, duygu ve düşüncelerin yaratıcı bir dil ile kalbe ve zihne ulaşmasıdır. Şiirin gücü bizi nasıl hissettirdiğinde saklıdır. "Güzel bir şiir bir nesnenin, duygunun veya düşüncenin cevherini yakalamış olan yaşantıların takdir edilmesi ve dile gelmesidir" (Kiefer, 2010, s. 341). Şairin kelimeleri ustalıkla örmesi

okuyana haz verir. Şiir sadece kulağa hitap etmez, duygulara ve hayata derinlik kazandırır ve hayatın farklı boyutlarını besler. Şairin kuvvetli kalem ile sıradan kelimeler yeni ve farklı duygular taşıyabilir. Bir kelime şiirdeki yeri ve anlatımı ile yazanda ve okuyanda birden fazla duygunun ve düşüncenin dalgalanmasına neden olabilir. Şiir sezgilerimizi, düşünme yetimizi, hislerimizi ve hayal gücümüzü aynı anda bir araya getirir. Her yazar şiiri kendi anladığı şekilde tanımlar.

Şiir hakkında pek çok şey söylenir ama aslında tanımlanması zordur. “Şiirin ne bir tek tarifi vardır ne de ölçülüp sınıflandırılabilir” (Norton, 2011, s. 311). Şiir tanımlanırken aslında şiirin özellikleri sunulur. Türk Dil Kurumu, şiiri “zengin sembollerle, ritimli sözlerle seslerin uyumlu kullanımlarıyla ortaya çıkan... Edebî anlatım biçimidir” (Güncel Türkçe Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, 2012) şeklinde tanımlar.

Temple vd. (2011, s. 170) şiiri dilin kolayca zihinde kalan dokusu olarak görür ve şöyle devam eder: “Şiir içinde barındırdığı yoğun duyguların, imgelerin ve ses kalitesinin sözcük zevki ile kulağa ulaşması, kalpte iz bırakması ve zihinde merak uyandırmasını sağlayan hassasiyet ve titizlikle örülmüş dil yapısıdır”.

Aynı konuda Aksan (1999, s. 8) şiir tanımında şiirin tüm özellikleri dikkat çeker. “Şiir gerek içerik, öz, gerekse söze dönüştürme ve sunuluş açısından özgün, etkilemeye, duygulandırmaya yönelik, yaratı niteliği taşıyan bir söz sanatı ürünüdür”. Bütün bu şiir tanımlarındaki ortak özellikler şiiri tanımlamakla kalmaz şiirin temel özelliklerini de oluşturur.

Şiir her konuyu aktarabilir. Şiirin konu yelpazesi hemen hemen her alanı içerebilir. Şiirde ciddi konuları da, hayattan kesintileri de, mizahı da, en basit duyguyu da bulmak mümkündür. Farklı kişiler tarafından aynı konuda yazılsa da her şiir benzersizdir, emsalsizdir çünkü yazan sadece kendine ait olan duygusunu, yaşantısını ve bilgisini aktarmıştır şiirine. Şiirin yazana has özelliklerini, bakış açısını, kelimelerini ve sesi kullanım biçimini de şiirde belirgin bir şekilde görebiliriz.

Çocuk şiirini tanımlamak istersek, yukarıda sayılan tüm özellikler çocuk şiiri için de geçerlidir. Kiefer (2010, s. 342) çocuk şiirindeki temel özelliklerin yetişkinlere yönelik şiirlerle aynı olduğunu, tek farkının “çocuk şiirindeki hayat boyutunun çocuğa göre” olması gerektiğini savunur. Çocuk şiirinde dil şiirsel olmalı ve içerik doğrudan çocuğa hitap etmelidir. Şirin (2000, s. 104) çocuk şiirinin kaynağının “çocuğun dünyası, çocuğun ruhu ve çocuğun kalbinin duyarlılıkları” olduğunu savunur. Şirin’e göre şiirdeki estetik çocuk şiirinde de olması gereken

özelliştir. Çocuk ruhunu şiirlerine yansıtan şairler çocuklara ulaşabilen şairlerdir. Çocuğun şiiri anlayabilmesi, bağ kurabilmesi ve zevk alması çocuğun gelişme süreci, dil ve algılama düzeyi ile doğru orantılıdır. Çocuk doğduğu andan itibaren şiirin özellikleri ile iç içedir. Bu ninnilerle başlar, oyun, tekerleme ve masallarla devam eder (Şirin, 2000). Çocuğun duyuşsal, zihinsel ve dil becerileri geliştikçe, yaşantıları ve deneyimleri zenginleştikçe şiirle kurduğu bağın içeriği de değişir. Ama her gelişim evresinde çocuğun şiire ihtiyacı olduğu bir gerçektir (Oğuzkan, 2001).

Şiirin okuma, yazma, konuşma, dinleme öğrenimindeki rolü birçok araştırmacı tarafından ele alınmış ve ne kadar etkin olduğu ortaya konmuştur. Çocuklar okula başlamadan önce aslında şiirin birçok unsuru ile tanışmışlardır. Annelerinin ninnileri ve büyüklerinin tekerlemeleri ile büyüyen çocuklar şiirin birçok özelliğini okul hayatına taşırlar. Çocuk için kelimelerle ve seslerle oynamak çok doğal ve eğlencelidir (Perfect, 1999). Şiir sadece kulağa seslenmez dilin bütün alanlarına olumlu etkisi vardır. “Dil öğreniminde ve öğretiminde önemli bir yere sahip olmasından dolayı şiir her öğretmenin repertuarında olması gereken bir alandır” (Roe ve Ross, 2006, s. 40). Buna rağmen şiir okullarda en az önem verilen bir yazı türüdür. En büyük problem, birçok öğretmenin şiirin öğretilebileceğini ve şiir çalışmalarının okuma yazma alanında çok önemli rolü olduğunu görememesidir. Birçok öğretmen şiirin özel günlerde belirli formda okunması ve ezberlenmesi dışındaki işlevlerini göremeyebilir. Kendileri şiiri sevse bile şiirin sınıf içindeki rolünü, okumanın ve ezberlemenin dışına çıkaramazlar. Şiirin yetenek gerektirdiğine inanan öğretmen ise öğrencilerinin erken yaşlarda şiir yeteneğine sahip olamayacağına ve bu türün sınıfa taşınmasının gerekli olmadığına inanır. Bir başka problem de şiirin bir tek doğru yorumu olduğu inancıdır. Öğretmen kendi anladığı yorumu, tek alternatif olarak çocuklara sunmaya çalışırsa, çocuğun şiire yönelik potansiyel ilgisini yok edebilir ya da çocuktaki şiir heyecanını köreltmış olabilir. Oysa şiir ruha hitap eder ve şiirin yorumu da kişiseldir. Perfect (1999) “şiiri sunarken kendi yorumunu dayatan öğretmen çocuğun ruhundan şiiri, şiirden de duyguyu koparıp atar” der. Dias (1992, s. 158) ise “çocuklara şiir sunarken onların yorumuna güvenin ve saygı duyun ve onların adına bu yolculuğu yapmayın, bırakın onlar varacakları yere kadar kendi seyahatlerini kendileri yapsınlar ve bırakın bundan zevk alsınlar”. Şiir öğrenimi-öğretimi alanında yapılan birçok araştırma neden şiirin ihmal edildiği ve özellikle öğretmenlerin ve eğitimcilerin neden şiirden kaçındığı üzerine şu sonuçlara varmıştır (Rogers, 1985; Shapiro, 1985; Denman, 1988; Lockward,

1994; Cullinan et. al. 1995; Perfect 1999; Szabo, 2008). Bu çalışmalara göre, şiir en çok ihmal edilen edebiyat türüdür. Çünkü;

- Öğretmenler şiiri zor ve yazması güç bir alan olarak görürler.
- Öğretmenlerin şiirle ilgili yeterli bilgileri yoktur.
- Şiir öğretmenler ve öğrenciler tarafından ezberleme sanatı olarak görülür.
- Şiir yalnız milli ve özel günlerin ana çalışması olarak görülür.
- Hem öğretmenler hem de öğrenciler şiiri özel yetenek isteyen bir sanat olarak algırlar.
- Öğretmenler sınıfta şiiri okumaktan başka nasıl kullanabileceği bilgisinden yoksundur.
- Şiir öğretiminde öğretmenler kendilerine güvenmezler.
- Öğretmenler şiirin okuma-yazma alanındaki etkisinin farkında değildirler.
- Şiir öğretmen eğitiminde bir yazım türü olarak işlenmez veya diğer yazım türleri ile aynı kefeye konmaz.
- Öğretmenin şiirle kendi deneyimleri ya yoktur ya da çok azdır.
- Öğretmen veya eğitimci şiiri, okuma ve yazma becerisinin dışında tutar.
- Şiir yalnız derin analiz ve yorumlama sanatı olarak görülür.
- Şiir her öğretmen ve öğrenci tarafından seilmeyebilir ya da tercih edilmeyebilir.
- Öğretmen ve öğrenci şiir bilgisine ve sevgisine güvenmez ya da sevse de sınıf etkinliklerine yansımaları hayal edemez.
- Öğretmen ve öğrenci şiiri sıkı kuralları olan, tek ve doğru yorum gerektiren bir alan olarak görebilirler.
- Öğretmenlerin çocukların şiir ile ilgili olumsuz ön yargılarını yıkması zor olabilir.
- Öğretmenlerdeki şiire yönelik isteksizlik de öğrencide ilgisizliğe yol açar.
- Öğretmenler şiiri boşa zaman harcanan ve öğrencinin eğitimine bir katkısı olmayan bir alan olarak görüyor olabilirler.
- Öğrencilerin sadece şiir ezberlemeye yöneltilmesi, hatta ceza olarak verilmesi de çocukları şiirden soğutur.

- Öğretmenin şiirin çocuklar için işlevsel bir amaç içermemesine inanması da bir etken olabilir.
- Öğretmen takip ettiği yazma programın yükünden dolayı şiire ayıracak zaman bulamayabilir.

Şiirin okuma-yazma öğretiminde çok önemli rolü vardır. Okuma öğretiminde şiir kelime öğrenimini, sesi kullanmayı, seste noktalama ve vurguyu, akıcılığı, en önemlisi de çocuğun sözlü ifade gücünü ve sevgisini kamçılar. Şiirin yazma öğrenimi ve öğretimindeki işlevleri saymakla bitmez. Kelime dağarcığının yazıya aktarıldığı, sözel gücün yazıda yeşerdiği, sesin ve vurgunun göze hitap ettiği ve kelimelerin özenle seçildiği bir alandır şiir. Dil becerisinin her alanına etkisi olan şiir aslında düşünmenin ve düşüncenin en yoğun yaşandığı bir türdür, çünkü “yazar şiirinde istenilen duyguyu ve anlamı ortaya çıkarmaya çalışırken en etkili kelimeleri düşünür ve onları özenle yazısına yerleştirir” (Cullinan ve diğ., 1995). Şiir, yazan kişinin kelimelerle ve seslerle oynamasına izin verir.

Şiir, okullardaki öğretim programlarında yerini almalıdır. Şiirin sesi, ritmi, kelimelerin dansı ve oyunu çocukların kulağına ulaşmalıdır çünkü şiir sadece eğlenceli değil, doyurucu bir deneyimdir. “Şiir, (çocukların) dilin sesi ve gücüne olan sevgisini ve hayranlığını besler” (Perfect, 1999, s. 728). Şiir insan yaşantısına farklı bir boyutta bakmamızı sağlar. Şiir sadece okuma-yazma alanında değil, diğer alanların öğreniminde de büyük rol oynar. Araştırmalar, öğrenmede zorlananlara ya da öğrenme isteği göstermeyen öğrencilerde şiir yolu ile öğrenmeyi bir alternatif olarak sunarlar. Şiir öğretiminde okuduğunu anlama öğretiminden çok düşünmeye teşvik desteklenmeli ve şiir teknikleri öğretme amacından çok duygu ve düşüncelere bir araç olarak görülmelidir (Shapiro, 1985). Şiir her defasında bir buluş, keşfediş ve tattır. Her seferinde farklı haz alınır, sesli söylenir, dizeleri akıldan geçirilir ve duygular okuyucunun yüzüne yansır. Çocuklar şiirin sesinden, kelimelerin ahenkli dans edişinden ve kıtaların birbiri ile alışverişinden zevk alır. Çocukların merak özelliği şiir yazmada bir kaynaktır. Onların bu meraklarını şiir içinde yaşamalarını sağlamak öğretmenlerin bilgisine ve şiirle olan deneyimlerine bakar. Lenz (1992, s. 598)’e göre şiir dinleme, şiir okuma ve şiir yazma dilin gücüne bir dokunuştur. Şiir “kulağa, hayal dünyasına ve en önemlisi ruhun derinliklerine dokunur”. Şiir bu gücü ile sadece çocuklara değil, her yaşa hitap eder. Şiirde derinliği bulmak kolaydır. Şiir bazen okurken daldığımız, durup şöyle bir düşündüğümüz ya da gözümüzü kapatıp da içimizde hissettiğimizdir. Bazen şiirler bize yalnız olmadığımızı gösterir. Şiir

kendimiz ve şair arasında kurulan bir köprüdür. Bizi dinler, kalbimizi ve düşüncelerimizi keşfetmemizi sağlar.

Şiir her alanda öğrenme ile köprüler kurar. Özellikle okuma-yazma alanında şiir doğal bir öğrenme yaklaşımı ve aracıdır. Şiir okuma, yazma, dinleme ve konuşma alanlarında olduğu gibi matematik, fen ve sosyal bilgiler gibi alanlarda da önemli rol oynar. Şiirin beslediği düşünme becerisi ve yaratıcılık bu alanlarda da ortaya çıkar. Şiir denince genellikle ilk akla gelen “ezberleme”dir. Bu kelime insanda olumsuz bir duygu ve düşünce uyandırır ve ezberleme aslında eğitim alanında çok hoş görülmesine de bazı araştırmacılar şiir ezberlemenin aslında çocuklara “şiiri sahiplenme” (Lockward, 1994, s. 67) hakkını verdiğini düşünürler. Çocuk istediği şiiri zevk aldığı için, kulağına hoş geldiği ve duygularına seslendiği için ezberler ve o şiir artık ona özel ve anlamlı bir şiir olmuştur. Ezberleme etkin bir teknik gibi görünmese de çocuğa böyle bir alternatif verilmesi onun şiire olumlu yaklaşımını sağlayacaktır. İsteddiği şiiri seçen ve onu birçok kez okuyup ezberleyen ve kendine mal eden çocuk hem kulağını hem dilini hem de belleğini çalıştırmış olur. Okuma ve ezberleme dilde akıcılığa yardımcı olur. Şiire kendi sesini veren çocuk duygularını da yansıtır ve dilden zevk alır. Öğretmen ezberlemeyi bir istek, motivasyon ve alternatif olarak sunabilir.

Şiir okuduğunu anlama amaçlı kullanıldığı zaman ya da verilen şiir hakkında sorular sorulup doğru cevaplar beklendiği zaman etkin özelliğini kaybeder. Böyle bir yaklaşım öğrencide şiir okuma ve yazma zevkini yok eder. Sınıf içinde şiirden en iyi şekilde yararlanmak için eğitimciler bazı önerilerde bulunmuşlardır (Cullinan et al. 1995; Linaberger, 2004; Borgia et al. 2006; Kovalcık & Certo, 2007; Kucan, 2007; Johnson, 2009; Galda et al., 2010; Wiseman, 2011).

- Farklı şekillerde ve konularda şiir kitaplarını veya şiir örneklerini sınıfa getirelim.
- Özellikle eğlenceli ve güldürücü şiirleri de ekleyelim. Kiefer (2010)’a göre güldürü veya nükte içeren şiirler her yaşa ve çağa hitap eder.
- Şiir’e sözlü ve yazılı karşılık vermede çocuğu serbest bırakabilmeliyiz.
- Her ne kadar öğretmenlerin şiirin yorumlanmasına rehberlik etmesi önemli ise de öğrencilerin kendi kişisel yorumlarına da yer verilmelidir. Onların yorumlarının önemli olduğunun vurgulanması ve onaylanması sınıfta şiire olan tutumu olumlu etkileyecektir.

- Öğretmenlerin kendi yorumlarını doğrudan empoze etmesi veya tek doğru yorum olarak sunması öğrenciyi şiirden uzaklaştıracaktır. Şiirde önemli olan şiir ile çocuk arasında duygu ve düşünce iletişimini sağlamaktır.

Şiiri sevmek onu anlamada ve yorumlamada bir ön basamak olabilir. Bu sevgiyi sınıfa getirmek, onu yeşertmek ve büyütmede öğretmenin rolü büyüktür. Öğretmenin ilk büyük adımı şiiri çocuğun serbestçe keşfedebileceği bir yazı türü olarak sunması ve şiirin kişisel yoruma olanak verdiğini vurgulamasıdır (Heard, 1989; Perfect, 1999). Çocuklar sizin sorularınızı doğru yanıtlamaya çalışmaktansa bırakın size şiiri okuduğunda ne gördüğünü ve hissettiğini söylesin. Öğretmen tabii ki bir rehberdir ama bu rehberlik çocuğun ruhunda olan merak ve isteği öldürmemeli; aksine duygu, bakış açısı ve yorumlara zenginlik katmalı, teşvik etmeli ve yüreklendirmelidir. Bu ön basamaklar sınıf içinde şiire bir saygınlık kazandırdığı gibi okuma yazma öğreniminde de etkin bir rol alır.

Şiir, kısa dilimlerine birçok duygu ve düşünceyi sığdıran bir yazın türüdür. O yüzden “deşilmesi” en müsait alandır. Çocuğa böyle bir fırsat verilmesi sadece zevk almasını sağlamaz; dil, duygu ve düşünceyi görmesine, duymasına, tatmasına ve yaratıcılığına izin verir. Onlarda zaten doğal olarak var olan merakı, düşünsel ve sanatsal açıdan besler. En önemlisi eleştirel düşünce olanağının verildiği ve bu düşüncenin aktif bir şekilde de gözlendiği bir alandır. Şiiri çocuklara sevdirmenin birçok yolu vardır: Şiiri sınıfa getirmek, okumak, şiir hakkında konuşmak ve meraklarını ve isteklerini uyarmak. Çocukların eğlenceyi doğal olarak birinci basamağa koymasının eğitimcinin şiir seçimlerini daha iyi yapmasını sağladığı söylenebilir. Bu yüzden, öğrencilere ilk sunulan şiirlerin dilde ve duyguda eğlenceyi öne çıkaran şiirler olması daha verimli ve sonuç alıcı olacaktır. Durham (1997, s. 78)’in dediği gibi “bırakın eğlenceli dil kulaklarının pasını alsın, gülsünler ve eğlensinler”. Şiire olumlu bakışı ve tutumu sağladıktan sonra yavaş yavaş diğer konuları, daha derin duygu ve düşünceleri aktaran ve anlatan şiirleri getirelim. ‘Olumlu bakış’ ve ‘tutum’ burada anahtar kelimelerdir. Çocukta şiir sevgisi ve ilgisi yoksa bunların kendi kendine oluşmasını bekleyemeyiz. Burada en büyük görev öğretmene düşmektedir. Öğretmen öncelikle kendi şiir sevgisini öğrencileri ile paylaşmalıdır. Çocukların şiir okuma ve yazma isteğini başlatacak ve geliştirecek olan öğretmendir. Şiiri seven ve çocukların eğitim ve öğrenimindeki önemini bilen, şiiri sınıfa nasıl taşıyıp sınıf içinde okuma yazma etkinliklerinde uygulayacağını

bilen öğretmenin gücü yadsınamaz. Birçok araştırma şu sonuca varır: Uygulamada bilgili ve becerikli öğretmen öğrenmede kalıcı etkiler yaratan en büyük etmendir (McClure, 1990).

Şiir, okuma ve yazma çalışmaları çocukların dil ve okuma-yazma becerilerini geliştirmesi ve desteklemesi açısından çok önemlidir. Eğer şiir çocukları her açıdan besleme gücüne sahipse, şiir yazma çalışmalarının eğitim müfredatında yerini alması da çok doğaldır. Şiir yazma çocukların duygularını, düşünce ve deneyimlerini ortaya koymasına, günlük ve sıradan deneyimleri ve objeleri yaratıcı imgelerle, özenle seçilmiş kelime ve cümlelerle ve çeşitli biçimsel çerçevede uygulamasına fırsat verir ve yardımcı olur. Şiiri herkesin ulaşabileceği, okuyabileceği, yorumlayabileceği ve ilişki kurabileceği bir konumda tanıtmak önemlidir. Sekeres ve Greg (2007)'in de belirttiği gibi şiiri bir sanatsal yapıt olarak zevk alacakları şekilde tanıtmak şiiri eğitimsel araç olarak dolaylı sunmada ön gereklilik ve başarıdır. Öğretmenler ve öğrencilerin şiiri sadece bir eğitim aracı ya da özel günlerde okunması gereken bir yazım türü olarak görmeleri, onları şiirden soğutacaktır. Öğrencinin ilgisi ve sevgisi odaklı bir yaklaşım öğretmenin ve öğrencinin şiir okuma ve özellikle yazma çalışmalarında etkili ve başarılı olacaktır. Şiirin korkulacak bir biçim olmadığını aksine eğlenceli ve öğretici bir alan olduğunu vurgulamalıyız. Öğretmenin ve eğitimcinin şiirin sadece yetenek gerektiren bir alan olmadığını vurgulaması ve göstermesi gerekir. Ünlü şairlerin şiirlerini sınıfa getirip okuyan öğretmenin bundan zevk aldığını da göstermesi gerekir. Bu ön çalışmalar şiire olan olumlu tutumu oluşturacak ve daha sonra gelecek okuma-yazma çalışmalarına bir istek ve ilgi sağlayacaktır. En etkili model öğretmendir. Öğretmenin sınıfa hangi şiiri nasıl sunduğu önem taşır. Yazma çalışmalarında şiirin ne kadar önemli olduğunu en etkin bir şekilde aktaran yine öğretmendir. Şiirin yazımında şairlerin konuları nereden buldukları ve onları nasıl etkili ve çarpıcı bir şekilde getirdikleri tartışılmalıdır. Şairlerin şiirlerinde seçtikleri kelime, cümle ve tarzın ne kadar önemli olduğu vurgulanmalıdır. Öğrencilerin şiir ve şiir yazma hakkında özellikle bilmesi gerekenler şöyledir;

- Şiirlerin konusu duygulardan, deneyimlerden ve yaşadıklarımızdan gelir.
- En basit nesne, obje ya da eşya şiirin konusu ya da ana teması olabilir. Önemli olan onlara şair gözü ile bakıp kelimelerle ruh vermektir

- Şiirler kendimize özgü ve kişisel bakış açılarımızı çekinmeden korkmadan yansıttığımız yazı türüdür.
- Yazdığımız şiirlerimizle okuyanda düşünce, duygu ve kişisel bir bağlantı yaratırız.

Her çocuğun düşünceleri, duyguları ve yaşadıkları vardır. Her çocuk etrafına baktığında detayları görebilecek ve hissedebilecek kapasiteye sahiptir ve her çocuğun kendine özgü bir bakış açısı ve hakkı vardır. Önemli olan bütün bunları yapabileceklerine inandırmak ve onlara bunları ortaya çıkarmada ve bu süreçte rehberlik etmektir. Şiir yazma çalışmalarında en güçlü model ve rehber öğretmenin kendisidir. Öğrenciye yazmada rehberlik edecek onların şiir yazmalarına destek olacak kişi yine öğretmendir. Modelleme (modeling) çocukların yazım çalışmalarında örnek teşkil edecek ve en önemlisi de çocuklara somut deneyim fırsatı verecektir. Modellemede öğretmenin özgün (authentic) materyalleri sınıf içinde kullanması çocukların ilgisini artıracak ve motivasyonu sağlayacaktır.

Türkçe öğretiminde önemli bir yere sahip olan ve okunma seviyesi sürekli olarak yükselen şiir duygu ve düşüncelerini ifade etmede kolaylıkla kullanılması açısından değer eğitiminde ve Türkçe öğretiminde yararlanılabilecek edebî bir türdür.

2.1.6. Konu İle İlgili Yapılan Araştırmalar

2.1.6.1. Ülkemizde Yapılan Konu İle İlgili Bazı Araştırmalar

Yine, Akbaş (2004) tarafından yapılan “Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının (Değerlerinin) İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi” adlı yayınlanmış doktora tezinde ilköğretim okulları 8. sınıf öğrencilerinin ilköğretim okulları genel hedeflerinde belirtilen değerlere ulaşma düzeyleri öğrenci ve öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmiş ve öğretmenlerin değer eğitimi konusundaki görüşleri alınmıştır. Araştırmanın evrenini, Ankara ili merkez ilçelerinde öğrenim gören ilköğretim 8.sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Araştırmanın örnekleminde ise 2002–2003 öğretim yılında 8.sınıfta bulunan 360 öğrenci ve bu okullarda görevli 44 öğretmen yer almıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlar şöyledir:

- Öğrencilerin cinsiyetleri onların geleneksel değerlere, çalışma-iş değerlerine, bilimsel değerlere ulaşma düzeylerinde farklılığa neden

olmamaktadır. Kız öğrenciler, demokratik değerlere ve temel değerlere erkek öğrencilere göre daha üst düzeyde ulaşmışlardır.

- Öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyleri, onların demokratik, bilimsel ve temel değerlere ulaşma düzeylerinde farklılığa neden olmamaktadır.
- Araştırma kapsamına alınan öğretmenler, okulda verilen değerlerin aile ve çevrede yeterince pekiştirilmediğini, okul ve aile arasında işbirliği olmadığını ve okul ile ailede verilen değerlerin çatışabildiğini belirtmişlerdir.

Evin ve Kafadar (2004), tarafından hazırlanan “ İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programının ve Ders Kitaplarının Ulusal ve Evrensel Değerler Yönünden İçerik Çözümlemesi ” adlı makalede ilköğretim Sosyal Bilgiler Programı ile ders kitaplarının ulusal ve evrensel değerler kategorileri açısından değerlendirmesi yapılmıştır. Ulusal ve evrensel değerleri belirten kelime ifadeleri saptamışlardır. Çalışma sonucunda birinci kademe sosyal bilgiler ders kitaplarında ulusal değerlere ağırlık verildiği, ulusal ve evrensel kategorilerin kullanılma sıklığı bakımından kademeler arasında anlamlı farklılıklar olduğu ilköğretim sosyal bilgiler programında, ders kitaplarına oranla ulusal ve evrensel değer kategorilerinin daha dengeli dağıtıldığı sonucuna varılmıştır.

Cebeci (2005) tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde ilköğretim döneminin, bireyin ahlâkî kimliğinin şekillendiği önemli bir Dönemi olduğu ve bu dönemde okulun ahlaki kimliğinin şekillenmesini büyük ölçüde etkilediği ifade edilmiştir. Çalışmada Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerindeki ahlâkî değer eğitimi, din eğitimi açısından incelenmiştir. Araştırma sonunda, derse ilgi duyan ve dersin olumlu etkisinden söz eden öğrencilerin ahlâkî değer kazanımlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Günaydın (2005) tarafından hazırlanmış olan *Doğan Kardeş Dergisinde Çocuğa Kazandırılması Hedeflenen Değerler ve Ortaya Çıkan Çocuk Modeli* adlı yüksek lisans tezinde, “Doğan Kardeş” dergisinin çocuklara kazandırmayı amaçladığı değerleri ve bu değerlerin aktarımı sonucunda nasıl bir çocuk modeline ulaşıldığını tespit etmiştir. Çalışmanın neticesinde derginin yayımlandığı dönemde; araştırmacı, çevreci, yaratıcı, yaşadığı dünyayı tanıyan ve sorgulayan çocuk modelinin oluştuğu ifade edilmiştir.

Aynı konuda,

İşcan (2007) tarafından yapılan “İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği” adlı yanınlanmış doktora tezinde ilköğretim düzeyinde, “evrensellik” ve “iyilikseverlik” değerlerini kazandırmaya yönelik hazırlanan değerler eğitimi programının; öğrencilerin değerlerle ilgili bilişsel davranışlarına, duyuşsal özelliklerine ve değerleri gösterme düzeylerine etkisini saptamak amaçlanmıştır. Bu çalışmada nitel ve nicel araştırma desenleri birlikte kullanılmıştır. Araştırmada deneysel desen olarak, gerçek deneme modellerinden “öntest-sontest kontrol gruplu model” kullanılmıştır. Araştırmada seçkisiz olarak deney grubu ve kontrol grubu atanmıştır. Deney grubunda, çeşitli derslerle bütünleştirilerek oluşturulan değerler eğitimi programı 17 hafta boyunca uygulanmıştır. Bazı derslerle bütünleştirilerek değerler eğitiminin uygulandığı deney grubundaki öğrencilerin değerlere ilişkin bilişsel davranışları kazanma düzeyleri, kontrol grubundaki öğrencilerden anlamlı bir biçimde yüksek bulunmuştur. Deney grubundaki öğrencilerin duyuşsal özelliklere ilişkin puanları ile kontrol grubundaki öğrencilerin puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ancak deney grubundaki öğrenciler, ön uygulama sonuçlarına göre, son uygulamada değerlere ilişkin maddelere olumlu görüşleri seçmişlerdir. Araştırmada değerler eğitimi programı uygulamasına katılan öğrencilerden kız öğrenciler, bilişsel davranışlar ve değerleri gösterme düzeyleri bakımından, erkek öğrencilere göre daha başarılı olmuşlardır.

Şen (2007) tarafından hazırlanmış olan yayımlanmamış yüksek lisans tezinde, 2005 yılında Milli Eğitim Bakanlığının tavsiye etmiş olduğu 100 Temel Eser’de; adil olma, çalışkanlık, hoşgörü, yardımseverlik gibi değerlerin ne seviyede yer aldığı belirlenmek istenmiştir. Araştırmacı, çalışmada yerli ve yabancı eserlerin değer eğitimi açısından taşıdığı olumsuzlukları ifade etmiş ve Milli Eğitim Bakanlığı tavsiyeli 100 temel eserin değer aktarımı bakımından yetersiz olduğu sonucuna varmıştır.

Aral (2008) tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde Milli Eğitim Bakanlığının hazırladığı 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında yer alan metinlerde milli, ahlaki, insani ve kültürel değerler incelenmiştir. Çalışmada Türkçe Dersi Öğretimi Programında değerler eğitimi konusunda yeterli çalışma yapılmamış ve öğrenciye aktarılması gereken değerler açık bir biçimde ortaya konmadığı, dolayısıyla yapılan çalışmayla verilmesi gereken değerleri belirlemek açısından önemli olduğu ifade

edilmiştir. Böylelikle çalışmanın ders kitaplarında yer alacak olan metinlerin seçiminde ders kitabı hazırlayanlar için katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmanın sonucunda ilköğretim 6. Sınıf Türkçe ders kitabında sırasıyla en fazla bağımsızlık, dini değerler, saygı, sevgi ve vatanseverlik değerlerinin işlendiği tespit edilmiş. Ancak sağlıklı olmaya önem verme ve hoşgörü değerleri metinlerde tespit edilememiştir.

Can (2008)'ın hazırlamış olduğu yüksek lisans tezinde dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler aktarımını sağlamak için yapılan etkinliklere ilişkin görüşleri alınmış ve değerler eğitimi uygulamaların verilen önemin seviyesi belirlenmiştir.

Demircioğlu ve Tokdemir (2008) "Değerler Eğitimi" dergisinde yayınlanan çalışmalarında değer eğitimi sürecinde tarih dersinin nasıl bir yere sahip olduğunu ortaya koymayı amaçlamışlar ve bu amaç çerçevesinde değer, değerler eğitimi, tarih eğitimi ve değerler ilişkisi, değer eğitiminde tarih dersinin rolünün ne olabileceği ve tarih derslerinde değer öğretiminde kullanılacak yaklaşımları incelemiştir. Çalışmanın neticesinde tarih dersinin, milli-manevi, dini ahlaki ve sosyal değerlerin oluşturulması ve aktarılmasında değer eğitimine son derece önemli katkılarının olabileceğini saptamışlardır. Aynı zamanda tarih derslerinde öğrencilerin, toplum için geçmişte önemli yere sahip olan değerlerle bugün önemli olan değerler arasında karşılaştırmalar yapabileceğini tarihte iz bırakan kişi ve olayları öğrenerek kendileri için dersler çıkarıp değerler oluşturabileceği sonucuna varmışlardır.

Keskin (2008) tarafından yapılan "Türkiye'de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Programlarının Etkililiğinin Araştırılması" başlıklı yayınlanmış doktora tezinde Türkiye'de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitiminin tarihsel gelişiminin ve yayınlanan son iki program temel alınarak bugünkü durumun ortaya konması amaçlanmıştır. Çalışmada nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Nitel boyutta; II. Meşrutiyet'ten günümüze yayımlanmış sosyal bilgiler programlarındaki değerler için doküman analizi tekniğine başvurulmuş, nicel boyutta ise genel tarama modeli kullanılmıştır. "Değerler Eğitimi Ölçeği"nin 2005 ve 2006'daki iki uygulamaya ait genel sonuçlar şöyledir: Kızların değerlere sahip olma düzeyi erkeklerden daha yüksektir. Ailenin sosyo-ekonomik durumu arttıkça öğrencilerin değerlere yönelik puanları da artmaktadır. Her iki program da (5.sınıf düzeyinde) değerleri öğrencilere aynı düzeyde kazandırmaktadır.

Keskinoglu (2008) tarafından hazırlanmış olan yüksek lisans tezinde ilköğretim beşinci sınıf öğrencileri üzerinde uygulanmış Mesnevi temelli değerler eğitimi programının ahlaki olgunluk seviyesine etkisi araştırılmak istenmiş ve olumlu yönde bir etkisi olduğu saptanmıştır.

Baydar (2009) tarafından yapılan “İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Belirlenen Değerlerin Kazanım Düzeyleri ve Bu Süreçte Yaşanılan Sorunların Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezinde Adana ili merkez ilçelerindeki ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler programında belirlenen değerlere Kohlberg’in bilişsel ahlaki gelişim kuramına göre bağlılık düzeylerinin nasıl olduğu, öğretmenlere göre öğrencilerin bu değerleri ne derece kazandıkları ve bu süreçte karşılaşılan sorunların neler olduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada öğrencilere uygulanan ahlaki ikilem formlarına göre sosyo-ekonomik düzeyin değer kazanımında farklılık yaratmadığı belirlenmiştir. Öğretmenler, öğrencilerin değer kazanımında yetersiz olduklarını ve bunun ailelerin öğrenim düzeylerinden kaynaklı olabileceğini belirtmişlerdir. Araştırma kapsamında elde edilen bulgulara göre öğrencilerin değer kazanımı Kohlberg’in ahlaki gelişim kuramına göre genel olarak olması gereken düzeydedir. Ancak yüksek öğrenimi tamamlamış ailelerin çocuklarının değer kazanımında öğrenim düzeyi düşük velileri olan öğrencilere göre daha başarılı oldukları belirlenmiştir.

Deveci ve Ay (2009) tarafından yapılan “İlköğretim Öğrencilerinin Günlüklerine Göre Günlük Yaşamda Değerler” adlı araştırmada ilköğretim öğrencilerinin günlük yaşamlarında değerlerin yer alma durumunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda; sorumluluk, çalışkanlık, insan ilişkileri, özdenetim, ulusal değerler, onurlu olma, temizlik, tutarlılık, hoşgörü, paylaşma, merhamet, dürüstlük ve nezaket olmak üzere on üç temaya ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin günlük yaşamlarında değerlerin sıklıkla yer alan bir tema olduğu söylenebilir. Araştırma sonucuna göre araştırmacılar tarafından şu öneriler sıralanmıştır: Değerlerin öğrencilere etkili bir biçimde öğretilmesi ve değer kazanımlarının rastlantıya bırakılmaması için okullarda etkili ve planlı değer eğitimi etkinlikleri gerçekleştirilmelidir. Ayrıca, öğretmenlerin değer eğitimi nasıl gerçekleştireceğine yönelik hizmet içi eğitim etkinlikleri düzenlenebilir.

Uçar (2009) tarafından yapılan “Sosyal Bilgiler Programındaki Değerlerle İlgili Kazanımlara Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezinde ilköğretim sosyal bilgiler programındaki değerlerle ilgili kazanımlara yönelik öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma evrenini Van ili merkez ilköğretim okullarında görev yapan Sosyal Bilgiler ve 4.-5. Sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmaya 290 öğretmen katılmıştır. Araştırma sonucunda cinsiyet ve branş değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Mevcut programda değerlerle ilgili kazanımların yeterli olup olmadığı konusunda öğretmenler kazanımları yetersiz gördükleri cevabını vermişlerdir. Ayrıca araştırma sonuçlarına göre öğretmenler değerlerle ilgili kazanımlara programda daha çok yer verilmesini istemektedirler.

Yıldırım (2009) tarafından “Values Education Experiences of Turkish Class Teachers: A Phenomonological Approach” adlı çalışmada toplumun sahip olduğu değerlerin bireylere aktarılmasını sağlayan en önemli unsurlardan biri olan sınıf öğretmenlerinin değerler eğitime ilişkin görüşleri alınarak, sınıf öğretmenlerinin değerlerin kazandırılması süreci ile ilgili düşünce ve deneyimlerinin betimlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma, Kırşehir İli merkeze bağlı orta sosyo-ekonomik düzeydeki üç devlet ilköğretim okulunda yürütülmüştür. Araştırmanın verileri odak grup görüşmeleri yoluyla toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; öğretmenlerin çocuklara kazandırması gereken değerler arasında “vatanseverlik” değerini ön plana çıkardıkları, değer eğitiminin ailede başlaması ve bu süreçte ailenin daha etkin bir rol üstlenmesi gerektiği daha sonra bu görevin okulun başlaması ile okul tarafından üstlenmesi gerektiği şeklinde görüş belirttikleri görülmüştür. Ayrıca öğretmenlerin değerler eğitimi sürecinde özellikle ailenin ve çevrenin yetersizliğinden kaynaklanan birçok problemle karşılaştıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Akyol (2010) tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde 6. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz kitaplarında yer alan sevgi teması hedefler, kazanımlar ve etkinlikler yönünden incelenmiş ve pek çok konuda eksikliklerin bulunduğu ifade edilmiştir.

Güngör (2010) profesörlük tezinde değerler psikolojisi üzerinde çalışmıştır. Çalışmada, ahlâkî değerler temele alınmış ve bu değerlerle sosyal, iktisadî, estetik değerler arasındaki ilişkiler açıklanmıştır. Tüm davranışların belli bir değer sahası ile ilişkili olduğu, insanların genellikle kendi değer sahaslarındaki norm dışı

davranışlarını diğerlerinden daha kötü bulmakta ve onlara daha şiddetle tepki göstermekte olduğu tespitlerine ulaşılmıştır.

Aydın (2011) “Eğitime Bakış” adlı dergide yer alan makalesinde değerlerin mahiyeti, değerlerin özellikleri, değerlerin işlevleri, değerlerin etkin olma şartları, ahlak, değerlerde değişme sorunu başlığı altında değerlere dair bir inceleme yapmıştır.

Bulut (2011) tarafından hazırlanmış olan *Atasözlerinin Değerler Eğitimindeki Yeri* adlı yüksek lisans tezinde atasözlerinin barındırdığı değerler ve atasözlerinin değerler eğitimi sürecindeki etkisi tespit edilmiş ve atasözlerinin değer aktarımındaki önemi ifade edilmiştir.

Yurt içinde yapılan araştırmalardan buraya aldıklarımız incelendiğinde bunların önemli bir bölümünün öğrencilerin ve öğretmenlerin değerler eğitimi ile ilgili görüş ve düşüncelerinin belirlenmesini amaçlayan (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000; Akbaş, 2004; Keskin, 2008; Uçar, 2009; Baydar, 2009; Deveci ve Ay, 2009; Yıldırım, 2009) araştırmalar olduğu görülmektedir. Geriye kalan diğer araştırmaları ise daha çok değerler eğitiminin etkililiğini inceleyen araştırmalar oluşturmaktadır. İşcan’ın (2007) araştırmasında değerler eğitimi programının, öğrencilerin değerlere ilişkin bilişsel davranışlarına, duyuşsal özelliklerine ve değerleri gösterme düzeylerine etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Dilmaç’ın (2007) yaptığı araştırmada uygulanan insani değerler eğitimi programının öğrencilerin değerleri kazanımında etkili olup olmadığının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

2.1.6.2. Yurt Dışında Yapılan Bazı Araştırma ve Yayınlar

Meaney (1979), tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise; ilköğretim öğrencilerine değerler eğitimi programı uygulanarak öz saygı, kendini ifade edebilme, kendine güven gibi değerler kazandırılmaya çalışılmıştır. Değerler eğitimi programı altı hafta boyunca devam etmiştir. Bu çalışmanın sonucunda da öğrencilerin davranışlarında ve tutumların gözlenebilecek değişiklikler meydana gelmiştir.

Hunt (1981) insani değer eğitim programlarının öğrencilerin arkadaşlık ilişkileri, sorumluluk, çalışma, empati kurma gibi davranışlar kazanımında etkili olup

olmadığını araştırmıştır. Elde edilen sonuçlar değerler eğitim programının etkili olduğu yönündedir.

Germaine (2001) tarafından yapılan “Values Education Influence on Elementary Students” Self-Esteem” (Değerler Eğitiminin İlköğretim Öğrencilerinin Benlik Saygısı Üzerindeki Etkisi) adlı doktora tez çalışmasında programın bir parçası olarak okullarda resmi olarak değer eğitiminin verildiği ve böyle bir eğitimin verilmediği ilköğretim öğrencileri arasında benlik saygısı ölçümlerinde önemli bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Kanada’da yapılan bu çalışmada oybirliği ile belirlenen 16 değer yer almıştır. Yarı deneysel araştırma modelinin kullanıldığı bu çalışmada deneysel gruba değerler dördüncü sınıftan yedinci sınıfa kadar dört yıllık bir sürede eğitim programının resmi (formal) bir parçası gibi öğretilmiştir. Kontrol grubu ise resmi (formal) olarak değerler eğitimi almamıştır. Araştırma sonuçlarında her iki grubun benlik saygısı ölçümlerinde anlamlı bir farklılık bulunmamış fakat başarı, davranış, tutum ve okuldaki dönem başarısının değerlendirmesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki göstermiştir. Sonuçlar aynı zamanda kızların erkeklerden biraz daha az benlik saygısı olduğunu gösteren, benlik saygısı ve cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Chandler (2005) tarafından yapılan “The Effect of Character Education Program on Elementary Students” Prosocial Competence” (Karakter Eğitimi Programının İlkokul Öğrencilerinin Toplum Yanlısı Davranış Yeterliliği Üzerindeki Etkileri) doktora tez çalışmasında beşinci sınıf öğrencilerinin toplum yanlısı davranış yeterliliğinde Karakter Eğitimi Programının etkililiğinin araştırılması amaçlanmıştır. Bir ilköğretim okulunda 116 beşinci sınıf öğrencisine 18 haftayı aşkın olarak bir karakter eğitimi programı uygulanmıştır. Sosyal yeterlilik ve anti-sosyal davranışları ölçen bir sosyal yeterlilik anketi, okul sosyal davranış ölçeği, öğrencilere uygulanmış ve öğretmenler tarafından ön testler ve son testler olarak değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre karakter eğitimine katılmaları sonucunda istatistiksel olarak öğrencilerin cinsiyet ve son test sonuçları arasında değişiklikler olduğu görülmüştür. Bayan öğrenciler erkek öğrencilerden hem ön testlerde hem de son testlerde yüksek puan almışlardır. Öğrencilerin etnik özellikleri ve son test puanları arasında ise istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır.

El Hassan ve Kahil (2005) tarafından yapılan “ The Effect of „Living Values: An Educational Program“ on Behaviors and Attitudes of Elementary Students in a Private School in Lebanon” (Yaşayan Değerlerin Etkisi: Bir Eğitim Programının Lübnan“da Özel Okuldaki İlköğretim Öğrencilerinin Tutum ve Davranışları Üzerindeki Etkisi) adlı araştırmada “Yaşayan Değerler Eğitimi Programının” (LVEP) Lübnan“da özel bir okuldaki ilkokul öğrencilerinin kişisel ve kişilerarası zeka ile ilgili tutum ve davranışlarına etkisinin ön-test son-test grup tasarımıyla belirlenmesi amaçlanmıştır. Programın barış, saygı ve sevgi değerleri seçilmiştir. Çalışmanın örneklemini 31“i kız, 44“ü erkek olmak üzere 75 öğrenci oluşturmuştur. Kontrol grubu öğrencileri okulun düzenli programına devam ederken, deney grubu öğrencileri okul programının yanı sıra barış, saygı ve sevgi değer ünitelerini de takip etmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre, denenen grupların benlik saygısı algısı, tutum ve davranışlarında “Yaşayan Değerler Eğitimi Programının” uygulanmasından sonra belirgin farklar oluşmuştur. Ayrıca sonuçlar, denenen öğrencilerin kişisel ve kişiler arası zekâ ve EQ konusunda “Yaşayan Değerler Eğitimi Programının” uygulanmasından sonra önemli farklılık olmadığını da göstermiştir.

Perry ve Wilkenfeld (2006), tarafından gerçekleştirilmiş olan araştırmada, uygulanan değerler eğitim programı sonucunda öğrencilerin sorumluluk alma düzeylerini arttırmayı hedeflemiştir. Elde edilen sonuçlar öğrencilerin değerlerin kazanımlarında etkili olduğu görülmüştür.

Thornberg (2008) tarafından yapılan “The Lack of Professional Knowledge in Values Education” (Değerler Eğitiminde Mesleki Bilgi Eksikliği) adlı çalışmada öğretmenlerin değer eğitimi ile ilgili bakış açılarını incelemek için çok az araştırma yapıldığı belirtilerek öğretmenlerin değerler eğitimi uygulamalarındaki algılarının incelenmesi ve onların bu konudaki profesyonelliklerinin araştırılması amaçlanmıştır. Bu araştırma için 13 öğretmenle nitel görüşme gerçekleştirilmiş ve bu görüşmeler karşılaştırmalı analizle incelenmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenler arasında değer eğitimi alanında profesyonel bilgi eksikliğinin olduğu ortaya çıkmıştır.

Yurt dışında yapılan araştırmalar incelendiğinde bunların bir bölümünün öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin değerler eğitimi ile ilgili görüş ve düşüncelerinin belirlenmesini amaçlayan (Revell, 2002; Witherspoon,2007; Thornberg, 2008) araştırmalar olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmaların bir bölümünü de (Germaine,

2001; Chandler, 2005; El Hassan ve Kahil, 2005) değerler eğitiminin ilköğretim öğrencileri üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmalar oluşturmaktadır. Ulaşılan diğer araştırmaların ise, değerler eğitimi ile ilgili farklı konulara yoğunlaştıkları görülmektedir.

2.1.7. Mehmet Akif Ersoy'un Hayatı

Türkiye Cumhuriyeti İstiklâl Marşı şairi Mehmet Akif Ersoy, 1873 yılında, İstanbul'un Fatih semtinde, Sarı güzel mahallesinde doğdu. Babası, Fatih Medresesi müderrislerinden İpekli Mehmet Tahir Efendi'dir. Annesi Hacı Emine Şerife Hanım, Buharalı bir ailenin kızıdır. Babası Akif'e, hicri doğum tarihini göstermesi için Rağif adını verir. Annesinin Râkif şeklinde telaffuz ettiği isim, okul çevresinde Akif'e dönüşür. Mehmet Akif, iki yıl süren ilk tahsiline dört yaşında, doğup büyüdüğü mahallenin mektebinde başlar. Daha sonra Fatih'teki Emîr Buharî ilkokuluna, burayı bitirince Fatih Merkez Rüştüyesi'ne devam eder. Bu okuldaki öğretmenleri arasında Türkçe hocası Kadri Efendi'nin Mehmet Akif üzerinde büyük etkisi olur. Mehmet Akif, Fatih Merkez Rüştüyesi'ni bitirdikten sonra Mülkiye Mektebi'nin idadi kısmına kaydolar. Bir müddet sonra, Mehmet Akif 14–15 yaşlarında iken, babası Tahir Efendi vefat eder (1887/1888). Aynı yıl Sarı güzel'deki evleri yanar ve Mehmet Akif'in öğrenimini sürdürmesi zorlaşır. Aynı zamanda da annesi ile kız kardeşi Nuriye'ye bakmak zorundadır. Bu yüzden Halkalı'daki Mülkiye Baytar Mektebi'ne yatılı öğrenci olarak geçer. Mülkiye Baytar Mektebi'ni birincilikle bitirir. Mehmet Akif'e Arapça ve Farsçayı, ilk dinî bilgileri öğreten babası Tahir Efendi'dir. Ayrıca o Fatih baş imamı Arap Hoca'dan hıfz ve kavaid, Rüştüyede okurken Fatih Camiiindeki Selanikli Esad Dede'den Farsça dersleri alır. Hâlis Efendi ise ona Arapça dersleri verir. Baytar Mektebi yıllarında Fransızca öğrenmeye başlar. İleride Fransızcasını kendi çabalarıyla geliştirir. Okul yıllarından sonra da Arapça ve Arap edebiyatıyla ilgilenmeyi sürdüren Mehmet Akif, meşhur İslam Tarihi ve Arap edebiyatı uzmanı Hersek Müftüsü Ali Fehmi Efendi'den de yararlanmış. Mehmet Akif, "Baytar mektebinden çok olgun ve dolgun fen bilgileriyle çıkmıştır. Mezun olduktan sonra da kendini geliştirmeyi sürdürmüş, Doğu ve Batı'nın fen ve sosyal bilimlerini, akımlarını takip etmiş, incelemiştir." Mehmet Akif, Baytar Mektebi'ni bitirdikten sonra 1893 yılında, Umur-i Baytariye ve Islah-ı Hayvanat Şubesi memurluğuna ve Müfettiş Muavinliğine tayin edilir. Burada çalışırken Anadolu'nun Edirne ve Adana gibi illerinde ve Arabistan'da bulunur ve bulaşıcı hastalıklar üzerine çalışmalar

yapar. 1894 yılında İsmet Hanım'la evlenir. Baytar müfettişi muavinliği görevini sürdürürken bir taraftan da Halkalı Ziraat Mektebine (1906) ve Çiftçilik Makinist Mektebine (1907) öğretmen olarak tayin edilir. Kasım 1908'de Dârülfünun'da edebiyat öğretmeni olarak göreve başlar.

Balkan Savaşı'ndan sonra baytar müfettişi muavinliği görevinden ve Darülfünun'dan istifa eder (1913). Aynı yıl 1913'de kurulan Müdafaa-i Milliye Heyeti Neşriyat Şubesi'ne üye olarak seçilir. 1914'te Harbiye Nezareti tarafından kurulan Teşkilat-ı Mahsusa'nın verdiği bir görevle Berlin'e gider. Adı geçen teşkilat, onu 1917'de Arabistan'a gönderir. 1918–1920 yılları arasında Darü'l-Hikmet'il-İslamiye Cemiyeti'nin başkâtipliği görevini üstlenir. Mehmet Akif, İstanbul'un işgalinden sonra Millî Mücadele'ye katılmak için İstanbul'dan ayrılır ve Ankara'ya geçer. O, Konya'da başlayan isyanın bastırılmasına yardımcı olur ve Anadolu'nun çeşitli yerlerinde, Millî Mücadele'yi destekleyen vaazlar verir. 1920'de Ankara'ya gelir ve Taceddin Dergâhı'na yerleşir. 25 Aralık 1920 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisine Burdur milletvekili olarak seçilir. Bu yılın sonunda Maarif Vekâleti'nin (Millî Eğitim Bakanlığı) açtığı millî marş yarışması için yazdığı şiiri, 12 Mart 1921 tarihinde birinci seçilir ve 25 Mart 1921'de TBMM' de İstiklâl Marşı olarak kabul edilir.

Mehmet Akif, arkadaşlarının ısrarlarına rağmen millî marş yarışmasına katılmak istememiştir. Ona göre millî marşın yazılma sebebi bir yarışma ve 500 liralık ödül olmamalıydı. Maarif vekili Hamdullah Suphi ile Hasan Basri Çantay'ın çabaları sonucunda ve ödülü almamak kaydıyla Mehmet Akif millî marşı yazar. Mehmet Akif'in yazdığı şiir, Büyük Millet Meclisinde okunmadan önce "kahraman ordumuza" ithafıyla Sebil'ür Reşad dergisinde yayımlanır. 1922 yılında Şer'iyye Vekâleti tarafından kurulan Te'lifat-ı İslamiye Heyeti'ne üye seçilir. 1923'te, Millî Mücadele tamamlanınca İstanbul'a döner. 1923 yılının sonbaharında Abbas Halim Paşa ile birlikte Mısır'a gider. 1926 yılına kadar kışı Mısır'da, yazı İstanbul'da geçirir. 1926'dan sonra Mısır'a yerleşir. Mısır'da Kahire Üniversitesinde Türk Edebiyatı dersini okutur (1926- 1936). Bir taraftan da Kur'an-ı Kerim tercümesi ile meşgul olur. 1935 yılında hastalanır. Vatanından uzak bir yerde ölmek istemediği için 1936 yılının başlarında memleketi İstanbul'a döner. İlerleyen karaciğer rahatsızlığı tedavi edilemez ve 27 Aralık 1936 tarihinde vefat eder. Resmi cenaze merasimi yapılmasa da kalabalık bir grup gencin eşliğinde, Edirnekapı Şehitliği'ne defnedilir.

2.1.7.2. Sanatı ve Edebi Kişiliği

Mehmet Akif Ersoy, 20. asır İslâmi-Türk Milliyetçiliğinin en güçlü temsilcilerindendir.

Ana tarafı Buharalı bir aileye dayanan Akif, bu yönüyle Doğu İslâmlığı, Arnavutluk'tan gelen babası tarafından da Batı İslâmlığı ve doğup büyüdüğü çevreyle de merkezi İslâmlığın etkilerini taşır. Fatih semti özellikle Mehmet Akif'in çocukluk ve gençlik yıllarında Müslüman İstanbul'un ilim merkezi durumundadır.

Cami merkez olmak üzere yüksek seviyede eğitim-öğretim kurumları bu semtin çehresinin oluşmasında etkili olmuştur. Mehmet Akif, kendinden çok başkalarını, toplumu düşünen, iyi ahlâklı, namuslu bir insan, örnek bir Müslüman olarak bu etkileşimlerin çocuğudur. Ayrıca, resmi ve özel öğrenimi onun bir hayat olarak yaşanan İslâm ile birlikte Doğu ve Batı kültürleriyle de temasını sağlar. Mehmet Akif'in özel öğrenimi, babasından aldığı dini bilgiler, Arapça ve akaitle baslar. Daha sonra da Fatih Camii baş imamı Arap Hoca'dan Kur'an-ı hıfza çalışır. Selanikli Esad Dede'den Farsça, Halis Efendi'den Arapça okur. Bu Doğu dilleri yanında Baytar İbrahim Efendi'den Fransızca öğrenir.

Mehmet Akif, bu sırada da ilk şiir çalışmalarına baslar. "Akif'in dil ve edebiyat vadisindeki yükselişi de yine uzun, muntazam ve devamlı bir çalışma ile dir: Daha çocuk denecek yaşlarda şiir söylemeye çalışan ve mülkiye idadisinde iken, hocası Muâllim Nâci'nin tesiriyle gazeller söyleyen, bu arada güzel bir tercî-i bende yazan sair, yine Baytar mektebine devam ettiği yıllar da Fransızca öğrenerek, batı edebiyatını tanıdı. Böylelikle çok iyi bildiği Türk, Arap, Acem dil ve edebiyatlarından başka, Fransız dili ve edebiyatını da – zamanla - bu dilden en ağır eserleri okuyacak ve en kolay tercüme yapabilecek bir şekilde öğrendi" (Banarlı 2004, s. 1152).

Bu eğitimleriyle Akif, dile kuvvetle hâkim, akılcı, kültürlü, realist bir sanatkârdır. Müslüman dünyasını kurtaracak olanın büyük İslâm birliği olduğunu düşünen Akif'in bu yönde eğilimi de gelenekten yanadır ve onun bu yönünü besleyen Mülkiye'den hocası Muallim Naci'dir.

Bu eğilimi dolayısıyla sair yazı hayatına atıldığı yıllarda (1895) büyük bir akım olarak güçlenen Servet-i Fünûn teşekkülüne katılmaz.

“Akif, bütün eserlerinde olduğu gibi burada (Süleymaniye Kürsüsünde) da kalabalığın dilini, üslûbunu ve zihniyetini benimsiyor. Bu bakımdan o, baslıca gayeleri, şahsî ve orijinal olmak, yeni ve başka görünmek olan Servet-i Fünûncularla Hâşim’den tamamıyla ayrılır.

Akif, kalabalığın sade kelimelerini değil, deyimlerini, benzetmelerini, ifade, hatta bütün cümlelerini dahi almaktan çekinmez (Kaplan 2005, s. 176).

Mehmet Akif’in şiir anlayışını etkileyen isimler arasında İranlı Hafız ve Sadi de vardır. 1898’den itibaren Servet-i Fünûn’da yayımladığı tercümelemler arasında Hafız’ın şiirleri de bulunur. Sadi ise, hikmetli hikâyeleri nazmetmesi ile Mehmet Akif’i etkiler.

1898 de Resimli Gazete’de yayımlanan şiirlerinden biri “Sadi” dir. Bu Acem şairinden de tercümelemleri vardır. Ayrıca bazı şiirlerinde Sadi’den iktibaslara rastlanır. Servet-i Fünûn’da yayımlanan bir ankete verdiği cevapta en çok tesirinde kaldığı edibin Sadi olduğunu belirtmiştir. Batı’dan tesirini ifade ettikleri ise Lamartine ve Alexandra Dumas Fils’dir.

Mehmet Akif’in edebî ve fikri hayatında dönüm noktası 1908 yılıdır. Bu yıl içinde Darülfünun Edebiyat-ı Umûmiye müderrisliğine tayin olunur. Böylece edebiyatla uğraşması kolaylaşır.

Ebulûlâ ile Eşref Edip tarafından yayımlanmakta olan Sırat-ı Müstakîm’de (VIII. C.ten sonra Sebil’ür Resâd adını aldı) yazmaya baslar. Bu dergide 1908’de 29, 1909’da 7 şiiri yayımlanır. Bu şiirler arasında Küfe ve Seyfi Baba gibi ona geniş ün sağlayanlar da vardır.

Çocukluğundan beri hikâyeye ve masallara meraklı olan Mehmet Akif’in ilk okuduğu eserler arasında klâsik bir ask hikâyesi olan Leylâ ve Mecnûn (Fuzuli) ‘un da olduğu biliniyor. Edebî hayatının yeni başlangıç döneminde Edebiyat-ı Cedîcilerin manzum hikâyeye modası yaygındır. Mehmet Akif bu dönemde toplum hayatının çeşitli kesimlerinden çıkardığı konuları canlı ve ilgi uyandırıcı bir şekilde işledi. İslâm tarihinden almış, bazı seyahatlerini de manzum olarak hikâyeye etmiştir.

“Sair, Lamartine’i, eserlerindeki dînî lirizm dolayısıyla sevmiş; Duma Fils’i ise “küçük hikâyeleri ile büyük hakikatler söyleyen” Sa’di ile aralarında bir yakınlık bulduğu için beğenmiştir. Mehmet Akif’e göre, Sa’di ile Duma Fils arasındaki benzerlik, her ikisinin de “büyük büyük hikmetler, ibretler göstermek için uzun uzun

vak'alar tertip etmeğe" lüzum görmedikleri ve "her gün görülen, görüldüğü için hiç dikkati çekmeyen hâdiselerden nâ-mütenâhi mevzular çıkarmaya muvaffak oldukları içindir" (Banarlı 2004, s. 1158).

Mehmet Akif, Türk şiirinin XX. yy. baslarındaki gelişim çizgisinde önemli bir yer tutar. Cenap Sahabettin, edebiyat tarihinin Büyük Akif'ten daha büyük İslâm ve Türk sairini tanımadığını söylerken M. Cemal Kuntay da Türk nazmının terkip kudretinin son noktasına Mehmet Akif'in eliyle çıktığını belirtir. Mehmet Akif'in Türk nazmına getirdiği ses, canlılık, dil pürüzlerinden arınmış sade olarak nitelendirilir. Bu kanaat, İslâm edebiyatının ortak vezni olan aruzu kullanmaktaki ustalığından doğmaktadır. Bütün İslâm şiirini bir ahenkle birleştiren aruz vezni, dokuz asırdır Türk sairleri tarafından da kullanılmaktaydı. Türkçede uzun hece olmaması yüzünden, bu veznin pürüzlerinden kurtulunamıyordu. Akif'ledir ki bu vezin, günlük konuşmaları, en tabii ifadeleri rahatça verebilecek bir alet hâline gelir. Onunla en duygulu mısraları büyük bir ustalıkla meydana getiren Sair, manzum hikâyelerinde basit mahalle sözlüğünü de kullanarak tabii konuşma diliyle uzun anlatımlara girmekten de geri kalmaz. Vaaz verir, nutuk çektirir, arzuhal yazar.

Mehmet Akif'e göre sanat dava içindir. Şiirle düşünmeyi edebiyatımızda en ileri noktaya vardırıştır. Toplum hayatında bir insanın ömrü boyunca basından geçenleri şiirle anlatmak onun tutkusu gibidir.

Bu yüzden şiirleri Müslüman Türk halkının, özellikle de İstanbul'un belli bir dönemdeki günlüğü, vakâyinamesi daha da yeni bir tabirle gazetesidir.

"Hayır, hayâl ile yoktur benim alışveriğim

İnan ki: Her ne demişsem görüp de söylemişim.

Mehmet Akif'in insan ve toplum anlayışıyla bütünlük gösteren bir üslûbu vardır. Bunun kaba sakalar ve argo dışındaki günlük kelimelerden oluştuğunu söyleyebiliriz.

Konuşturduğu veya sözünü ettiği insanın dilini, bir Karagöz oynatıcısı kadar kahramanlarının üslûbuna hâkim olduğunu görüyoruz. Bu üslûptaki sadelik ise, sanki sehl-i mümtenidir, kolay ulaşılmaz.

Şiir dili ise bazen lirik, bazen ironik olsa da her zaman epik, yani destanî özelliğe sahiptir. Çevresini tasvir eden nazım parçalarında öylesine gerçekçi, öylesine ironik tespitler var ki, Akif'in ustalığını teslim etmemek imkânsızdır. Bütün bu farklı şiir türlerinin hapsinde öyle akıl almayacak kadar işlek bir dil var ki,

manzum hikâyeleri okurken bile şaşırmadan edemiyorsunuz. Bütün bunlar onun kendine özgü bir şiir dili ve üslûbu olduğunu gösteriyor (Miyasoğlu, 2006).

Mehmet Akif, Türkiye'nin hakkında en çok kitap yazılan şairidir. Onun şairliği hakkında Orhan Okay şöyle demektedir:

“Akif için şair değil, sadece bir nâzımdır, manzum hikâyeye yazardır, diyenler olmuştur. Gerçekten Akif'in nazmı güçlüydü. Yani aruz veznini kullanmaktaki rahatlığı, kafiye ustalığı, Türkçeye ifadenin her şekil ve her sınıf insanın diliyle hâkimiyeti, kısaca şiir tekniği dediğimiz şey, ona devrinde âdeta başa çıkılması mümkün olmayan bir üstünlük vermişti. Hiç şüphesiz şiir bu tekniğin dışında ve üzerinde başka bir sanattır. Akif'te de, zaman zaman, fikrin hâkim olduğu alelâde diyebileceğimiz mısraların sayısı çoktur. Ancak o, sosyal ve ahlâkî temalı şiirlerinde nasıl realizmin zirvesine çıkmışsa, gerek içtimai-mistik, gerekse dinî mistik şiirlerinde de usta bir şair olduğunu göstermiştir.”

Görülüyor ki yaşanan hayat şiirinin başlıca konularındandır. Edebiyatımızda onun kadar hayatı şiire ve şiiri hayata sokmuş şair yoktur

2.1.7.3. Manzum Eserleri

Edebî eserlerinin yanı sıra şahsiyetiyle de örnek bir insan olan Mehmet Akif, “Türkiye'nin tartışmasız millî ve millete mal olmuş şairidir.”

Mehmet Akif'in bir şair olarak tanınmasını sağlayan en önemli eseri *Safahat* adını taşır. *Safahat*'ta, Mehmet Akif'in çeşitli zamanlarda kaleme aldığı şiirler bir araya getirilmiştir. *Safahat*'ın kitap hâlindeki ilk baskısından bu yana genel okuyucu kitlesine ve öğrencilere hitap eden baskıları yapılmıştır. Akademik baskısı, ilk defa M. Ertuğrul Düzdağ tarafından hazırlanmıştır.

2.1.7.3.1. Safahat ve Safahat Dışında Kalan Şiirleri

Bu şiirler, Mehmet Akif'in olgunluk devresinden önce yazdığı şiirler olup Baytar Mektebi'ne devam ederken zamanın dergilerine gönderdiği şiirlerdir. Ayrıca bazı arkadaşlarına manzum mektuplar da yazmıştır. Hepsi on bin mısra kadar olduğu tahmin edilen bu manzumelerin üç bin mısrasının yayınlandığı tahmin edilmektedir.

Ayrıca Akif, daha önce yazıp gerek beğenmediğinden gerekse istemediğinden *Safahat*'ına almadığı manzumelerinin olduğu gibi; olgunluk yıllarında yazmış olduğu

ve yine Safahat'ına almadığı bazı şiirleri de vardır. Mesela “O benim milletime aittir” dediği İstiklâl Marşımız da bunlardandır. Buna ilave olarak başka şiirleri de vardır.

Safahat, safhalar, devreler dönemler anlamına gelmektedir. Daha geniş ifadesiyle; görünüşler, manzaralar anlamında kullanılabilir. Akif tüm şiirlerini Safahat adını verdiği bu eserinde toplamıştır. Safahat yedi kitaptan oluşmaktadır. 11240 mısra ve 108 manzumedan oluşur. Aynı ayrı basılan bu kitaplar Akif'in vefatından sonra tek cilt halinde basılmıştır. Safahatın tamamı aruz vezni ile yazılmıştır. Şiirlerin uzunluğu bir kıtadan, iki bin iki yüz doksan iki mısraya kadar değişmektedir. Akif şiirlerinin hemen hepsini Sebîlü'r-reşâd ve Sırat-ı Müstakim' de yayınlamıştır. Şiirlerini sonradan tashih etmişse de hepsini sadeleştirmeye fırsatı olmamıştır.

2.1.7.3.2. Birinci Kitap: Safahat

Kırk dört manzumedan oluşur. Bu manzumelerde beşeri ve içtimâi dertler, sorunlar ele alınır. Okuyucuların bu olaylar üzerinde düşünüp çareler araması istenir. Fakirlik, hastalık, acizlik, yardım, iyilik, ümit, cahillik, istibdat, meyhane, kahvehane, geçim sıkıntısı... gibi konular Birinci Safahat'ta islenmiştir. Çalışmaya davet, camii, ibadet ve imanın teselli verici gücüne sarılma istenmektedir. Fatih Camii, Hasta, Küfe... gibi hayattan manzaraların olduğu bu kitaba Safahat ismi verilmiştir.

2.1.7.3.3. İkinci Kitap: Süleymaniye Kürsüsü'nde

Bin iki beyitten oluşan tek şiirdir. Akif'in İslam dünyası, Müslümanlar ve İslam ideali konusundaki düşüncelerini yansıtır. Bu kitapta Akif, memleketin düştüğü hali gözler önüne serdikten sonra bu halin sebeplerini ve kurtulma çarelerini de göstermiştir.

2.1.7.3.4. Üçüncü Kitap: Hakk'ın Sesleri

Mehmet Akif'in Süleymaniye Kürsüsü'nde işaret ettiği kötü günler Balkan Harbi'nden alınan mağlûbiyetle gelmiş ve sekizi birer ayetten, birisi hadisten alınan ve sonuncusu da Peygamber Efendimizi imdada çağıran on manzumeden oluşmaktadır.

Akif bu on şiirde ızdıraptan kendinden geçmektedir. Mazlumların haline karsın halkın duyarsızlığı acısını daha bir arttırmaktadır. Bütün bu felaketlerin cehaletten, kötülük ve haksızlık karşısında susmaktan ve tembelce davranmaktan kaynaklandığını görmektedir.

2.1.7.3.5. Dördüncü Kitap: Fatih Kürsüsü'nde

Bu kitap da bin altı yüz doksan iki mısralık tek şiirden oluşur. Şiirde, iki bölüm vardır: Birinci bölümde Fatih yolunda olan iki arkadaşın cemiyet ve kültür meseleleri, İslam'da çalışmanın önemi, kader-irade konuları üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde ise; İslam dünyasının perişanlığının tembellik ve cehaletten kaynaklandığı, kurtuluşun ise çalışmaya bağlı olduğu islenmiştir.

2.1.7.3.6. Besinci Kitap: Hatıralar

Bu kitap on şiirden meydana gelmiştir. İlk yedi şiirin dördü ayetlerin, ikisi de hadislerin açıklamasıdır. "Uyan" başlıklı manzume bütün Müslümanların kendilerine gelmeleri için onları ikaz eden bir sesleniştir. Sondaki üç uzun şiir de Akif'in Mısır, Berlin ve Medine seyahatlerinin gözlemlerini, İslam dünyasının dertlerini dile getirdiği fikri ve lirik diyebileceğimiz şiirlerdir.

2.1.7.3.7. Altıncı Kitap: Âsım

Süleyman Nazif'in de ifadesiyle bir şiir mucizesi denilecek bu manzume iki bin iki yüz doksan iki mısradan oluşan tek şiirdir. Daha önceki şiirlerinde anlattığı hissiyatı bu şiirinde birleşmiş olup memleketimizin içinde bulunduğu tüm dertleri (içtimai, sosyal, ahlâkî...) anlatmaktadır. Eser Köse İmam, Asım ve Hocazâde'nin konuşmalarından ibarettir. Akif bu şiirde Hocazâde karakterindedir. Müslümanların iman ve irfanını, muhafazakâr yanını Köse İmam canlandırır. Köse İmam'ın oğlu

Asım ise heyecanlı ve hakperest bir gençtir. Yakın çevreden uzak çevreye kadar tüm sorunların konuşulduğu şiirde Köse İmam bu ahlâk bozukluğunun nasıl giderileceğini sorunca Hocasâde Akif “Asım’ın nesli” diyerek cevap verir ve bundan sonra Asımın neslini över, yaptıklarını bir bir anlatır neticede “Çanakkale Şehitleri” adıyla bilinen muhteşem şiiriyle bitirir. Daha sonra Hocasâde Asımla konuşmaya baslar. Memleketin neden geri kaldığını ve çareleri birer birer anlatır. Asım’dan beklenilenin ilim olduğunu vurgular. Maddi gelişmelerle mutlu olunamayacağını bildiğini ancak maddi güce sahip olamayan milletlerin ahlâk ve faziletlerini de koruyamayacağını Asım’a anlatır.

Asım tamamen hayali bir kahramandır. Almanya’ya tahsile gittiği (şiir o şekilde bitmişti) yerden tekrar başlayarak milli mücadeleyi, bu savaşa katılanların iman, fikir ve gayelerini anlatacağı “İkinci Asım” şiirini yazmak istediğini merhum Akif yakın dostlarına anlatmıştı. Yurdundan uzaklaştırılması bu ve bunun gibi nice eserden bizleri mahrum etmiştir.

2.1.7.3.8. Yedinci Kitap: Gölgeler

Mehmet Akif’in son kitabı olan Gölgeler, eski harflerle Kahire’de basılmıştır. Bu kitapta olan şiirlerin bir kısmı daha önce yazılmıştır. Kırk bir şiirden meydana gelmiştir. Buradaki bazı şiirler, Akif’in gerçekleştiremeyen idealinin verdiği bir üzüntü ile vatandan uzak gurbet ve hasret hisleriyle; üstelik işgal edilmiş bir İslam diyarında olup da yalnızlık halet-i rûhiyesinin doğurduğu kırgınlıktan kaynaklanan tevekkül ve teslimiyetin mistik duygularıyla yazılmıştır. Kitaptaki son şiir olan iki yüz sekiz mısralık “Sanatkâr” adlı manzume, Akif’in bütün Safahat’ı boyunca göstermediği şahsiyetinin en mühim tarafı olan sanatkâr ruhunu ortaya koyar. Tüm yaşadığı hayal kırıklıklarını, acılar içinde geçen ömrünü ve İslam dünyasının hiç de hak etmediği işler acısı halini oldukça etkili bir dille burada mısralara döker.

3.BÖLÜM

3.1. YÖNTEM

3.1.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmamız betimsel olup tarama modelinde yapılmıştır. Çalışmamızda Mehmet Akif Ersoy'un "Safahat" adlı eserinin değer eğitimi katkısını incelemeyi amaçlayan bu araştırma betimsel tarama modelindedir. Araştırmada bu modelin tekniklerinden olan betimsel analiz ve içerik analizi tekniği kullanılmıştır.

Mehmet Akif'in "Safahat" adlı eseri değer eğitimi bakımından incelenirken eserde yer alan manzumeler değerlendirilip, doğrudan veya örtük olarak yer alan Millî eğitimin belirlemiş olduğu "adil olma, aile birliğine önem verme, hoşgörü, dürüstlük, misafirperverlik, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, estetik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, temizlik" değerleri ile ilgili ifadeler belirlenmiş, ardından bu ifadeler yorumlanarak ilgili olduğu değer başlığı altında verilmiştir.

Bu değerlerin;

Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları'nda Türkçe Öğretim Programının Genel Amaçlar bölümünde yer alan ve öğrencilere kazandırılmak istenen millî, manevi, ahlâkî değerlere uygun ve bu değerleri kapsayıcı nitelikte olması,

Değer eğitimi ile ilgili yapılan araştırmalar, tezler, uzman ve öğretmen görüşleri dikkate alınarak seçilmiştir.

3.1.2. Veri Toplama Süreci

Mehmet Akif Ersoy'un "Safahat" adlı eserinde değerler eğitimi bakımından incelerken 100 temel eser içerisinden seçilen eser öncelikle Millî şairimiz olması ve şiirlerini topladığı "Safahat" adlı eserinin toplumsal konuları ele alması ve bu anlamda Milli Eğitim Bakanlığının belirlemiş olduğu değerleri temsil edebilme özelliğine sahip olması sebebiyle temel olarak ele alınmıştır.

Mehmet Akif Ersoy'un "Safahat" adlı eserinde değerler eğitimi incelerken eserde tespit edilmek üzere seçilen değerler Talim Terbiye Kurulu'nun Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (6-8) nda yer alan değerler olduğu için seçilmiştir.

Çalışmada değerlere ilişkin tespit edilen veriler akademisyenlerin görüşlerine başvurularak doğrulanmıştır.

Mehmet Akif Ersoy'un "Safahat" adlı eserini değer eğitimi bakımından incelerken eserinde doğrudan yer alan değer eğitimi ile ilgili ifadeler saptanmış ve bu

ifadeler ilgili olduğu değerin başlığı altında eserde geçen biçimiyle yazım yanlışları esere sadık kalınması amacıyla değiştirilmeden verilmiştir.

3.1.2. Verilerin Analizi

Veriler çeşitli yayınevlerinin baskıları incelendikten sonra günümüz Türkçesine çevrilmiş olanlardan Hak Yayıncılık tarafından yayınlanan ‘‘Safahat’’ adlı eser seçilerek adil olma, aile birliğine önem verme, hoşgörü, dürüstlük, misafirperverlik, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik, bağımsızlık, barış, bilimsellik, alışkanlık, dayanışma, duyarlılık, estetik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, temizlik değerlerini doğrudan veya örtük olarak işleyen bölümler tespit edilerek elde edilmiştir. Nitel olarak sınıflandırılarak bilgisayara aktarılan veriler, nicel açıdan analiz edilmiştir. Elde edilen veriler tablolar halinde verilerek yorumlanmıştır.

3.1.3. Sınırlılıklar

Bu alışma,

Mehmet Akif’in manzumelerinin toplandığı ‘‘Safahat’’ adlı eserinin değer eğitimi bakımından incelenmesi ile sınırlıdır.

Mehmet Akif’in ‘‘Safahat’’ adlı eserinde adil olma, aile birliğine önem verme, hoşgörü, dürüstlük, misafirperverlik, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik, bağımsızlık, barış, bilimsellik, alışkanlık, dayanışma, duyarlılık, estetik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, temizlik değerlerinin manzumelerden elde edilip yorumlanması ile sınırlıdır.

4. BÖLÜM

4.1. BULGULAR VE YORUMLAR

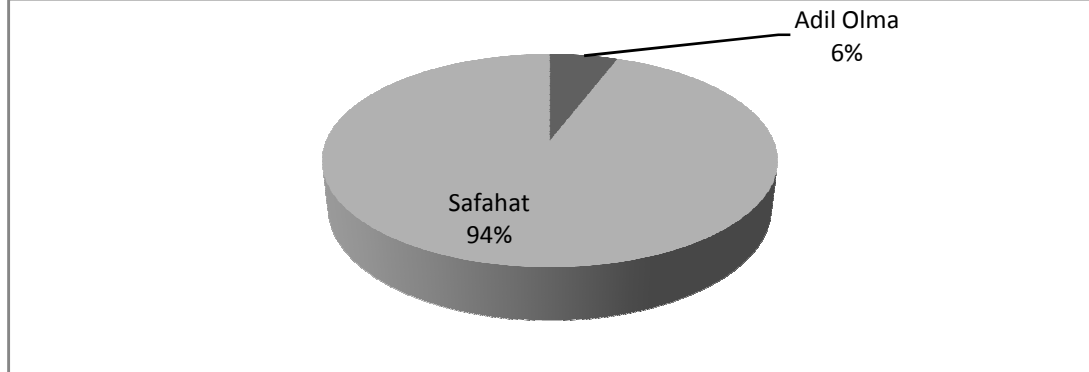
4.1.1 Safahat'ta Değer Eğitimi İle İlgili Bulgu ve Yorumlar

Mehmet Akif Ersoy'un çalışmamızın temelini oluşturan eseri olarak ele alınan "Safahat" adlı eserinde değerlere ilişkin bulgu ve yorumlar; adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverlik başlıkları altında aşağıda verilmiştir.

4.1.1.1. Adil Olma

Safahat'ta yer alan Adil Olma değeri ile ilgili betimsel veriler aşağıda pasta grafiğinde gösterilmiştir.

Grafik 1. Adil Olma Değeri

Grafik 1. 'te "Adil Olma" değerine ait 35 farklı yerde bulgunun olduğu ve bulgunun elde edilen tüm bulgular arasındaki yüzdeleri görülmektedir.

Safahat'ta 35 farklı yerde yer alan adil olma değeri ile ilgili olarak şu ana fikirlerin verildiği saptanmıştır:

Akif gündelik hayatta önem verdiği olguları eserine yansıttığı için adaletli olma hor görmeme, milletlerin bağımsızlıklarına saygı gösterme, zengin fakir ayrımının yapılmadığı millet olma bilincini aktarmaktadır. Özellikle bazı manzumelerinde "adaleti" vurgulayan Akif insan haklarına özellikle toplumsal sorun

olan kadın hakları konusu üzerinde oldukça fazla durmaktadır. Bu sayede değerler eğitimi sürecinde adil olma değeri ile beraber örtük olarak kadın hakları konusu da öğrencilere kazandırılabilir.

Adil olma kavramı, Türkçe Sözlük (2005, s. 23)'te , “Adaletle iş gören, adaletten, doruluktan ayrılmayan, hakkı yerine getiren, adaletli” şeklinde ifade edilmiştir. Aristoteles’e göre adaletin geniş ve dar anlamları mevcuttur. Geniş anlamı ahlakî ve toplumsal kurallara saygı ve özen anlamıyla bir erdem olmasıdır. Dar anlamıyla her zaman belirli bir çeşitliliği içerir (Aristoteles, 2007, s. 166). İnsanların huzur içinde bir arada yaşamasını, toplum hayatının düzen ve bütünlük içinde devamını sağlayan adalet olgusunun önemini Hökelekli (2004, s. 133) şu şekilde ifade etmiştir:

Adalet bütün erdemlerin başı ve en önemlisidir. Çünkü insanı ve toplumsal düzen adalet olmadan bir başka yolla sağlanamaz ya da uzun ömürlü olmaz. Bir iş ve davranışın meşru olup olmaması adalete bağlıdır. İnsanlık, mutluluk ve sevgi bile adalet olmadan, mutlak olarak değer taşımaz..... Adaletin yokluğunda değerler değer olmaktan çıkarlar ya da hiçbir değer taşımazlar.

Safahat'ta yer alan adil olma değeri ile ilgili farklı yerlerde elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir:

Kahrın zalimlere o kadar fırsat verdi ki neredeyse vicdanlar ümitsizliğe düşecek ve – hâşâ – “Mutlak adaleti yerine getirecek kimse yoktur.” Diyecek!.. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 47)

Bir yandan haksızlığa uğramış binlerce yuva yapıp harap olmakta, diğer yanda milyonlarca gencin zekâ pırıltıları sönüp gitmektedir.(Şengüler, 1989, cilt I, s. 47)

Mazlum uğradığı haksızlıktan şikâyet etmekte, zalim yaptığı haksızlıktan ötürü pişmanlık duymakta, kan akıtan katil ise kana bulanmış olmanın suçluluğuyla kahrolmaktadır. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 49)

—Efendi amca bana sakız verir misin? Bir parça da bal mumu kes.

—Kızım, parayla olur ha! Bak herkes parasını peşin ödüyor. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 77)

Seni kaybetmenin acısını sadece kendi ailen mi çekiyor sanıyorsun? Ne acıdır ki; arkanda binlerce evi, binlerce aileyi yetim bıraktın! Gözyaşları içinde yüzen çehreler, sen uzaktayken uzattığın yardım eliyle bir anda teselli bulup gülümserlerdi. Sendeki feyizli acıma duygusu o derece yüksekti ki, elinde hazineler dolusu servet olsa hepsini cömertçe yoksullara pay ederdin. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 179).

Bu dünyada kendi emeğiyle bir ekmek parası kazanamayan insan; dostlarına yüz karası olacağı gibi, düşmanlarına da maskara olur! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 205)

Haksızlığa uğrayan bir kişi gözlerimin önünde ağlayıp inlesin de; ben, onu sadece seyretmekten başka bir şey yapamayayım! Ne acı! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 263).

Fakat, bu cinayeti işleyen sadece ben değilim ki! Koca mahallede bir Allah'ın kulu çıkıp da : “Yapmayın!” Dedi mi? (Şengüler, 1989, cilt I, s. 263).

Eğer sen, adalet denince Allah'ın o “mutlak adaletini hayal ediyorsan yanılıyorsun. Ömer değil kim olursan ol, o “mutlak” adaleti tatbik etmen mümkün değildir! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 289)

O adaletler adaletinin tek sahibi ve tatbikçisi sadece Allah'tır. İnsanoğlu, boyunu aşan o adaletin tatbikçisi olmaya kalkışırsa her ana hayal kırıklığıyla karşı karşıya kalır. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 289)

Ey Ömer, sen de bir insansın! Ne hata yapmayacak kadar masum bir melek, ne de haksızlığı hoş görecektir kadar zalim bir sultansın. Senin elinde ne var ki?.. Yaratılış ve yapısı itibarıyla beşerin kaderi bu! Onu değiştiremezsin...(Şengüler, 1989, cilt I, s. 289).

Sen, bu unlu yüzünle Allah'ın huzuruna çıktığın zaman, sadece yeryüzünü değil, gökleri bile adaletine tanık gösterebilirsin! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 289).

Şayet bu sınırsız servet bizzat halkın ise, o zaman bizim hissemizi ayaklar altına çiğnetmeden lütfen bize teslim ediniz.

Yok, böyle değil de elinizdeki servetin kendi malınız olduğunu söylüyorsanız –ki, bu servet size çok fazladır- o vakit bu fazla serveti bizler gibi yoksullara sadaka olarak veriniz (Şengüler, 1989, cilt I, s. 339).

Ağladım, “Merhamet et, yapma!” dedim. Ama dinliyor mu? Meğer dünden beri beni boşamayı düşünüyormuş. Merhametsiz adam! Ben üç çocuk annesi, emzikli bir kadın olarak, tek başıma hepinizin hizmetini yapıyorum, harabeye dönmüş kocaman evini her gün silip süpürüyorum, ele güne karşı boynumu eğmiş, yoksulluk içinde senin kahrını çekiyorum. Nedir daha benden istediğın? Zalim adam! Bunları takdir edip kıymetimi bilmek şöyle dursun, kalkıp benim gibi zavallı bir kadında kolunun kuvvetini deniyor!

Köse İmam:

—Dur kızım, ağlama, şimdi ben ana haber yollar buraya getirtirim. Utanmaza göstereyim karı dövmenin ne demek olduğunu...(Şengüler, 1989, cilt I, s. 381).

—Ver artık!

—Azıcık daha oynayayım ne olur?

—Bey baba bak vermiyor?

—Kız ver de sonra yine alırsın. Emanet eşya sahibinden başkasına mal olmaz. Böyle bir adet yok...

Kız bebeği iade etti ama biraz sonra yine acındıran bir tavırla ablasına yaklaşıp:

—Bebeğini ver yine olmaz mı? Oynayayım dedi.

Ablası:

—Olmaz!.. Diye cevap verdi.

Ben, ikinci defa iltimasımı kullanıp bebeği vermesini isteyince Cemile:

—Çok oldu Beybaba, ya! Sonra her zaman ister! Deyip sızlandı.

—Kızım, demin de aldı, hemen verdi. Kızcağız içlenir şimdi, yapma! Ne kadar olsa sen ablasın... Dedim. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 463)

—Başka vermem ama eğer çabuk vereceksen al da oyna haydi... Diyerek bebeği verdi.

Feride'nin bu sefer keyfine diyecek yoktu. Bebekle epeyce dandiniler yaptı, onu hayli hoplatıp zıplattı, kolunun üstüne alıp hasırlar üstünde bir zaman yattı. Fakat ne çare! Sahibinin bebeği isteme zamanı gelip çatmıştı. İstemesin diye, kızcağızın, ablasına yakarışlı bakışları fayda etmedi.

Cemile emanetini istedi. Almakta ısrar ediyordu. Çocuk da çaresizlik içinde iade etti. Fakat o andaki üzüntü ve hiddetini görmeliydiniz! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 465)

İsterse, yerin altında sinmiş olan zelzeleler kükreyip, yerin üstünde ne bulduysa devirsin, kırsın... Hakka karşı çıkan isyan, kahredici son darbesiyle hakkı ezip bitirsin... Bugün geçerli olan edep ve ahlak anlayışına saçma şeyler densin... (Şengüler, 1989, cilt II, s. 17)

Sözün kısası; bütün vicdani duygular yıkılıp altüst olsun. Ne yüreklerde aklın verdiği cesaret, ne de cesaretin doğuracağı hayat kalsın; yine o yüce Süleymaniye, yeryüzünde doğruluğun tek yurdu olarak heybetli tahtında oturmaya devam edecektir. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 17)

Gördüğüm kadarıyla, sizde halkın paylaştığı ortak duygu bu... Düşünür aydınlarımız tuttuğu yanlış yolda körü körüne o kadar ısrarlı yürüdüler ki, halkın fikrine azıcık saygı duymak akıllarına gelmedi. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 103).

Hz. Ali' deki o derin bilgi nereden gelmiş? Nasıl olmuş da önceleri dehşet bir zıdır olan Hz. Ömer, sonra insanüstü bir adalete sarılıp dünyayı hayran bırakmış? (Şengüler, 1989, cilt II, s. 113).

Herkes gibi dünyada henüz senin de bir hayat hakkın olduğu halde, niçin başkaları gibi azmine sınıksız sarılıp sebat etmiyorsun? (Şengüler, 1989, cilt II, s. 161)

Yaşayanların hepsi azmiyle, ümidiyle yaşar. Ümitsizliğe düşenlerin ruh ve vicdanları, lanetlenmiş korkunç bir düğümle kilitleniverir. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 163)

İslam için gözyaşı döken acizler ise boş yere feryad ediyorlar. Çünkü acizlere hiç kimse hak tanımaz! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 173)

Sen elbette varsın ve adaletlerin en büyüğüsün. Ama, ağzım kurusun... "Yok musun!" demekten kendimi alamıyorum! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 173)

Bakın Allah'ın kitabı ne diyor: “Fitne felaketinin ortalığa yayılmasına fırsat vermeyin. Yayılınca sadece suçluları değil suçsuzları da alıp götürür!” (Şengüler, 1989, cilt II, s. 365)

Allah rızası için olsun, şu bozgunculuğu ortadan kaldırın. Yoksa bu gidişle alev saçaklara saracaktır! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 365)

-zaferi kazanan ordunun halkı öldürme hareketleri...

Müslümanların nüfusu gayri Müslimlerinkinden çokmuş da, idarede güçlükler doğmasın diye birbirine denk hale getiriyorlarmış.(Şengüler, 1989, cilt II, s. 393)

Demek Müslümanların böyle kesilmesi dengeyi sağlamak içinmiş. Denge sağlandı mı adam kesilmeye son verilecek! Besbelli denge bir türlü sağlanmadı ki; her taraf alev alev yanmakta ve odun kıyar gibi binlerce insan doğranmaktadır! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 393)

Yaşama hakkın daha çiğnenmeden, kan dökerek almalısın yiğitsen. Çünkü bugün ortada hak sahibi, bir kişidir: “Hakkımı vermem!” diyen (Şengüler, 1989, cilt III, s. 83)

Adaletin bu hiç aman vermeyen tecellisi ziyaretçilerin bakışlarına vermekte bir acıma duygusu (Şengüler, 1989, cilt III, s. 109)

Durma hürriyeti aldık diye, sen türkü çağır! Zulmü alkışlayamam, zalimi asla sevemem; gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem... Biri atalarımıza saldırdı mı, hatta boğarım. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 283)

Bir adam kalkıp da bir zalim imamın yüzüne, adli emretse, bu zalim de onun hak sözüne, boyun eğecek yerde tutup onu öldürse o Allah yolunda savaşmış şehitlerin yazılır ta başına. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 331)

“İnsanoğlunun adaleti masal, hak zıdırıdır yalnız; dövülen mahkemelerden kovulur, çünkü: Cılız!” bizim oğlan bunu dilinden düşüremez, söyler her yerde...(Şengüler, 1989, cilt III, s. 353)

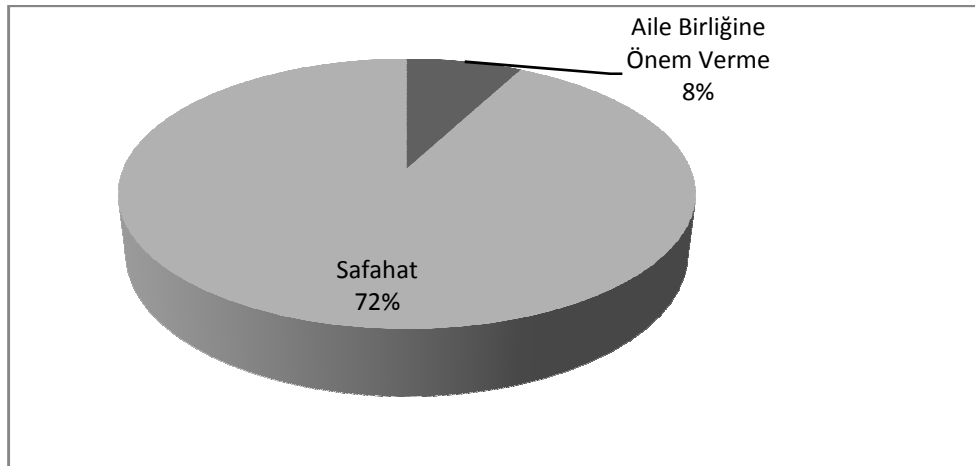
Çalışmak!... Başka yol yok, hem nasıl? Canlarla, başlarla. Alınlar terlesin, derhal iner Allah'ın vaat ettiği rahmet, hiç hakkını almaz mı “Allah'ın yardımını hak ettim” diyen millet? (Şengüler, 1989, cilt III, s. 409)

Hissiz mi kalır Allah'ın merhamet dalgası buna karşı? İsyân kullara mahsus ise de, bir böyle manzara, sığmaz sanırım, Allah'ın adaletine asla! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 431)

4.1.1.2. Aile Birliğine Önem Verme

Safahat'ta yer alan Aile Birliğine Önem Verme değeri ile ilgili betimsel veriler aşağıda pasta grafiğinde gösterilmiştir

Grafik. 2. Aile Birliğine Önem Verme

Garfik 1. 'te "Aile Birliğine Önem Verme" değerine ait 47 farklı yerde bulgunun olduğu ve tüm bulgular arasındaki yüzdelik değeri görülmektedir.

Safahat'ta 47 farklı yerde yer alan aile birliğine önem verme değeri ile ilgili olarak şu ana fikirlerin verildiği saptanmıştır:

Sosyal problem olarak nitelendirebileceğimiz aile, her zaman toplumumuzu ayakta tutan en küçük sosyal yapı olarak tarih boyunca değerini muhafaza etmiştir. Ve ona karşı bugün de hücumlar vardır. Şimdi de aile kurumuna, evlilik hayatına ve nikâha karşı çıkmalar yaşanmaktadır. Akif'e göre terbiye aile hayatından başlamalıdır ve Akif ailenin bizde korunması taraftarıdır. Onun zarar görmesine hiç tahammülü yoktur. "Yıkılmadık bir şey bıraktık, sade bir şey, aile.." diyor.

"Ailî bir inkılâp olsun" diyen me'yus olur.

Başka bir şey kazanmaz sade bir d... olur"

Dizeleriyle Akif, ailede inkılâp yapmaya çalışanları ağır bir dille eleştirir. Ailede bir inkılâp olsun diyenler üzüntüye gark olurlar, ailenin namusu elden gider, der. Ailelerin parçalanmasının nedeni olarak da meyhaneleri ve kahvehaneleri görür.

Aile birliğinin korunması için gerekli özverinin gösterilmesi gerektiğini vurgulayan Akif, aile fertlerinin dayanışmasına, bununla beraber birçok değerin de hayata geçirilmesi gerektiğine değinir.

Aile, Türkçe Sözlük (2005, s. 45)'te “Karı, koca ve çocuklardan oluşan topluluk: Aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü: Birlikte oturan hısım ve yakınların tümü. Aynı gaye üzerinde anlaşılan ve birlikte çalışan kimselerin bütünü.” biçiminde tanımlanmıştır.

Georges Davy, aile kavramı hakkında şunları söyler:

“Bireye, ailesel ödevler ve duygularla birlikte sıradan duygular gibi yalnızca kendiliğinden olanları değil, aynı zamanda ahlakın buyrukları gibi zorunlu olan duyguları sunarak; özellikle çocukların eğitimi döneminde, ona sürekli içgüdü tarafından olduğu kadar zorunluluk tarafından buyrulan bir özgeciliği göstererek, erkeğe ve kadına en içten ve aynı zamanda en sürekli fiziksel ve ahlaksal birliğin en uygun ortamını sunarak; onları bedenlerinin işi üzerine birlikte eğilmiş iki varlığın korkularının ve umutlarının erişilmez birliğine götürerek; onlar ve çocuklar için, özünde anıların saklandığı, tasarıların olduğu, günlük mutluluğun yavaş yavaş örüldüğu ve kötü bir şey olduğunda tek bir yürekle kabul edildiği bu “içsellik” oluşturarak; içinde çabanın gevşediği ve istencin yeniden güç kazandığı bu serinleme yerini oluşturarak; türün ayırıcı özellikleri olarak yükselen bu istence ve bu çabaya bencil ve günlük zevki aşan bir amaç belirleyerek; yaşamın yaralarını, avuntularını, hataların bağışlanmasını bulduğu bu barınağı oluşturarak, aile bir ahlaklılık, enerji ve yumuşaklık yuvası, bir ödev, aşk, çalışma okulu ve nihayet rolünü kaybetmeyecek bir okul haline gelmiştir.” (Davy, 2007, s. 705)

Mehmet Akif Ersoy'un incelenen “Safahat” adlı eserinde aile birliğine önem verme değeri ile ilgili farklı yerlerde eile edilen bulgular aşığıda verilmiştir:

Çocuk yerinde oturamıyor. Koşup durmakta... Nihayet dua edilir, namaz biter ve o muhterem zat da çocuklarını alıp evin yolunu tutar. Oğlan önde fener tutmaktadır. Eve gelince yorgun rahat ve derin bir uykuya dalar. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 15).

Felâkete uğrayıp evladını kara topraklara gömen anneler, elleri böğründe inleyip durmaktalar! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 47).

Bir başka tarafta da; binlerce öksüzün boynu bükük durmakta olduğuna, yuvası bozulmuş binlerce ailenin başını sokacak bir sığınak aradığına şahit oluyoruz. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 47).

Çıplak bedenini kapatmak, onu soğuklardan korumak ister. Bir yuva kurmayı, geceleri içinde barınmayı arzular. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 89).

Dilsiz olduğu halde her taşından feryatlar duyulmaktadır. Bu meyhanenin yıktığı yuvalar sanki mezarlarından çıkararak, ağızlarını onun duvarlarındaki çatlaklara yanaştırıp ibret alınacak sızlanmalarda bulunuyorlar. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 93).

Sönük sönük titreyen kandilinden etrafa yas isleri yağmaktadır. İçindeki toz bulutları arasından sönüp gitmiş ocakların hayaleti yükseliyor!

Buraya bir defa giren; iğreti hayata girmiş olmanın pişmanlığını duyar. Bu bataklıktan nasibini alıp çıkan ise; artık her türlü sorumluluktan kopmuş, başıboş bir serseri olur (Şengüler, 1989, cilt I, s. 93).

Açık duran kapının ağzına bir adam dikildi. Elinde fener vardı, yanında da bir kadın... Beş on dakika düşündükten sonra, o nefret dolu karanlık yere kadın da girdi. Gözlerini üzüntü bulutları, yüzünü utanma kızıllığı kaplamıştı. Hayal kırıklığının çaresizliği içinde titreyen bedeni harab olmuştu.

Kadın, meyhaneye sonradan gelen Baba'ya dönerek, acı acı konuşmaya başladı:

Demek buradasın! Senin bulmak için çoluk çocuk buraya mı taşınmamız lazım! Ayol azıcık olsun utan... Nedir bu yaptığın? Anan da, ben de çocukların da aç kaldık! Ne iş, ne güç... Gece gündüz sadece içip zıbarmayı biliyorsun! Acaba çocuklar evde ne yiyip ne içiyorlar, deyip, bir kerecik olsun düşünmüyorsun. Ben el kapılarında daha ne kadar sürüneceğim? Daha ne zamana kadar sana içki parası yetiştireyim? (Şengüler, 1989, cilt I, s. 103).

Ellerin çamaşırlarını yıka, tahtalarını sil, her gün uğraşıp didin; sonunda el elde, baş başta olsun! Bir kuruşa muhtaç ol! O çamaşırlar, tahtalarda bitti. Artık iş görmez duruma geldim. Allah biliyor ki; ayakta duracak halim yok...

Çalışmadın, bunca yıl hep beni çalıştırdın... o yavrucakları da çıplaklığa, fakirliğe alıştırdın! Beni aldığın zaman beybabam senin evini dünya kadar çeyiz

çimenle donatmıştı. Bütün mahalleli bunu biliyor. Ne oldu şimdi o eşya? Satıp kumarda yedin! Evet, hem de Galata'nın, Beyoğlu'nun kötü yerlerinde ve kumarhanelerde! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 105).

Kızın yetişti, alan yok, nasıl alsınlar ki? Sorup soruşturanlara kadınlar: “Şu sarhoşun kızı İffet değil mi? Vazgeçin anam!” diyorlar. Onlar da “pek doğru söylediniz” diyerek geçip gidiyorlar. Bu söz zavallı kızcağızı bilsen ne kadar incitiyor! Ah benim güzel meleğim, hiçte şansın yokmuş: anan benim gibi sersem, babansa bir sarhoş! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 105).

Yavrucağım Necip de okuldan atılmış. Kalfa, minderini koltuğuna verip kovarken: “Sekiz aydır bana ne haftalık ödediniz, ne de aylık... Baban olacak kumarcı, az yesin de oğlu için bir uşak tutsun” demiş. Zavallı çocuk kovuldum anne! Deyip ağlıyor. Ne yapsın annesi? Dünyada onun derdini paylaşan biri yok ki!.. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 105).

Seni kaybetmenin acısını sadece kendi ailen mi çekiyor sanıyorsun? Ne acıdır ki; arkanda binlerce evi, binlerce aileyi yetim bıraktın! Gözyaşları içinde yüzen çehreler, sen uzaktayken uzattığın yardım eliyle bir anda teselli bulup gülümserlerdi. Sendeki feyizli acıma duygusu o derece yüksekti ki, elinde hazineler dolusu servet olsa hepsini cömertçe yoksullara pay ederdin. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 179).

Nelerle karşılaşmadı ki: gecenin o uzayıp giden siyah örtüsüne bürünerek bir saçağın altına sokulup uyumaya çalışan binlerce evsiz barksız perişan insanlar mı dersin; sesi dinmiş yuvalar, yerle bir olmuş evler mi dersin... (Şengüler, 1989, cilt I, s. 197).

Kocasından boşanmış bir sürü zavallı kadın mı dersin; kopan aile bağları yüzünden darmadağın olan perişan yavrular mı dersin...

Ve eğer görseydiniz, evleri sırtlarında sokaklarda dolaşan o aileleri; gecenin karanlığı içinde yer yer kabaran çöplükler sanırdınız!... (Şengüler, 1989, cilt I, s. 197).

Yaslı aile yuvalarını yıkıp yerle bir ettin! Senin zulmün, kudurmuş bir at gibi milleti ayakları altında ezmektedir. Yoksa başındaki devlet tacını, ezilen bu milletin mezarı üstünde açmış gül goncası mı sanıyorsun? Evet, İran'a Şâh olmanın dünya kamuoyunda önemi büyüktür. Ancak; sakın, bu büyüklüğün senin taç ve

hükümdarlığından kaynaklandığını sanma! O büyüklüğü İran'a kazandıran, o ülkede yetişmiş Sa'dilerin üstü çimen bağlamış mezarlarıdır (Şengüler, 1989, cilt I, s. 229).

Ayol, şu olanları şaka mı sanıyorsunuz? Yarın da sizin yuvanız dağılıp ocağınız sönecek. Şimdiden böyle fareler gibi evlerinizin içine sinecek ne var? (Şengüler, 1989, cilt I, s. 259).

Hayat arkadaşı cenaze halinde götürülürken, kadın sessiz yuvasında serilip kalıverdi. Artık benim de takatim bitti, dayanacak halim kalmadı. Sinirlerim boşandı, gözyaşım sel gibi akmaya başladı (Şengüler, 1989, cilt I, s. 261).

Çadırdaki matem havası son buldu. Ortalık neşe ve sevinç ruhuyla dolmuştu. Çocuklar cıvıldaşıp oynaşmaya başladılar. Kadının neşe ve mutluluğu ise sonsuzdu. ((Şengüler, 1989, cilt I, s. 295).

Bu sevinç Ömer'i o kadar etkiledi ki, sevincinden kendini kaybetmiş gibiydi.

Ona dönerek:

—Sabah oluyor kalkalım artık dedim.

—Evet, haydi

Diye cevap verdi ve kadına dönüp:

Teyze yarın öğleyin, Emaret'e(devlet dairesi başkanlığı) gel ve beni orada bul. Emir'e (halife) durumunu anlatırız. Muhakkak hayırlı sonuç alacağınızdan ümitliyim, dedi (Şengüler, 1989, cilt I, s. 295).

“ Aile hayatı” adında bir yaşam tarzı vardır dense, hangimiz onun ne demek olduğunu anlar? Halbuki dünyada en safalı, en mutlu hayat “aile hayatı” dır. Fakat, yazıklar ve yazıklar ki, biz bundan habersiziz! Umutlu dünyayla tanışmamışız! ((Şengüler, 1989, cilt I, s. 347).

Sabahleyin bir kazancı hedefleyerek gününü değerlendirdiysen, akşam olunca da saygın ve değerli bir kişi olarak evine çekilip yuva saadetini tatsan olmaz mı?

Karın, çocukların, annen, baban kim varsa bunlar etrafına toplanıp ay ve güneşin etrafını kuşatan haleler gibi seni kat kat kuşatsalar ve böylece cennet sarayını

kendi yuvana getirsen olmaz mı? Duygulu bir yürek için bu zevk, bu mutluluk az mıdır? (Şengüler, 1989, cilt I, s. 347).

Çocukların sana can, karın desen, can ciğer gönüldeş... Annen baban şefkat kollarını açmış en emin birer kucak... Bundan büyük mutluluk olur mu?

Fakat, böyle evde kalmaya zorlayınca sıkıldın, öyle mi! Şunu bilesin ki, gayret edip biraz alışsan, şimdi daracık görünen bu çemberin, semâlar kadar geniş olduğunu göreceksin. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 349).

—Hasan, bizim yeni damada ne oldu anlamadık? Hiç görüldüğü yok.

—Karı koy vermiyor. Herif kılıbık, korkağın teki.

—Arkadaş, evinde karıya laf anlatacağım diye çan çan eden erkeğin aklına şaşarım. Ne kadar uğraşsan o dişi yaratıklar laf anlamaz.

-Kim uğraşır a bam, bunca yıllık karım olmasına rağmen, bizim Köroğlu'nu yine de adam yerine koyduğum yok... ((Şengüler, 1989, cilt I, s. 375).

Batakhane hem kişisel hem aile hayatlarını öldüren bu zavallıları, tavanın pervazı altındaki toprak yuvadan, iki çift ince göz, üzgün üzgün seyrediyordu. Bu ince gözler, dişili erkekli durmadan çalışan ve o anda yavrularını bağrına basmış iki kırlangıcın gözleriydi.

Anlaşılan, acıdıkları bu insanlara: “ey zavallılar, sizin, aile ve çocuklarınızla sarmaş dolaş yaşayıp mutlu olacağınız sıcak bir yuvanız yok mu?” diyorlardı ... (Şengüler, 1989, cilt I, s. 375).

—Madem dövdün niçin boşarsın? Yok, kastın boşanmak idiyse de niçin dövüyorsun? Senin yaptığın hem günah hem de ayıp...

—Bakma sen onun sözüne. Bilsen ne domuzdur o!

—Nesi ve! Hırsız mı? Yoksa yüz kızartıcı başka bir hali mi var?

—Hayır, öyle şeylerin hiç biri yok... Fakat akşam canımı çok sıktı. “evleneceğim” der demez: “edemem, üstüme evlenme!” deyip bana cevap vermeye başladı. “Ne demek! Dörde kadar evlenir erkek” demeye kalmadı şirretliğini daha da arttırıp kafamı iyice kızdırdı! ((Şengüler, 1989, cilt I, s. 385).

—Tabi, sersemliğin tutup kafan kızıyor, kustuğun saçmayı kabul etsin diye kalkıp elin kimsesiz kızını keyfine göre dövüyorsun, boşuyorsun... Kadıncağız haklı bir kere... Haksız bile olsa, böyle bir durumda insan kalkıp karısını boşamaz.

—Boşamazmış! Amma da yaptın ya şeriat ne diye bize, tâ dörde kadar evlenmeyi emrediyor? Artık mutlakıyet yok1 ulaştığımız özgürlük sayesinde iki evli olsam çok mu? Boşanmışsam canım öyle istemiştir de boşanmışımdır. İşte, şeriatın kitabı Kuran'ı Kerim meydanda hem alırız, hem boşarız... (Şengüler, 1989, cilt I, s. 387).

“Müslümanlıkta şeriat bunu emretmiş imiş: Hem alır hem de boşarmış!” Ne kadar sade, ne kadar kestirme bir yol!.. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 387).

Bak karı boşama hakkında Hz. Peygamber ne buyuruyor:

“ Dünyanın her hangi bir yerinde bir boşanma olayı olduğunda, olayın korkunçluğundan gökler titrer!” (Şengüler, 1989, cilt I, s. 389).

Sen Allah'a şükret ki karın: “evde şeriatı uygulayalım” demiyor! Öyle diyebilseydi, sen böyle yuları boynuna dolamış başıboş gezmeye kolay kolay fırsat bulamayacaktın! Şeriatın emrine göre karı evde köle gibi çalışmayacak. Çocuğuna dahi bakmak zorunda değildir. Bırak çamaşır yıkamayı, tahta silmeyi, yemek pişirmeyi; ateş yakmak bile onun görevi değildir. Şer'an bunların hepsini yapmak sana aittir! Kadın, çocuğuna kendi sütünü emzirmek zorunda bile değildir. Sen koca olarak, sütanesi tutmak mecburiyetindesin!

Hal böyleyken “boşarım, evlenirim” gibi yersiz laflarla huzursuzluk çıkarmanın anlamı yok. Artık bu bahsi de Allah ne verdiyse şükredip bir arada hoş geçinmeye bakın. Haydi, al aileni de götür evine!.. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 389).

Memleketin ne halde olduğunu sen bana sor! Çünkü ailelerdeki yaşam tarzını en iyi bilenler, evlere teklifsiz girip çıkan imamlardır. Hâ unutuyordum bir de doktorlar...

Bazen “gel nikâh kıy” demesinler diye ortadan kayboluyorum. Düğünlerde konu komşuyla bir araya gelince: “ hoca yine başköşeye kuruldu” derler. O düğün yapılmasa belki de daha memnun olacağımı hiç düşünmezler. Karşımda duran zerde, bana kanlı bir yemeği andırır. Çünkü, bu cahil halkın nikahları, er geç, ya

boşanmayla sona erecek yahut da akşam ki gelenler gibi hır gür içinde bir hayat süreceklerdir. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 393).

Bu cehaletle bir yere varmamız mümkün müdür? Görmez misiniz, ilim, teknik çağında yaşıyoruz. Asrımız bilgi asrıdır. Artık oğlum, aile ocaklarından başlayıp, milletimize bilgi ve terbiyeyi vermemiz gerekiyor. Sadece özgürlüğü ilan etmekle sorunu çözmüş olamayız. Özgürlüğü getirmeden önce halkı hazırlayıp onu hazmedecek seviyeye yükseltmek şarttır. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 397).

Rahmetli babam beni okula kaydettirdiği gün çok sevinçliydi. “oğlum ilerde adam olacak” diyordu. Annemse oturmuş, oğlum istikbalde paşa falan olacak gibi hayaller kuruyordu.

Adama olmak şöyle dursun, paşa olmaya bile razı olduk ama, nerde?..

Anne ve babanın emelleri böyle birbirine ters düşünce, çocuklar ara yerde heder olup gitmekte!.. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 417).

Babam, kardeşlerim, çocuklarım ve annem... Belki bunlar kadar, belki bunlardan da değerli birçok can dostu, öyle sanıyorum ki dünyayı son defa bu taşın üzerinden seyredeceklerdir. Benim ruhum, bu ölüm heykelinden binlerce sessiz feryat ve figan duymaktadır! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 429).

—Aman da pek yaramaz, uyku sıçramış başına. Bakın ona beşikte getirdim, beşikte ninni yapacak, ne dersiniz, yatar mı acaba? Seni gidi maymun seni! Yatacak mısın? Gözlerini kapayacak mısın;? Azıcıkta annenin sözünü dinleyip uyusan olmaz mı? Kapandı işte gözün... Oh, şimdi artık yat!

Bu arada bebeğin ne türlü bir yaramazlık yaptığını kimse bilmiyor. Ancak, öbür odaya akseden patır patır ayak sesleri gösteriyor ki bebek suç işlemiş, sopa yiyor. Eh, ne yapalım, güzel güzel uyumuş olsa kız da kalkıp onu yok yere dövecek değil ya... (Şengüler, 1989, cilt I, s. 457).

Ne acıdır, kimsesiz ailelerden bir kısmının bıçağa gitmesi; diğer kısmının bin bir türlü fecaatle kucağa çekilmesi!.. Birinin kanı helal sayıldı; diğerinin namusu heder edildi. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 155)

Kocaları şehit düşen milyonlarca kadın dul kaldı. Çocuklar babasız kaldılar. Gözyaşlarının her damlasında bin ailenin matemi çağlamaktadır! En kanlı vahşetlerle

vatanından kovulan milyonlarca insanın, yüreğinden kan gitmektedir! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 173)

Gerçi ciddiyet ve sebatı kendimize kılavuz edindiğimiz takdirde, bunların tamiri mümkündür. Ama Allah korusun aileler bir kere fenalık çukuruna yuvarlandı mı, onu en kuvvetli kolların bile tutup kaldırması mümkün alamaz. Kim ki mümkündür derse, onun hayvan kadar bile anlayışı yok demektir. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 195)

Ah, ah! Bir tek yuvadan bin yetimin feryadı yükselirken, bu feryatlara kulak tıkayıp bülbül sesi dinleyenleri siz insan mı sayıyorsunuz?(Şengüler, 1989, cilt II, s. 203)

“Ben onu dünyaya getirdim”... Diye, kalkışacaksın demek öldürmeye! Sürüklüyormuş meğer insanları, babalık hakkı da bu caniliğe! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 183)

Önünde göz alıcı sayısız manzaralar, ruhunun iniltisini bir türlü susturmuyor; görünmüş olmalı bir şey ki, sonradan, gözüne; götürdü mendili zavallı ansızın yüzüne.

—Ne var utanılacak bunda ey zavallı kadın? Değil mi bir anasın sen ölen de evladın? (Şengüler, 1989, cilt III, s. 237)

Gebermek istemiyorsun değil mi? Bak ne olur! Rehin bıraktığın aile fertlerin tutulur, birer birer ezilir. Hem nasıl araçlarla: yanardı havsalan imkân olaydı tahlile. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 241)

Bütün olayları bir ahenge bağlayan bu yolu tutunca, gitgide okul, kışla, fabrika ve fen, aile ocağıyla, gerçek bu ki kaynaştı tamamen. Bu birlikteliği elbette ki sürdürmek gerekirdi... (Şengüler, 1989, cilt III, s. 253)

Evlenip aile kurmak bu gün zor geliyor; görüyorsun ya nikâhlar ne kadar seyreliyor!(Şengüler, 1989, cilt III, s. 345)

Din, vatan, aile, millet, sonsuzluk, vicdan, sonra insan haysiyeti, şeref, şöhret, şan, daha birçok uydurma şeylere adam olmuş esir. Sarımsak beynine etmez ki gerçekler tesir. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 435)

İslam ülkelerinin nasibi yalnızca esirlik mi? Sen yoksa unuttun mu o şanlı geçmişi? Etrafa bakıp sarsılacak yerde ümidin. Vicdanını, imanını dinlemeliydin. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 531)

Hissiz mi kalır Allah'ın merhamet dalgası buna karşı? İsyân kullara mahsus ise de, bir böyle manzara, sığmaz sanırım, Allah'ın adaletine asla! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 531)

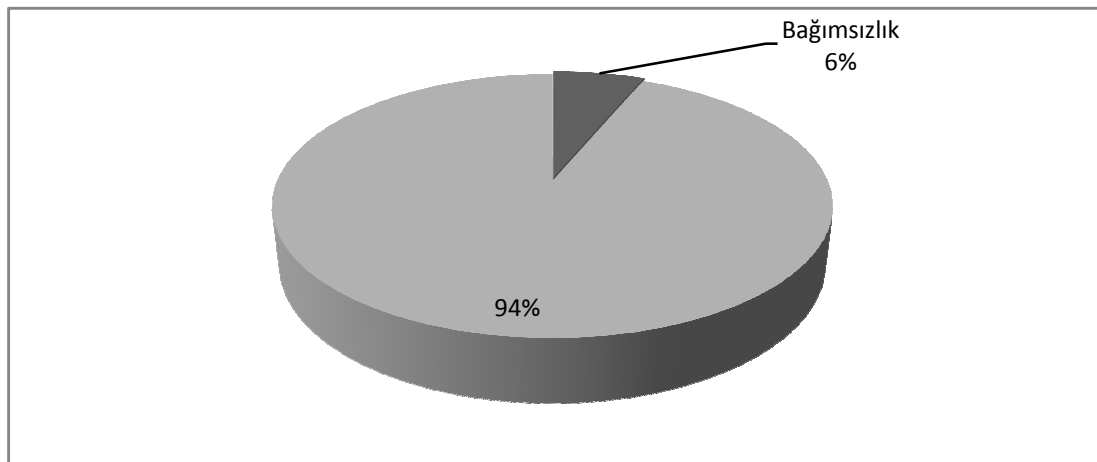
İslam'ı, evet bölünmeler kasti, kavurdu; kardeş, bilerek, bilmeyerek kardeşi vurdu. Can gitti, vatan gitti, bıçak dine dayandı; fakat o zaman silkinerek birden uyandı. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 531)

Çocukluğumda evet muyluydum cidden aile yuvamın farkı yoktu cennetten. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 550)

4.1.1.3. Bağımsızlık

Safahat'ta yer alan bağımsızlık değeri ile ilgili betimsel veriler pasta grafiğinde gösterilmiştir.

Grafik 3. Bağımsızlık

Grafik 3'te Bağımsızlık değerine ait 38 farklı yerde bulgunun olduğu ve tüm bulgular arasındaki yüzdeleri değeri görülmektedir..

Safahat'ta 38 farklı yerde yer alan Bağımsızlık değeri ile ilgili olarak şu ana fikirlerin verildiği saptanmıştır:

Milletlerin var olma mücadelesi bağımsızlıklarının temelidir. Bir milleti esaret altındayken ne kendi kültürünü yaşar, yaşatır ne de benliğini koruyabilir. Esaret milletlerin güven duygularını da zedeleyen bir husustur. Akif Safahat'ta genellikle esaret kavramı üzerinden bağımsızlığa değinmiştir. Bağımsızlığını kaybetmiş milletleri aciz, zavallı şeklinde nitelendirmektedir. Akif dizeleriyle bağımsızlığın temel şartlarının başında millet olabilme bilincinin kavranmasını ardından toplum olarak üzerimize düşenleri yapmamızı vurgulamıştır.

Bağımsızlık, Türkçe Sözlük'te: "Bağımsız olma durumu veya niteliği, istiklal. Ekonomik ve ruhsal desteğe gereksinme duymak, ilgi görmek ve yön seçmek bakımından başkalarına bağlı olmama durumu" (Güncel Türkçe Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, 2013) biçiminde tanımlanır.

Safahat'ta yer alan bağımsızlık değerine ait bulgular şu şekildedir:

Zulmün saldırgan kılıcı dünyayı yakıp yıkmakta. Rastgele kesip biçiyor. Ey Allah'ım, bunlar hep senin emir ve işaretlerinle mi olmaktadır? (Şengüler, 1989, cilt I, s. 47).

Ey Allah'ım, hastayı, felâkete uğramıştı, çıplağı, muhtacı, felçliyi, güçsüzü, yoksulu, horlananı, katı yürekliyi, acı görmüşü, hükümlüyü, tutsağı, hulâsa sonu gelmeyen dertli bir toplumu sergilemekte ün salan şu dünya sahnesi sana kanlı bir görünüm arz etmiyor mu? (Şengüler, 1989, cilt I, s. 49).

Onları arzuları doğrultusunda bu sapıklık gecesine süren elbette ki sensiz. Karşılıklarına bir kurtuluş sabahı doğarsa yine senden doğacaktır.(Şengüler, 1989, cilt I, s. 53).

Ancak, korkunun azmi daha da güçlendirmesi beklenir. Kurtuluş, kaygıya düşmeden azim ve sebatla yola devam etmektir. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 71).

Ümmetin kurtuluşu için çarpan o merhametli kalbin, böyle ansızın duracağını hiç aklıma getirmezdim. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 177).

İşte size bembeyaz entarisiyle kar gibi bir kız... Onu ya cennetten inmiş bir huri yavrusu; ya da nazlı omuzlarına geçirdiği nur bulutuyla uçuşup duran bir seher parçası sanırsınız. Beline hürriyet kemerini bağlamış, coşkuyla, yeryüzünde

dolaşmadık yer bırakmıyor. Ancak ay, şafak tarafından seherin halesiyle kuşatıldığı zaman bu kadar tatlı, bu kadar güzel olur. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 265).

Ya şu oğlana, şu tos topaç afacana ne dersiniz! Heyecan ve sevinci onu öylesine coşturmuş ki; elindeki kendisinden büyük bir bayrağıyla kabına sığmıyor. Uzay boşlukları coşkusuna dar gelmekte... Ey yavrucuk, hakkındır bu senin. Artık mazi denen o usanç devri bitti. İstikbal senindir. Koş ve fethet onu Haksızlığa uğrayan bir kişi gözlerimin önünde ağlayıp inlesin de; ben, onu sadece seyretmekten başka bir şey yapamayayım! Ne acı! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 265).

Bir de baktım, öteden, cıvıl cıvıl bir alay çocuk sükün etti. Görerseniz, bu alay başka bir alaydı! Sevinç ve coşku alayı... Her çocuk kocaman bir bayrak edinmiş, heyecanlı adımlarla yürüyor. “yaşasın!” sesleri gökleri çınlatmakta. Hem o kadar tabii hareket ediyorlar ki, davranışlarında taklit sayılacak yapmacık sayılacak şeyler göremezsiniz. Sanki bu yavrucaklar başlangıcından itibaren dünyaya özgür gelmişler (Şengüler, 1989, cilt I, s. 267).

Zaman zaman aralarında bir ses yükseliyor;

—Bağırın haydi çocuklar... Ve bağırıyorlar:

—Yaşasın hürriyet!

Daha sonra ya bir vatan şarkısı okunuyor yahut ona benzer bir şey... Ve arkasından gelen dalga dalga alkışlarla her köşe çın çın ötüyor... Hey gidi hey! Daha dün bir mezarlık kadar dalgın ve sessiz yatan şu sokaklarda, bugün gelin de coşup dalgalanan ruhu görün! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 269).

Ey gafletten kurtulamayan insanoğlu, “şu âlemde parlak bir istikbal kazanayım” deyip, gönüllü olarak bir yığın sıkıntılara girersin. Eğer bu üç günlük istikbal sana ahreti unutturuyorsa; korkarım dünyada geçirdiğin bütün günler heder olmuş sayılacaktır (Şengüler, 1989, cilt I, s. 403).

Ey millet, bu öyle bir masum, öyle bir değerli kafiledir ki, o yürürken, sen, şanlı güzergâhında selâma durmalısın!

Uçuşa hazırlanan bu kanat, bir başka kanattır. İstikbalde yapacağı ufak bir hareketle dünyaları yerinden oynatacak güç vardır bu kanatta!

Bir gün gelecek Allah'ın yardımıyla bu kabileler yüce makamlara erip büyük işler başaracaklar.

Şanlı bir ordu düşünülüyorsa, bilinsin ki o şanlı ordu budur! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 443).

—Siz, ey eski devrin ruhsuz heykelleri! İstikbale yol alan kervanın önüne dikilmeyin. Onun yolunu kesmekte bu kadar telaşa düşmenizin sebebi ne? Durun Allah için yoluna devam edip ilerlesin şu koca istikbal!.. Dedi. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 445).

Ürkütücü geleceğin korkunç pençesine düşmeden, elinizdeki hürriyet ve bağımsızlığın kadrini biliniz. Boyunduruk altında yaşayan başka ülkelerin halkını konuşturunuz da, egemenlik ne imiş değerini öğreniniz. Yoksa onsuz ne şu dünya kalır Müslümanlara ne de din... Ve o zaman, o mahkûm milleti, dört bir yanından sefalet ve hüsrânlar kuşatır. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 87).

Sahip olduğunuz istiklalin değerini azıcık takdir etmenizi için, onu yok eden izmihlalin uğursuz çehresine bir bakınız: sanki yer yer toprak yarılp, her ferdini bir ailenin oluşturduğu binlerce sefil ordu çıkmış topraktan...(Şengüler, 1989, cilt II, s. 95)

Camilerin iç bölümlerinde bu âlemler yaşanırken, avluları baştanbaşa binlerce dilenciyle dolu. Bunlar, vatanın eski sahipleridir. Çıkış yollarını tutmuşlar, yeni sahiplerine el açıp yalvarıyorlar. İstiklâlini koruyamayan zavallı milletlerin halidir bu... (Şengüler, 1989, cilt II, s. 97).

Bakın, sizde aydın geçinenler ne diyorlar: “Bütün doğu ülkelerinin, uygarlıkta yükselebilmeleri için izleyecekleri bir tek yol vardır. Bu yolu bırakıp selâmeti başka yollarda arayanlar gafildirler.” (Şengüler, 1989, cilt II, s. 99).

Öne düştüklerinde halk da onların peşinden coşkuyla hedefe doğru ilerleyecektir. Niçin peşinden gitmesin ki; ruhu karanlıkta kendisinin elinden tutup kılavuzluk yapıyor! Elbette bu iyiliği takdirle karşılayıp yoluna devam edecektir. Bunun aksini düşünmesi için o yolcunun şaşkın olması gerekir. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 111)

Ey Allah'ım masum şeriatın son yurdu şu topraklardı.. Nasıl oldu da kahredici kudretin, bu biricik yurdu en rezil milletlerin vurmasına müsaade etti? Evet, en kahpe milletlerin üç aşağılık ordusu, gelip bizi tâ sinemizden vurdu. Hem öylesine vurdu ki, istikbal için çarpan yürekler bu acı darbeye ansızın durdu! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 131)

Ey esaret altına giren millet, hani bağımsızlığın? Korkarım bundan böyle sonsuza kadar özgürlüğün hasretini çekeceksin! Ey birlik ve beraberliğini koruyamayan toplum, nerede istiklalin? Sanırım artık bütün emellerin ebediyete kadar sönmüş oldu! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 153)

Ey millet, uyan artık! Cehline kurban gidiyorsun! “batsın” diye İslam'ı da tutmuş beraberinde gidiyorsun! Allah'tan utan! Bari mukaddes dini elinden bırak da beraberinde onu da sürüklemeye. Leş gibi topraklara gireceksen, kendin sürüne sürüne git, gir! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 181)

“Oğlum, zaferi hep ilerde aramak lazımdır. Hücuma geçip düşman sınırını aşarak, en azından bir mezarlık yer almak, geri çekilip bin yıl yaşamaktan daha hayırlıdır...” ne yaman söz, ne kahraman iman! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 297)

Düşmanı yenip zafer kuşu başına konmadığı takdirde, leşine kuzgunlar üşüşün daha iyi! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 299)

Böyle, düşünmeden herkes her işe burnunu sokacak olursa, milli kurtuluşumuz tâ öbür dünyadaki dirilişimize kalır! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 339)

Eğer kurtuluşumuzu yarınlar için takdir duyurdunsa... Nerede o yarınlar? Bitmeyecek mi İslam'ı ezen bu sürekli yas!

Millet geleceği hakkında karamsar. Yüreğinde ümit yok! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 403)

Başlar çöküp gitmesi milletlerde ahlakın. Fakat ahlakın çöküşü en korkulu bir çöküş; çünkü o zaman ne millet ne milliyet ne de bağımsızlık için yoktur kurtuluş. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 85)

Başın belalara girmiş; kolun çığnenmiş; içinden esti mi bir gün bağımsızlık rüzgârı? (Şengüler, 1989, cilt III, s. 111)

Zavallı milletin fertleri orta yerde esir! “ Bilet gişesi” midir ismi pek de bilmiyorum. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 119)

Önümde yükseliyor sayısız çıplak alın. Ki her birinde yazılmış ibret alın, dünyaya karşı mücadelede üstün gelmenin anlamını bu güvenle millet bütün istediklerini bugün değilse, yarın mutlaka elde edecek. Çalışkanlık ve tevekkül... Ne yiğitçe bir meslek! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 135)

Aşağılık bir baskı rejimi milletin haklarını gasp etmiş, ceset haline gelmiş yığınların hayatı, ruhu soyulmuş. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 141)

Siz elli yıl oluyor, belki savaşa girmediniz. Geçen savaştan(Fransız Harbi) şanlı bir zaferle çıkınca verdiniz memleket evladı el ele; çalıştınız gece gündüz, didindiniz o denli ki tekâmül uğrunda ki mücadeleniz barış zamanını savaşa benzetti! Kesin bir sükûnet olan barışa getirdiniz hareket. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 147)

O lanetli tohumu baştan saçıp orta yere, Arap’la Türk’ü ayırdık mı şöyle bir kere, ne kolu çırpınır atık ne de kanadı, halifenin de kalır sadece bir sevimli adı! Sonra donanmamızla Doğu’da bir gürültü koparıp da birinci hamlede bayrak diker Çanakkale’ye; ikinci hamlede bayrak İstanbul’a deyip çekeriz! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 165)

Yakında kurtulacaktır bu cephe...

-Kurtulacak?..

Demek yıkılmayacak kıblesi ümitlerimin... Demek ki ölmüyoruz. Haydi, arkadaşlar gidelim! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 171)

Durma hürriyeti aldık diye, sen türkü çağır! Zulmü alkışlayamam, zalimi asla sevemem; gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem... Biri atalarımıza saldırdı mı, hatta boğarım. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 283)

Bana anlat bakayım şimdi: Şu zavallı ocak, zorbalar saltanatından ne zaman kurtulacak? (Şengüler, 1989, cilt III, s. 367)

Övünülecek şeyler kaynayıp gitsin de kesilsin sesi vicdanların... Bu ahlaki çöküş sürüp giderken, devam etmesi imkânsız bağımsızlığın! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 409)

Ey yolda kalan yolcusu, uzun bir hayat gecesinde! Göklerden değil, yerde değil, sendedir kurtuluşun: ölmüş dediğin ruhu alevlendiriverir de, bir parça açılınsın şu çevrendeki perde. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 419)

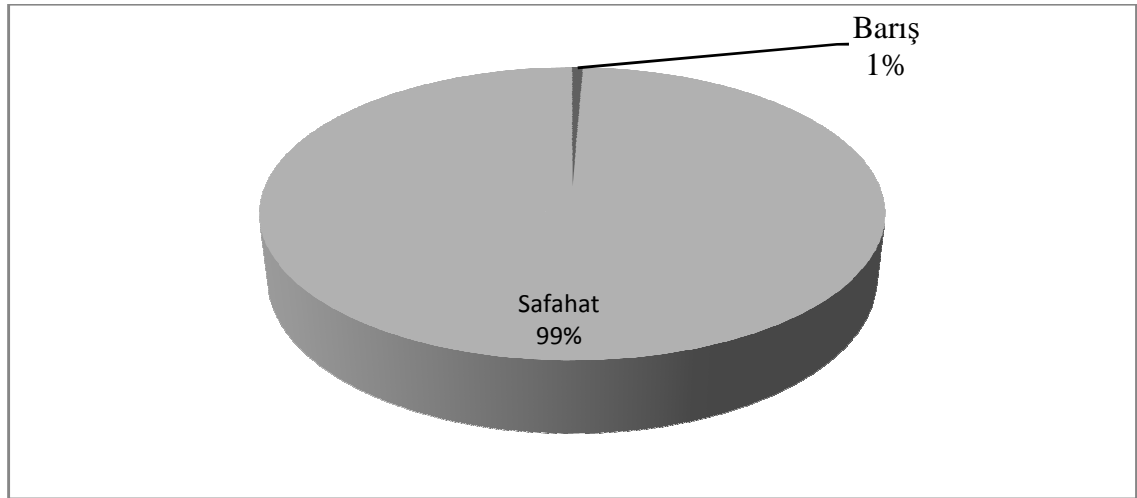
İslam ülkelerinin nasibi yalnızca esirlik mi? Sen yoksa unuttun mu o şanlı geçmişi? Etrafa bakıp sarsılacak yerde ümidin. Vicdanını, imanını dinlemeliydin. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 431)

Ayaktayım henüz, ama serildi gitti gençliğim. Serildi, hem de nasıl bir zamanda, mahrumiyete bak: zafer hayalini geçtim, kurtuluş ümidi uzak! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 523)

4.1.1.4 Barış

Safahat'ta yer alan barış değeri ile ilgili betimsel veriler pasta grafiğinde gösterilmiştir.

Grafik 4. Barış

Grafik 4. 'te Barış değerine ait 4 farklı yerde bulgunun olduğu ve bulgunun elde edilen tüm bulgular arasındaki yüzdeleri görülmektedir.

Safahat'ta 4 farklı yerde yer alan Barış değeri ile ilgili olarak şu ana fikirlerin verildiği saptanmıştır.

Bütün derdi, özelde içinde yaşadığı ülkesinin, genelde İslam milletinin huzuru, mutluluğu, esenliği, güvenliği, özgürlük ve bağımsızlığı, gelişmişliği ve dünya ölçeğinde söz sahibi haline gelmesinden başka bir şey olmayan Akif, manzumelerinde feryat eder, yüksek sesle konuşur, kabuğuna çekilmiş sanki hissiz

bir leş gibi duran insanları gaflet uykusundan uyandırmaya, birlik beraberlik, kardeşlik, dostluk ve barış içinde çalışmaya, kötü talihini değiştirmeye çalışır.

Barış, toplum ve dünya huzurunun sağlanabilmesi için önemli bir değerdir. Barış, Türkçe sözlükte “Barışma işi. Savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh, hazar. Barış içinde yaşamak. Uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam.” olarak tanımlanmıştır. (Güncel Türkçe Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, 2012)

Safahat'ta yer elen barış değeri ile ilgili farklı yerlerdeki bulgular aşağıda verilmiştir.

Ey Allah'ım, hastayı, felâkete uğramıştı, çıplağı, muhtacı, felçliyi, güçsüzü, yoksulu, horlananı, katı yürekliyi, acı görmüşü, hükümlüyü, tutsağı, hulâsa sonu gelmeyen dertli bir toplumu sergilemekte ün salan şu dünya sahnesi sana kanlı bir görünüm arz etmiyor mu? (Şengüler, 1989, cilt I, s. 49).

Ey gece bölgesi, ey yoksulluk diyarı, ey Allah'ın azamet ve kibiryasını perde perde yansıtan barış semti! Sana, bütün gönüller ümit bağlamıştır. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 117)

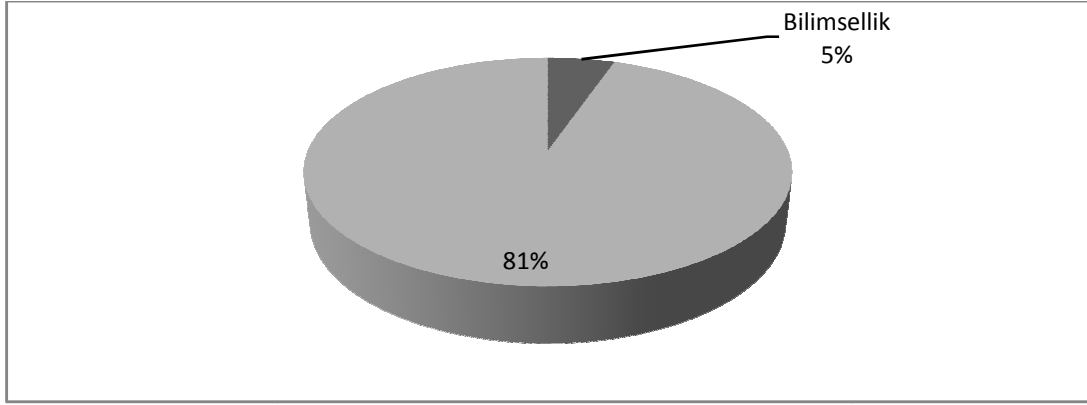
Bu keyfi idareye artık bir son ver. Her ne kadar geleceğin bilinmediği söylenirse de durum ortada! Ülke, tükenip yok olma yolunda hızla ilerliyor (Şengüler, 1989, cilt I, s. 239).

Siz elli yıl oluyor, belki savaşa girmediniz. Geçen savaştan (Fransız Harbi) şanlı bir zaferle çıkınca verdiniz memleket evladı el ele; çalıştınız gece gündüz, didindiniz o denli ki tekâmül uğrunda mücadeleniz barış zamanını savaşa benzetti! Kesin bir sükûnet olan barışa getirdiniz hareket. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 147)

4.1.1.5 Bilimsellik

Safahat'ta yer alan barış değeri ile ilgili betimsel veriler pasta grafiğinde gösterilmiştir.

Grafik 5. Bilimsellik

Grafik 5. 'te bilimsellik değerine ait 32 farklı yerde bulgunun olduğu ve bulgunun elde edilen tüm bulgular arasındaki yüzdeleri göstermektedir.

Safahat'ta 32 farklı yerde yer alan bilimsellik değeri ile ilgili olarak şu ana fikirlerin verildiği saptanmıştır.

İnsanlık bilim ve fenle ileriye doğru gitmektedir. Bundan geri kalmak akıl karı değildir. Batının ahlakı yerine bilim ve tekniğini alma Akif'in dizelerinin konusu olmuştur. Devletin ileri gelenleri ve halkın bilime olan ilgisinin artması için gerekli desteğin verilmesi gerekir. Bilim insanları bilimin kötü emellere dönüşmesini engellemelidir. Toplumun birtakım gereksinimlerini karşılaması için ve devletin kalkınması için bir alternatif olarak görülmektedir. Özellikle Safahat'ta yer alan "Asım" adlı şiirde diyaloglar halinde ilim ve fenin önemi vurgulanmıştır. O aynı batının üçüncü yüzü olan evrensel bilim, sanat ve tekniğe taliptir. Batı'nın ürettiği yeni bilim ve teknolojiye yabancı kalmamak ister. Akif Asım'ın temsilciliğinde Türk gençliğinin Batı'ya gidip yani bilimlerini öğrenmelerini ister. Akif, gençlerini böyle okutan milletin gelecekte bağımsızlığını almaya hak kazandığını söyler.

Bilimsellik, bilim, bilgi ve kanıt kaynaklıdır. Bilimsel bilgi; bilimsel yöntemlere uygun olarak üretilmiş, gerçekliğin belirli bölümlerini açıklamayı amaçlamıştır. Bilimsellik, Türkçe sözlükte "Bilimsel olma durumu" olarak açıklanmıştır. (Güncel Türkçe Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, 2012)

Safahat'ta yer alan barış değeri ile ilgili farklı yerlerdeki bulgular aşağıda verilmiştir.

Onun hafızası, hem Doğunun hem Batının en üstün ilim ve teknik bilgileriyle doluydu. Sahip olduğu bu bilgileri yargı süzgecinden geçirir, üzerine kendi

dağarcığındakileri de ekleyerek bilgi hazinesini hayret edilecek şekilde genişletirdi. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 163)

Bu cehaletle bir yere varmamız mümkün müdür? Görmez misiniz, ilim, teknik çağında yaşıyoruz. Asrımız bilgi asrıdır. Artık oğlum, aile ocaklarından başlayıp, milletimize bilgi ve terbiyeyi vermemiz gerekiyor. Sadece özgürlüğü ilan etmekle sorunu çözmüş olamayız. Özgürlüğü getirmeden önce halkı hazırlayıp onu hazmedecek seviyeye yükseltmek şarttır. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 397).

O buhara! O mübarek, o muazzam toprak, horluğum hakirliğin koynunda; kendinden geçmiş olarak uyuyor! Vaktinde yüzlerce İbn-i Sinalar doğuran o verimli iklim, şimdi öylesine kısırlaşmış ki ilmin kucağına bir tek çocuk bile veremiyor! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 53)

O, dünyanın rasathanesi olan Semerkant bile, şanlı geçmişine rağmen bugün hurafelere o kadar dalmış ki ay tutulduğunda ; “kalkın şeytanı kovalım ki aynı yüzü açılsın” diyerek binlerce kadın, kız erkek dümbelek çalıyorlar!(Şengüler, 1989, cilt II, s. 53)

Uygarlık oraya sadece bilim ve tekniğiyle girebilmiş... O da milletin uygun gördüğü izin verdiği ölçüde... Yabancı olan unsurları filtreden geçirircesine gümrüğe tabi tutmuşlar. Basiretli, ileri görüşlü insanların binlercesi sahile dikilip, ne kadar maskaralık varsa kapıdan kovmuşlar! Prensip gereğince Batının eşyası, eğer bir değer taşıyorsa, vatana faydası olacaksa içeri alınır. Moda şeklinde gelen zararlılar, gümrüğe takılıp orada çürümeye terk edilir.(Şengüler, 1989, cilt II, s. 65)

“İngiltere tahsili bana şunu öğretti ki: Millet, memleketin böyle sefil olmasının tek sebebi, aydınların olaylara seyirci kalışıdır... Yoksa Doğu'nun bu zeki unsuru her feyzi alabilecek yeteneğe sahiptir.” (Şengüler, 1989, cilt II, s. 71)

“Böyle, Müslümanlık gibi niteliği gerçekten yüksek olan ve en ufak hamlesiyle gönülleri fetheden yüce dinin mensubu bir milleti irşat etmekten kolay ne var?”(Şengüler, 1989, cilt II, s. 71)

Bugün koskoca millette niçin ilmin adı yok? Çünkü kamuoyu tümüyle onun aleyhinde... Hâlbuki ilim ve fen yerleşmek için uğradığı yerlerde, önce kendisine sonsuz saygı gösterilmesini, sonra da huzur ortamı arar. Asrımız da geçerli olan

müspet ilimlere sahip tek kişi var mı içinizde? Böyle kimsenin yetişmesine çalıştınız mı? (Şengüler, 1989, cilt II, s. 103).

Uzman tanınan üç bilim adamınızın değeri de araştırmasız, bilinçsiz şekilde başkalarını taklit etmekten ibaret. Hani kim emek verip, araştırma ve deneylerle emeklerini sonuca ulaştırdı? Bana, bu tür çalışmalarıyla yeni buluşlar ortaya çıkarıp ilme katkıda bulunan bir kişi gösterebilir misiniz? (Şengüler, 1989, cilt II, s. 105).

Edindiğim kanaat şudur: Kalkınmanın, yükselmenin sırrını sakın başka yerlerde aramaya heveslenmeyiniz. Kalkınacak millet o sırrı kendinde bulur. Başkasını taklit etmek, her noktada başkasına özenmek çıkar yol değildir. Batı'nın ilmini de tekniğini de alın. Bunları kendi ülkenizde değerlendirmeye çalışırken de, mesainize son hızını verin! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 117)

Çünkü artık bunlar olmadan yaşamak mümkün değildir. Ve çünkü ilmin tekniği milliyeti yoktur. Yalnız, biraz önce üzerimde durduğum hususu hatırlınızda iyi tutun: kalkınırken bütün devirleri yarıp ilerleyebilmeniz için, kılavuzunuz, “ mensubu bulunduğunuz toplumun ruhundaki millî nitelikler” olsun. Çünkü onsuz selâmete çıkmayı ümit etmek beyhudedir. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 117)

Şehre suyu nereden, nasıl getirebiliriz, deyip, problemi çözmeye çalıştılar. Sonunda o kadar başarılı bir iş gördüler ki: son derece ilmî ve fennî idi. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 247).

Nedir o çalışanlardaki bir sürü endüstri, nedir o san'atlar! Nedir bu ilim ve tekniğin ışığında ispatlanan hakikatler!(Şengüler, 1989, cilt II, s. 287).

Zavallı milletin anlayış yeteneği bozulalıdan beri, ilim çevresine giren yok. Teknoloji dünyasına giden yol kapalı. Sanayinin adı kalmış, ticaret öylesine... Tarımda biraz hareket görülüyorsa da, Adem nebiden kalma usullerle!.. Kısacası, bunların hepsi yeni baştan çalışmak, yorulmak isteyecek. Fakat çalışmak için de başta istek lâzım. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 331)

İstek yoksa nasıl çalışıp nasıl ilerleyeceğiz? Sıkıntı çekmeden teknik elemanlara, üzüntü görmeden ilim adamlarına sahip olmak...(Şengüler, 1989, cilt II, s. 333)

Kurul üyeleri toplanır, teker teker görüşlerini açıklarlar: Bazısı milletin ancak siyaset yoluyla kurtarılacağını savunur. Bazısı: “Vatanı ancak asker kurtarabilir” der. Bir diğeri: “Bugün en zaruri ihtiyacımız donanmadır” şeklinde konuşur. Bir başka üye : “Hayır, bilim ve teknolojide ilerlemek daha zaruridir” der. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 345)

Nüfusunun iki kat arttı, ilminiz on kat; uçurdunuz yürüyen teknolojiye taktınız da kanat. Yeri ezici kuvvetiniz sardı, göğü sanatınız; bugün değilse bile yarın emrinize boyun eğecektir deniz. Kalkınma hamleleriniz öyle bir noktaya vardı ki halkın ortak gıdası oldu bilim ve teknoloji. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 147)

Bütün olayları bir ahenge bağlayan bu yolu tutunca, gitgide okul, kışla, fabrika ve fen, aile ocağıyla, gerçek bu ki kaynaştı tamamen. Bu birlikteliği elbette ki sürdürmek gerekirdi... (Şengüler, 1989, cilt III, s. 153)

Ortamınız gürültüleriyle ne kadar şaşırtıcı bir ortam. Ki her gürültüsü başka bir uyanışa vesile. Sanayinin ne zararı var ufukları tutsa gürültüleri? (Şengüler, 1989, cilt III, s. 155)

Eğer bir yerde eğitim sadece tüketime dönük olursa, cahillik kadar yıkıcı olduğu anlaşılır, dikkatle bakılırsa. Günümüz ilimlerinden beklenen yararlarıdır. Demek, en önemli ilim hayata yararlı olanıdır. Bu yüzden bizdekiler hastalığa şifa verecek ilimler değildir. Gene insanımız müspet ilimlerden faydalanmış değildir.(Şengüler, 1989, cilt III, s. 157)

—Benzemedin, hem babana; hem neden benzemedin dersin efendim, sorma. O ne hiddet, o ne şiddet! Çalışıp benzesene! Bilime ayırdığın zaman babanın elli sene.

—Bizde bilim yolunda az çaba harcamadık... Sana cahil bana demedik.(Şengüler, 1989, cilt III, s. 201)

Neyin var kırk altı yılın eldeki mahsulünden? Hangi teknik alanda yükselebildin evlat? Hangi bilim dalında derin bilgin göze çarpar? Anlat! Fen bilimlerinde mi yoksa din hukukunda mı bilginsin?(Şengüler, 1989, cilt III, s. 205)

Yirminci yüzyılın belirgin ve övünülecek tarafı, müspet ilimlere, teknolojiye canlılık kazandırmasıdır. Gerçi kavimlerin kendine özgü psikolojisi vardır; ama yüzyılımızın bu prensibine göre toplum önde gelir.(Şengüler, 1989, cilt III, s. 261)

Toplumculuğun öne çıkması ferdiliği zedeler belki, ama yüzyılların ortaya koyduğu gerçekliğe bir durup bakmalı. İctihat yolundaki kaynama ve dalgalanmalar da önemlidir ya. Ama asıl önemli ve verimli olan ekonomik fikirlerdir. Bu yolda bir gelişme sağlayamazlarsa hocalar, skolâstik zihniyetle sanayi gelişemez, bocalar. Bu ilk adımı atacaktır elbette ilim.(Şengüler, 1989, cilt III, s. 263)

Bir alay mekteb-i âli denilen yerler var; sorunuz bunlara millet ne verir?

- Milyonlar.
- Şu ne?
- Siyasal bilgiler.
- Bu?
- Tıp.
- Bu?
- Deniz Harp Okulu.
- O ne?
- O mu? Veterinerlik.
- Bu?
- Ziraat.
- Şu?
- Mühendislik...
- Çok güzel, hiçbiri hakkında sözüm yok; yalnız, ne yetiştirdi ki şunlar acaba? Anlatınız! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 265)

Esas maksattan önce bir giriş yaptım çabucak. İlme değer veren ayetleri, hadisleri bütün, okudum. Kısacası bülbül gibi öttüm ben o gün. Sonra Allahın

yardımıyla olacak besbelli, öyle bir maskara ettim ki o hain cehaleti, kendimde beğendim hani.(Şengüler, 1989, cilt III, s. 269)

Hadi öğrenimini tez elden bitirmeye bak sen! Çünkü oğlum, milletlere yüksek bir mevki kazandırmak, iki şeye bağlıdır: İlim ve teknoloji, bir de yüksek ahlak önce ilim ve teknoloji halkı mutlu edecek bütün araçları sağlar sonra yüksek ahlak gelerek o bir araya getirilmiş olan araçları alır. Ve memleketin yükselmesi uğrunda kullanır. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 381)

İlim ve teknoloji kuvveti olmazsa bir ümmette eğer, sadece ahlakla yükselmez zayıf düşer. İlkeliğe özgü olan o başıboş durgunluk çöker sinir sistemine. Artık o da bundan hoşnut! İlim ve teknoloji diyelim ki var ama yüksek ahlak yok. İşte bu insan toplulukları için sonsuz bir yıkımdır. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 381)

Birleşip gitmedi battıkça da ümmet cehalete bünyesindeki kuvvet günden güne felç olarak, bir düşüş düştü ki; davransa da sarsak sarsak... Batı'nın emriyle yatıp kalkmaya artık mahkûm; çünkü üstünlük sağlayan teknolojik güçten mahrum. Biz evet düşmanlarımızın ilim ve teknoloji gücünden nasibimizi alamadığımız için kurtulamadık bu onur kırıcı durumdan. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 383)

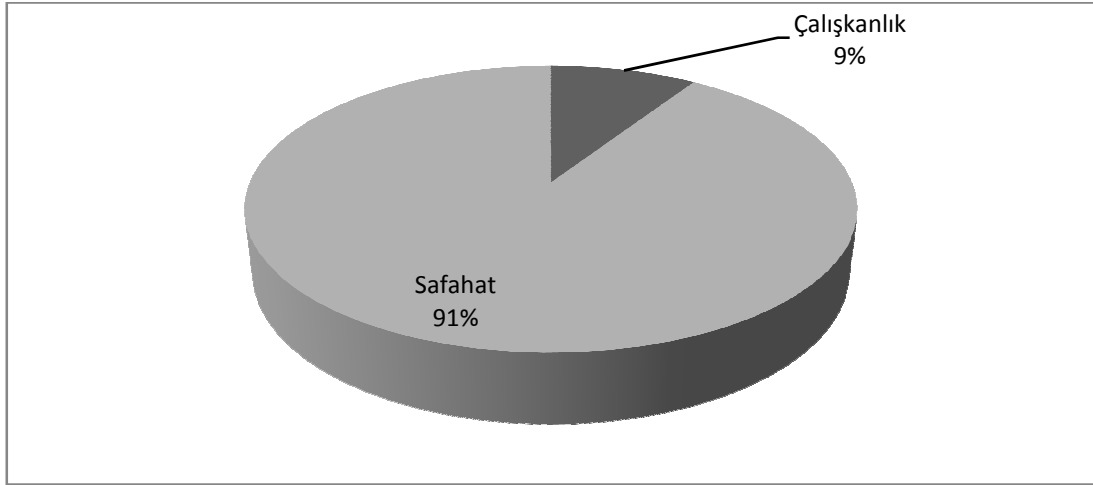
Şimdi, Asım, bana aşırısın de ne istersen de, Doğu ahlaktan da uzak bugün, ilim ve teknolojiden de. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 383)

Arasan: Hepsi beş on maskara kişinin marifeti! Bu bakımdan, hani, hiç yılmasın, oğlum, gözünüz; sadece Batı'nın sırf bilimine dönsün yüzünüz. O çocuklarla birlikte, gece gündüz, didinin. Giden üç yüz senelik bilimi el birliğiyle edinin. Teknoloji diyarında sızan sayısız pınarı hem için, hem getirin yurda o yararlı suları. Aynı kaynakları artık burada da canlandırmak için kafanız çalışsın oğlum ve kanal gibi olsun. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 385)

Dünkü bilimin bile yabancısıyız, cahiliyiz. İşte savaklanan ilim ve teknolojinin yokluğu, nesli öyle bir acizliğe düşürmüş ki bu gün memleketin ne kadar doğal olan bir yığın kuvveti var da henüz biz o kuvvetlere eller gibi hükmedemiyoruz! Yarının ilmi nedir hâlbuki? Gayet müthiş; “Atom enerjisi” güçlü uğraştığı iş. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 385)

4.1.1.6. Çalışkanlık

Grafik 6. Çalışkanlık

Grafik 6. 'te çalışkanlık değerine ait 56 farklı yerde bulgunun olduğu ve bulgunun elde edilen tüm bulgular arasındaki yüzdeleri değeri görülmektedir.

Safahat'ta 56 farklı yerde yer alan çalışkanlık değeri ile ilgili olarak şu ana fikirlerin verildiği saptanmıştır.

Çalışkanlık değeri Safahat'ta "azim" kavramıyla özdeşleşerek verilmektedir. Akif dizelerinde dünyadaki tüm nesnelere çalıştığını vurgulayarak düzeni anlatmıştır. "Tembellik" kavramını da ele alan Akif manzumede tembelliğin doğuracağı olumsuz sonuçları da belirterek geçmişini bilmeyen, yarınını göremeyen, sadece gününü yaşayan köksüz gayesiz insanlarla toplumun kalkınamayacağını ifade ederek çalışkanlığın önemini daha çok ön plana çıkarmaktadır. Şair bireylerin çalışmasının dışında tabiattaki kuvveti göstermek için ışığın karanlıkla yarışı, buharın havaya yükselip buhar oluşu, sonra yağmur olup yağması, yıldızların oluşması, nehirlerin taşması vb. olaylar tabiat unsurlarının birbiriyle uyumlu çalışmasıyla ilgilidir. Yaşam savaşında insan da – tabiatın diğer unsurları gibi – kazanmak için çalışmaya mecburdur. Çalışmadan kişilerin ve ailelerin var olması mümkün değildir. Çalışmak ebedî bir kanundur. Çalışmayanların hayatta kalmaya hakkı yoktur, şeklindeki söylemleriyle Akif çalışkanlığın önemini vurgulamıştır.

Çalışkanlık Türkçe sözlükte "Çalışkan olma durumu, faaliyet" olarak tanımlanmıştır. (Güncel Türkçe Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, 2012)

Safahat'ta yer alan çalışkanlık değeri ile ilgili farklı yerlerdeki bulgular aşağıda verilmiştir:

Hasan dinle. Sizin derdinizi öğrenince benim de içim sızladı. Fakat böyle sinirlenip hiddetle hareket edersen sonunda sen zararlı çıkarsın. Baban geride bıraktığı kimseleri sana emanet ederek gitmiş. O, bunca yıl alnının teriyle çalışarak seni nasıl büyütmüşse, sen de bugün, kendi kardeşini yetim bırakmayarak besleyip büyütmelisin...(Şengüler, 1989, cilt I, s.59)

Sa'dî demek istiyor ki: bir amaca ulaşmak istiyorsan yol hazırlıklarını yapıp derhal yola koyulmalısın. Gideceğin yol, bitmek tükenmek bilmeyen bir yol olabilir. Ne olursa olsun, yoldu duraklamak, kalkmak gibi tehlikeli hatalara düşmemeli... Azim ve sebat sahibi kimseler için uzaklık yakınlık bahis konusu olmamalıdır. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 69)

Güç ve gayretlerin karşısında hangi zorluklar kolaylaşmaz! Hangi ürkütücü güçler insana boyun eğmez! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 69)

Gayret ve sebatla çalışanların eserlerine bak da ibret al. İnsanoğlu azmederse dağları söker. Yeter ki bir işe azimle girişsin. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 69)

Şu yer yer işittiğin gürültüleri uyutucu ninniler sanma. O coşkulu sesler, insanların geleceğe doğru azimle, dalga dalga akışlarının sesidir. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 69)

Feyizli ve coşkun bir nehir gibi istikbale doğru akan topluma ayak uydurmayanlar, bir engine düşüp boğulmaktan kendilerini kurtaramazlar.

Eğer uyanmazsan amacına ulaşman mümkün değildir. Hiç, uyanık olup da yolda kalanlara rastladın mı?

İşte; ulaşılması amaçlanan gerçek dinlenme yeri istikbaldir. Kervan, millerler; çöl, geçmiş; tembellik ise yoldaki engellerdir. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 69).

Ancak, korkunun azmi daha da güçlendirmesi beklenir. Kurtuluş, kaygıya düşmeden azim ve sebatla yola devam etmektedir. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 71)

Allah Teâlâ: "İnsan ancak çalıştığıнын karşılığını alır " buyururken senin hâlâ miskinlikten ne beklediğini bir türlü anlayamıyorum(Şengüler, 1989, cilt I, s. 71).

Yeryüzü ve gökyüzü de dâhil, bütün varlıklar ilerleme yolunda her an çalışmaktadırlar. Bugün artık çalışmaktan başka kurtuluş yolu yoktur.

Eğer sen, yerlerin göklerin bu çalışmaları karşısında oturmaktan utanç duymayacaksan otur! Bakalım buna da bir bahane bulacak mısın? (Şengüler, 1989, cilt I, s. 73)

Dur... Daha önemlisi de var: biz sadece yaratılmışların çalışmasından bahsediyoruz aslında, onların yaratıcısı olan Allah bile boş durmuyor. Allah'ın çeşitli emirlerle bin türlü iş ve faaliyetleri yürüttüğünün farkında değimsin? Ey bütün dünya ve dünyadaki bütün varlıklar ayaktayken yatmakta olan miskin, sana sesleniyorum! Leş mi kesildin? Kıpırdan biraz! Bu halinden topluma karşı utanç duymuyorsan bari Allah'tan utan da silkinip kurtul şu miskinlikten!.. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 73).

Çalışmadın bunca yıl hep beni çalıştırdın... O yavrucakları da çıplaklığa fakirliğe alıştırdın! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 105)

O bari cahil kalmasın, demiştim! Okumasını, adam olmasını istemiştim, ama olmadı. Bunda çocuğun bir suçu yok: o her sabah kalkıp gürül gürül Kur'an cüzünü okuyordu. Her şeye rağmen gözünü kitaptan ayırmıyordu (Şengüler, 1989, cilt I, s. 107).

Gaye edindiği hedefe doğru koşan insan, yolun başından itibaren azim ve sebatını sağlam tutup o yolda gevşeklik göstermezse; gönlünde yaşattığı arzuya er geç ulaşacaktır. Çünkü Allah'ın tecellisi ile yönetilen şu âlemde; başarının araştırmaya, araştırmanın da başarıya âşık olduğu bir gerçektir. Diğer yandan azimle amaçta birbirini tamamlayan iki önemli unsurdur. Bunlarda birbirlerinden ayrılamazlar. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 189)

Eğer amaç; araştırma ve azimle birleşmişse, başarının elde edilmemesi diye bir şey düşünülemez...(Şengüler, 1989, cilt I, s. 189).

İran: Sadi, Hafız, Firdevsî, Razî, Gazalî, Kutbüddin, Sa'düddin, Kadı Beyzavî gibi büyük insanlar yetiştiren bir ülkedir. Vaktinde yetiştirdiği Örfî ve benzeri zevatın irfan güneşiyle aydınlanan İran bugün bir grup kaba cahil eşkıyanın bozguna uğrattığı mağdur bir ülke olmuştur... Bunda Allah'ın nasıl bir sır nasıl bir hikmet gizlediğini bilmiyorum (Şengüler, 1989, cilt I, s. 237).

—Çocuğu mektebe ha verdim, ha vereceğim diyerek, sokak sokak dolaşıp duruyor.

—Medreseye koymuyor mu?

—Koyar mı hiç medreseye? Şimdi artık kim okur Arapça'yı?

—Evet, gâvurcaya yöneldikte sanki iş yaptık!

—Hey gidi eski zamanlar! Ben, bina kitabına üç sene devam etmişim. İlim o zamandı. Şimdi ilim milim kalmadı. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 369)

—Kalmayan sadece ilim mi? Hiçbir şey kalmadı kardeşim. Bize lazım olan mahalle mektebidir. İlerlemek için eski yolumuzdan şaşmamak gerekir. Aksi takdir de, o güzelim sülüs yazılar, nezih hatlar tümüyle kaybolup gidecek. Artık gerisini siz düşünün (Şengüler, 1989, cilt I, s. 369).

—Ben yazı dersinden icazet aldığım zaman on üç yaşında idim. Geçenlerde bir züppe kalkıp: “sen ne bilirsin?” demez mi? Tabi dediğine pişman ettim: “ulan, dedim. Hele gel ben seni bir imtihan edeyim de o zaman konuşalım. Otur şuraya da şöyle kıyak bir temim yap bakayım!”

—Nasıl becerdi mi bari?

—Mümkün mü becermesi! Rahmetli kalfamız sağken ondan başladığım Rabbiyesir'i ben, tam beş ayda öğrenip geçebilmişim (Şengüler, 1989, cilt I, s. 371).

Benim on beş yıl öncesinden yapacağım bazı işler, “yarın yaparım” diye diye hala beklemektedir. Hatta onlar için az önce de” yarın başlayıp yapsam” demiştim!

Bugünün işini yarına bırakanların başarısızlık içinde mahvolması son derece doğaldır. Bu değişmeyen tabiat kanunlarından biridir.

Ey gözümün nuru; sakın günlerin beyhude geçmesin. Sonunun ne olacağı bilinmez. Bugün halin müsaitken çalışmaya bak! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 449).

Evet; irfan hazinesindeki türlü branşların tüm bilgilerini fert olarak elde etmeye kalkışırsak güç yetirmeyebiliriz. Fakat o yoldaki çabalarımız bize insanlığın anlamını olsun öğretmez mi?

Hakikatleri araştırma tutkusu insanoğlunun yapısında mevcuttur. Dünyada gördüğümüz bütün eserler ondaki bu tutkunun ürünüdür. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 451)

Mademki tembellik yaratılış kanunlarına isyan etmektir; o halde insanım diyen herkesin durmadan çalışması gerekir!

Bilinen her şeyin karşısına bir alay da bilinmeyen şeyler çıkıyor diye, bilinenleri tahsil eden kişi neden ayıplansın? (Şengüler, 1989, cilt I, s. 451)

Evet, bilinenlerle bilinmeyenler kıyaslandığı takdirde ebetteki bilinenler gayet az çıkacaktır. Fakat cahille âlime birbiriyle kıyaslamak bile haksızlık olur. Biri kör, diğeri ise kendisine doğru yolu bulduran ilim ve yeteneklere sahip mükemmel insan...

Kur'an-ı Kerim: “ Bilenlerle bilmeyenler bir değildir; karanlıkla aydınlık, ölü ile diri hiç birbirine eşit olabilir mi?” diyor (Şengüler, 1989, cilt I, s. 451).

Hani derler ki: “ Tahsilin sonu cahilliğin itirafı olduğuna göre gayret kanatlarını beyhude yormanın ne anlamı var?”

Evet, ama bu sözü, olduğu gibi kabullenmek hatalı olur. İnsan, bütün gücüyle kendini ilme irfana vermeli, ilginin son hududuna kadar gidip, ancak oradan: “İrfan hazinesindeki türlü branşların tüm bilgilerini fert olarak elde etmek mümkün olmuyor!” demelidir. İlim ve irfanın insanlık âlemine sağlayacağı faydalar, ancak bu türlü gerçek bir itirafla mümkün olabilir. İnsanlığın anlamı ve vicdanın en son zevki de bu olsa gerek... (Şengüler, 1989, cilt I, s. 453).

Bu yıllarca süren yolculuğun sadece başlangıç bölümü bile beni çok yormuştu... Fakat yorgunluktan gebermenin dışında, hiçbir şey beni yolumdan alıkoyamazdı. Durup dinlenmek söz konusu değildi. Çünkü benliğimin ta derinliklerinden fıskıran bir ses, bana devamlı olarak “Durma, yürü, azminde devam et...” diye haykırıp, dinlenmeme imkân vermiyordu.(Şengüler, 1989, cilt II, s. 33)

Hele ilmiye sınıfı, bayağıdan da bayağı bir turşu! Devletin Bab-ı Fetva denilen fetva makamı cahiller koğuşuna dönmüş. Atamalar soya göre yapılır. Cahilde olsa ana karnından diplomalı gelmiştir. Yürüsün, bir de sarık sardınız mı olur size kazasker!(Şengüler, 1989, cilt II, s. 37)

Bu paralarla, oldukça güzel medreseler, mektepler açtık. Okuma yazmayı bölge bölge yaymaya çalıştık. Bugün Tatar Müslümanların yüzde altmışı hakkıyla okur-yazardır. Hâlbuki Rusların oranı bunun çok çok altında...(Şengüler, 1989, cilt II, s. 45)

Sonra zenginlerimiz: “Haydi gidin de ülkeye bilim ve teknoloji getirin” deyip her isteyene bilmem kaç bin ruble tahsis ederek Avrupa’ya yolladılar. Doğrusu hemşerilerim bu konuda çok fedakârlık gösteriyorlardı. Yollanan kafilenin büyük bir çoğunluğu gerçekten tahsil yapıp döndü. Fakat aralarında üç beş kişinin orada dinsiz, ahlaksız olup memlekete sefil birer insan olarak dönmeleri, hepsinin adının kötülenmesine bihakkın yetti... Şimdi onları gönderen insanlar, gönderdiklerine son derece pişmanlar!(Şengüler, 1989, cilt II, s. 47)

“Rezilin gözüne batan, kızımın iffeti... Yüzüne tükürmek isterim ama billahi tükürüğe acırım! Bana demiş olsaydı ki: “Kızlarımızın cahil kalmaması için okul açalım, sen de şu kadar vermelisin” , kahrolayım vermekten çekinmezdim.” (Şengüler, 1989, cilt II, s. 51)

“Evet, imam, yetmez mi bunları halkın başına sardığımız? Ben, öldükten sonra arkamdan lanet edilmesini istemem. Mezarımda huzur istiyorum, anladın ya! Biraz insaf edin, öyle ya, ne demek bu? Zengin olduksa ilada lanet satın almak mı gerekiyor?” (Şengüler, 1989, cilt II, s. 51)

“İşte biz çalışıp didinirken, bir sabah baktım, üç tanıdık arkadaş bana: “Şimdi hükümet matbaanı basacak! Durmanın zamanı değil, çabuk ortadan kaybolmaya bak” dediler.(Şengüler, 1989, cilt II, s. 51)

Meğerse o mazisi derinlere uzanan ülke, “Rahmetûllah” gibi bilginlerden başka, bu günde koynunda yüzlerce bilgin besliyormuş. Kur’an’ın hikmetine, dinlerin ruhuna vakıf öyle ilim adamları var ki onların huzurunda batı dünyası bile eğilmektedir. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 67)

Özellikle yetişen gençliğe insan hayran kalıyor. Bunların birçoğu tahsillerini İngiltere’de, yapmaktadırlar. Tahsilden dönünce de dindaşlarının ruhu olur kalbi olurlar. Çünkü hedefe ulaşmak için hazmetmişlerdir. Karşılıklarına ölüm çıksa dönmez yürürler.(Şengüler, 1989, cilt II, s. 67)

Bu eşsiz şehrin alını, uzaktan ayın on dördü gibi parlıyordu. Endamlı duruşuyla cilveli cilveli gülüşleri karşısında bütün çekicilikler onun cazibesine kapılmaktan kendini alamıyordu. Çok güzelleşmişti. Ne gezer eski günlerin o zillet

ve sefaleti? Geçti o günler! Bu ne müthiş azamettir, bu ne müthiş debdebe! Artık sayısız okullar açılmış, kadın erkek herkes okuyor. Ülkeyi kuşatan fabrikalar durmadan çalışarak yerli kumaşlar dokutmakta...(Şengüler, 1989, cilt II, s. 77)

Matbaalar gözüne uyku girmeyen hizmetliler gibi, gece gündüz millete yararlı eserler basıyor. Ülkeyi baştanbaşa imar edebilecek yeni şirketler teşekkül etmiş. Gönüllü olarak halkı aydınlatmaya yönelik dernekler kurulmuş. Durmadan iş alanları açılıyor, iş yapacak olana yol gösteriyorlar, ülkeyi kalkındırmak için uğraşp didiniyorlar...(Şengüler, 1989, cilt II, s. 77)

Ne çıkar gözyaşından? Niçin vaktinde ter dökmediniz? Her ne ise, geçen geçmiş bari geleceği kurtarmak için azim edip çalışınız. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 99).

Edindiğim kanaat şudur: kalkınmanın, yükselmenin sırrını sakın başka yerlerde aramaya heveslenmeyiniz. Kalkınacak millet o sırrı kendinde bulur. Başkasını taklit etmek, her noktada başkasına özenmek çıkar yol değildir. Batı'nın ilmini de tekniğini de alın. Bunları kendi ülkenizde değerlendirmeye çalışırken de, mesainize son hızını verin! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 117).

Evet, git de kendi gayret ve çabalarıyla zulmü ortadan kaldırmaya bak. Sen davranınca çalışma kanununa tüm evrenin nasıl boyun eğip teslim olduğunu göreceksin! Biliyorsun Allahû Teâlâ: “ İnsanoğlu ancak çalıştığı miktarda mükâfata hak kazanır.” Buyurmuştur. Bu ilahi düsturu gerektiği gibi değerlendirdin mi sen? (Şengüler, 1989, cilt II, s. 133).

Allah'ın vaat ettiği rahmetten ümit kesip ziyana razı olma... Durmadan çalış... Azmi elden bırakma... Kendin yansan bile, her çileye katlanıp, senden sonraki kuşakları kurtar! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 163)

“Yaşamak isteyen her varlık, çalışmayı kendine görev bilir. Durma... Çalış... Çünkü hayat hakkı ancak çalışmakla elde edilir...” (Şengüler, 1989, cilt II, s. 255)

Her hangi bir varlık, inceleme masasına konup araştırıldığı zaman, o varlığın, kendi kendini oluşturmak için durmadan çalıştığı görülür. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 255).

Kişilere tek tek bir göz atın: Harıl harıl çalışırlar. Gözünüzü ailelere çevirin, onların da devamlı çalıştığını görürsünüz. Toplumlara, sonra da milletlere bakın, acaba geçim mücadelesinden uzak kalabilen var mı? (Şengüler, 1989, cilt II, s. 287)

Demek ki işin başında azme sarılmak ve tevekkül ile de azmi desteklemek gerekiyor. Azim, bizzat Hz. Peygamber'e emir olunduğuna göre, senin hissene ne düşeceğini düşünüp bulabilirsin! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 317)

Bu dünya imtihan meydanıdır ruhlar için mademki, demek: İnsan değilsin eğer durmaksızın çalışmazsan. Neden geçsin sefaletlerle, yoksunluk ve ümitsizliklerle zamanların? Neden azmin süreksiz, yok mudur Allah'a imanın? Çalış dünyada insan ol, elindeyken henüz dünya; öbür dünyada insanlık değilmiş yağma, gördün ya! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 195)

Önümde yükseliyor sayısız çıplak alın. Ki her birinde yazılmış ibret alın, dünyaya karşı mücadelede üstün gelmenin anlamını bu güvenle millet bütün istediklerini bugün değilse, yarın mutlaka elde edecek. Çalışkanlık ve tevekkül... Ne yiğitçe bir meslek! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 235)

Siz elli yıl oluyor, belki savaşa girmediniz. Geçen savaştan(Fransız Harbi) şanlı bir zaferle çıkınca verdiniz memleket evladı el ele; çalıştınız gece gündüz, didindiniz o denli ki tekâmül uğrunda mücadeleleriniz barış zamanını savaşa benzetti! Kesin bir sükûnet olan barışa getirdiniz hareket. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 247)

Aydınlarınız yazıyorken halkınız okudu, yazarların da okumaktı çünkü amacı. Unutmuyordu beyinler süzerken ufukları, aydınlatıcı nasibini topraktan isteyen halkı, gökyüzüne çıkarmak için yüksek olmalıydı zemin. Bu yükselmeyi siz önceden sağladınız. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 247)

Kımıldamaz da durursan, sık sık söylenen şudur: “ Çalışmayanlar için cihanda hayat hakkı yoktur!” (Şengüler, 1989, cilt III, s. 263)

Sen dua et babadan miras toprağın. Hep onun emeği iledir üç satır ilmin varsa.

—Üç satır hem de, Allah'ım, ne tükenmez irfan!

—Hadi üç yüz satır olsun dayanabilirse kafan!

Hocanın derecesine yükselmen için dağlar var (Şengüler, 1989, cilt III, s. 303).

Neyin var kırk altı yılın eldeki mahsulünden? Hangi teknik alanda yükselebildin evlat? Hangi bilim dalında derin bilgin göze çarpar? Anlat! Fen bilimlerinde mi yoksa din hukukunda mı bilginsin? (Şengüler, 1989, cilt III, s. 305)

Köylerin bugün yüzde sekseni, hatta öğretmensiz; siz de onlar gibi cahil kalarak anlayınız! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 371)

O büyük okulu gördün ya, kışın biz yaptık. Kimse evladını cahil yetiştirmek ister mi ayol? Bize gerekli iki şey var. Biri okul, biri yol. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 373)

Şimdi kurtarmak için azmedelim, kurtarıyoruz.. Verelim ver de şunun kalbine bir canlı ümit.

—Ne kolay! Uzun süren bir çalışma ister ayol, uzun bir çalışma!

—Eklerim bende çalışmayı tutar birbirine, al kuzum, istediğin uzun çalışma oldu yine. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 409)

Arasan: Hepsi beş on maskara kişinin marifeti! Bu bakımdan, hani, hiç yılmasın, oğlum, gözünüz; sadece Batı'nın sırf bilimine dönsün yüzünüz. O çocuklarla birlikte, gece gündüz, didinin. Giden üç yüz senelik bilimi el birliğiyle edinin. Teknoloji diyarında sızan sayısız pınarı hem için, hem getirin yurda o yararlı suları. Aynı kaynakları artık burada da canlandırmak için kafanız çalışsın oğlum ve kanal gibi olsun. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 485)

O yaman güce hâkim olabilsem diyerek, harcayıp durmada birçok kafa binlerce emek. Onu buldu mu, artık dünya başka bir şekle girecek. Çünkü onlar bir damla kömürden elde edecek. Öyle milyonla değil, sonsuz bir güç!.. İbret al kendi sözünden, aman oğlum, çalış! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 485)

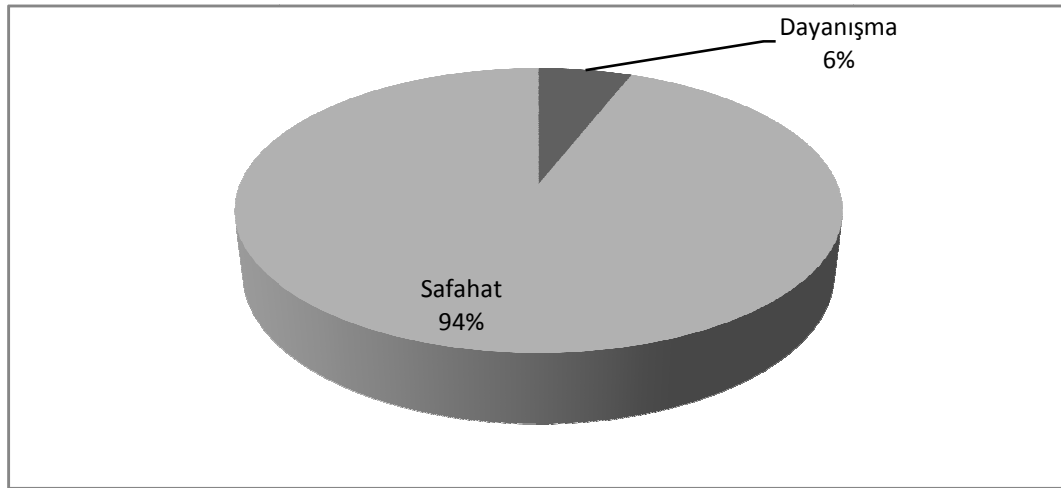
Çalışmak!... Başka yol yok, hem nasıl? Canlarla, başlarla. Alınlar terlesin, derhal iner Allah'ın vaat ettiği rahmet, hiç hakkını almaz mı "Allah'ın yardımını hak ettim" diyen millet? (Şengüler, 1989, cilt III, s. 509)

Allah'a dayan, çalışmaya sarıl, hikmete itaatli ol... Yol varsa budur, bilmiyorum başka çıkar yol. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 521)

1.1.1.7. Dayanışma

Safahat'ta yer alan dayanışma Değeri ile ilgili betimsel veriler aşağıda pasta grafiğinde verilmiştir.

Grafik 7. Dayanışma

Grafik 7. 'te dayanışma değerine ait 36 farklı yerde bulgunun olduğu ve bulgunun elde edilen tüm bulgular arasındaki yüzdeleri değeri görülmektedir.

Safahat'ta 36 farklı yerde yer alan dayanışma değeri ile ilgili olarak şu ana fikirlerin verildiği saptanmıştır.

Toplumun her kesiminden insanın milleti kalkındırmak için ya da elbirliği ile yapılabilecek işleri anlatılması, dayanışmanın önemi üzerinde durulmuştur. Bir milleti var eden bireyler olduğu için belli bir ülkü etrafında toplanmanın ve millet olabilme bilincine varmanın el birliği ile olacağı üzerinde durulmuştur. Bunun dışında aile birliği, kardeş dayanışması, dostluk temalarıyla da dayanışma değerine ilişkin olarak dolaylı anlatımlara başvurulduğu görülmektedir. Bireyler herhangi bir çıkar söz konusu olmadan dayanışma içinde olmalıdır. Birlik ve beraberlik sayesinde birçok işin üstesinden gelinebileceğinin önemi Safahat'ta da açıkça dilelere yansımıştır.

Dayanışma, Türkçe sözlükte "Dayanışmak işi, tesanüt. Bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine karşılıklı bağlanması." olarak tanımlanmıştır (Güncel Türkçe Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, 2012).

Safahat'ta yer alan dayanışma değeri ile ilgili farklı yerlerdeki bulgular aşağıda verilmiştir:

Sokaktaki evler pek yaşlanmış, eski evlerdi. Çok halsiz idiler. Görünülerinden, bir an önce yıkılıp rahatlamak istedikleri, ama yine de birbirlerine dayanarak elbirliğiyle ayakta durmaya çalıştıkları anlaşılıyordu. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 55)

Zaman değişti... Artık devlet kâbus devrinden kurtulup uyanış devrine girdi. Ey nazlı hürriyet, bu güne kadar senin hasretini çektik. Yeter, gel artık. Yoluna, halı diye canlarımızı veriyoruz. Burada güven içinde olacaksın. En temiz vicdanlar sana kucak açmış bekliyorlar. Osmanlı ülkesi bir uçtan bir uca senin savunucundur. Bu ülkedeki şanlı tahtına oturduğun andan itibaren bütün millet tek vücut halinde senin nöbetçin olacaktır (Şengüler, 1989, cilt I, s. 245).

Ayağımı giydim, çıkmak üzereyken sopam imdadıma yetişiverdi. Çünkü onunla el ele vermedikçe kendime güvenip yola çıkamam... (Şengüler, 1989, cilt I, s. 247).

Şu iki kardeşe bakın, el ele vermiş koşuyorlar. Kız henüz beş yaşında bile yok. Ağabeyi de olsa olsa altısındadır. Hayli yaşlı bir adam değneğine dayanmış arkalarından bakıyor... Eyvah, kızın ayağın tekerlenip düştü. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 267).

Bir gün beraberlerce oynuyorlarken, Feride kendini acındıracak bir tavır içinde, yalvarırcasına:

—Kuzum ablacığım, ne olur bebeğini ver de azıcık oynayayım! Demez mi? Kızcağız ne cevap versin?

Galiba:

—İnayet ola! Öyle yağma mı var? Verir miyim sana ben hiç bebeğimi! Dedi.

Ben müdahale ettim:

—Cimrilik etme kızım, ver!

—İyi ama alırsa sonra kırar bebeğimi!

—Hiç kırar mı evlâdım? Veriver de biraz oynasın!

—Olur, mu Bey baba?

—Elbet olur kızım.

—Kırarsa ya?

—Kırarsa yarın sabah ben san başka bir bebek alırım. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 461).

Halk arasında kötü olaylar cereyan etmez. Herkes güven içindedir. Gece gündüz evler açık, kapılar mandalsız durur. Sandık sepet her şey ortadadır. Hırsız nedir bilinmez. Hele o alçak gönüllülüklerini hiçbir ülkenin insanında görebileceğinizi sanmıyorum. Belki Togo'nun gurur ve kibrini hatırlayıp öyle olacaklarını sanırsınız ama tam tersine !(Şengüler, 1989, cilt II, s. 65)

Müslümanlığın sizi birbirinize gayet sıkı, gayet sağlam bağlaması gerekirken, bu ayrılık duyguları aranızda nasıl girdi anlamıyorum? Bunu anlamam da mümkün değil. Sizin zihninize şu ırkçılık fikrini şeytan mı soktu? (Şengüler, 1989, cilt II, s. 89)

Biliniz ki: muhtelif ırklara mensup bu kadar çeşitli milleti bir araya getirip kaynaştıran İslâm milliyetidir. Bu milliyeti temelinden yıkacak deprem ırkçılıktır. Bunu bir an bile hatırdan çıkarmamak, her şeyimizi yitirmemize sebep olur... (Şengüler, 1989, cilt II, s. 89).

Evet, ortada öyle pis bir uçurum var ki, korkunçluğu günden güne artıyor. – Eğer fikir birliği yapıp bir an önce bu uçurum kapatılmazsa- zavallı millete kanlı bir mezar olacağından korkuyorum. Böyle bir durumda, milletin o ebedi hüsrana uğramasının sorumluluğu elbette aydınlara ait olacaktır. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 107).

Ey esaret altına giren millet, hani bağımsızlığın? Korkarım bundan böyle sonsuza kadar özgürlüğün hasretini çekeceksin! Ey birlik ve beraberliğini koruyamayan toplum, nerede istiklalini? Sanırım artık bütün emellerin ebediyete kadar sönmüş oldu! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 157)

Zaman kaybetmeden baş başa veriniz. Çünkü bu gidişin sonu apaçık hüsrandır. Bilesiniz ki bu gidişle ortada ne hükümet kalacaktır, ne de din! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 157)

Zavallı milletin birliğini bozarak ortaya çıkan “ikilik” o pis dişleriyle karşısında sırtmıyor mu? İnsan şu hale baksın da nasıl tükürmesin?(Şengüler, 1989, cilt II, s. 245).

Koskoca millette bir tane olsun beyinli kafa çıksaydı, düşünür ve : “Başı vücuttan ayırıp her birini bir tarafa atmak akıl kârı değil!” derdi ve böyle yapılmazdı. Ne oldu, sor bakalım? Milletin öz çocukları, birbirlerine, yabancılardan daha düşman kesildiler!

—Onlar muhakkak ki sonunda yine kardeş olacaklardır (Şengüler, 1989, cilt II, s. 245).

Niçin herkes ehil olduğu işi vererek görevleri paylaşmıyoruz? Bir kişi on karpuzu birden koltuklarsa, kurtuluşumuz öbür dünyadaki dirilişte de mümkün olmaz? (Şengüler, 1989, cilt II, s. 339)

Millet sorumsuzluk yüzünden öyle bir hale geldi ki: bugün artık sadece sorumluluk duygusuna sahip olmak da yetmiyor. Evet, bugün, o duygunun da çok üstünde olan başka duyguya muhtacız... Bu duygu: Milletçe birtakım fedakârlıklara ve mahrumiyetlere katlanma duygusudur. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 341)

Geçmiş devirlerin yığın yığın hataları yüzünden duvarımız kısmen yıkılmış olsa da, millet sarayını ayakta tutan ana temeller sağlamdır. Demek ki bugün kendimize gelip toplanırsak kurtulmamız mümkün olacak. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 345)

Bunun da çaresi elbirliği ile çalışmaktır. El ele vererek çalışmanın feyiz ve başarı oranı, bazen akılları durduracak düzeye kadar çıkar! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 345)

Eğer vatanın bölünmez bir bütün olarak yaşamasını istiyorsanız, Müslüman toplumları hangi bağın bir araya getirip ortak vatana bağladığını iyi öğrenin. O bağa önem verin o bağın ihmal edilmesinden fayda umanlara kulak asmayın! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 353)

Bu millet kurtuluşa erecekse ancak o bağı sağlayacağı birlik ve beraberlik sayesinde erer. Allah korusun bu birlik bir çözülmeye başladı mı her şey biter. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 353)

Mü'minlerin omuz omuza kenetlenmiş olmaları, uzayıp giden bir mezarlığın sessizliği içinde gerçekleşiyordu. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 359)

Kulların birlik halinde Allah'a yönelip yaptıkları bu ibadetin coşkusuyla devam etmesi, alınlarının tekrar tekrar yerlere kadar eğilip sonra yükselmesi beni namazda gözyaşlarıyla ağlattı. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 361)

Birlik bağının darmadağın olduğu hiç görülmüş müydü? Millet böylesine can evinden hiç yararlanmış mıydı? Böyle açlıktan boğazlar mıydı kardeş kardeşi? Böyle adet miydi, hiç çekinmeden, yemek insan leşi? (Şengüler, 1989, cilt III, s. 89)

O iman birleşme isterdi bizden, birlik isterdi... Nasıl "perçinlenmiş yekpare bir bina" olmamız lazımsa gösterdi. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 103)

Aynı cinsin kızları olan anneleri incitecek yabancı tavrı yakışmaz senin erdemine... Gel de ortak oluver şunların felaketine... Hani "insanoğlunun neşesi paylaşıldığında daha da artar; kederse aksine: ortaklıkla eksilir" derler (Şengüler, 1989, cilt III, s. 143)

"Beyin" ile "kalb"i uyum içinde çalıştırılı beri atıldı milli birlik binasının temeli. İhtişamınızın bütün sırrı işte o birliktir, dünyayı titreten ses onun sesleridir. Gayeniz dallanıp budaklanarak bizimki gibi, dağılıp bozulmasına izin vermiyor bu terkinin. Düşüncelerin çıkış noktası bir olmasın varsın... (Şengüler, 1989, cilt III, s. 149)

Ne muazzam birleşme ki: Bunca milyonlar içinden en büyük yüzdeyle binde altı çıkar. O gayeden bilerek sapıp, ayrılan duygular. Fazla olsa da hatta telaşa yoktur yer. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 151)

Bütün olayları bir ahenge bağlayan bu yolu tutunca, gitgide okul, kışla, fabrika ve fen, aile ocağıyla, gerçek bu ki kaynaştı tamamen. Bu birlikteliği elbette ki sürdürmek gerekirdi... (Şengüler, 1989, cilt III, s. 153)

Asıl olgunluğu millet o konuda gösterdi: düşündü hangi gökten hayatın indiğini; düşündü o genel ruhu emziren dini. Sonunda gördü ki: Ümmetteki ortak

vicdan duygularını aynı kaynaktan almaktadır. Kurursa bir gün o kaynak ne duygu kalır ne hayat.(Şengüler, 1989, cilt III, s. 153)

Düşer mi ki sandın tek taşı namus ocağının? Meğerki savaşa giren son er şehit olsun. Şu karşımızdaki mahşer kudursa, çıldırsa; denizler ordu, bulutlar donanma yağdırsa; bu altımızdaki yerden bütün yanardağlar, taşıp da kaplasa ufukları bir kızıl kasırga. Değil mi cephemizin göğsünde iman bir; sevinme bir, acı bir, gaye aynı, vicdan bir. Değil mi göğüste birdir vuran yürek... Yılmaz! Cihan yıkılsa emin ol bu cephe sarsılmaz! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 169)

Ah o birlik-bütünlük günleri hayal oldu bu gün. Milletini halini gör sonrada geçmişini düşün. Kim bu yalçın kayalar sarsılacaktır derdi? Öyle sarsıldı ki devirleri depreme verdi.(Şengüler, 1989, cilt III, s. 243)

Köylüden milletin evladı kaçarken yan yan, Sizin köydeki insanlarla birlikte yaşayan. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 267)

Hoca, mademki bu din insanın ve din-i hayat, o halde insanın vicdanen Hakk'a yakın olması için, kendine yakışan, bütün insanlıkla birlikte yürümesidir. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 329)

Bize, Asım, ne şunun yumruğu gerek, ne bunun; birinin pençesi gerekir yalnız: Kanunun. Ver bütün gücünü kanuna ki birlik yürüsün... Yoksa millet değil ancak dağınık bir sürüsün... Ülke zaten ayol, baksana allak bullak, sen de duygularınla hareket edersen batırırın mutlak. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 367)

Arasan: Hepsi beş on maskara kişinin marifeti! Bu bakımdan, hani, hiç yılmasın, oğlum, gözünüz; sadece Batı'nın sırf bilimine dönsün yüzünüz. O çocuklarla birlikte, gece gündüz, didinin. Giden üç yüz senelik bilimi el birliğiyle edinin. Teknoloji diyarında sızan sayısız pınarı hem için, hem getirin yurda o yararlı suları. Aynı kaynakları artık burada da canlandırmak için kafanız çalışsın oğlum ve kanal gibi olsun. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 385)

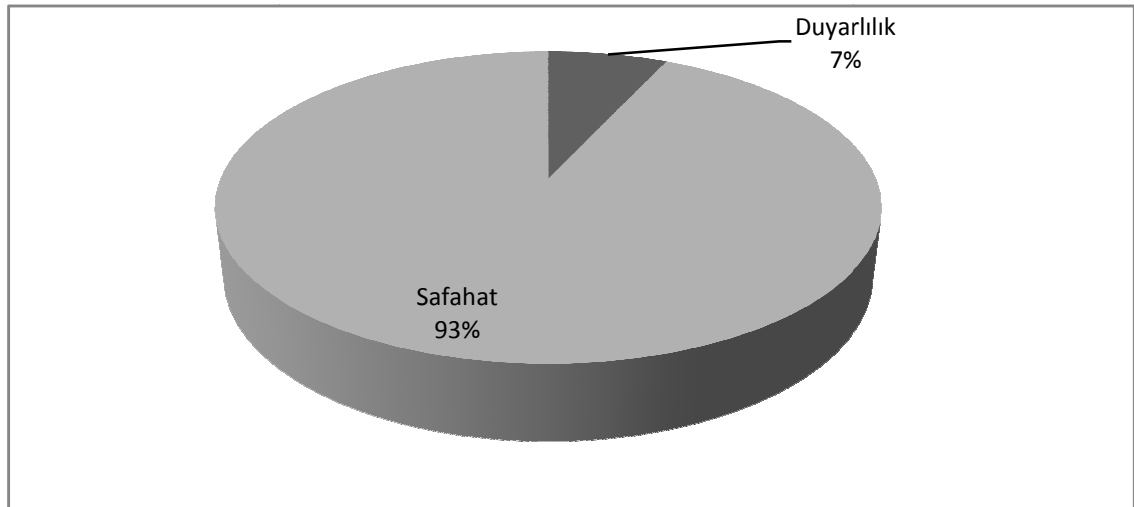
Gebermek istemezsen, yok olup gitmek değilse niyetin, "şu birlik dağılsın!" deyip saldırma İslam'a; uzaklaşsan da imandan, topluluktan uzaklaşma. İşit, kesin bir hüküm var ki itiraz edip bozmaya yok meydan: "Topluluktan uzaklaşmak, uzaklaşmaktır Allah'tan" (Şengüler, 1989, cilt III, s. 405)

Nasıl tek vücut olmuş milletler var etrafında bir seyret! Nasıl düzenli bir birlik göstermekte, ibret al, ibret! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 505)

4.1.1.8. Duyarlılık

Safahat'ta yer alan duyarlılık değeri ile ilgili betimsel veriler aşağıda pasta grafiğinde verilmiştir.

Grafik 8. Duyarlılık

Grafik 8. 'te duyarlılık değerine ait 42 farklı yerde bulgunun olduğu ve bulgunun elde edilen tüm bulgular arasındaki yüzdeleri görülmektedir.

Safahat'ta 42 farklı yerde yer alan duyarlılık değeri ile ilgili olarak şu ana fikirlerin verildiği saptanmıştır:

Bir insanın vicdanî değerleri onu toplum karşısındaki konumunu etkiler ya da belirler. Toplumun herhangi bir sorununa kayıtsız kalmayan, karşısındakinin içinde bulunduğu durumu duygudaşlık kurarak anlayan kişilerin, toplumun gereklerine duyarsız davranmayan bireylerin elini taşın altına koymasını gerektiğini anlatan Akif, daha çok dini duygulara duyarlı davranılması gerektiği üzerinde durmuştur. Bireylerin birbirleriyle uyumu onların millî ve manevî meselelere kayıtsız kalmamasıyla gerçekleşmektedir. Merhamet bilmeyen insanlar, içinde vicdan sahibi bir aydın sorumluluğuyla Akif: “ Hangi derdime ağlayayım, bilmiyorum..” deme ümitsizliği ile boğuşur. Buna istinaden bireylerin duyarsız kalmayacağı toplum bilinciyle birliğin önemine de vurgu yapmıştır.

Duyarlılık Türkçe sözlükte “Duyarlı olma durumu, duygunluk, duyarlık, hassaslık.” olarak tanımlanmıştır (Güncel Türkçe Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, 2012).

Safahat'ta yer alan duyarlılık değeri ile ilgili farklı yerlerdeki bulgular aşağıda verilmiştir:

Şiir denince duygulanıp “ağlamak” söz konusu edilirmiş... Ben bu türlü şeyleri bilmem. Bildiğim şudur ki: Şiir kabul ettiğin bütün eserlerim, bence, aczimin gözyaşından başka bir şey değildir! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 5).

İçimde duygulanıp dile getiremediğim için, duygularıyla baş başa kalıp sadece kendim ağlarım. Başkalarını ağlatmam. Kalbimin dili yoktur. Duygulanır, söyleyemez. Bilerseniz ne kadar şikâyetçiyim onun bu halinden! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 5).

Evet okuyucu, karşında duran şu söz yığınlarını sakın bir şiir kitabı sanma. O, tepeden turnağa, sadece duygulu bir yürekte ibarettir. İki söz yazdımsa, bu yüreğin duygularını anlatmışımdır. Onu okurken sakın başka şey aramağa kalkma. Sana sadece hisli bir yürek lazımsa... Evet, ne şiir, ne sanat, ne de başka şey... Sadece hisli bir yürek lazımsa oku onu! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 5).

İnleyen o hüzünlü sesler bir aralık kesiliverdi. Dindi arşa kadar o yükselen o yanıp yakılma, o iç âlemlerden çağlayıp gelen coşkulu dualar. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 19).

Evet, böyle oldu... Çünkü merhametlerin merhametlisi yüce Allah'ın rahmet denizi coşmuş, dualar kabul edilmiş, bütün yüreklere semadan bir ruh serpilmişti. Ümit, güven ve sükûnet ruhu...(Şengüler, 1989, cilt I, s. 19).

Öbür yanda bir sürü zavallı talihsiz insan, bir dilim ekmek için namusunu feda etmiş olmanın acısıyla kıvranıp ağlamakta. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 47).

Bir de inançsız kişinin acı hali var. İnanıcı olmayan bir dinsizi kimsenin teselli edip kalbine huzur vermesi mümkün değildir. Çünkü dinsizin dar ufuklarına büyük ödüller içeren ahret sığmaz. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 51).

Çocuk fakirliğin acı darbesini yemiş ayaklı bir sefaletti!.. Öyle bir sefalet ki; ayağı çıplak, başı açık... On üç yaşında olmasına rağmen o temiz alını buruşmuş! Yürekler acısı bir tablo... (Şengüler, 1989, cilt I, s. 63).

Hayatı boyunca dünyanın bitmez tükenmez saldırılarıyla ezilmiş olan zavallı kadın, omzundaki hasır örtüsüyle çukura iniverdi... Artık ruhundaki ıstırap iniltileri de sonsuza kadar dinmiş oluyordu. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 81).

Bu acı gerçekler zihnimde canlanınca içim sıkılmaya başladı. Atarda oturmak istemez oldum. Ayağa kalktım. Yüzümde dünyaya kahredişimin belirtileri, içimde ölüm arzusu, gözümde şu alemin iç yüzünü yansıtan yığın yığın karanlıklar!.. O bunaltıcı yerden derhal ayrıldım. Bu perde böylece kapanmış mı oldu dersiniz? Ne yazık ki hayır! Görmez misin? Adım başı rastladığımız, böyle, ruhları inletip haram eden bin bir felaketi!

Ey Rabbim! Nedir bu hayat adına ömür boyu çekilen ıstıraplar? (Şengüler, 1989, cilt I, s. 81).

Mezarlıkta; ahret hayatının ölümsüz rahatlığı vardır. Onun toprağına öfke ve bayağılıkların pisliği bulaşmamıştır. Onun iç âlemindeki mutlu yaşamda geçim telâşesi yoktur. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 119).

Bugün bütün ufuklar gülümsüyor; dünyamız yerini daha neşeli bir dünyaya bırakmış. Şu bayramlar ne kadar hoş ne kadar sevinçli günlerdir! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 127).

Çocukların yüzleri bayramda bir başka güler. O masum yavrucukların temiz çehrelerindeki ümit ışıkları; bayramlarda çok daha canlıdır. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 127).

Bayram; her alında lekesiz bir nurun parıldadığı ve her gözde coşkun bir hayatın cıvıldadığı mutlu gündür. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 127).

Yaşamın sıkıntılarında beli bükülüp iki kat olanlar; bayramın feyzinden güç alarak doğrulur, huzurla dimdik yürümeye başlarlar.

Bayram; kavgayla geçen bir yıllık hayatın, huzur ve sükûnla noktalanmış son günüdür. Ümitsizliğe düşmüş kalplere o gün yeni bir ruh, yeni bir ümit dolar. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 127).

Bugün her göğüste neşe ve heyecanla çarpan bir kalp bulursunuz. Her kalbin derinliklerinde ise, coşup çağlayan bir içi âlem gizlidir. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 129).

Bayramın pırıl pırıl feyzi herkesi coşturuyor. Ey Allah'ım, şu kâinattaki canlılığı meydana getiren ruh nasıl bir ruh ki; bir anda yayılıp bütün varlıkları kaplamaktadır! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 129).

Gelin de bayramı Fatih'te seyredin. Orada; harta hayale sığmayan eğlenceli bir âlem, neşeli bir kalabalık bulursunuz. Kucakta gezdirilen bir karış çocuklardan tutun da, tâ eski dedelerimizin günlerinden arta kalan, yaşlılığın çeşitli kademelerindeki asırlık ihtiyarlar kadar; yörenin büyük küçük bütün fertleri hep oradadır!

Her adım başında kurulmuş beşik salıncaklar içinde darbukalar, defter, zilli şakşaklar görürsünüz. Biraz gidin; karşınıza kocaman bir çadır çıkar. Önünde bütün çoluk çocuk birikmiş, onar para verip nöbetle girebilmek için bekliyorlar. Acaba ne vardır bu çadırın içinde? “Aman sormayın! Japonya'dan gelen insan suratlı bir canavar!” (Şengüler, 1989, ciltI, s. 131).

Ey içi şefkat ve merhametle dolu olan sevimli dost; demek, artık benden uzaklardasın! Demek; sonsuza kadar bir daha bana görünmeyeceksin! Beni hayata sen bağlamıştın. Şimdi söyler misin, âh benim canım, ben sensiz acaba nasıl yaşayacağım? (Şengüler, 1989, cilt I, s. 173).

Benim şu dünyada tek güvencem, varsa yoksa odur. Çok denedim: Vefalıdır, ağırbaşlıdır, herkes hatırını sayar...(Şengüler, 1989, cilt I, s. 247).

Haksızlığa uğrayan bir kişi gözlerimin önünde ağlayıp inlesin de; ben, onu sadece seyretmekten başka bir şey yapamayayım! Ne acı! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 263).

Feryadıma kulak verecek duygulu bir tek kişi olsun yok mu burada?

Ey Rabbim! Bu ne sessiz, ne suskun bir cihan ki, suallerime sadece “yok!” diyecek yankıdan bile yoksun! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 317).

Şayet bu sınırsız servet bizzat halkın ise, o zaman bizim hissemizi ayaklar altına çiğnetmeden lütfen bize teslim ediniz.

Yok, böyle değil de elinizdeki servetin kendi malınız olduğunu söylüyorsanız –ki, bu servet size çok fazladır- o vakit bu fazla serveti bizler gibi yoksullara sadaka olarak veriniz (Şengüler, 1989, cilt I, s. 339).

Rahmetli babam sağken bana bir imam tanıtmıştı. Bu zat öyle pek büyük âlimlerden değildi. Ancak, karakter yapısı son derece yüksek, gayet anlayışlı ve ileri görüşlü bir insandı.

Dün gece kendi kendime: “Şanlı Köse’mi üç yıldır görmüyorum. Kim bilir şimdi ne âlemedir. Gidip bir ziyaret etsem” diyerek, yola koyuldum. Aradan zaman geçtiği için evini bulmakta güçlük çektim (Şengüler, 1989, cilt I, s. 377).

Bir de durmadan şu zavallı şeriatla oynanması var! “Müslümanlık bu mudur yahu” diye insanın içi yanıyor. Kendi gölgesinden bile korkup bağırarak ödelecek bir hükümdar, şeriat diyerek tam otuz üç yıl bizi de korkuttu

Vahdeti denen herif elde asa, muhlis bir tavırla ortaya çıkıp, “Şer-i Şerif” adına bir alay subayı kestirdi. Karı dövmele, karı boşamalar da hep “Allah emridir” diye yapılır!

Emin ol ki bütün bu yanlış hareketler, cehaleti, İslam’ı iyi bilmenin sonucudur. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 393).

—Ey Müslümanlar, Allah için söyleyin, şu merhumu nasıl bilirsiniz?

Hep bir ağızdan:

—İyi biliriz!

—Yarın, Allah’ın huzurunda toplanıp hepiniz aynı şekilde hüsn-i şahadet eder misiniz?

—Ederiz! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 419).

Kalabalığın içinden bir ses:

—İmam Efendi, acıyın adama, helâlıkta isteyin

—Helal edin hadi öyleyse şimdi hakkınızı...

Öteden başka bir ses:

-hadi, bekletmeyin adamcağızı helal edin!.. Ve cemaatin yüreğinden kopan safiyane bir ses yükseldi: “helal olsun!...” cenaze, derinden çekilen bir âh gibi evden dışarıya fırlayıp yükseliverdi (Şengüler, 1989, cilt I, s. 421).

Diğer kadın:

—Ayol, şu öküzü bir parçacık avutsanız... Açın da cumbayı etrafa baksın, ağlamasın...

Baktım; cumbada tombalak, sarışın, sevimli küçük bir kız çocuğu göründü. Dört beş yaşlarındaydı. Zavallının eriyip gözyaşına düşen günahsız ruhu, donuk yanakları üstünde parıldayıp duruyordu. Çok etkilendim. Hatıramda hala o hüznü gözyaşlarının aktığını hissediyorum. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 423).

Ya o bakanların hali? Jurnalcilik mi dersin, iftira atmak mı dersin ne türlü adilik istersen onlarda... Ne Allah korkusu biliyorlar, ne de zerre kadar utanma duyguları var. Okuması kıt, yazması hiç yok bir sürü hırsız çetesinden ibaret kimseler. Hani derler ya, bundan ötesi can sağlığıdır! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 37).

Siz gidinde İslam’ın sadeliğini, berraklığını Japonlarda görün! Bu gün, o büyük ulusun küçük boylu insanların Müslümanlıktaki prensipleri korumakta tek millettir. Sadece bir eksikleri var, oda, kelime-i şahadet... Bu eksikleri olmasa, hakkıyla Müslüman olduklarını söylemek zorundayız(Şengüler, 1989, cilt II, s. 63)

Türlü adlarla çıkan sayısız gazete var. Bunlar memleket durmadan ayrılık tohumu atıyorlar. Başiboş gezen bir sürü it, toprağı gayet verimli bulunca, kendileri gibi it yetiştirmek için ülkeye ha bire fuhuş ekiyorlar! Beş on maskara, dine karşı gelince alkışlanıyorlar. Yeni nesil de bunu vicdan hürriyeti sanıyor! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 85).

“Göçebe halinde” dedim... Korkarım ondan da beter. Allah korusun yurdunuz bir çökecek olsa, sonuç o kadar iğrenç olacak ki o tabloyu tasavvur etmek bile vicdanlar için yüz karasıdır...(Şengüler, 1989, cilt II, s. 95)

Ey vefasız yurt! Ben senin derdini paylaşmaya çalışan evlatlarındım. Bu öz evladın için olsun azıcık vefa yok mu? Neden kalbin bu kadar kararmış? Harap olan bin ocaktan küçücük bir ışık yok mu? Ey Allah’ım, bunaldım kimsesizlikten bir tek

dost olsun yok mu? Artık, vatan ve aile ocağını yitirmiş bir garip oldum. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 139)

Millet sorumsuzluk yüzünden öyle bir hale geldi ki: bugün artık sadece sorumluluk duygusuna sahip olmak da yetmiyor. Evet, bugün, o duygunun da çok üstünde olan başka duyguya muhtacız... Bu duygu: Milletçe birtakım fedakârlıklara ve mahrumiyetlere katlanma duygusudur. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 141)

Hayvanlar çıkmaz amma yaratılışın değişmez sınırlarından, insanlık hala habersiz böyle bağların varlığından. Meğer kalbinde Mevla'dan sakınma duygusu yer tutsun... O yer tutmazsa hiç manası yoktur namus bağının. Hem fertlerin hem kavimlerin varsa vicdanı bu duygudur; bunu yok etmek insanlığı acı ve yokluklara mahkûm etmek demektir. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 185)

O toplum ki vicdanında hâkim Allah korkusudur; bütün dünyaya sahiptir, bütün kavimlere sultandır. Fakat fertleri Allah korkusundan habersiz millet, çeker milletlerin nefret ettiği Çingenerler kadar zillet (Şengüler, 1989, cilt III, s. 187).

Toplumun fertleri için şahsi çıkar bir “tanrı” olur! Sorarsan kimse bilmez “hak” namında bir şey var mıdır?

İrzımızdır çiğnenen, evladımızdır doğranan! Hey sıkılmaz ağlamazsan bari gülmekten utan? “duyarlılık” denen o yüksek değerden olsaydı halkın nasibi: başkentinden bugün taşmazdı sarhoş narası!

Önünde göz alıcı sayısız manzaralar, ruhunun iniltisini bir türlü susturmuyor; görünmüş olmalı bir şey ki, sonradan, gözüne; götürdü mendili zavallı ansızın yüzüne.

—Ne var utanılacak bunda ey zavallı kadın? Değil mi bir anasın sen ölen de evladın? (Şengüler, 1989, cilt III, s. 237)

Kuvvetli ruhi ve manevi değerlerle bir cihan kuruldu. Belirli bir şekil alınca vatan hayali, “milli bağların budur en iyisi” deyip sarılmada asla duraklamadınız. Okullarınız nasılsa tapınaklarınız da öyledir. Ne çan sesi boğar sanatın ahenkli eserlerini ne susturur medeniyet bu ahret sesini. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 253)

Şehre müftü veriyor, minbere, mihraba, imam. Hatiplerimiz oradandır, oradan vaiziniz; Oradandır hocanız, kayyımınız, hafızınız. Adalet dağıtacak hâkime fıkıh

öğreten o; Hele köy köy dolaşıp köylüyü insan eden o; (Şengüler, 1989, cilt III, s. 365)

Din, vatan, aile, millet, sonsuzluk, vicdan, sonra insan haysiyeti, şeref, şöhret, şan, daha birçok uydurma şeylere adam olmuş esir. Sarımsak beynine etmez ki gerçekler tesir. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 435)

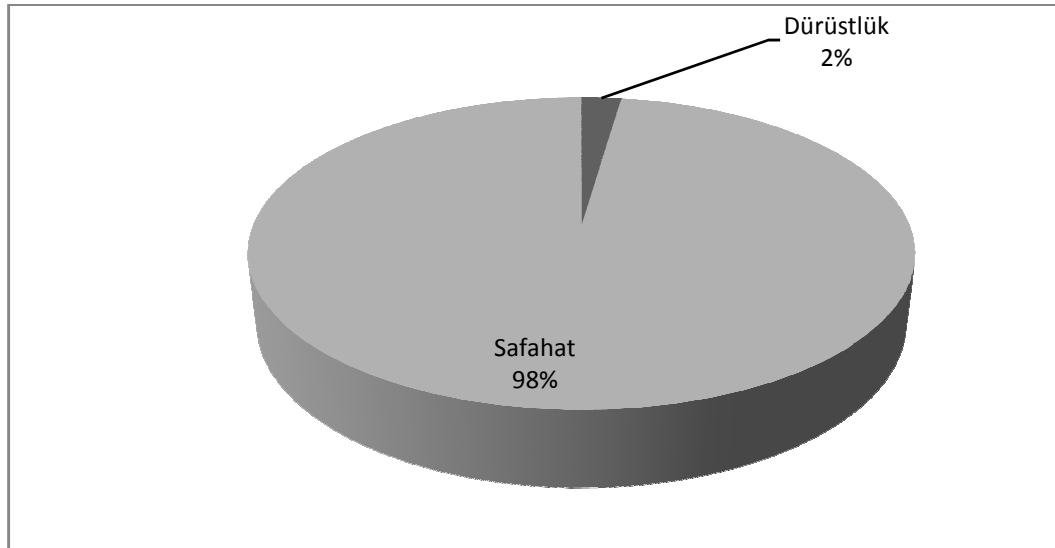
Hangi acımı “sen dur!” diyerek susturayım? Kendi vicdanım olur önce gelir davacı... Görüyorsun ya: sahte cesaret gösterisiyle atlatılmaz bir acı! Babanın canı için merhamet et evladım, çok perişanım, bana bir parçacık olsun yardım.(Şengüler, 1989, cilt III, s. 473)

Birleşmesi mümkün mü tek Allah inancıyla ümitsizliğin? Asla! Bunun imkânı yok, elbette bilirsin. Öyleyse neden boynunu bükmüş, duruyorsun? Hiç merhametin yok mudur evladına olsun? (Şengüler, 1989, cilt III, s. 521)

4.1.1.9. Dürüstlük

Safahat'ta yer alan dayanışma Değeri ile ilgili betimsel veriler aşağıda pasta grafiğinde verilmiştir.

Grafik 9. Dürüstlük

Grafik 9 'da dürüstlük değerine ait 14 farklı yerde bulgunun olduğu ve bulgunun elde edilen tüm bulgular arasındaki yüzdeleri görülmektedir.

Safahat'ta 14 farklı yerde yer alan barış değeri ile ilgili olarak şu ana fikirlerin verildiği saptanmıştır.

Milli Eğitim'in belirlemiş olduğu değerler toplum olma bilincini yansıtır niteliktedir. Dürüstlük değeri de bunlardan bir tanesidir.

Dürüst olma; sağlıklı iletişim ve güven için ön koşul niteliğindedir. Bu hususa yeteri kadar özen göstermek toplumsal rollerimizi hakkıyla uygulamamızı gerektirir. Birbirine güven duymayan bireylerin bir arada yaşaması hem ilişkileri etkiler hem de kalkınmayı. Toplumun çağdaş uygarlık seviyesine çıkarmak adına her birey dürüstlüğü ilke edinmelidir. Böylelikle sağlıklı iletişim kurup ilerleme yoluna gitmeliyiz.

Dürüstlük, Türkçe sözlükte "Sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayan, doğru (kimse); kurallara uygun yanlıştır" olarak tanımlanmıştır. (Güncel Türkçe Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, 2012).

Dürüstlük, bütün insanlar tarafından belirlenmiş evrensel bir sosyal değerdir. (Öztürk, 1991, s. 123).

Safahat'ta yer alan Dürüstlük değeri ile ilgili farklı yerlerdeki bulgular aşağıda verilmiştir:

Sevgili okuyucu, karşında duran şu şiirlerimin ne nitelikte (mahiyette) olduğunu bana sor. Ona dair güvenilir bilgiyi ben vereyim sana:

Buradaki bir yığın sözün özelliği, sadece samimî olması, yürekten gelmesidir. Yoksa san'atkârca yazılmış değildir. Çünkü ben, ne sanakâr bir şairim, ne de yapmacık şairlik elimden gelir. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 5)

Ey Rabbim, ruhlar, senin göklerdeki kutsal alanında aheste adımlarla gezip dolaşırken, çekici konuşmalarıyla koca toplumları etkileyen hatip kulların, senin yüce sırlarının önünde sus pus olup kalıyorlar. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 41)

Eğer bu yaratılıştan amaç, senin hakkıyla tanınıp bilinmense, acaba o dehşetli amaca ulaşabilen olmuş mudur? (Şengüler, 1989, cilt I, s. 41)

Şu bir gerçek ki: bütün bu gördüklerim bir failin zorlayıcı emirleriyle oluşmaktadır. Ey Rabbim; ben sorumluluktan kaçıp her şeyi sana yüklemeye çalışan

“Cebri” kullarından değilim... Ancak, bu durumlar karşısında cebri olsam ne çıkar? (Şengüler, 1989, cilt I, s. 43)

Ey Rabbim, çektiğimiz bütün bu belalar senden geliyorsa o zaman kimi kime şikâyet edip, derdimizi kime arz edeceğiz, sen söyle! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 45)

“Allah’a yaptığı işlerin nedeni sorulmaz” buyurmuşsun. Bu buyruğuna binlerce soru feda olsa da yine insan, hayret ve dehşetle izlediği o gizlilik perdesinin kalkmasını arzuluyor. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 45)

—Elbette, dedim, kuzum, çalışmak ayıp mı? Yük taşımak günah mı? İnsan, eli ayağı sağlam olduğu müddetçe her işi görebilir. Ayıp olan dilenciliktir...(Şengüler, 1989, cilt I, s. 59)

Annesi:

—Adamcağız ne kadar doğru söylüyor! Öp oğlum amcanın elini... Dedi. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 61)

Genişçe bir hasırın var mı? Cenaze sarmak için... Kefen yerine kullanacağız. Değeri neyse öderiz. Sakın fazla fiyat isteyip de bize güçlük çıkarmayın!(Şengüler, 1989, cilt I, s. 79)

Şeyh Sa’dî, doksan yıllık ömrünün sonunda bakın ne diyor: Ey Rabbim, ömür denen kıymetli varlık, sadece yaşam savaşı uğruna harcanıp bitiriliyor. Ne tuhaf dünya bu! Acaba amaçlanan gerçek sonuç bu mudur?

Sa’dî gibi faziletle dopdolu olan asırlık bir insandan bu hakikatleri işitmek gerçekten korkunç oluyor.(Şengüler, 1989, cilt I, s. 83)

Doğu dünyamızın olgunluk ruhunu temsil eden büyük insan Sa’dî Şirâzî, olayları dile getirerek bize hakikat dersi veriyor. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 185)

Artık sopam benim hem gözüm, hem kulağım, hem elim olmuştu. Ne yalan söyleyeyim ürperdim! İçime korku geldi!.. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 199)

Doğruluk onlarda... Verdiği sözü yerine getirmek, yaptığı anlaşmaya uymak, birbirlerine karşı şefkat göstermek, zayıfın hakkını her şeyin üstünde tutup içtenlikte savunmaktır. Çoğa gücü yettiği halde en ufak şeyle yetinmek, eli dar olsa bile

toplumun kalkınması için varını yoğunu vermek, kimsenin ırzına namusuna yan bakmadan, yedi kat yabancının evladını kardeş saymak hep onlarda!..

“Öleceksin” denilen noktada mertçe Sebahat edip beklerler. Yeri gelince tereddüt etmeden güle oynaya hayatlarını feda ederler. Şahsi ihtiraslarına kesinlikle kapılmazlar. Toplumun menfaati söz konusu olduğu zaman onu özel menfaatlerinin üstünde tutarlar... Daha bunlara benzer ne önemli şeylere şahit oldum! Orası, Âdem Peygamberin en temiz torunlarını bağında toplayan bir ada...(Şengüler, 1989, cilt II, s. 63)

Ömer’in işte, hocam, çizdiği yol buydu.

—Fakat yaptıkları sözlerine gerçekten uydu.

—Sallanan çünkü kılıçlardı; ne kuyruk, ne kavuk! Öyle bir dürüstlük ve cesaret devrinde kolaydır ululuk.(Şengüler, 1989, cilt III, s. 331)

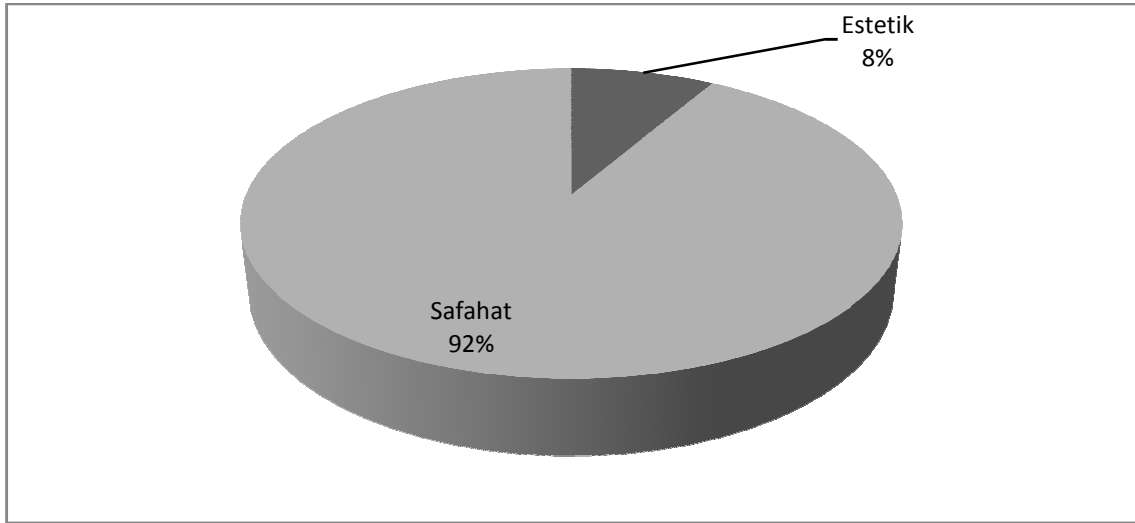
Milli Eğitim’in belirlemiş olduğu değerler toplum olma bilincini yansıtır niteliktedir. Dürüstlük değeri de bunlardan bir tanesidir.

Dürüst olma; sağlıklı iletişim ve güven için ön koşul niteliğindedir. Bu hususa yeteri kadar özen göstermek toplumsal rollerimizi hakkıyla uygulamamızı gerektirir. Birbirine güven duymayan bireylerin bir arada yaşaması hem ilişkileri etkiler hem de kalkınmayı. Toplumu çağdaş uygarlık seviyesine çıkarmak adına her birey dürüstlüğü ilke edinmelidir. Böylelikle sağlıklı iletişim kurup ilerleme yoluna gitmeliyiz.

1.1.1.10. Estetik

Safahat’ta yer alan estetik değeri ile ilgili betimsel veriler aşağıda pasta grafiğinde verilmiştir.

Grafik 10. Estetik

Grafik 10.'da estetik değerine ait 51 farklı yerde bulgunun olduğu ve bulgunun elde edilen tüm bulgular arasındaki yüzdeleri değeri görülmektedir.

Safahat'ta 51 farklı yerde yer alan estetik değeri ile ilgili olarak şu ana fikirlerin verildiği saptanmıştır.

Safahat'ta yer alan estetik değeri ile ilgili bulgular daha çok mekân tasvirlerinden ibarettir. Mehmet Akif'in eserlerinde maksat, söylenmek istenen pek çok hakikati eşyaya söyletmektir. Yeri gelince eşyanın değil kişilerin de tasvir olunabileceğini ifade eder. Camilerin tasviri ile estetik vurgulanır. Cami; sanatın, güzelin ve güzelliğin sembolüdür. Tasvirde çok nitelendirme vardır. Mimari eserin özellikleri ve bunların şairde kazandığı anlamlar yanında cemaat ve onun durumu, ruh hali birlikte verilir. Akif genel olarak sanat eserlerinin özel olarak da camilerin Türk sanat ve kültür hayatında ne denli önemli olduğunu düşünür. Onları korumak yerine zarar vermek akıllıların işi değildir der. Akif mimari eserlerle ilgili fikir beyan ederken sadece duygusal davranmamış, aynı zamanda bilimsel gerçeklere de dayanmıştır. Örneğin kemer için söyledikleri "Kemer de öyle muvafık mıdır acep fenne?" dizeleriyle kanıt niteliğindedir.

Estetik, Türkçe sözlükte "Sanatsal yaratının genel yasalarıyla sanatta ve hayatta güzelliğin kuramsal bilimi, güzel duygu, bedii, bediiyat. Güzellik duygusu ile ilgili olan. Güzellik duygusuna uygun olan. Güzelliği ve güzelliğin insan belleğindeki ve duygularındaki etkilerini konu olarak ele alan felsefe kolu, güzel

duyu, bedii.” olarak tanımlanmıştır (Güncel Türkçe Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, 2012).

Safahat'ta yer alan estetik değeri ile ilgili farklı yerlerdeki bulgular aşağıda verilmiştir:

Hakkı inkâr edip dinsizliği savunan aşağılık fikirler yerlerde sürünedursun; bu dehşet verici îman âbidesi asırları yarıp semâya yükselmiş.(Şengüler, 1989, cilt I, s. 7)

Sapıklığın kara bulutları andıran geçmiş devirler, bu abidenin çevresinde bir an dahi barınamazlar. Kaçıp uzaklaşırlar. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 7)

Gelecek devirler ise; hakikat ışıkları saçan seher vakitleri gibi gelip; bu kutsal mâ'bedin üzerine, pırıltısı sonsuzluğa uzanan binlerce nuru serpererek yollarına devam ederler. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 7)

Minareleri cesaret ve ümitle dolup taşan bir âşığın kollarını andırıyor. Uzanmış... Ezelî ve nazlı biricik sevgilisi olan ilahî âlemi kucaklamak için... (Şengüler, 1989, cilt I, s. 7)

O pencereler, sır perdeleri kaldırılmış birer göz... Başkalarının görmediği gizli bir cemâlî, bu gözler coşku ve heyecan içinde seyre koyulmuşlar. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 7)

Bu kutsal mabedin üstünde bölük bölük ruhlar parıldayarak uçuşmakta, bu yüksek kubbenin altında dalga dalga nurlar parlamaktadır. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 9)

Bu abideyi seyrederken; sabahın mahmur ruhunun gövdelenip bu şekli oluşturduğunu, ya da Allah'ın tecellisinin Tûr-i Sînâ şeklinde gökten yere indiğini sanırsınız. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 9)

Bütün tabiat karanlığın perdesine bürünüp uykuya daldığı zaman o, gecenin nurlu bir kalbi gibi uyanık durur. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 9)

İslâm'ın başlangıç devrindeki yücelikler onun altında parlamaktadır. Sanki bir taş yığını şahlanarak ayağa kalkmış o yüce devrin büyüklük ve feyizlerini nurlu bir âbideye dönüştürmüştür. Asırlardır bir defa olsun bıkkınlık göstermeden bâtılın

saldırılarına göğüs geren şu sessiz, sakın duvarlar nasıl olur da nûru temsil etmeye hak kazanmaz (Şengüler, 1989, cilt I, s. 9).

Onun nurlu göğsüne sokuldum ve öndeki maksureciklerden birine oturdum. Mâbedin kubbesine pırıl pırıl yıldız dizilerini andıran kandiller asılıydı. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 13)

Meyhane; karanlık, basık tavanlı, aşağılık bir dükkândı. Orta yerde masa denilebilecek bir nesne vardı. Belki de eskidiği için civar tabutluktan atılma, çok ölü görmüş acıklı bir teneşir tahtasıydı bu! Onun yanında; hurdası çıkmış eski püskü bir sedir konmuştu. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 97)

Ayrıca; sakat, bacağı kopmuş on beş tane hasırlı iskemle, kırık dökük şişeler, çinko tepside beş on kadeh, iki üç tane testi, bir de; tezgâhlık eden, yan tarafına devrilmiş kirli sandık vardı. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 97)

Rafta, sönük sönük yanan isli bir lamba duruyordu. Onun önünde fesler, takkeler, hırkalar, salta ceketler ve abalar giyinmiş bir küme insan vardı. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 97)

Ezgilerin içime dolup beni coşturduğu zaman, dünya gözümde daraldıkça daralır! Sen hep şiir döktürürsün ve öyle özgür bir şairsin ki; şiirlerin her türlü müdahaleden uzaktır... Yerlerin de göklerin de şarkıcısıdır o şiirler! Senin tatlı nağmelerin; feyizlerini ömrün baharına sunmak için ırmaklar gibi çağlayıp akar (Şengüler, 1989, cilt I, s. 141).

Kâinat boşluğu senin büyüklüğünü yansıtan dev bir ayna... Her yön senin anılarını tablolaştırmakta...

Yıldızlardaki parıltılar, senin ilim ve irfan şimşeklerindir. Gecedeki heybet, senin dünyayı kaplayan olgunluk ve kemalindir. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 165)

Seher, senin alnından fışkıran feyzin ışıklı görüntüsü... Şafakta dalgalanan o göz alıcı renkte sendeki pembe renkten başkası değildir.

Benim nazarımda gökyüzü; olanca açıklığıyla senin şan ve şerefini tasvir etmektedir... Ve o senin bir kopyandır.(Şengüler, 1989, cilt I, s. 165)

Dağlar; sendeki vakarlı ve sarsılmaz azmin heykelleşmiş sembolüdür. Kayalar; hafifliğe düşman olan yüksek ahlakın canlı birer temsilcisidir. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 167)

Bulutlar; dünyaya inciler saçan cömert elindir. Güneş; sendeki düşünme gücünün her an alevlenip parlamışdır. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 167)

Güneşin doğuşu; sendeki tebessümün renkli bir tablosudur. Batışı da; üzücü olayların sende yarattığı sıkıntıları yansıtır (Şengüler, 1989, cilt I, s. 167).

Yeşil elbiselerinde hayatın kıpırdanışını temsil etmeye çalışan ağaçlar, korkunç çıplak iskelete benziyor.

Tazelik çağındaki çimenleriyle şu zümrüt ova, bağrında sakladığı derin bir mezarın yeşil örtüsünden ibaret!..(Şengüler, 1989, cilt I, s. 167)

Ağaçların taze dalları üzerinde bülbüller şiirler okuyup etrafa tatlı ezgiler yaymaktalar. Ne var ki bu ezgiler, benim can kulağıma ahretin seslerini yansıtmaktadır.

Çiçek bahçesindeki çiçekler ağlayıp durmaktalar. Gözyaşları durmadan çağlamaktadır.(Şengüler, 1989, cilt I, s. 169)

Vaktinde insanları hayrete düşüren şu eşsiz varlıklar âleminin göz kamaştıran eserleri hep seni canlandırıp seni dile getirmekte iken; bugün cihanın sinesinde iniltiye dönüşen o şiirler, ruhumun derinliklerine kadar inerek beni şaşkına döndürüyor!

Sen bir güneş gibi batıp kaybolduktan sonra çevremiz karanlıklara gömüldü. O içler açıcı nazlı seherler, bu gün artık uykudan uyanamıyor!

Sen, semaları aydınlatan ezeli ışıktın. Şimdi, geride bıraktığın yeryüzü karanlıklar diyarı oldu!(Şengüler, 1989, cilt I, s. 171)

Vaktinde insanları hayrete düşüren şu eşsiz varlıklar âleminin göz kamaştıran eserleri hep seni canlandırıp seni dile getirmekte iken; bugün cihanın sinesinde iniltiye dönüşen o şiirler, ruhumun derinliklerine kadar inerek beni şaşkına döndürüyor! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 171).

Gün boyunca devam eden yaşamın bütün gürültüleri, gecenin huzurlu yatağında dinivermiş. Gündüzün uğultulu hayat akışı, şimdi önümde sessizlik örtüsüne bürünmüş.

Böyle çevremi sessizliğin sessiz coşkusu içinde görünce, ben de duygulanıp sessiz coşku ve heyecan içinde bu tabloyu seyre daldım (Şengüler, 1989, cilt I, s. 305).

Gözleri mest eden mahmur tabloyu seyrederken, uzaktan uzağa ufukları cınlatan bir ses duyuldu: “Allahû Ekber” ile başlayan bu ezgi bir anda bütün yeryüzüne yayıldı (Şengüler, 1989, cilt I, s. 307).

Demin uzaktan birer heybetli hayalet gibi görünen minareler, şimdi, gecenin sema’hanesinde birer küçük ney gibi hayalimi süslemeye başladılar. Ne garip şeydi, bu dokunaklı nağmelerin o taş yüreklerden kopup yükselişi! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 307).

Seherleri dalga dalga süsleyen senin güzelliğindir. Ay, saçtığı ışıkları senin alındaki parıltılardan alır. Geceler sana, harem sarayının içi dünyasını kucaklayan vefalı bir perdedir.

Ter û taze güllerin yaprakları arasına sarıp sarmaladığı tatlı kokular senin kitap sayfalarına dönüşen rayihalarından alınmıştır. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 325)

Rüzgâr ezgili titreşimlerinin ilhamını senin nağmelerinden alır. Sen, feza boşluğundaki tüm ahenkli coşkuların ilham kaynağısın (Şengüler, 1989, cilt I, s. 325).

Üflenen neyin çıkardığı ezgi feryat, akan derenin şırıltısı feryat, esip coşan rüzgârın nağmeleri feryat...

Sen gökleri zevk ve safa yeri yapıp eğlenirken, yeryüzünde bana bıraktığın armağanlar sadece bu feryatlardan ibaret!.. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 327).

Hani, bir zamanlar kutsal tarih diye bir moda vardı. Zenginler, köklerin bir salonunu geçmişe ait resimlerle süslemek için birbirleriyle yarış ederlerdi.

Bir zengin, yeni yaptırdığı köşkün büyüyecek bir odasını böyle güzel bir tablo ile süslemek ister ve başlar ressam aramaya... Öteden biri peydah olup gelerek: “ben

bu işin erbabıyım” der. Ve kolları sıvayarak işe koyulur. Sekiz arşınlık salonu akşam varmaz bir güzel sıvar ama ne sıvar! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 399)

Tablo bitmiştir ve modaya uygundur. Ancak, ne olduğunu anlamak mümkün değildir. Köşk sahibi ressama dönüp:

—Usta, bu ne? Odanın her yerine kıpkızıl bir boya çektin! Der.

Ressam cevap verir:

—Efendim, bu resim; firavun’un ordusu tam baskın yapacağı an mucizeyle yarılan Kızıl Deniz’den, Hazreti Musa ve kavminin yürüyerek karşı sahile geçtiğini gösterir. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 399)

—Hani Musa be adam?

—Karaya çıkmış efendim...

—Peki, firavun nerede?

—Yarılan deniz birleşince boğulup kaybolmuş.

—Ya bu kan rengi boya nedir?

— O da kızıl Deniz efendim, yeşil olacak değil ya, elbette kan rengi olacaktır!

-Haaa! Ellerine sağlık! Çok güzel bir tablo olmuş. Oda şenlendi doğrusu! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 401).

Avrupa ülkelerinde köprüler asma imiş. O da bir şey mi? Varsın olsun. Bizim doğu dünyasının köprüleri de böyle daldırma olur... İlgili eserleri karıştırıp bakın köprünün deniz altında olanı nerde görülmüş!(Şengüler, 1989, cilt II, s. 13)

Duruver biraz da Ma’buduna yükselmek için ilim merkezi medreseleri kendine basamak yapan Süleymaniye Camiinin azametini gör.İşte sana, temelden kubbeye iman simgesi bir ma’bed!... (Şengüler, 1989, cilt II, s. 15)

Bu öyle bir ma’bed ki, yüce dağlar gibi gölgesini ufuklara döşerken sonsuzluktan daha da çekici oluyor. Ona bir kerecik bakmak, estetik zevkini tatmine

yetecektir. Şu halde ne duruyorsun? Derhal bakışlarını ona çevir ve ışıklar âlemine yükselmeye bak.(Şengüler, 1989, cilt II, s. 15)

İşte karşımızda sanat eseri bir kemer. Kemerin üstüne Allah'ı birleyen Kelime-i Tevhid kurulmuş. Daha üstünde ise beş vakit namazın bizlere Allah tarafından kesin emir olduğunu belirten ayet var. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 21)

Kapının genel yapısına şöyle bir baktığımızda, önce karşılıklı bir çift mihrap görürsünüz. Simetrik olarak sadece estetik görüntü için konulmuş olan bu mihraplar, zarif ve müstakil birer sütunu andırmaktadır. Sonra gözler yukarıdaki yarım kubbelere yükselir. Bu iki kubbenin, biri sağdan biri soldan dayanarak ortadaki kemer kısmını tamamladığını görürsünüz. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 21)

Yarım kubbelerin göğüs boşlukları sarkıtlarla donatılmıştır. Gözler yukarı bölümdeki bu güzellikleri süzüp geçtikten sonra, ileriye bakınca, kapının kısmen açılmış iki heybetli kanadıyla karşılaşır. Bu kanatlar girintili çıkıntılı, oymalı kabartmalı işlemleriyle ne müthiş bir sanat eseridir! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 21)

Sanki Allah Teâlâ mütefekkir koca bir beyni açıp, o esrarengiz işlemlerinin her yerini bizlere göstermek istemiştir. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 21)

Bu kapıdan içeri adım atar atmaz avluyu çevreleyen muazzam revakların aynı boyuttaki kubbelerini görürsünüz.(Şengüler, 1989, cilt II, s. 21)

Revakların kemer ve sütunları, avlunu boş alanına binlerce nur gölgesi sermektedir. Vakur bir edayla birbirlerine bakışan bu kemer ve sütunlar, gözleri yorgun düşürecek kadar zarif ve estetik yapılmıştır. Revakların üstünde, eşit büyüklükte sıralanmış kubbelere var. Bunlar arasında sadece iç kapının üstündeki kubbe, daha yüksek ve daha geniş çapta... Şüphesiz, girişi göstermek için böyle olması daha uygun görülmüş. Girişe yaklaşıncaya, avlu girişindeki heybetli kapı kanatlarının bir eşini de burada görüyorsunuz. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 23)

Bu sanat eseri kapının eşiğinden aşar aşmaz hemen, asıl kubbeyi göremiyorsunuz. Gözünüze mihrabın tacı diyebileceğimiz şu karşı ki yarım kubbe

ilişiyor. Bu yarım kubbenin karşısında, şüphesiz ki ona benzeri bir eş gerekecek. Eşsiz olması mümkün değildir. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 23)

Evet, bunların karşılıklı simetrik olması ihmal edilebilir mi? İşte bakın tam karşısında yer alan eş yarım kubbe de tıpatıp onun sahip olduğu ebata sahip!

Bu yarım kubbelerin açık durması mümkün değildir mutlaka birleşmesi gerekir diyeceksiniz. Doğru beş adım kadar ilerlerseniz, ortadaki ana kubbeyi rahatlıkla görürsünüz.(Şengüler, 1989, cilt II, s. 23)

Ana kubbenin o yarım kubbelere dayanmış olduğunu ve onlar sayesinde ayakta durduğunu sanırsınız. Hâlbuki hiç de öyle değil. Onu karşınızdaki şu dört yek-pare granit sütun başları üzerinde taşımaktadırlar. Ve bu sütunlar öyle eşsiz kahramanlardır ki, asırlar bir araya gelse tek kolunu dahi bükemezler!

Şuana kadar yaptığımız tarife bakılırsa ma'bedin az çok dikdörtgen biçiminde olması gerekecek. Öyle mi acaba? Hayır, kesinlikle! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 25)

Ma'bedin sağında ve solundaki şu sütunların ana duvara bağlanmaları için, ara yerlerden atılmış birçok kemerler vardır. Omuzlarını yükten esirgemeyen bu kemerlerin üzerine şahane kubbeler oturtulmuştur. İşte bu kubbeler ma'bedin dikdörtgen olmasına fırsat vermezler. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 25)

Hem böyle gereksiz bir şeyi düşünmek de nereden çıktı? Camiinin projesinde geometrik ve simetrik hesaplar o kadar ince tutulmuş ki, ana kubbenin dış orta merkezinden bir hat indirdiğiniz takdirde, hattın, her iki yandaki sanat eseri yarım kubbeleri aynı noktalardan kestiğini görürsünüz.(Şengüler, 1989, cilt II, s. 25)

-Aman!.. Feyizleriyle ruhları doyuran şu muhteşem camiye bak! Ben ne kadar baksam dayanamıyorum. Bu ma'bede (Yeni Cami) şüphesiz aşığım ben!(Şengüler, 1989, cilt II, s. 223)

—Güzel midir demek de söz mü? Nazlı nazlı uç tarafla bakan mahmur gözler gibi biraz meyilli bakan bu geçitlin güzelliği hakkında mimarlık sanatı belki sayfalar dolusu methiye yazmaktadır...

—Acaba kemer de aynı şekilde bir sanat eseri midir?

—Ne söyledin anlamadım?

—Şu atılmış verev kemer, sanat yönünden iyi yapılmış mıdır?

—Bilindiği gibi, mühendislik bilimlerinde bir de “tersimi” denen proje usulü vardır... İşte bu kemer, onun mahirane tatbikinden ibarettir. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 227)

Sanatta her şeyden önce asalet olmalı... Hâlbuki bu bina melezdir! Hayır, melez de değil... Belki bir çocuk üslubun karma halidir ki tahlil etmeye kalkışsak uzar. Soylu eser arıyorsan şu sebîl'e bak, işte karşında... Seçkin, güzel bir şiir gibi taşıp taşıp dökülürken, yapısındaki sadelik onun asil bir maziye sahip olduğunu gösteriyor (Şengüler, 1989, cilt II, s. 229)

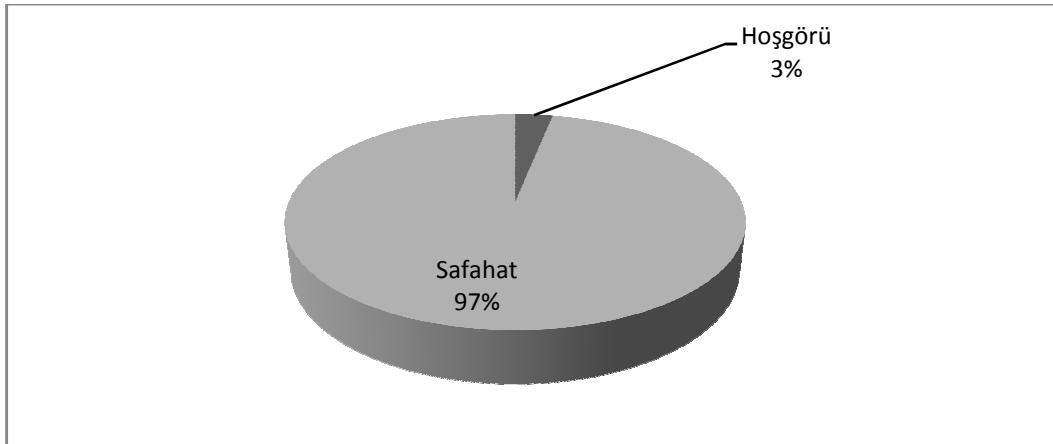
Güzel sanatlarında uyutucu değil ki ahenkli sesleri. Ne müziğinizde var uyuşturucu nağmeler ne de şiiriniz hayat hakkındaki fikri karmakarışık eder. Onun ilahi dili ruha hitab ederse; bununki yüksek bir ruh üfler duygulara. Gelip de görmeli sanatta gaye var mı imiş? “Hayır”, denir mi ki her gayenin en müthiş, en ince sanatın sırları yükselip duruyor, sizinki yüksele dursun biraz da gel bizi sor! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 126)

Aman ne zümrüt ağaçlar!... Ne dalga dalga ekin!... Çiçek mi, ev mi?.. Ne köyler: Şehir kadar zengin!.. Yolun güzelliği fakat!... Aman ne manzaralar!.. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 513)

1.1.1.11. Hoşgörü

Safahat'ta yer alan hoşgörü Değeri ile ilgili betimsel veriler aşağıda pasta grafiğinde verilmiştir.

Grafik 11. Hoşgörü

Grafik 11. 'te hoşgörü değerine ait 19 farklı yerde bulgunun olduğu ve bulgunun elde edilen tüm bulgular arasındaki yüzdeleri göstermektedir.

Safahat'ta 19 farklı yerde yer alan dayanışma değeri ile ilgili olarak şu ana fikirlerin verildiği saptanmıştır.

Mehmet Akif insanî değerlere verdiği önemi dizelerine yansıtarak toplumun her kademesindeki insanın davranış ve iletişimi üzerinden hareketle hoşgörü değerini işlemiştir. Merhamet bilmeyen insanlar, içinde vicdan sahibi bir aydın sorumluluğuyla Akif "hangi derdime ağlayayım, bilmiyorum" deme ümitsizliğiyle boğuşur. Saygı ve sevgi boyutunu da ele alan Akif iyilik yapma, yeni neslin tavırlarını hoş görme, affetmeyi bilme, karşısındaki insanın değerli olduğunu hissettirme gibi kavramlara yer vererek değerimize ait dizeler kaleme almıştır.

Hoşgörü, Türkçe sözlükte, "Her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu, müsamaha, tolerans. Başkalarının düşünce ve kanılarını hoşgörme, onların da geçerliliklerine karşı tepki göstermeme. Başkalarının düşünce ve kanılarını özgürce dile getirmesini ve düşüncelerine göre yaşamasını hoşgörme tutumu." (Güncel Türkçe Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, 2012) biçiminde tanımlanmıştır. Seyyar ise hoşgörüğü "kanunlara ve etik kurallara aykırı olmadıkça, sevilmeyen ya da onaylanmayan şeylerin varlığına tahammül göstermek" olarak ifade etmiştir. (Seyyar, 2004, s. 329)

Safahat'ta yer alan hoşgörü değeri ile ilgili farklı yerlerdeki bulgular aşağıda verilmiştir:

Gelip: "Buyurun efendim!" diyen gözeticiye: -bana bak, dedi, anlaşılıyor ki en uygunu hastayı memleketine göndermektir. Şimdi sen git, hastaya: "Doktor sana

hava değişimi tavsiye etmiş. Gidip memleketinde biraz gezmiş olsan açılırsın” deyip bir fikrini sor bakalım. O sana “ İstemem!” der. Onun sözüne bakma. Kendisini ikna etmeye çalış. Kim bilir, belki de zavallı çocuk ne durumda olduğunun farkında değildir. (şengüler, 1989, cilt I, s. 29)

Ey mutlak yaratıcı, farkında olmayarak “bir anda” tabirini kullanmış ve senin ilâhi zatını “ zaman” la kayıtlamış oldum! Bağışla beni. (şengüler, 1989, cilt I, s. 41)

Kahrın zalimlere o kadar fırsat verdi ki neredeyse vicdanlar ümitsizliğe düşecek ve –hâşâ- “Mutlak adaleti yerine getirecek kimse yoktur.” Diyecek!.. (şengüler, 1989, cilt I, s. 47)

Bir yanda haksızlığa uğramış binlerce yuva yanıp harap olmakta, diğer yanda milyonlarca gencin zekâ pırıltıları sönüp gitmektedir. (şengüler, 1989, cilt I, s. 47)

Sana inananın inançlı kalbi de senindir, dinsizin seni inkâr eden fikri de senindir. Zaten inanmakla inanmamak konusu nedir ki... Her ikisinin de kaynağı bir değil mi? (şengüler, 1989, cilt I, s. 53)

Herif, şu halime bak, merhamet et, acı biraz... Ne olur bırak o zikkımı artık! Bugüne kadar içtiklerin yeter! (şengüler, 1989, cilt I, s. 107)

Ey gönlümün seçip bağlandığı vefalı dost, şayet sözlerim sana bıkkınlık verdi de sıkıldınsa, her zamanki hoşgörü ve iyilik duygularını kullan da inleyen bu ruhu susturma; dinle! Bütün hayat durup yaşamın gürültüsü son bulsa dahi, yine bu zavallı ruh ümitsizliğe düşmez. (şengüler, 1989, cilt I, s. 151)

Alçakgönüllülüğü vakarla kullanan bu büyük insan; yapısı itibariyle tevazua âşık, şöhrete düşmandı. (şengüler, 1989, cilt I, s. 163)

Ümmetin kurtuluşu için çarpan o merhametli kalbin, böyle ansızın duracağını hiç aklıma getirmezdim. (şengüler, 1989, cilt I, s. 177)

Benim şu dünyadaki tek güvencem, varsa yoksa odur. Çok denedim: Vefalıdır, ağırbaşlıdır, herkes hatırını sayar... (şengüler, 1989, cilt I, s. 247)

Sen merhametli ve bağışlayıcı olduğunu bildirip onlara ümit vermeseydin kendilerinde böyle seslerini yükseltme cesareti bulabilir miydi? (şengüler, 1989, cilt I, s. 305).

Zekânın ölçüsü yaş mıdır? Siz bana çocuk gözüyle bakıp hemen bir hükme varmak istiyorsunuz. Hele bir dinleyiniz, söyleyeceklerimi insaf ölçüleriyle değerlendirip çocuk olduğuma o zaman karar veriniz (Şengüler, 1989, cilt I, s. 333).

—Yahu nedir Allah aşkına o elindeki?

—Gazete

—At şu pisi be!

Niçin atayım?

—Oğlum onların hepsi de yalan yazarlar.

—Ya doğru yazınca ne oluyor? Asıyorlar... Volkan gazetesinin sahibi ne oldu... Unuttunuz mu? (Şengüler, 1989, cilt I, s. 371).

Evladım, sözü bir parça uzattımsa da beni başışla!.. Dertleşmek için insan bulamıyoruz. Seni ele geçirince içimi boşaltıverdim... Evet, kimse söyletmiyor artık bizi derde bak sen... Şimdi bütün ellerde “gerici” damgası var. Bir fenalık görüp de “yapma!” desen, hemen, celi hattıyla yazılmış Hamîdî tuğra alınının tâ ortasına iniveriyor. Biraz önce gördün ya herife “ulaştığımız özgürlük sayesinde” diyerek nerdeyse tehdide başlamak üzereydi! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 395).

Bir taraftan dinimizin yüceliği, üstün ahlakımız ve kültürümüzle; diğer yandan kılıca bağlı adaletimiz ve hoşgörümüzle yükselerek, milletleri, bölük bölük kucaklamışız. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 185).

Kimse haksızlığa hoşgörü ile karşılamazmış. Bir kişi haksızlığa uğradığı zaman bütün toplum onun ıstırabını duymuş. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 187)

Geçmişteki dehşeti getir hatırına; kimse yetişmez yarın imdadına. Merhametin yok diyelim kendine; merhamet etmez misin evladına? (Şengüler, 1989, cilt III, s. 81)

Galiba oğlana çok fazla bugünlerde hırsın?

—Asım’ın nesli... Diyorsun. Ne uzun boylu hayal!

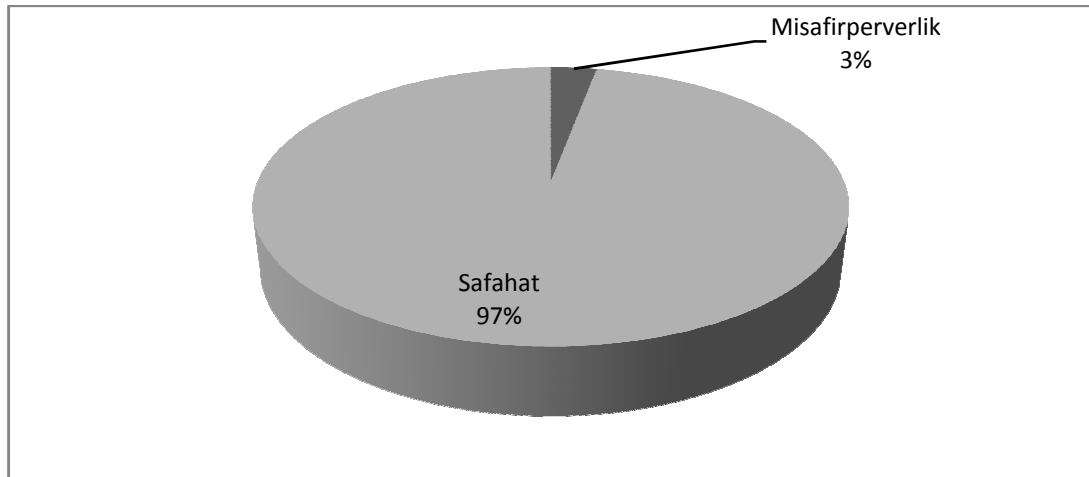
—Yarınlar Asım'ın nesline boyun eğecek. Sana vicdanımı açtım okudum, dinlesene; söyleten başkasıdır, bakma, Hocam, söyleyene.(Şengüler, 1989, cilt III, s. 341)

Rahminden doğan yarına hayranım, yarınların en yücesidir! Işık adına vicdanlarda ondan başka bir şey yok; o bir sönsün, hayat artık hiç bitmeyecek uzun bir gecedir. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 483)

1.1.1.12. Misafirperverlik

Safahat'ta yer alan dayanışma Değeri ile ilgili betimsel veriler aşağıda pasta grafiğinde verilmiştir.

Grafik 12. Misafirperverlik

Grafik 12. 'de misafirperverlik değerine ait 18 farklı yerde bulgunun olduğu ve bulgunun elde edilen tüm bulgular arasındaki yüzdeleri değeri görülmektedir.

Safahat'ta 18 farklı yerde yer alan barış değeri ile ilgili olarak şu ana fikirlerin verildiği saptanmıştır.

Türk kültürünün yansımalarından biri olan misafirperverlik; misafire değer vermek, misafiri en iyi biçimde ağırlamak, rahat ettirmek şeklinde geçmişten günümüze kadar süre gelen bir olgudur. Millet olarak bu önemli görülen hususu yıllardır gelenek haline getirerek layıkıyla yerine getiriyoruz. Geleneklerimiz, örf ve adetlerimiz millet olmamız açısından önemlidir. Misafire verdiğimiz değer de "misafirperver" sıfatını almamızda en büyük etkendir. Çeşitli milletlerin insanlarından bu sıfatı duymak Türk milleti olarak onure edici bir durumdur.

Mehmet Akif'in Safahat'ında misafirperverlik değeri ile ilgili bulgular eve geleni iyi ağırlamak, hoş karşılamak, rahat etmesini sağlamak olarak samimi bir hava içersinde karşımıza çıkmaktadır. Akif'in manzumelerinde diyaloglar sıklıkla yer aldığı için rol oynama tekniği ile bu değer bireye yaşantı deneyimleriyle kazandırılabilir

Türkçe sözlükte, "konukseverlik" (Güncel Türkçe Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, 2012) olarak tanımlanan misafirperverlik, misafiri en iyi biçimde ağırlamak ve misafire değer vermek anlamına gelir. Türk milletinin asırlardır süregelen ve günümüzde de devam eden erdemlerinden biridir.

Şen (2007) tarafından MEB tavsiyeli 100 Temel Eser'i değerler açısından incelemek amacıyla hazırlanmış olan çalışmada, 29 yerli eserde misafirperverlik değerine ilişkin 24 adet bulgu tespit edilmişken 29 yabancı eserde bu değere hiç rastlanmaması, misafirperverlik değerinin diğer toplumlara göre Türk toplumunda önemsenen ve yaşatılan bir değer olduğu görüşümüzü desteklemektedir.

Safahat'ta yer alan misafirperverlik değeri ile ilgili farklı yerlerdeki bulgular aşağıda verilmiştir:

Kervan böyle şaşkın bir piyadeyi bekleyecek değil ya! Konaklama yerine ulaşıncaya kadar ister istemez yoluna devam edecektir.

Bir de uyandım ki başucumda duran deveci bana şunları söylüyor: " Ey zavallı yolcu kalk, kervan bir hayli uzaklaştı! Benim de uykum var ama bu ıssız çok istirahat yeri değildir! Buralarda bin türlü korku ve tehlike vardır. Amaçlanan son konak yerine ancak duraklamadan yola devam edenler varır. Bu çöller geçilmeden kurtuluş ümidi yoktur. Diğer yolcular bunları düşünüp yollarına devam ederlerken, senin gibi uyku derdine düşenler ne yazık ki tehlikelerin ortasında tek başlarına kala kalırlar! " (Şengüler, 1989, cilt I, s. 67).

—O kim gelen?

—Baba Ârif.

—Sakallı gel bakalım, yanaş şöyle... Baba Ârif:

—Selamın âleyküm. Adam:

—otur da biraz demlenelim... Bir diğeri:

—Dimitri, hey; parasız geldi sanma, işte para!

—Ey, anladık a kuzum...(Şengüler, 1989, cilt I, s. 101)

Biraz ileride sırayla çadırlar kuruludur. Her birinin önünde bağırmaktan sesi kısılmış ayaklı bir duyurucu vardır. Dört bir yandan davet sesleri duyarsınız!

—“Kuzum, girecek varsa durmasın girsin!”

—“Alın gözüm buna derler...”

Hele elektrikçilerin keyfi pek yolundadır. Yanlarına yaklaşan herkes, ücretini ödeyip o saplı tele mutlaka bir kere yapışır (Şengüler, 1989, cilt I, s. 131).

Vaktiyle beş on kervan kafilesi, büyük bir konvoy halinde çöl yolculuğuna çıkmıştık. Bütün gün yürüyüp akşamüzeri bir konak yerine vardık. Geceyi orada geçirecektik (Şengüler, 1989, cilt I, s. 185).

—Bir fener yok mu, verin... Sopam nerede? Kız çabuk ol!... Dedim ve ekledim: Şayet gecikirsem orda kalırım, beklemeyin. Çünkü yol hem uzun hem de bataktır...

—Daha iyi, kalınız, bizi düşünmeyiniz, teyzeniz geldi, biz bu akşam yalnız değiliz. Dediler (Şengüler, 1989, cilt I, s. 193).

İşte eski dostun evi karşımda duruyor. Bakalım evde ışık var mı? Yoksa muhakkak uyumuştur. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 199)

Sola döndüm, odanın eskimiş şayak perdesini aralarken, Seyfi Baba'nın benim geldiğimi hissettiğini anladım. Çünkü ben odaya girerken zavallı adamcağızın ağzından şu sözler dökülüyordu:

Nerede kaldın evladım? Uzun zamandır beni yoklamadın! Aslında gelmemekte haklısın haber yollamadığım için kabahat bende...

Bilirim meşguliyetin çoktur senin. Bizim yol da pek uzun... Hele dinlen azcık... Anlaşılan yorulmuşsun.

Hava da soğuk. Bereket versin komşu kadın demin biraz ateş getirip mangala koydu. Üşüyorsan eş biraz mangalı... Eş eş de ısın...(Şengüler, 1989, cilt I, s. 201).

Bizim Seyfi Baba dizlerinin üstüne eski bir aba çekip sürünerek mangala yaklaştı.

Bana bir ikramda bulunmak istediği anlaşılıyordu:

—Demin komşu bir ıhlamur verdi, şunu da bir bulsaydık. Dedi.

—Sen oturadur, ben ararım. Dedim.

Oturduğu yerden hem sağı solu yokluyor, hem de konuşmasını sürdürüyordu:

—Olsa içerdik, iyidir... Aha buldum, aramak istemez oğlum, gitme...(Şengüler, 1989, cilt I, s. 203).

Koca insan! Görseniz, beni ne büyük bir alakayla karşıladı:

—Gel ayol gel, hoca zadem, bizi memnun ettin. Biz de biraz önce seni anmıştık, bu ne kerametçe tesadüf!

Gibi iltifatlarla beni içeri aldı. Muhabbet ve sevinç içinde, kahveler, nargileler, enfiyeler, şerbetler birbirini kovaladı. Böyle safa ve neşeyle ruhları coşturan sohbetimiz sürüp gidiyordu. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 377).

Ne ala, tatlı tatlı hasret gideriyoruz derken kapı çalındı hoca efendi :

—Bakın kimdir gelen? Zaten ev değil han gibi bir şey. Gece gündüz demeden işler durur. Asım gelen erkekse kahveye gönderin.

Dedi. Asım:

—Ahmet'in annesi baba...

—Hangi Ahmet oğlum?

—Hani bugün bizdeydi ya..

—Ha; şu bizim Küçük Ahmet... Bize ait değil öyleyse... İçeri haber ver.

—İçeri girmesini söyledim, istemiyor; “sen bana peder beyi gönder!” diye ısrar ediyor.

—Girsene hemşire hanım! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 379).

—Asım, gaz lambasını tut da misafirleri yolcu et! Haydi, güle güle, devletle gidi! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 391).

Her hangi biri beni misafir edeceği zaman samimiyetle “ gidelim!” der, götürürdü! Sonrada etrafında pervane gibi dönüp, ben yudumladıkça fincanıma hemen çay boşaltırdı. Öyle sanıyorum ki Müslümanlık orada parlayacaktır. Yeter ki Osmanlı devleti bu konuda biraz gayret gösterebilir.(Şengüler, 1989, cilt II, s. 65)

Haydarabat’a gidiyordum. Misafir kaldığım evin sahibi beni yolcu ederken yüreğinden yanık yanık sesler dökülüyordu.(Şengüler, 1989, cilt II, s. 67)

—Vay hocam! Vay gözümün nuru efendim, buyurun! Hangi rüzgardır atan sizleri?... Lütfen oturun. Özlemiştik efendim, ne lütuf! Ne büyüklük! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 297)

Bedava sofraya düştün mü, hoş geçer Ramazan; misafirim diye insan, böyle mukim olur bazen.(Şengüler, 1989, cilt III, s. 353)

Hemen bir kandil aldım komşulardan bir de seccade; dedim: “Gel şimdi misafirim, mutluluk evin hazır emrine.” (Şengüler, 1989, cilt III, s. 469)

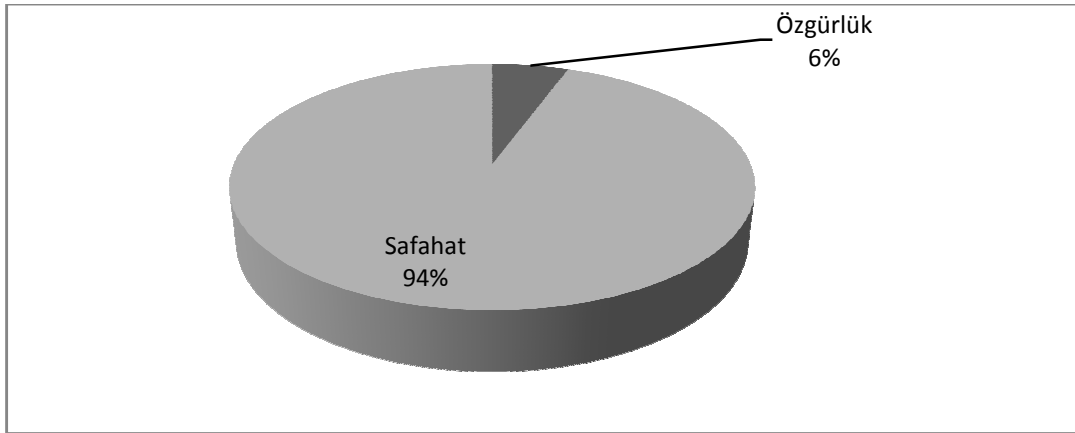
Ezelden bildiğin toprak, varlıkla bütün ilgisini kesmiş, misafiri bekleyen seccadelerdir, yerlere serilmiş. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 469)

Güneşler geçti, ay’lar geçti, artık gel ki ey misafirim! Seni görmekten uzak bir imanla yoktur yaşamak imkânım. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 469)

1.1.1.13. Özgürlük

Safahat’ta yer alan özgürlük değeri ile ilgili betimsel veriler aşağıda pasta grafiğinde verilmiştir.

Grafik 13. Özgürlük

Grafik 13. 'te özgürlük değerine ait 34 farklı yerde bulgunun olduğu ve bulgunun elde edilen tüm bulgular arasındaki yüzdeleri göstermektedir.

Safahat'ta 34 farklı yerde yer alan özgürlük değeri ile ilgili olarak şu ana fikirlerin verildiği saptanmıştır:

Hürriyetin en çok teşhir edilen boyutu, öncelikle dine sövmektir. Sonra da birbirine sövmek şeklinde tezahür etmektedir. Bir de yine basit ve sığ kavmiyet kavgası ön plandadır. 1908 hürriyetinin ihtirasları nasıl başıboş bıraktığını ve toplumu nasıl korkunç bir anarşiye sürüklediğini anlatmaktadır. Özgürlüğünü kaybetmiş milletlerin her şeylerini kaybettiğini vurgulayan Akif, milli mücadele yıllarındaki tecrübelerinden yola çıkarak özgürlüğün ve bağımsızlığın önemini dizelerine aktarmıştır.

Özgürlük Türkçe sözlükte "Herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumu, serbestî. Her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi durumu, hürriyet." olarak tanımlanmıştır. (Güncel Türkçe sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, 2012)

Maurice Blondel'e göre özgürlük gücün ve sonsuz fikrin sentezidir. Bu sentez akılcı eylemin içerisindedir. Eylemde bulunmak için ise sonsuz bir güce katılmak gerekir. Eylem bilincine sahip olmak için bu sonsuz gücün fikrine sahip olmak gerekir. (Blondel, 2007, s. 801)

Safahat'ta yer alan özgürlük değeri ile ilgili farklı yerlerdeki bulgular aşağıda verilmiştir:

Fikir, özgürlüğe nasıl yol bulabilir ki; ruhla ilgilenmek ruhu zihinde canlandırmak isterken acze düşer ve bedene takılıp kalır. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 41).

Koskoca bir millet, bir kişiye tutsak olmayı devlet sayıyor. Ey Rabbim, sen mi düzenliyorsun onların bu davranışını? (Şengüler, 1989, cilt I, s. 47)

Ey Allah'ım, hastayı felakete uğramış, çıplağı, muhtacı, felçliyi, güçsüzü, yoksulu ve horlananı, katı yürekliyi, acı görmüşü, hükümlüyü, tutsağı, hulâsa sonu gelmeyen dertli bir toplumu sergilemekte ün salan şu dünya sahnesi sana kanlı bir görünüm arz etmiyor mu? (Şengüler, 1989, cilt I, s. 49).

Olay o kadar önemli değil, diyeceksiniz. Doğru... Ama insafla düşündüğünüz zaman göreceksiniz ki bugün artık kurtuluşun tek kuralı budur. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 69)

Ancak, korkunun azmi daha da güçlendirmesi beklenir. Kurtuluş, kaygıya düşmeden azim ve sebatla yola devam etmektedir. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 71).

Eğer Sa'dî, o büyük felsefesi, eşsiz becerisi ve insanüstü fikir özgürlüğüyle hayatın geçinme belâsından yakasını kurtaramamışsa, dünyada hiç kimse özgürlükten söz etmesin. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 83).

Üstümde pırıl pırıl yıldızlarla bezenmiş gökyüzü, önümde dünyayı kaplayan gece örtüsü, içimde senin mükemmelliğini anlatan şiirler ve karşımda o güzel endamının hayali... Burada, korkuya da ümide de yer yok. Dünyanın her şeyinden kopan özgür duygularıyla başbaşayım... Duygularımın kurduğu bu eğlence meclisinde; gönül sadece aşk heyecanı ile dolup taşmaktadır. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 149).

Fikir ve özgürlük güneşinin aydınlatıcı nurlarını yerlere çalıp, ölüm kemikleri gibi dağıtın (Şengüler, 1989, cilt I, s. 229).

Zaman değişti... Artık devlet kâbus devrinden kurtulup uyanış devrine girdi. Ey nazlı hürriyet, bu güne kadar senin hasretini çektik. Yeter, gel artık. Yoluna, halı diye canlarımızı veriyoruz. Burada güven içinde olacaksın. En temiz vicdanlar sana kucak açmış bekliyorlar. Osmanlı ülkesi bir uçtan bir uca senin savunucudur. Bu

ülkedeki şanlı tahtına oturduğun andan itibaren bütün millet tek vücut halinde senin nöbetçin olacaktır (Şengüler, 1989, cilt I, s. 245).

Her çadır kapalı bir mezara dönüşmüş. İçindeki insanlar, iskeleti andıran beş on canlı cenaze haline gelmişler. Kabile şeyhleri bu korkunç felaketin sürüp gittiğini görünce bir kurtuluş yolu aramaya koyulmuşlar (Şengüler, 1989, cilt I, s. 329).

—Boşamazmış! Amma da yaptın1 ya şeriat ne diye bize, tâ dörde kadar evlenmeyi emrediyor? Artık mutlakiyet yok1 ulaştığımız özgürlük sayesinde iki evli olsam çok mu? Boşanmışsam canım öyle istemiştir de boşanmışımdır. İşte, şeriatın kitabı Kur'an'ı kerim meydanda hem alırız, hem boşarız...(Şengüler, 1989, cilt I, s. 387).

İşte oğlum, toplumumuzdaki terbiyenin ne kadar bozuk olduğunu gördün, dinledin! Ne yapıp yapmalı, topluma insanlığı öğretmeliyiz. Kurtuluş, ancak, halkımızı uyandırmadadır. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 391).

Evladım, sözü bir parça uzattımsa da beni bağışla!.. Dertleşmek için insan bulamıyoruz. Seni ele geçirince içimi boşaltıverdim... Evet, kimse söyletmiyor artık bizi derde bak sen... Şimdi bütün ellerde “gerici” damgası var. Bir fenalık görüp de “yapma!” desen, hemen, celi hattıyla yazılmış Hamîdî tuğra alınının ta ortasına iniveriyor. Biraz önce gördün ya herife “ulaştığımız özgürlük sayesinde” diyerek nerdeyse tehdide başlamak üzereydi! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 395).

Hani, eskide ortalıkta dolaşan ipsizler vardı ya, bir “sâye-i şâhâne” çekerek, (padişahın ismini kullanarak) her türlü herzeyi yerlerdi. Bugün onların birçoğu padişahı bırakıp büyük özgürlükçülerden oldular (Şengüler, 1989, cilt I, s. 395)

Bu cehaletle bir yere varmamız mümkün müdür? Görmez misiniz, ilim, teknik çağında yaşıyoruz. Asrımız bilgi asrıdır. Artık oğlum, aile ocaklarından başlayıp, milletimize bilgi ve terbiyeyi vermemiz gerekiyor. Sadece özgürlüğü ilan etmekle sorunu çözmüş olamayız. Özgürlüğü getirmeden önce halkı hazırlayıp onu hazmedecek seviyeye yükseltmek şarttır. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 397).

Hani, seninle ikimiz, karanlık gecenin görünmeyen kalbine sokulup gizlenmiştik de, bu baş başa özgürlük mutluluğumuzun sonsuza kadar süreceğini sanmıştık. Ne olurdu, sabah, dilini tutup bu gözden uzak mutlu çifti aleme ifşa etmeseydi!.. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 415).

Bilmiyorlar ki bu şiddetlerle hiç bir sonuç alınamaz. Şiddet karşısında göz önceleri yılar ama sonra ölümü kanıksar hale gelir. Şaşkın aşağılık guruh, böyle kafa kesmekle beyin ezmekle özgürlük fikrini ortadan kaldıracığını sanıyor! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 43)

“Bugün için esaret altındalar diye, Müslümanlar gibi mazisi büyük bir milletin ebedi zillate mahkûm olacağını kesinlikle söyleyemem! Yoksa biz ateşperestlerden daha mı zavallıyız?”(Şengüler, 1989, cilt II, s. 71)

Bir de İstanbul’a geldim ki: bütün çarşı Pazar naradan çalkalanıyor! Öyle ya... Özgürlük var! Hani, galeyan geldi mi mantık savuşur, derler... Doğru: o gün her kime rastladım sa aklından zoru vardı. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 83)

Ürkütücü geleceğin korkunç pençesine düşmeden, elinizdeki hürriyet ve bağımsızlığın kadrini biliniz. Boyunduruk altında yaşayan başka ülkelerin halkını konuşturunuz da, egemenlik ne imiş değerini öğreniniz. Yoksa onsuz ne şu dünya kalır Müslümanlara ne de din... Ve o zaman, o mahkûm milleti, dört bir yanından sefalet ve hüsransız kuşatır. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 87).

Ne hükümet erkanı daireye gitmiş, ne de halk iş yerine!. Milli Eğitim ve sanayi kuruluşları tüm kapılarını kapamış. Çarşı pazarda da alış veriş yok. Şehir, Çamlıbel’e dönmüş: ne zabıta var, ne halka bir sahip çıkan... Sel gibi kan aksa, tedbir için Allah’ın bir araç gereci yok. “ Özgürlüğün zevkini onlar daha çok tatmalı...” diyerek öğrencilerin bütün okul yollarını kapamışlar!

İlmi zorla öğretmek de bir çeşit keyfi idaredir... Haydi, öyleyse çocuklar, süresiz olarak özgürsünüz! Bir yandan hocalar nutka gelmiş öte dursunlar, öte yandan bütün öğrenciler o sahneden bu sahneye koşup duruyorlar.

Anlaşılan sizin düşünürleriniz ya pek korkaklar... Yahut da ahmak insanlar... Bu ikisinin hangisindedirler bilmem? Bildiğim şey düşünceleri... Sanıyorlar ki: “Bugün Avrupa tümüyle kâfir. Dindar görünürsek barbar diyecekler! Özgür düşünceli geçinirsek belki de bize bakış açıları değişir.”(Şengüler, 1989, cilt II, s. 115)

Ey Allah’ım, hürriyetten beklenen hayırlı sabahlar kapkaranlık gece oldu. Her tarafta simsiyah bir bozgun yüz gösterdi! Yiğitlik gitti, gayret söndü, bütün kuvvetler gücünü kaybetti. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 129).

Ey esaret altına giren millet, hani bağımsızlığın? Korkarım bundan böyle sonsuza kadar özgürlüğün hasretini çekeceksin! Ey birlik ve beraberliğini koruyamayan toplum, nerede istiklalin? Sanırım artık bütün emellerin ebediyete kadar sönmüş oldu!(Şengüler, 1989, cilt II, s. 153)

Böyle, düşünmeden herkes her işe burnunu sokacak olursa, milli kurtuluşumuz tâ öbür dünyadaki dirilişimize kalır! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 339)

Büyük bir millet nasılsa savaşta yenik düşüp esaret altına girer. Millete yeni bir ruh verilip kalkındırılması, esareten kurtarılması düşünülür. Ve bunun çarelerini bulması için akli başında insanlardan bir kurul seçilir. Kurul üyeleri toplanır, teker teker görüşlerini açıklarlar:

Bazısı milletin ancak siyaset yoluyla kurtarılacağını savunur. Bazısı: “Vatanı ancak asker kurtarabilir” der. Bir diğeri: “Bugün en zaruri ihtiyacımız donanmadır” şeklinde konuşur. Bir başka üye : “Hayır, bilim ve teknolojiye ilerlemek daha zaruridir” der. Şengüler, 1989, cilt II, s. (345)

Ey vatan, hür olan evladın senin esaretine nasıl dayanır? Senin felaketine ağlamayan gözler kör olsun!(Şengüler, 1989, cilt II, s. 355)

Derin derin duyulan ses: evlerin içinden gelen “yetişin!” iniltileri. Dışarıda kendisi mahkûm, içerde namusu... Evet, esir düşeni bugün zulmün en koyusu öldürmektedir. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 383)

Yüreklerden çekilmiş sayılsın korkusu Allah’ın... Ne irfanın kalır etkisi kesinlikle, ne vicdanın. Hayat artık hayvancadır... Hayır, ondan da alçaktır; hayvan yaratılışına göre davranır, insansa mutlak hürriyet sahibidir.(Şengüler, 1989, cilt III, s. 385)

Bir büyük değişimle azimden yoksun kalınca esirliğin ne kadar şekli varsa katlandı vatanlarında garip oldu kendi evladı! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 383)

“Yaşasın!”afyonu çok güzeldi, yut, keyfine bak! Tutmuyor şimdi, fakat, bin yala parmak parmak. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 481)

Sen ki hürriyet için sürgün edilirdin, a ihtiyar! İşi yok, şimdi muhalifliğe salmış derdi...(Şengüler, 1989, cilt III, s. 487)

—Önceki devirde gebermezdi adam böyle zillet içinde, diri bir yanda uzanmış, ölü bir yanda uzanmış sefillik içinde...

—Niye hürriyet için sürgüne gittindi?

—Evet, gittim ama beklediğim hürriyet. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 497)

Gebermek istiyorsan, başka! Fakat korkarım yandın; sen boyunduruk altındayken sağlık ve ölüm hakkın mıdır sandın?

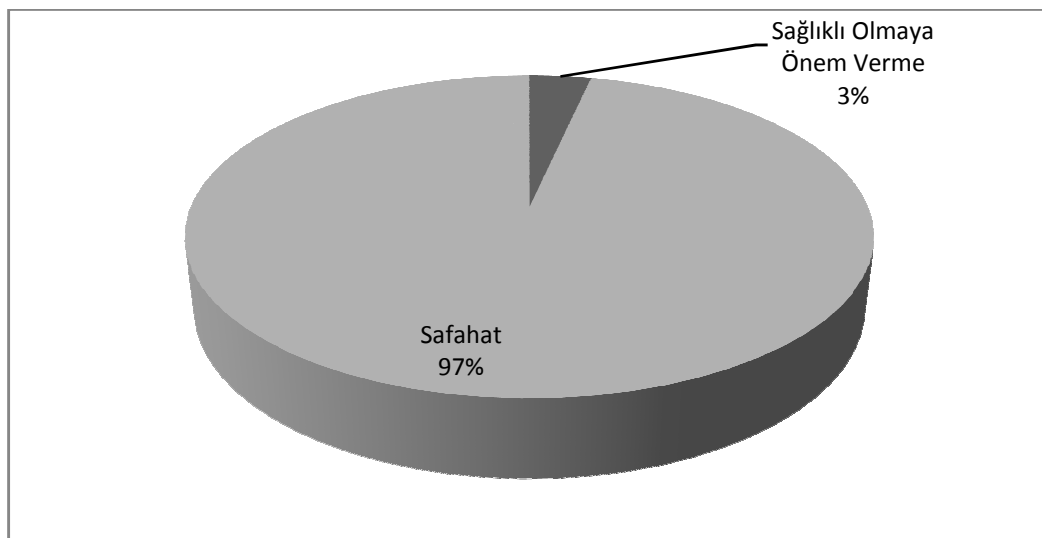
Yuvaların hangi ellerdeyse, artık onlarınsın sen; hayvan gibi yük yüklenmek, varlığından pay istersen! Ezilmek, inlemek, yatmak, sürünmek var ki, adettir. Dünyada boyunduruk altındakilere ölüm en son mutluluktur. Desen bin kere “insanım!” kanan kim? Hem niçin kansın? Hayır, hürriyetin, hakkın koruduğu sürece insansın. Bu hürriyet, bu hak bizden bugün uyumlu bir çalışma ister: nedir üç dört alın? Bir yurdun alnından boşansın ter. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 505)

Ömürler boyunca bir alçak zulme miskince boyun eğmekten, silinmiş iyiliğe yöneltmenin adı artık hatırasından, yüzünden utanç perdesi sıyrılıp inmiş: yüzüzlük ki her yerde öyleyse...(Şengüler, 1989, cilt III, s. 509)

1.1.1.14. Sağlıklı Olmaya Önem Verme,

Safahat'ta yer alan sağlıklı olmaya önem verme değeri ile ilgili betimsel veriler aşağıda pasta grafiğinde verilmiştir.

Grafik 14. Sağlıklı Olmaya Önem Verme

Grafik 14. ‘te sağlıklı olmaya önem verme değerine ait 21 farklı yerde bulgunun olduğu ve bulgunun elde edilen tüm bulgular arasındaki yüzdelik değeri görülmektedir.

Safahat’ta 21 farklı yerde yer alan Sağlıklı Olmaya Önem Verme değeri ile ilgili olarak şu ana fikirlerin verildiği saptanmıştır.

Safahat’ta yer alan “Hasta” şiiri sağlığın önemini aktarmak için seçilebilecek iyi bir örnektir. Şiirde insan sağlığının öneminden bahseden Akif, aynı zamanda insanlık, yardımseverlik değerini de beraberinde işlemiştir. Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur sözünün gerekliliğini dizelere aksettiren Akif, toplum olarak bu hususta üzerimize düşen görevleri de yapmamız gerektiğini vurgulamıştır.

Sağlık Türkçe sözlükte “Vücudun hasta olmaması durumu, vücut esenliği, esenlik, sıhhat, afiyet” şeklinde tanımlanmıştır. (Güncel Türkçe sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, 2012)

Safahat’ta yer alan sağlıklı olmaya önem verme değeri ile ilgili farklı yerlerdeki bulgular aşağıda verilmiştir:

Müdür Bey hastayı okulun doktoruna beraberinde götürmüştü. Muayenehanenin kapısını teşkil eden perdenin önünde durdular. Müdür içeri girdi. Doktora hastayı hatırlattı, dışarıda beklediğini söyledi ve:

Bence doktor, dedi, onu soyarak dikkatli bir muayeneden geçirmeniz gerekiyor. Çünkü çocuğun hastalığı öyle göğüs nezlesi falan gibi önemsiz hastalıklardan değil. Keşke öyle olsaydı! Hele şu son günlerde çocukcağızın hali iyice fenalaştı. On gün önce sınıfı pratik eğitime çıkarmıştık. Bir de ne göreyim, bu da gelmemiş mi! “Oğlum, dedim, sana bizimle gelmeni kim söyledi, sen hastasın halin yok. İnsan, ateşi yüksek olduğu zaman yorgunluktan kaçmalıdır. Hadi yavrum, hadi sözümü dinle de şuracıkta biraz uzanıver.” O zamandan beri her gün biraz daha zayıflamakta. Bu çocuğun kendini toparlayıp sağlığına tekrar kavuşması pek kolay olmayacağı benziyor. Geceleri uyku nedir bilmiyormuş, devamlı öksürüyormuş. Bari ateşi düşse, o da düşmüyormuş...(Şengüler, 1989, cilt I, s. 21).

Doktor cevap verdi: müdür bey, bunları bana anlatmanıza gerek var mı ki?

Ben durumun ne kadar ciddi ve üzücü olduğunu bir ay önceden biliyorum. Böyle olmakla beraber hastayı yeniden dikkatlice kontrolden geçirelim, kesin bir karar varalım. Ortada önemli bir durum var acele etmeye gelmez. Müdür:

Çağırın hastayı gelsin, dedi. O sırada hasta fesini düzeltti, kapının perdesini aralayıp içeri girdi. Uzun boylu, taze bir gençti ama görüntüsü ibret verici, acıklı bir tablodan ibaretti. Ömrümün sonuna kadar unutamayacağım bir tablo!...

Yüzünde renk kalmamış, gözleri içeri çökmüş, elmacık kemikleri her iki yandan içeri doğru çıkmıştı. Yüzün şakak bölgeleri her iki yandan öylesine çökmüş ki; alın sıkışarak üstünde taşıdığı damarlarla beraber dışarı çıkmıştı! Çocuktaki gençlik pırıltısı uçup gitmiş. Bet beniz öylesine solmuş ki, yüzü kül kesilmiş. O yorgun, bitkin yanaklar iki solgun güle dönmüş. Dudaklar morarıp derisi kavlamış, kirpiklerinin her biri saç teli gibi uzamış!

Kafası boynunun üstünde bir yük gibi ağırlık yapıyor. Bu yüzden göğsü içeri çökmüş. Omuzları iki değnek gibi yukarı doğru yükselmiş (Şengüler, 1989, cilt I, s. 23).

—Otur oğlum, seni dikkatlice muayene edelim, ama önce soyunman lazım...

—Soyunabilecek halim yok, lütfen siz soyunuz.

Üç beş kişi yardım edip zavallıyı soydular. Çıplak hali, meydanı dolduran bir yoksulluk anıtı idi! Böyle bir kemik külçesinin, aslında muayene edilecek bir tarafı yoktu. Ama, öyle sanıyorum ki doktorun acıma duygusu coştı ve: “Muayene etmesek hastanın moralini bozar, ümitsizliğe düşürürüz” diyerek çocuğun göğsüne yaklaştı, dinlemeye başladı:

—Öksür oğlum... Nefes al... Alma nefes... oldu, giyin. Bir de nabzına bakayım... Çok güzel... Evladım, öksürüyorsun, sana Kodein yazayım. Öksürüğe iyi gelir... Bir de Arsenik tabletleri al, eczacıya söylerim verir.

Hadi git, kendine iyi bak...

Çocuğu giydirdiler, dışarı çıktı.

—Nasıl buldun doktor?

—Bulacak, edecek tarafı kalmamış. Çocuk, ölüm yolunda adım adım ilerliyor. Akciğerin sol üst kısmı tamamen çürümüş. Hastalık normal yayılışıyla ciğerleri kaplamış durumda. O kahrolası hastalığın üçüncü devresinde göze çarpan bütün izler ve işaretler mevcut. Korkunç belirtilerden hiç biri eksik değil. Nefes alırken çıkardığı hıçkırığımsı tıkanıklar, verirken duyulur iniltili hışırtılar hep... (Şengüler, 1989, cilt I, s. 27)

Hangi bir derdime ağlayayım bilmiyorum. Döktüğüm gözyaşlarını bana çok görmeyin. Ben, haksızlığa uğrayıp çaresizlik içinde bırakılmışım! Geceyi gündüze katıp didinmenin sonu böyle sefalet mi olacaktı? Böyle olacağını bana baştan haber veren olsaydı, ne hayatımı yıpratıp ömrümü boş yere harcardım, ne de böyle bir gelecek için geçmişimi feda ederdim! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 31).

Ey Allah'ım, hastayı felakete uğramış, çıplağı, muhtacı, felçliyi, güçsüzü, yoksulu ve horlananı, katı yürekliyi, acı görmüşü, hükümlüyü, tutsağı, hulâsa sonu gelmeyen dertli bir toplumu sergilemekte ün salan şu dünya sahnesi sana kanlı bir görünüm arz etmiyor mu? (Şengüler, 1989, cilt I, s. 49).

—Oğul, çabuk... Bana tiryak ver... Aman okunmuş olsun ha! Bizim çocuk yılcık olmuş, adı batsın... (Şengüler, 1989, cilt I, s.53)

Kendi kendime dedim ki: “İşte, bütün gün hayatla boğuştum, içim sıkıldı. Bugünlük bu kadar yorgunluk yeter! Nasıl olsa yarın da aynı sıkıntılarla uğraşıp didinecek değil miyim? Öyleyse; ben bugün için her şeyden uzak kalıp, kendimi yormadan, şöyle, düşüncelerimle baş başa dinlenmeyi hak ettim... Hayat, geçim savaşı, dünya ise bu savaşın sürdürüldüğü bir alandır. Ara sıra böyle tenhaya çekilip dinlenmek; savaşta düşmanla karşılıklı silah bırakıp nefes almaya benzer.” (Şengüler, 1989, cilt I, s. 153)

Evet... Böyle söyleyerek bulunduğum yere uzanıverdim. Fakat nerde o hayal ettiğim dinlenme, nerde o huzur! Uzanmanın üzerinden henüz bir dakika geçmeden, eski komşulardan biri gelip: “ Annenin selamı var; hasta ağırlaştı, durmasın akşam hemen bizim eve gelsin diyor.” Dedi. Bu haber huzurumun kaçmasına yetmişti. Hemen kalkıp, o üzüntü ve keder yuvası olan perişan eve doğru yollandım. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 153).

Akif'im, görme çocuğun halini! Yavrucak ölüm döşeğinde... Öyle bir duruma geldi ki; senin değil yedi kat ellerin bile görse ciğeri yanar. Dün, şükür biraz faklı diye sevinmiştik... Bugün baktık çocuk daha da solgunlaştı. O pembe pembe dudaklar kireç kesildi! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 155)

“Fılan hekim anlar” dediler. Getirdik, baktı, hiçbir şey anlayamadı. “ Hayır, filan doktor daha iyi anlar” dediler; gidip onu bulduk... Meğer o sersemin de adı yalan yere çıkmış! Ne anladığı var ne bildiği... Ama ne çıkar sanki diyelim ki anladılar, ellerinden bir şey mi gelecek. Oğlum, doktor ilaçları bir vesiledir, sebeptir. Hastaya rahatlık ve teselli verir. Aslında hastanın şifa bulmasını takdir buyuracak olan Allah'tır. İyileştirecek olan O'dur. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 155).

Ciğerparesi için dövünen kardeşin artık yemekten içmekten kesildi. Kulağına laf girmiyor, kendini mahvediyor. O, hastadan daha çok acınacak halde... Bana dönüp de: “Anne, çocuktan ümidi kes... Gidiyor!” derken halini bir görsen... Ben o anda telâşa düşüp ne yapacağımı büsbütün şaşıyorum. Bereket ki komşu hanım imdadıma yetişiyor da onun yardımıyla kendime geliyorum. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 155)

Sabahleyin baktım dili ağırlaşıyor. Gitgide konuşamaz hale geldi. O bülbül gibi şakıyan evladım şimdi melül melül bakıyor! Ne de lazım bir hastalıkmiş. Bir çocukla uğraşp duruyor. Keşke o hasta olmasaydı da yerine ben olsaydım. Allah'a şikâyet olmasın ama... Tahammülüm kalmadı artık!... Bak bak... Şimdi de böyle laflar söyleyip günaha giriyorum! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 157).

Şimdi anlat bakalım, dedim. Neydi senin hastalığın? Bana öyle geliyor ki sende nezle oldun... Bu kış nezle pek salgın...

Anlatmaya başladı: on beş gün kadar önce idi, Mehmed Ağa'nın evi akmış. Kiremitleri aktarmak için çatıya çıktım, ne olduysa orada oldu. Soğuk aldım (Şengüler, 1989, cilt I, s. 205).

Hastalandım, bakacak kimseciğim yok. Osman desen; çocukcağz iş diye gece gündüz koşuşturup duruyor. Hala bir iş bulamadı. Bilmem ki ne zaman eli ekmek tutacak? Şu anda saat belki de üç olmuştur. Görüyorsun halen eve gelmedi. Yalnızlık pek zor (Şengüler, 1989, cilt I, s. 205).

Diğer dertleri bir yana, adamcağız fena halde üşütmüştü. İyice bir terleyebilse faydalı olacaktı:

-Seni bu gece sımsıkı örtüp güzelce bir terleteyim!... Öyle sanıyorum ki terlersen açılırsın. Dedim ve sarıp sarmaladım. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 207).

Sahibi bulunduğumuz vücudu yormamalıyız. O bize Allah'ın emanetidir. Aynı zamanda cennettir de... Kahvehane dediğimiz cennet köşkleri ise, Müslümanların barınağı en uygun sığınaktır! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 347).

—Pek şifalı şey şu hıyar: inan cacık yiyince ne hikmetse, hemen arkasından geçirti gelir.

—Evet, şifalı yemiştir.

—Yemiş mi dedin? Hâşâ hıyar, yemiş cinsinden değildir!

—Günaha girme. Kur'an tefsirinde öyle yazmışlar. Hatta dayım bana hıyarı hadis kitaplarında da gördüğünü söylemişti. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 373).

Muhacirlere: “ bu durumda veba salgını olan bölgeye girilmeli mi, girilmemeli mi?” şeklinde bir soru yönelterek fikirlerini almaya çalıştı. Bazıları: “ buraya önemli bir gaye için geldik, mutlaka girilmelidir.” Derken, diğerleri: “ Mademki tehlike vardır girmemeliyiz” dediler.(Şengüler, 1989, cilt II, s. 309)

Son zamanlarda milletin vücudunu keneden daha iğrenç türediler kapladı. Vücudu öbek öbek sardılar. Eğer zaman kaybetmeden davranıp asalakları ansızın kovabilirse belki kurtulur. Yoksa bit boğacak! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 331).

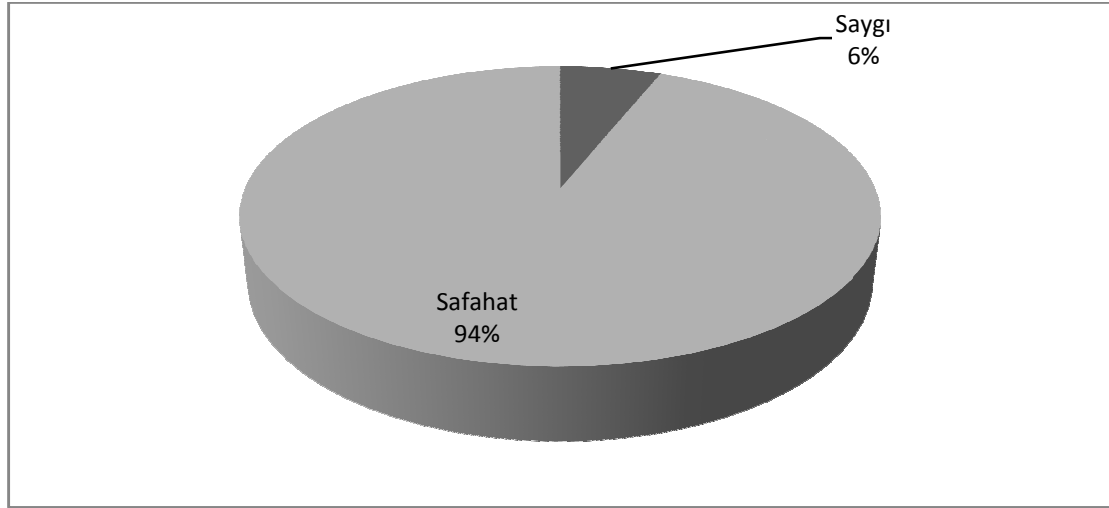
Tanımaz gittiği yer hangi taraf, gördüğü ne? Fikri yok, duygusu yok, sanki yürür bir kötürüm. Bu da sağlıksa eğer bence bundan iyidir ölüm. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 359)

Herkesi mecbur edin çavdar karıştırılmış çöplüğe.. Ne bu denince de ekmek diye boğun gürültüye hastalık, bit, sefalet saradursun, kol kol, sade siz seyre bakın!(Şengüler, 1989, cilt III, s. 397)

1.1.1.15. Saygı

Safahat'ta yer alan saygı değeri ile ilgili betimsel veriler aşağıda pasta grafiğinde verilmiştir.

Grafik 15. Saygı

Grafik 15. 'te saygı değerine ait 37 farklı yerde bulgunun olduğu ve bulgunun elde edilen tüm bulgular arasındaki yüzdelik değeri görülmektedir.

Safahat'ta 37 farklı yerde yer alan saygı değeri ile ilgili olarak şu ana fikirlerin verildiği saptanmıştır:

Saygı değerini yaşamımızın her alanına yerleştirmiş bir milletiz. Bunu her yönüyle yaşamımızın bir parçası haline getirerek toplum bilincine yakışır tavırlar sergilemekteyiz. Büyüklerimize saygı, adeta geleneğimiz haline gelmiştir. Bunun dışında saygı gösterdiğimiz, göstermemiz gereken durumlar da bulunmaktadır. İletişimin temel taşlarından biridir. Karşımızdaki kişiye saygı göstermek onun kendini değerli hissetmesini sağlamamız dışında dolaylı olarak özgüvenini tamamlamasında önemli bir husustur. Diğer bir konu ise küçüklere saygıdır. Bayrağa, dile, dine, kısaca milleti var eden unsurlara saygı yaşamımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bizi biz yapan değer büyükten küçüğe, geçmişten geleceğe duyduğumuz saygıdan ileri gelmektedir.

Türk Dil Kurumuna ait Türkçe Sözlük'te "Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram. Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu" (Güncel Türkçe sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, 2012) biçiminde tanımlanmıştır.

Safahat'ta yer alan saygı değeri ile ilgili farklı yerlerdeki bulgular aşağıda verilmiştir:

Sağım solum, önüm arkam edep ve saygı içinde gönlünü Allah'a bağlayan insanların gölgeleriyle doluydu.

Birdenbire yükselen ezan sesi bu sükûnet âlemini yerinden oynattı; ortalığı mahşere döndürdü ve namaz için kurulan saflardan uğultulu sıradağlar meydana geldi.

Bu sıradağların her birinden göğüsleri tırmalayan hüznü yalvarışlar, inilti yakarışlar duyuldu. Bu iniltilerin, ilahî rahmetin kalbini sızlattığı muhakkaktı.(Şengüler, 1989, cilt I, s. 17)

Sonra sıradağlar Allah'ın yüce huzurunda eğildi, daha sonra da O'nun korku ve muhabbeti içinde yerlere kapanıp secde etti.

Allah'ın yardımıyla doğrulup kalkan bu dağların her birerleri, ellerini semaya doğru açarak duaya başladılar (Şengüler, 1989, cilt I, s. 17).

Senin ilâhî feyizlerin öyle engin okyanustur ki; asırlar onun birer dalgasıdır. O dalgaların her biri ise, kıyısı olmayan bir eserler denizi...(Şengüler, 1989, cilt I, s. 39).

Ey o benzeri olmayan arşın padişahı! Herkes sana muhtaç olduğu halde sen kimseye muhtaç olamayan büyük yaratıcısın. Başlangıcı olmayacaksa kadar geçmişe uzansa da, yok olmamak çabasıyla sonsuzluğa özense de her şey senin emir ve buyruklarının mahkûmudur (Şengüler, 1989, cilt I, s. 39).

Senin ilâhî yaratıcılığın ortaya cihanlar dolusu eşsiz varlıklar koymuş. İnsanoğlunu hayretler içinde bırakan bu varlıkların yaratılışındaki sırlar bizlere nasıl kapalı kalmasın ki; bir şeyi yoktan var etmek şöyle dursun, var olan bir zerreyi bile, binlerce tahrip edici el birleşse yok edemiyor. Ey Rabbim, bu alem nasıl bir âlem ki insanı hayretten hayrete düşürüp şaşkına çeviren şeylerle dolu!.. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 39)

Yarattığın melekler âleminin ön sınırı, başlangıcı olmayan geçmişe uzanır. Büyüklük ve azametinin yüce alanı ise, sınırlı olmayan sonsuzluklardır. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 39).

—Ayol annenın sözünü dinle! Dedim. Çocuk yüzünü ekşitip hiddetlenerek bana cevap verdi:

Sakallı işin yok mu? Sabah sabah ne dırdırlandı duruyorsun? Cehennem ol da git şüadan! (Şengüler, 1989, cilt I, s.57).

Bayramın o paha biçilmez tablosunda, ben hep; geçmişte kalan çocukluk çağlarımın güler yüzlü anılarını seyredirim.

Birinci gün havanın durumu gezip dolaşmaya pek elverişli değildi. İkinci gün açıldı ve sonraki günler pek güzel gitti. Bizim Fatih Meydanı bayramlarda bir âlem olur. Kendi kendime: “Bütün günü evde boşa geçirmek iyi olmaz, eşi dostu ziyaret etmek lazım. Ama önce yavaş yavaş Fatih’e doğru çıksam, bir kenarda durup, meydanadaki bahar şenliğini biraz seyretsem, sonra da ziyaretlerimi yapıp eve dönsem pek hoş olacak ” dedim. İçimde böyle bir arzu doğunca da artık evde duramaz oldum. Fırlayıp çıktım. Geze dolaşa Fatih meydanına vardım. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 129).

Rahmetli İbrahim Bey, veteriner hekimlik mesleğinde geniş bilgisi olan uzman kişilerdendir. Doğu ülkelerinin temiz toprağında yetişen irfan ve fazilet sahibi seçkin zatlardandı. Onu yakından tanıyan herkes, dört yıl önceki feci şekilde ölümünün millet için ne acı bir kayıp olduğunu ve hükümet adına ne büyük utanç sayıldığını elbette ki rahatlıkla söyleyecektir.(Şengüler, 1989, cilt I, s. 163)

Ey saygı değer anılarıyla ruhumda hayatını devam ettiren dost, ey coşan feyiz pırıltılarıyla sabahın muhteşem aydınlığını bastıran yüce insan; senin idealindeki emeller kadar büyüktü ki; bu dünya ona dar geldi de ilahi âlem kucak açıp seni göklere aldı (Şengüler, 1989, cilt I, s. 181).

Belinde efendisine bağlılığın ifadesi olan “sadakat” kılıcı... Elinde bir kamçı... Göğsü ve omuzları Korgeneral nişanlarıyla süslü... Ve bütün bunlar adama zarafet vereceği yerde korkunç bir yaratık yapmış. Öyle ki bu yaratığın ayın gümüş ışıkları altındaki hali, imanlı göğse sokulmuş kirli bir düğümü andırıyordu. Ya Rabbi belki de bu iğrenç sahnede senin bazı hikmetlerin gizlidir. Karışmak ne haddimize! senin hikmetinden sual olunmaz!... (Şengüler, 1989, cilt I, s. 257).

O ezanlar, o tespihler, o dilden düşmeyen dualar, hep mutlakiyete olan saygının ifadesidir.

Hayır hayır... Mutlakıyet değil, sen, merhamet ve acımanın ruhusun. Yükselen bütün bu sesler senin lütuf ve bağışlamayı dilemekte.

Sen merhametli ve bağışlayıcı olduğunu bildirip onlara ümit vermeseydin kendilerinde böyle seslerini yükseltme cesareti bulabilir miydi? (Şengüler, 1989, cilt I, s. 305).

“ Sus ey çocuk! Büyükler dururken çocukların konuşması uygunsuzluktur!” diyerek Dirvas’a çıkışır. Buna karşılık Dirvas etkileyici bir üslupla:

“Efendimiz, beni böyle azarlamanız haksızlık olur.” (Şengüler, 1989, cilt I, s. 333).

“Müsaade buyurun, ben konuşmama devam edeyim. Sözlerim de uygunsuzluk görürseniz, emredip konuşmamı kesmek yine elinizdedir.” Der... (Şengüler, 1989, cilt I, s. 333).

—Yeminsiz oynayamazlar ki ah çocuklar ah!

Oyunculardan biri cevap verdi:

—Sana ne bizim oyunumuzdan, karışmasan olmaz mı? Bunak herif!..

—Gelirsem öğretirim şimdi...

—Ay şu pampine bak! Gelip de öğretecekmiş... Bana geleceğine mezarıcı Mahmt’a git de mezarını hazırlasın! Adam tirit mi tirit. Bir üflesem gidecek!

Yaşlı adam gözlerini karşısındaki arkadaşına çevirerek ve kızgınlıkla şunları söyledi:

—Görüyorsun ya, zamane piçleri! Hepsi besmelesiz... Ne saygı var ne de utanma. Eğer bizim işimiz bu düzenbaz şarlatalanlara kaldıysa vay benim halime! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 361).

—Herif, dırdırılanıp durma! Sonra başını belaya sokarsın!

—Mezarıcı Mahmut’a gideyim ha? Bakın şu it oğlu ite! Küfürbaz, alçak, edepsiz... Bekir, Allah aşkına bu söz söylenecek söz müdür?

Arkadaşı Bekir:

—Aferin Hasan Ağa! Yolunca güzel bir terbiye verdin ya, sen ona bak! Diye onu teselli ederken, genç rakibi de ileri geri konuşmaya devam ediyordu:

-Beni bıraksalar onu çoktan marizlemişim ya!..

Yaşlı adam ise bir müddet daha söylenip arkadaşıyla dertleşmeye başladı:

—Mezarcı Mahmut’a ha? Vay babasının canına! Biz bunların yaşındayken okuyup üfler de büyüklerin yanına öyle girerdik. Girince de onlar “otur” değinceye kadar oturmaz, ayakta el pençe divan durup onları dinlerdik. Herhangi bir konuda “hayır, bu böyle değildir” demek ne haddimize! Bir şeye evet desek bile “sus, gevezelik etme” deyip azarlarlardı! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 363)

—Ben otuz yaşlarındayken, annesiz dışarı kolay kolay çıkamazdım. Çıkacak olursam annemden sopa yerdim! Bugün, henüz on altı yaşını doldurmamış yumurcaklar, emin ol ki, geberse yine büyüğüne karşı koyup, sopa yemeğe yanaşmıyorlar. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 363).

Geçenlerde dövmek için bizim kerim’i bir yoklayayım, dedim. “bırak! Eşek değilim ben” deyip karşıma dikilmez mi? Dayak eşekler içinmiş, adam dövülmezmiş...

—Ya biz, sözüm ona merkep miyiz? Bekir, ne iştir bu? Büyüklerimiz her gün bizi döverlerdi de karşı koymak nedir bilmezdik...

—Ben öyle terbiye oldum. Adam olmak kolay mı?

—Kuzum şimdi eloğlu kendine el dokundurmuyor. O, büyüğe saygı gösterip boyun eğen Müslümanlar artık geçmişte kaldı (Şengüler, 1989, cilt I, s. 365).

—Hoca, bak ben kızarım. Benimle alay etmenin lüzumu yok. Dövmüş isem kendi karımı dövmüşüm. Keyfim ister döverim. Size halt etmek düşer... Kalkıp da bana “Karını dövme!” diyemezsin. Bu hareketin onur kırıcı bir tecavüzdür. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 383).

Bu cehaletle bir yere varmamız mümkün müdür? Görmez misiniz, ilim, teknik çağında yaşıyoruz. Asrımız bilgi asrıdır. Artık oğlum, aile ocaklarından başlayıp, milletimize bilgi ve terbiyeyi vermemiz gerekiyor. Sadece özgürlüğü ilan

etmekle sorunu çözmüş olamayız. Özgürlüğü getirmeden önce halkı hazırlayıp onu hazmedecek seviyeye yükseltmek şarttır. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 397).

Bazı insanlar ölürken saygıyla anılan bir isim ya da hatıra bırakıp giderler. Bırakılan bu isim veya hatıra onun dünyadaki boşluğunu doldurup; dillerde, gönüllerde yaşamasına vesile olur (Şengüler, 1989, cilt I, s. 405).

Büyük kızın, elinde bebekle masum masum gururlanarak dolaşması, bebedsiz kalan yavrucuğu eziyordu. Uzaktan bakmak elbette ki ona ağır gelmekteydi.

Bak sokuldu yine ablasına... Muhakkak ki “bebeğini ver” diye yalvaracak... Fakat bu sefer ben, arayı bulmak niyetinde değilim.

Ama hayır, bu davranış öyle rica etme davranışına da pek benzemiyor.

Evet, bu üçüncü talebinde gayet ciddi bir tavırla kıza yanaşıp:”bebeğimi ver!” Demesin mi? Bakın şu saygısızca, meğer hukuk da bilirmiş!.. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 465).

O ışıklar âlemi karanlığın ne olduğunu bilmez. O kutsal yuva bugüne kadar hiç bir şekilde kirlenmedi,bundan sonra da kirlenmeyecek!... Onu yücelten, sonsuza kadar yüce kalsın diye yüceltmiş... Sağanak sağanak manevi pislik yağıp dünyaları kirlitse, o yine temiz, yine yüce kalacaktır.(Şengüler, 1989, cilt II, s. 15)

Askerde terbiye denen şey kalmamış. Nasıl kalsın ki? Birinin ömrü teğmenlikte geçedursun, öteki daha okulda iken bütün rütbeleri aşarak general oluyor! Bir mareşallik mi var? Allah’a sığınılarak en yetenezsiz kişiye takdim edilir!(Şengüler, 1989, cilt II, s. 37)

Görenek hastalığı sadece Çin’de salgın? Nerde! O devasız dert, bütün İslam alemini sarmış durumda. İsterseniz bir Müslüman uzak batıdan alın, bir Müslüman da Çin Seddi’nden getirin, ruhlarını dikkatle dinlediğiniz zaman her ikisinden de titrek titrek: “ böyle gördük dedemizden “ sesini duyacaksınız!(Şengüler, 1989, cilt II, s. 59)

İyi öğrenin ve kafanıza koyun ki, Kur’an , ne mezarlıkta okunmak için inmiştir, ne de fal bakmak için!..

O bölgenin insanların din yönünden çok yaya kalmışlar. Kur'an'ı okurlarken Çince okuyorlar sanırsınız! Bütün adet ve gelenekleri ateşe tapanların ayinlerine benziyor. Bir kelime-i şahadet getirirler, oda acayip bir tarz ve garip bir ifadeyle...

Ne var ki bu insanların hepsi sizleri saygıyla anıyorlar. Hiç unutmam, bir gün bir Çinli kızı hırkama sarılıp bir şeyler söylemeye başladı. Heyecanlı heyecanlı konuşuyordu. Ben anlamıyordum söylediklerini. Sonra hayal kırıklığı içinde ağlamaya başladı... Zavallı meğer bana Sultan'ı sorarmış da , “nasıldır?” dermiş. Eğer yol yakın olsaymış onu görmek için İstanbul'a kadar gelmeyi, isterlermiş.(Şengüler, 1989, cilt II, s. 61)

Gördüğüm kadarıyla, sizde halkın paylaştığı ortak duygu bu... Düşünür aydınlarınız tuttuğu yanlış yolda körü körüne o kadar ısrarlı yürüdüler ki, halkın fikrine azıcık saygı duymak akıllarına gelmedi. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 103)

Bugün koskoca millette niçin ilmin adı yok? Çünkü kamuoyu tümüyle onun aleyhinde... Hâlbuki ilim ve fen yerleşmek için uğradığı yerlerde, önce kendisine sonsuz saygı gösterilmesini, sonra da huzur ortamı arar. Asrımız da geçerli olan müspet ilimlere sahip tek kişi var mı içinizde? Böyle kimsenin yetişmesine çalıştınız mı? (Şengüler, 1989, cilt II, s. 103).

Evet, medreseler, o muhteşem vahdet sarayının önünde, her zaman, ilmin dine olan saygısını simgelemiştir. Dalgalar halinde sıralanmış olan şu kubbeler, Allah'ın huzurunda secdeye kapanan bir kafedir! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 37)

Ben sana: “Sakın bana haber vermeden yıkılma!” demiyor muydum? A zalim, bu muydu senden beklediğim? Anlaşılan hukuka, anlaşmaya saygılı olmayı öğrenememişsin! Yazık oldu sana sarf ettiğim emeklerime!... (Şengüler, 1989, cilt III, s. 43)

Evet, gençliğe çağdaş ilimleri öğretelim. Fakat onu öğretirken din ve mukaddesata son derece saygılı olmayı da ihmal etmeyelim. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 53)

Muzaffer ordusu istediği gibi intikam alıyor: çoluk çocuk, kadın, erkek ne bulursa parçalayıp öldürüyor. Din kutsallığına zerre kadar saygı duymuyorlar. Onu geçtik bari namus kutsallığını çiğnemeseler, yapılan katliama yine razıyım! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 83)

Saygısızlık yeter... Bir parça olsun utanın: Vakti çoktan geldi, hem geçmektedir utanmanın! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 91)

Duydum ürperten bir örtüye sarıldığımı, yavaş yavaş o derin duyduğun derin heyecan içimde dondu da bir titreme koştur ruhumdan ki varlığımdaki her zerre ayrı ayrı ürperdi! Önümde Allah sevgisi ve saygısıyla titredi(Şengüler, 1989, cilt III, s. 177)

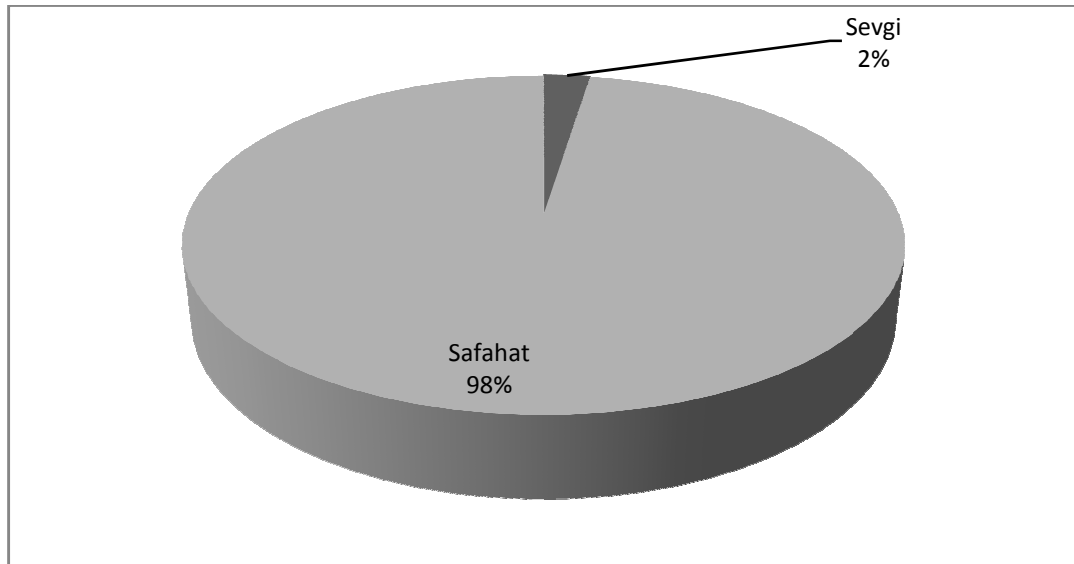
Oğlum doğacak kargaşayı hele bir defa düşün! Sanırım hatanın ta kendisidir beni aşırı sayan görüşün. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 371)

Ey tek kara gün dostu, bu ayrılık acılarıyla kıvranan yurdun! Sen milletin elemelerini dünyaya duyurdun, en korkulu günlerde o müthiş kaleminle... Adını saygıyla anarız... Fakat beni de dinle! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 429)

1.1.1.16. Sevgi

Safahat'ta yer alan sevgi değeri ile ilgili betimsel veriler aşağıda pasta grafiğinde verilmiştir.

Grafik 16. Sevgi

Grafik 16. 'da sevgi değerine ait 15 farklı yerde bulgunun olduğu ve bulgunun elde edilen tüm bulgular arasındaki yüzdeleri değeri görülmektedir.

Safahat'ta 15 farklı yerde yer alan sevgi değeri ile ilgili olarak şu ana fikirlerin verildiği saptanmıştır.

Sevgi; insanları bir arada tutan, en güçlü bağları teşkil eden, insanı yücelten, dünyayı güzelleştiren ve daha yaşanabilir kılan bir duygudur. Bütün insanlığın ortak değerlerinden biri olması dolayısıyla da dil, din, ırk ve görüş ayrımı yapılmaksızın herkes aynı gözle görülmeli ve sevilmelidir. Aile bireylerinin birbirlerine güçlü sevgi bağıyla bağlandıkları, en olmaz gibi görülen işlerin sevgi sayesinde kolaylıkla halledilebileceği, bir işten gerçek anlamda verim alabilmek için o işin sevgiyle yapılması gerektiği bilinmelidir. Canlı-cansız bütün tabiat sevilmeli, her şeye sevgi gözü ile bakılmalıdır.

Türk Dil Kurumuna ait Türkçe Sözlük'te "İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu." (Güncel Türkçe sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, 2012) biçiminde tanımlanan sevgi Akarsu tarafından "Hoşa giden bir şeye eğilim, tutkuya kadar varabilen bir ruh durumu" (Akarsu, 1984, s. 154) şeklinde tanımlanmıştır.

Safahat'ta yer alan sevgi değeri ile ilgili farklı yerlerdeki bulgular aşağıda verilmiştir:

Bu ibadet evi değil, ibadetlerin mâbed şeklinde Allah'a yükselişidir. Bu bir görüntü değil, Hakk'ın cemâline vâsıl olmuş hayranlar kaflesidir.

Şüphesiz ki gökten inmiş değildir, ama semavî bir hüviyete sahiptir. Allah'ın sınırsız feyizli cilvesini içermektedir. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 11)

Sabah benim en güzel zamanımdır, sevgilimdir. Gönül şenlikleri onunla infilak edip etrafa yayılır. Onu pek severim.

Göğün eli, henüz gecenin örtüsünü açmamıştı. Tatlı sabah rüzgârı da sakin uykusundan henüz uyanmamıştı. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 11)

Minarede salâtü selâm okuyan müezzinin mahmur ve hazin sesi ruhumun fezasında yankılar yaptı.

İçimde denizler gibi coşan istiğrak dalgaları beni de coşturdu (Şengüler, 1989, cilt I, s. 11).

Koşanlar, gezenler, oturanlar, maniler düzüp çağırınlar, davullu zurnalı "dans!" edenler, coşup bağırınlar... hepsi kendini coşku ve sevince kaptırmış. Bu

mutlu dünyayı gezmeye doyamazsınız. En çok eğlence ise çocukların tarafındadır.(
Şengüler, 1989, cilt I, s. 135)

Her çocuk, nur saçan bir çiçeği andırıyor. Annelerin nazlı elleri onları özene
bezene giydirip süslemiş...

Bu çocuklar, bayramın coşup dalgalanan havasına bir başka hayat katıyorlar.
Gördüğüm her hareket; sevinç ve mutluluğun canlı bir sahnesiydi! Salıncakçının
etrafına toplanan çocuklar, onar para vererek, sırayla, biraz sallanıyorlardı... Arada
bir salıncakçı: “Yandı!” diye bağırarak salıncığın duracağını belirtir, türküler o anda
durur. Ama kızlardan biri:

—Ayol, daha demin yanmıştı a! Herif sen de... deyip çıkışınca yaşlı
salıncakçı:

—Peki, kızım, ben de azıcık fazla sallarım, diyerek salıncığı sallamaya
devam ederdi. Tabi o anda türkü de yeniden başladı:

“Deniz dalgasız olmaz,

Gönül sevdasız olmaz,

Yâri güzel olanın

Başı belasız olmaz!

Haydindi mini mini maşallah

Kavuşuruz inşallah...” (Şengüler, 1989, cilt I, s. 137).

Gönlü tazeleyici ılık seher rüzgârı, her seher, naz ve cilvenin anlamlı
kokusunu yüklenip gelir. Esintisinden tatlı bir üfleyiş üfleyip aramızdaki dostluğu
tazeler! Seherle birlikte, geceyi kaplayan örtü de açılmaya başlar. Bu sevgilinin
yüzünden duvağın kalkması demek olur! Bu beraberlikte; kalplerdeki en ufak
karartılar bile sevdaya dönüşür... O âna kadar gönül beşiğinde uyumakta olan ümit;
bu neşeli anda uyanarak feryat etmeye başlar. Ağlayan o yavrucağı susturmak için
kalkar, uçup giden geceleri aramaya koyulurum! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 147).

Ey zavallı baba, Allah sana sabır versin! Boşuna dolaşıp duruyorsun. Çöl
demek, okyanusu andıran kum denizi demektir. Tehlikelerin en korkuncu çöllerdedir.

Bu okyanusta kaybolan çocuğun bulunmasını düşünmek saflık olur! Derken... Bir müddet sonra ciğer-paresinin elinden tutmuş, sonsuz bir neşe içinde bize doğru geldiğini gördüm. Gözyaşına dönüşen sevinci, taşkın bir sel gibi gözlerinden akmakta idi! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 187).

Arzu ve iştiyakın hep o istikbale yöneliktir. Senin biricik gönül sevgilin olur. Ruhun o kutsal zevke öylesine tutulmuş ki sevgilisinin aşkıyla yerinde duramayan divanelere dönmüş (Şengüler, 1989, cilt I, s. 213).

Şah İsmail, Arap Üzengi'nin tepesine güzü indirivermiş... Ve şimdi gözü, ağaçta bağlı duran kızda...

Kerem'in "off!" der demez alevlenip yanışı ne kadar da hüznü... Hele köşedeki şu "âh aşkın elinden" yazısı ne kadar anlamlı! Bu "âh" a kim karşı durabilir! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 355)

İşte şirin'e ulaşmak için külünkle dağı delmeye çalışan Ferhât! Ezrakabânû denen Acûze kadın ansızın görünce, zavallının elinden külüngü düşürmüş! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 355).

Dağları andıran korkunç dalgalarıyla, tufanlar gibi coşup kabarmış bir okyanusu canlandır hayalinde. Sahil çok uzaklardadır. Buraya düşen insan için kurtuluş yok, ölümse kaçınılmazdır. Ruh, şaşkınlık içinde, korkudan donmuş olan dudaklara kadar gelmiş, titreyip durmaktadır...

İşte, o coşkun dalgaların saldırılarıyla didinen bu kimse bir teselli kıyısı gördüğü an o kıyıya canını nasıl atarsa, ümitsizlik dalgalarıyla sarılmış olduğum anlarda, senin hayalin de bana tıpkı o sahil gibi, kurtarıcı bir kıyı oluyor. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 435)

Ey ümit, çocuğundan ayrı düşmüş şaşkın bir anne düşün. Ya da yuvasından ve yakınlarından uzaklaştırılmış yetim bir çocuk canlandır hayalinde...

O talihsiz annenin hatırından yavrusu nasıl hiç çıkmazsa ve o yetim yavrunun yüreğindeki anne hasreti nasıl hiç dinmezse; ey ruhumun değerli sevgilisi, benim de gönlümden sen, bir an dahi çıkmıyorsun. Çünkü hayatımın her safhasında, senin feyzini bütün berraklığıyla yanımda buluyorum. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 435).

Uyanış bu coşkulu hareketleri o gümüş havuzu da uyandırdı. Sabâ da rüzgarı sevdalı nefesiyle suları dalgalandırmaya başladı. Açıklardan bir biri peşine dalgalar geliyor. Sahilden coşkulu nağmeler, etkileyici uğultular yükseliyordu. Bu canlılık ve coşkular beni de iyice duygulandırıp kendimden geçirir oldu. Kendimi toparlayıp o ses ve coşkulara kulak verdim:

Ey sevgililerin sevgilisi ümit! Meğer bütün bu ezgili sesler ve ahenkli coşkular, senin şiirinin ezgileri, şiirinin coşkuları imiş. Coşup kabaran deniz de fikrinin ummanı (Şengüler, 1989, cilt I, s. 439).

Önünde göz alıcı sayısız manzaralar, ruhunun iniltisini bir türlü susturmuyor; görünmüş olmalı bir şey ki, sonradan, gözüne; götürdü mendili zavallı ansızın yüzüne.

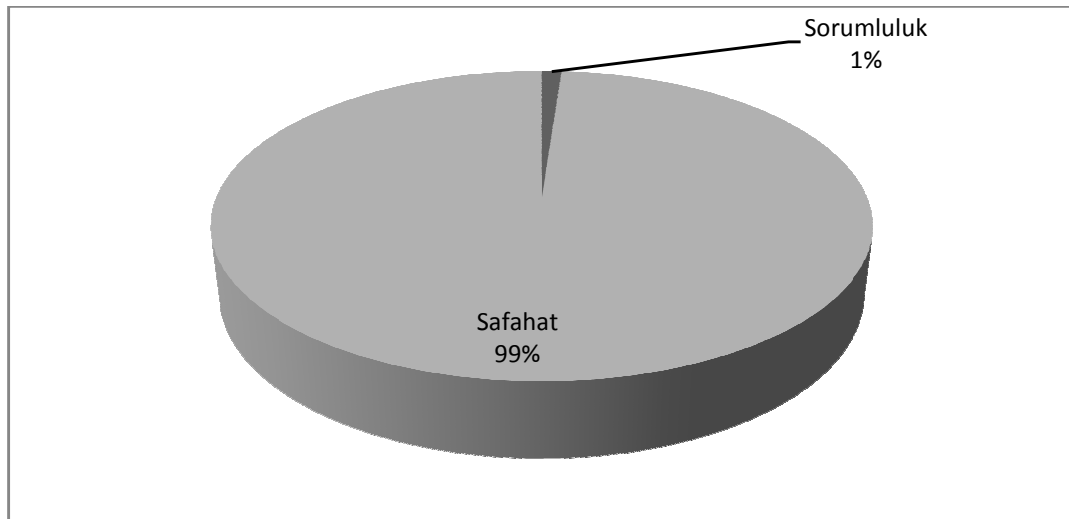
—Ne var utanılacak bunda ey zavallı kadın? Değil mi bir anasın sen ölen de evladın? (Şengüler, 1989, cilt II, s. 637)

Duydum ürperten bir örtüye sarıldığımı, yavaş yavaş o derin duyduğun derin heyecan içimde dondu da bir titreme koşturdu ruhumdan ki varlığımdaki her zerre ayrı ayrı ürperdi! Önümde Allah sevgisi ve saygısıyla titredi (Şengüler, 1989, cilt II, s. 677).

1.1.1.17. Sorumluluk

Safahat'ta yer alan sorumluluk değeri ile ilgili betimsel veriler aşağıda pasta grafiğinde verilmiştir.

Grafik 17. Sorumluluk

Grafik 17. 'de sorumluluk değerine ait 7 farklı yerde bulgunun olduğu ve bulgunun elde edilen tüm bulgular arasındaki yüzdelik değeri görülmektedir.

Safahat'ta 7 farklı yerde yer alan dayanışma değeri ile ilgili olarak şu ana fikirlerin verildiği saptanmıştır

Akif, insanı insanlık dairesine dâhil eden bir başka değerinde sorumluluk duygusu olduğunu belirtir. Milletimiz kendisini saran hissizlikten; başkalarının derdine, zulme olan ilgisizlikten kurtulmalıdır. “neme lazımcılık” bizim en büyük kusurlarımızdandır. Akif kürsüde “kim Müslümanların derdini kendine mal etmezse onlardan değildir.” Hadisini konu edindiği şiirinde, sorumluluk duygusu taşımayanların değil Müslümanlıktan, insanlıktan çıktığını belirtir. Bizim gerçek hasretimiz insanları iyiye yöneltmek kötülüğü engellemektir.

Türk Milli Eğitiminin temel ilkelerinde, “Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır...” (1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973, madde 11) ifadesiyle yer alan sorumluluk bilinci, ancak özgüven sahibi, iç denetimli bireylerde geliştirilebilir. Bu nedenle öğretmenler öğrencileri yaşama hazırlarken, kendi ayakları üzerinde durabilen, özgüveni yüksek, topluma ve kendine karşı görev ve sorumluluklarının bilincinde olan bireyler olarak yetiştirmelidirler. Bunun için onlara değer ve inançlara saygılı bireyler olduklarını göstermek gereklidir.

Türk Dil Kurumu tarafından “Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet. Uyulması gereken bir yargıya, bir kural ya da yetkili üstün verdiği buyruğa uyulmaması üzerine suçlu düşme durumu. Başkasına ilişkin bir dokuncanın buna yer verince karşılanması, ödenmesi. Sorumlu olma.” (Güncel Türkçe sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, 2012) şeklinde tanımlanmıştır. Seyyar (2004, s. 643), “Sorumluluğun, toplum değerlerine ve kurallarına saygı gösterme, özellikle muhtaç insanlara karşı duyarlı olma; toplumun maddi ve manevi hayatından ve geleceğinden özellikle varlıklı kişilerin imkânları ölçüsünde sorumlu olmaları; erdemli ve güzel davranışların sonuçlarını benimseyerek üstlenmek gibi nitelikleri vardır” diyerek sorumluluk değerinin niteliklerine değinmiştir.

Safahat'ta yer alan sorumluluk değeri ile ilgili farklı yerlerdeki bulgular aşağıda verilmiştir:

Oh benim oğlum, dedi, gel etme kırma sakın! Ağzı yok dili yok ne istiyorsun o kufeden yavrum? Baban 8 sene kullandı... Hem de devamlı olarak: “ Bu kufe çok uğurludur, onu kullandığım muddete hiç yuksüz kalmadım” derdi. Demek ki baban gidince zavallı adeta oksüz kaldı! Annen ile kardeşini onunla besleyeceğini biliyor musun? Bebek misin? Daha oğrenmedin mi sorumluluğunu? (şengüler, 1989, cilt I, s.57).

Dicle kıyısında bir kurt bir koyunu parçalasa, haklı olarak Allah'ın adaleti gelip onun Ömer'den soracak!

Bir ihtiyar kadın, kimsesiz kalır, sorumlusu Ömer! Yetimler yoksulluk içinde ağlaşır, sorumlusu Ömer!

Yoksulun barındığı bir ev bakımsızlıktan ökse, altında kalacak olan başkası değil, yine Ömer'dir!

Biri kalkıp da şu dünyada haksız yere bir damla kan dökse, o damla koca bir girdaba döneşüp Ömer'i boğar!

Kalplerdeki kırgınlık ve beddualar hep Ömer'edir. Hangi acıyı paylaşmak istese oradan kovulur Ömer!

Ne gelir elden? Ömer Halife olduğu muddete elbette ki; sorumluluk başkasına yüklenemez. Hesap sorulacak tek sorumlu o!.. (şengüler, 1989, cilt I, s. 287).

—Onur mu dedin! Hangi onurun oğlum? Demek sende o da varmış. Beyimin şu anda hayal ettiği onur ve haysiyetine diyecek yok... Ancak, beyefendi eğer rahat bir hayat arıyorsa, böyle onurlu olmak gibi bir sorumluluğun altına hiç girmemeliydiler!

—İmam, sen saçmalamaya başladın... Yetişir ettiğin hareketler. Bunun için mi beni buraya ısrarla çağırdın.

—Demin karın geldi. Zavallının iki göz iki eşme. Ağlayıp sızlıyordu. (şengüler, 1989, cilt I, s. 385).

Evet, ortada öyle pis bir uçurum var ki, korkunçluğu günden güne artıyor. – Eğer fikir birliği yapıp bir an önce bu uçurum kapatılmazsa- zavallı millete kanlı bir mezar olacağından korkuyorum. Böyle bir durumda, milletin o ebedi hüsrana uğramasının sorumluluğu elbette aydınlara ait olacaktır. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 107).

“Zındıkların atılğanlığından ve dürüst insanların pasifliğinden Allah’a sığınırım” demiştir. Emin olun, bizi hayal kırıklığına uğratan bütün felaketler, sorumluluk duygusundan yoksun oluşumuzun ürünüdür.(Şengüler, 1989, cilt II, s. 341)

Millet sorumsuzluk yüzünden öyle bir hale geldi ki: bugün artık sadece sorumluluk duygusuna sahip olmak da yetmiyor. Evet, bugün, o duygunun da çok üstünde olan başka duyguya muhtacız... Bu duygu: Milletçe birtakım fedakârlıklara ve mahrumiyetlere katlanma duygusudur. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 341)

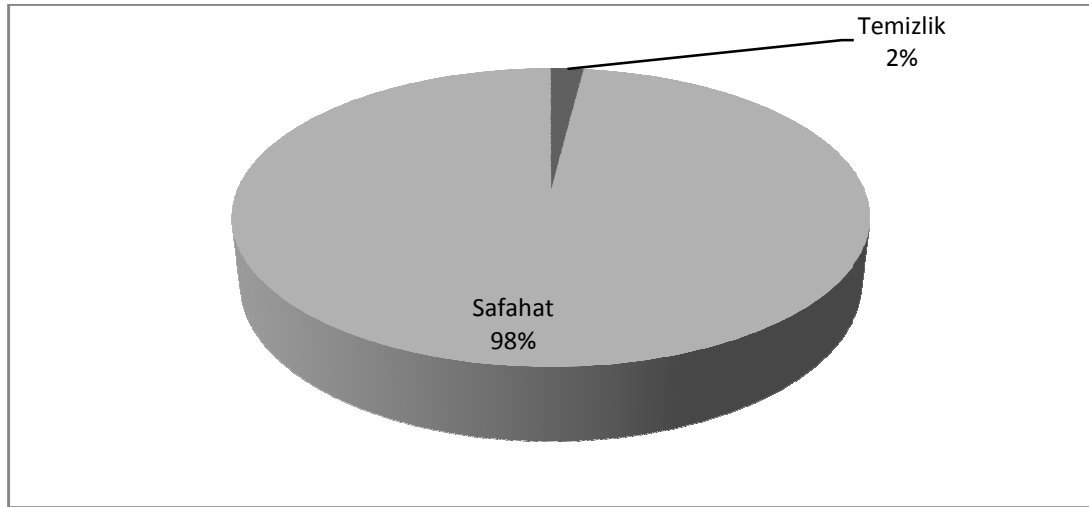
Eğer Tunus'ta, Fas'ta, Cezayir'de, Çin'de, İran'da, Cava'da, Hindistan'da, Afganistan'da, Sibiryaya, Hıyve, buhara ve kırım'da yaşayan milyonlarca zavallı Müslüman henüz Hıristiyanlığın “hac”ına sarılmıyorsa, onun kolundan tutup çeken, sizin bu kudretinizdir. Bu kudret olmasa dünya Hıristiyan kesilecek... O halde şimdi bizim bu sorumluluktan kaçıp ölmeyi kabullenmemiz müthiş bir haksızlık olmaz mı?

Sorumluluktan kaçmak İslam âlemi adına intihar demektir. Ve bunun günahı bize yüklenecektir. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 357)

1.1.1.18. Temizlik

Safahat'ta yer alan temizlik değeri ile ilgili betimsel veriler aşağıda pasta grafiğinde verilmiştir.

Grafik 18. Temizlik

Tablo 18. ‘te temizlik değerine ait 12 farklı yerde bulgunun olduğu ve bulgunun elde edilen tüm bulgular arasındaki yüzdeleri değeri görülmektedir.

Safahat’ta 12 farklı yerde yer alan temizlik değeri ile ilgili olarak şu ana fikirlerin verildiği saptanmıştır.

Safahat’ta yer alan temizlik değeri dizelerde daha çok manevî (içsel) temizlik olarak yer almaktadır. Vicdanî temizlik en önemli konudur.

Temizlik, Türkçe sözlükte “Temiz olma durumu, arılık, saffet, nezafet. Temiz durma veya tutma durumu. Temizleme işi” (Güncel Türkçe sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, 2012) olarak tanımlanmıştır.

Safahat’ta yer alan temizlik değeri ile ilgili farklı yerlerdeki bulgular aşağıda verilmiştir:

Candır, nefestir o nağmeler... Allah katından esinlenen bilgilerdir. Onu ancak Kur’an’ı anlayabilen bilginler anlar. Ey bülbül! Kulların Rablerine: “ Rabbimiz, biz seni hakkiyle tanıyamadık” seslenişini sen figanınla dile getirdin. Bu figan; idraki yakan arzuları kuşatıp ateşledi... Ey ilham yoluyla gizli sırları bilen şair kuş! Her ne kadar sırlarına vakıf değilsem de, sendeki kemalin hayranıyım. Senin dile getirdiğin şeyler, Allah’ın kitabında açıklanan gerçekleri andırıyor.

Temiz alnın şafak aydınlığı kadar nurludur. Sendeki bu nurun sönmesi düşünülemez. Bütün cihan yok olmakla karşı karşıya kalsa, tüm varlıklar yok olup

karanlıklara gömülse; sen yine canlar canı olarak aydınlık bir boşlukta yüzmeye devam edersin! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 143).

Senin güzel yüzün aydınlığın simgesidir. Alnında; varlıkların yaratılışındaki anlam gizli... Gözlerin Allah'ın kudretini yansıtan birer lamba... Sonsuza kadar yanacaktır bu ışık... Sönmesi mümkün değildir. Bakışlarında manevi âleme bir saygı bir bağlılık var... Belli ki gözlerin ilhamını yıldızlardan almaktadır. Gözbebeğin her an parlıyor. Bu parıldayışın ana kaynağı da şüphesiz ki yıldızların nurlu ışıklarıdır. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 145).

Alın işte! Bir parmak: “beyne varmak için burun deliğinden giriş yapmak lazım” deyip sessizce sokulmuş. Gördüğünüz gibi, durmadan orada derin araştırmalarla meşgul!

Şu aksakallı adam mutlaka bir mühendis olmalı. Yere öyle bir balgam attı ki, daire şeklinde yayılıverdi. Sonra da dayanmakta olduğu yamru yumru değnekle, balgamı, bir biriyle kesişen çizgiler halinde dağıtarak belki yüz şekle soktu!

Ayak teriyle cilalanmış tahta peykelere çeşit çeşit insanlar dizilmişler. Kimi fesli, kimi külahlı... Bunlardan hiçbirine, fikir, zekâ denen şeylerin gölgesi bile düşememiş. Bu beyinlerde duygu yeteneğinin eserine rastlanmaz...(Şengüler, 1989, cilt I, s. 367).

Ne Müslüman ne Hıristiyan, öyle bir aşağılık varlık. Yıkanma yok, tuvalet yok! Yazın belinde çamur; eteklerinden inerken kabuk tutar yağmur! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 117)

Ne değişiklik geçirmiş hesap edin artık! Benek benek yayılıp bit pislikleri, benekli basmaya dönmüş o çarşafın suratı! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 119)

Gürül gürül akıyor çeşmeler, temiz mi temiz; soğuk da istesenez var sıcakta istesenez. Gıcır gıcır ötüyor ortalık titizlikten, sanırsınız ki yerde olmamış hiç gezinen. Ne bit var o güzel döşekte hiç, ne pire. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 125)

Uçup duran harika şeyler büyük bir ihtiyaç. Yayanın harcı mı, haşa, bu upuzun yolları kat etmek! Bakın nasıl da parlatılmış ki: Pırıl pırıl zemini, yeryüzüne indiriyor gökyüzünün ışıklarını! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 127)

Bir kalenderin simsiyah olmuş su görmedik yakası... Bakıp da bir titiz insan demiş ki:

—Kahrolası! Nedir o gömleğinin hali yok mu bir yıkamak?

—Değil mi kirlenecektir sonunda? Keyfine bak!

—Su kıtlığında değilsin ya... Hey üşengeç adam ikinci defa yıkarsın...

-Fakiriniz yapamam.. Cenab-ı Hak bizi dünyaya devamlı gömlek sabunlayın diye göndermemiş bulunsa gerek! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 129).

Keder de söz mü ya? Alkışlıyordu cellâdı, utanmadan koca yirminci yüzyılın evladı! Evet, alçaklığa el çırpıyordular hepsi... Senin elinde yok ancak bu alkışın kiri. O alnın –ki pürüzsüz bir ayna saflığıyla, mensup olduğun kavmin temizliğine tanıklık etmededir. – Doğu’ya doğru dönmeli ki; sizin de Batı’nızın temiz olmayan hatıraları, biraz silinsin onun hiç değilse aklından (Şengüler, 1989, cilt III, s. 145)

Yazık ki onları anlatır korkunç bir varlık gibi beş on romancı, sıkılmaz beş on da peşin fikirli. Nedir bu anlaşmazlık? Gelin ne anlaşın; ortak bir dil olmaz mı kendi gözyaşınız;? (Şengüler, 1989, cilt III, s. 147)

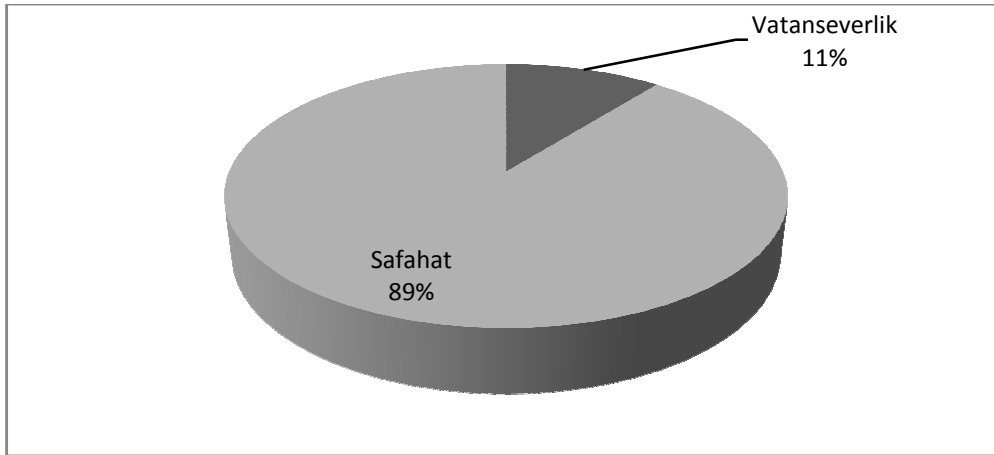
Geberiri, camiye girmez, ne oruç var, ne namaz; gusül abdestini Allah bilir ama tanımaz. Yelde izler bırakır gezdi mi bir çiş kokusu; ebenin teknesi ömründe pisin gördüğü su! Kaynayıp çifte kazan, aksa da çamçak çamçak, bunu bilmem ki yarın hangi imam paklayacak? (Şengüler, 1989, cilt III, s. 275)

Ah efendim, o adam yok mu, kızıl kâfirdi: Çünkü bir şey tanımaz, her ne desen inkâr ederdi. Ne terbiye der, ne utanma der, ne erdem, ne ağırbaşlılık; leş gibi geçirir ama âdeti değil bağış dilemek. Aksırır sonra, hiç çekinmeksizin, burnumuza... Yutarız, çare yok, mümkün mü ilişmek domuza? Savurur balgamı ta anlımızın ortasına, tükürürmüş gibi taşlıktaki tükürük tasına! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 337)

1.1.1.19. Vatanseverlik

Safahat'ta yer alan vatanseverlik değeri ile ilgili betimsel veriler aşağıda pasta grafiğinde verilmiştir.

Grafik 19. Vatanseverlik

Grafik 19. 'da vatanseverlik değerine ait 65 farklı yerde bulgunun olduğu ve bulgunun elde edilen tüm bulgular arasındaki yüzdelerdeki değeri görölmektedir.

Safahat'ta 65 farklı yerde yer alan barış değeri ile ilgili olarak şu ana fikirlerin verildiği saptanmıştır.

Mehmet Akif'e göre Türk milletinin uzun tarihi boyunca uğrunda savaştığı ve gerektiği zaman canını hiç çekinmeden seve seve feda ettiği bazı ebedi ve kutsal değerler vardır. Hürriyet ve İstiklal, Türk milletinin en yüce ve en kutsal değerleri arasında yer alır. Bu değerler hemen beraberinde vatan gibi, bayrak gibi değerleri de getirir. Vatan, bir milletin üzerinde yaşadığı ve ecdadımızdan kan ve can pahasına bize miras kalan mukaddes toprak parçasıdır. Bundan dolayı vatan, millet kavramından ayrı düşünülemez. Akif dizelerinde bu iki olguyu vererek " vatansever bireyler" olmanın önemini vurgulamıştır. Milli şaririmizin vatanseverlik değeriyle ilgili bireylere kazandırmak istediğimiz bu değerin örneklendirilmesi adına kullanılacak en önemli kaynaktır. Vatani tehlikeye düştüğü anda, millet olabilme şuuruna erişmiş ve vatanını seven her insan, vatanını kurtarmak için varını yoğunu, hatta en kıymetli varlığı olan canını bile feda etmeye hazır olmalıdır.

Vatanın bütünlüğünün din birliğiyle sağlanabileceğini söyleyen Akif, her mücadeleye girenin, vatanın hayatını devam ettirmesini amaç edindiğini, bu meselenin şakasının olmayacağının altını çizerek. Vatan sevgisini mukaddesata saygı ve hürmetle de ilişkilendiren Akif, bu tür saygısızlara insan demeyi yakıştıramaz. Onlar için " it" , "çomar", "tasmasız" kelimelerini kullanır. Vatanın felakete düşmesi vatanseverler için içler acısı bir durumdur. Semada yerleri de olsa "vatan" deyip ölürlere. Vatanın esaretine tahammül edemezler.

Türk Dil Kurumunca hazırlanan Türkçe sözlükte vatanseverlik kavramı “Yurtseverlik: yurdunu, milletini büyük bir tutku ile seven, bu uğurda her türlü özveriye katlanan kimse, vatanperver, yurtsever.” *Vatanseverlik, doğduğu yeri, evini, köyünü, müstakil devlet sınırları içinde memleketini sevmektir.* -O. S. Orhon.” (Güncel Türkçe sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, 2012) biçiminde tanımlanmış ve örneklendirilmiştir.

Safahat'ta yer alan vatanseverlik değeri ile ilgili farklı yerlerdeki bulgular aşağıda verilmiştir:

Sen; şanslı bir tarihin sergilenişisin. Be milletin geçmişi sende sergilenmektedir... Geçmişten alınacak ibretler de, geçmişte aranacak hikmetler de senin hazinende saklıdır. Devletimizin şanslı yayılma devirlerinin unutulmaz hatıralarını hafızasında saklayan sensin. Geçmişin koca koca devletleri de seni çevreleyen surların içindedir. Özgürlük, kahramanlık, gayret ve yiğitlikler de hep sende gömülü...(Şengüler, 1989, cilt I, s. 115).

Geçmiş; mezarların ötesinde, milletlerin ziyaretçisiz kalmış türbesi demektir.

O mezarların karanlık diplerine ibret gözüyle bir bakabilsen, cesaretler yerine milletler göreceksin!

Geçmişteki nice hükümdarların, alınlarına dökülüp dehşet veren saçları şimdi çürüyüp toprak oldu. Dedelerinin çökmüş mezarlarına, dağılmış kemiklerine ibretle bakıp insafla düşünen, göreceksin ki bir avuç toprak için bu kadar istibdat ve zulüm çoktur (Şengüler, 1989, cilt I, s. 231).

Senin insanlıktan hiç nasibin yok mudur? Nasıl oluyor da milletin ülkeyi çınlatan feryadına aldırılmıyorsun?

Bilesin ki, haksızlığa uğramış insanın yüreklerinden kopan âhlar, bir gün Allah'ın lanetini tepene indirecektir (Şengüler, 1989, cilt I, s. 223).

Evet, İran'ı mahvedip kabristana döndürdün. İki yakasını bir araya getirmeye çalışan, milletin yakasına yapışıp o ümit gömleğini paramparça ettin... Ve milletin bu gömleğini millete kefen yaptın!

“ Bütün dünya için bir damla kan dökülmesi çoktur ” dendiği halde sen şu masum ümmetin temiz kanını seller halinde akıttın (Şengüler, 1989, cilt I, s. 235).

Vaktinde birkaç çadır halkından cihangirane bir devler çıkararak; bir zamanlar heybetiyle dünyaları titreten milletin, bir gün gelip böyle dünyalar kadar zelil olması ve başına gelen felaketin 33 yıl sürmesi ne acı!.. Bu insanlık âlemi için bir ibrettir. Ama, böyle bir ibret tablosunu biz çizmemeliydik!

Ey kanlı kâbus! Tuttun, göklerde yüzen bayraklarımızı uğursuz ellerinle alçaklara indirdin. Torunlarıyla övünmeyi bekleyen atalara karşı genç kuşağı mahçûb durumlara düşürdün. Biz yüce bir millet idik. ne acı ki sen gelip sefil ettin. Geleceğe yönelik bütün ümitlerimizi kırarak imkânsız hale getirdin. Rezil olduk... Ve sen sürükledin koca bir milleti bu rezilliklere...

Kimin temiz alnında millî onur ve haysiyet belirtisi gördünse: “Bu bir canidir” deyip ya hapse mahkûm ettin, ya sürgüne yollandın. Her vicdanın, her duygunun peşine bir hafiyeye takıp milletin en kahraman evladını ümitsizliğin pençesine attın. Sen bu millete Şeytan’ın ruhuna rahmet okutacak kadar kötülükler yapacak kadar şeytansın (Şengüler, 1989, cilt I, s. 243).

Dedelerimizin ömrü, kış uykusuna yatan yaratıklar gibi gafletle mi geçmişti? Hayır, o sauyulu neslin, o şanlı ecdadın damarlarında, kan yerine gayret ve heyecan dolaşırdı. Hayat için ölümü hiçe sayardı. Yüreklerinde can korkusu yerine ölüm şevki vardı (Şengüler, 1989, cilt I, s. 345).

Bu cehaletle bir yere varmamız mümkün müdür? Görmez misiniz, ilim, teknik çağında yaşıyoruz. Asrımız bilgi asrıdır. Artık oğlum, aile ocaklarından başlayıp, milletimize bilgi ve terbiyeyi vermemiz gerekiyor. Sadece özgürlüğü ilan etmekle sorunu çözmüş olamayız. Özgürlüğü getirmeden önce halkı hazırlayıp onu hazmedecek seviyeye yükseltmek şarttır. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 397).

Bazı zamanlar vatan hasretiyle yanıp tutuşuyor. Çöle düşenlerin uzaklarda parıldayan serabı su sandığı gibi, onunda perde perde vatan hayalleri canlanır gözünde...(Şengüler, 1989, cilt I, s. 467).

Ümitlendiğim faziletli bir iki hoca efendinin fikrini yoklamak istedim. Onlara:

“—Artık uyanın! Memleket mahvoluyor, memleketle birlikte din de gidiyor; böyle durumlarda kuran size “olayları sadece uzaktan seyredin” mi diyor? Dedim. Cevap olarak:

“—Memleket mahvolacakmış veya olmayacakmış... Elbet baştakiler bunu düşünürler. Bir çaresi varsa onlar arayıp bulur. Din konusuna gelince; onu çalışarak kurtarmak mümkün değil. Hz. Peygamber “Din garip başladı garip gidecek” buyurmamış mıdır?

“—Elbette bu söz yerini bulacaktır” diyerek, kendi tembellik ve korkaklıklarını, Hz. Peygamber’in yanlış yorumladıkları bir hadisine dayandırmaya çalıştılar.(Şengüler, 1989, cilt II, s. 39)

Milli duyguları sağlamdır, sarsılmaz. Öyle, maymun gibi taklitçiliğe özenmek bilmezler. Bakıyorsunuz, adam Batı’dan faydalanmak istemiş ama sadece ilmini alıp diğer maskaralıklarına kapısını kapamış. Eli hüner sahibi olmuş, ama tırnaklarını uzatmamış!(Şengüler, 1989, cilt II, s. 67)

“Ah, bizler öyle sarsılmaz imana sahip işe yarayacak bir topluluk değiliz... Hintlilerin Müslümanlığını pek Türk’ünkiyle kıyaslamayınız. Onların kahramanlık ruhuyla coşan kanları var. Bizde ne o samimi coşkuyu, ne de o damarı bulabilirsiniz. Biz bu ağır zilleti kıyamete kadar çekmeye mahkûmuz. Çünkü büyük çoğunluğumuzun çektiği bu acı hüsranın farkında bile değildir! Bir tek ümidimiz var, o da, Osmanlıların, beklenen büyüklüğü gösterip elimizden tutması... O günün geleceğini bir işitebilsek, duyacağımız mutluluk bizim için yetecektir”.(Şengüler, 1989, cilt II, s. 69)

“hayır, baba öyle değil... Milletin göğsü harekete hazır hamiyetli yüreklerle dolu... Ne var ki şimdilik kendini saklı tutuyor.”(Şengüler, 1989, cilt II, s. 69)

Acaba doğuyu ezmekte olan milletlerin yaratılış ve yetenekleri daha mı yüksektir? Hayır, ben buna asla kanmam. Yalnız, bir milleti adam etmek için öne sürecek olanlara ihtiyaç vardır.” Doğru yol ite budur, gel “ deyip sen öne düşersen, göreceksin ki peşine takılanların haddi hesabı olmayacaktır!(Şengüler, 1989, cilt II, s. 71)

Böyle bir yurdu elinden çıkararak şerefsiz nesil, yerin üstünde ne kadar alçaksa, yerin altında da o kadar sefildir! Hem, vatan bir kere elden gitti mi, başka bir vatan bulmanız da mümkün değildir. Çünkü mirasyedi dilenci, çaldığı her kapıdan kovulur! Dedeleriniz göçebeyken çalışıp koca bir devlet kurmuşlar. Şimdi kalkıp sizi vatansız göçebe halinde mi görsünler? (Şengüler, 1989, cilt II, s. 95).

Evet, ortada öyle pis bir uçurum var ki, korkunçluğu gündən güne artıyor. – Eğer fikir birliği yapılıp bir an önce bu uçurum kapatılmazsa- zavallı millete kanlı bir mezar olacağından korkuyorum. Böyle bir durumda, milletin o ebedi hüsrana uğramasının sorumluluğu elbette aydınlara ait olacaktır. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 107).

Bir millet diğer bir milletin yurdunu savaş yoluyla alabilir veya bir millet, vatanını koruyamayıp pervasızca başkalarına teslim edebilir. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 127).

Ey vefasız yurt! Ben senin derdini paylaşmaya çalışan evlatlarındım. Bu öz evladın için olsun azıcık vefa yok mu? Neden kalbin bu kadar kararmış? Harap olan bin ocaktan küçücük bir ışık yok mu? Ey Allah'ım, bunaldım kimsesizlikten bir tek dost olsun yok mu? Artık, vatan ve aile ocağını yitirmiş bir garip oldum. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 139)

Tükürün, milleti alçakça vuran darbeler! Tükürün onlara alkış dağıtan kahpelere! Tükürün haçlıların o hayâsız yüzüne! Tükürün onların asla güvenilmez sözüne (Şengüler, 1989, cilt II, s. 143)

Külleri karıştırıp yoklayacak olsam, eminim ki altında sadece, kömür olmuş iki üç parça kemik çıkacaktır! Baba! Senin en sevgili annen, öz vatanın, böyle birkaç şerefsiz insanın ihtiraslarına feda mı edilecekti?

Dedemin özenerek sürüp can ektiği toprak gitti... Hem öyle bir gitti ki, bir daha geri gelmemecesine!.. Şehitliğin beynine haç saplanacağı hiç aklımıza gelir miydi? Baba ne olurdun acaba kalkıp da bunları görseydin?

Nerede o şanlı asker? Nerede kalbinde yatan şehitler şehidi Sultan Murad? Ah, o zafer kurbanı nerede bugün? Nerede o büyük bayram? Ey şehitlik, secde edip toprağını öpeyim, söyle bana, yok mudur sende o büyük sultanın iki üç damla kanı? (Şengüler, 1989, cilt II, s. 151)

Üç sefil ordunun, kahraman ordumuzu tarumar edip yurdumuzu elimizden alarak bizi kovmaları ne büyük felaket! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 155)

Ey gaflet uykusundaki acınası millet, sabah oldu uyan artık! Ezanlar sana az geldi diye, bu çan sesleri böyle ötüp dursun mu? Gözünü aç! Bu gidişle ne Araplık

kalacak ne de Türklük! Yüce peygamberin ilahi sözüne kulak ver.(Şengüler, 1989, cilt II, s. 157)

Evler, ötüşen bir sürü baykuşun tünek yeri olmuş... Herkes: “ vatan tehlikedeymiş.. Batıyormuş! ” diyor. Fakat milyonları örten şu insan yığımindan hangi, bir tek kol olsun çıkıp da “ yapışayım ” şu vatanın bir tarafından demiyor!

Sahipsiz olan memleketin batması elbette ki haktır. Eğer sen sahip olursan bu vatan batmayacaktır. Feryat etmeyi bırak, kendine gel, çünkü zaman çok dar.. Artık canla başla uğraşman gerekiyor. Çünkü ortada, telefi edeceğin bunca zarar ziyan var. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 163)

Feryat etmekle vatanın kurtarılması sağlanabilecekse, haykır haykırdığın kadar! Hayır, hayır! Önce, azmini köstekleyen zincirleri kırmalısın! “iş bitti... Sebatin sonu yoktur!” deme, yılma! Ey zavallı, acınası millet, ne yap et, ümitsizliğe kapılma! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 165)

Kocaları şehit düşen milyonlarca kadın dul kaldı. Çocuklar babasız kaldılar. Gözyaşlarının her damlasında bin ailenin matemi çağlamaktadır! En kanlı vahşetlerle vatanından kovulan milyonlarca insanın, yüreğinden kan gitmektedir! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 173)

Hayalinizi en bildik yere kondursanız bile, ne dostluk, ne bir tanışıklık alakası görebilirsiniz. Yâd ellere düşen vatani yabancıların pis ayakları çiğnemekte, çevremde tanıdığım bir tek ses var: feryatlar!.. Hep bu matem bitmesini beklerim ama bir türlü sonu gelmez! Ah, ah! Bir tek yuvadan bin yetimin feryadı yükselirken, bu feryatlara kulak tıkayıp bülbül sesi dinleyenleri siz insan mı sayıyorsunuz?(Şengüler, 1989, cilt II, s. 203)

Aslında senin zorun: ne olursa olsun, şu ölümlü dünyada da gebermemek! Düşün: Ölmek için elinde feda etmedik neyin kaldı? Şeref mi, şan mı, yiğitlik mi, din mi, iman mı? Vatan mı, millî onur ve hassasiyet duygusu mu, hak mı, vicdan mı? Mezar mı, türbe mi, dedelerinin kemikleri mi? Yoksa göğsüne haç takılmış mescitlerden biri mi? (Şengüler, 1989, cilt II, s. 295)

Kurul üyeleri toplanır, teker teker görüşlerini açıklarlar: Bazısı milletin ancak siyaset yoluyla kurtarılacağını savunur. Bazısı: “Vatanı ancak asker kurtarabilir” der. Bir diğeri: “Bugün en zaruri ihtiyacımız donanmadır” şeklinde konuşur. Bir başka

üye : “Hayır, bilim ve teknolojide ilerlemek daha zaruridir” der. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 345)

Eğer vatanın bölünmez bir bütün olarak yaşamasını istiyorsanız, Müslüman toplumları hangi bağın bir araya getirip ortak vatana bağladığını iyi öğrenin. O bağa önem verin o bağın ihmal edilmesinden fayda umanlara kulak asmayın! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 353)

Hayır, hayır! Kamu için birinci gaye vatanın selametidir. Mücadeleye her giren “Vatan” deyip giriyor. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 353)

Vatan sevgisi, millet için ömrünü harcamak, ailesine bağlılık ve bütün yüksek duygular, ancak, mukaddes değerlere inanan ve onlar için çırpınan yüreklerde bulunur. Yoksa içinde leş gibi hissiz bir kalp taşıyan adamdan ne hayır beklenebilir!

Vatan tehlikeye düşmüş... Düşerse düşün!.. Onun milli onurunun coşacağını mı sanıyorsunuz? Herif, vatansız serserini biri! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 355)

Vatanın gerçek evlatları sizlerin öyle olmadığını biliyorum. Sizler vatan için ciğeri yanan insanlarsınız. Kendi rahatınız en iyi bir durumda bile olsa “Vatan” uğruna ölmekten çekinmezsiniz. Ey vatan, hür olan evladın senin esaretine nasıl dayanır? Senin felaketine ağlamayan gözler kör olsun! (Şengüler, 1989, cilt II, s. 355)

Aklında kalan hatıra tek şey, o da ancak: gökten ona “yüksel!” diyen şehit ataları! Artık o da yükseldi, fakat yerde ümidi: bir böyle şehidin ki ödülü zaferdir. Vermezsen, ilahî, döktüğü kan başa gidecektir! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 79)

Bunca zamandır uyudun, kanmadın; çekmediğin kalmadı uslanmadın. Çiğnediler yurdunu baştanbaşa, sen yine bir kere kımıldanmadın! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 81)

Gözleri geçmişe bakan milletin, ömrü sürüp gider hep felaketlerle. Karşına geleceği dikmiş Allah, görmeye, fakat daha yok niyetin! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 83)

Oyuncak sanmayın! Milli ahlak, milli ruhtur; onun iflası en korkunç ölümdür: tümüyle ölmektir. Toplum artık çaresiz istilacı ayaklar altında çiğnenir. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 85)

Ne hâkimlik tanır artık, ne mahkûm olmadan korkar. Şeref hırsıyla ölümü hor görmüşken ataları, öyle bir temiz neslin şimdiki torunları yaşamak uğruna önemsiz sayar her türlü yokluk ve acıyı (Şengüler, 1989, cilt III, s. 87)

O, doymak bilmeyen tanrıya kurbandır utanma hissi, milli onur, haysiyet, insanlık duygusu, yüce duyguların hepsi! Bu duygusuzlukla toplum yaşar derlerse pek yanlış: Bir ümmet göster, ölmüş manevi değerleriyle, sağ kalmış? (Şengüler, 1989, cilt III, s. 87)

İstemem, dursun bitmez tükenmez övünülecek şey bir yana... Gösterin atalarınıza az çok benzeyen bir kan bana! Keşke sizlerde ırkınızdan yadigâr kalmış, soylu evlatlara yakışır, çok değil tek bir iz görseydim. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 89)

Birlik bağının darmadağın olduğu hiç görülmüş müydü? Millet böylesine can evinden hiç yararlanmış mıydı? Böyle açlıktan boğazlar mıydı kardeş kardeşi? Böyle adet miydi, hiç çekinmeden, yemek insan leşi? (Şengüler, 1989, cilt III, s. 89)

Kahraman atalarımızdan siz de hiç kan yok mudur? Yoksa: geleceğinizden korkulur, pek korkulur. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 91)

O devrin nurlu hatırası sayısız yiğitlikle doludur; övünülecek tarih odur; ümmet, o ümmettir. Ki bir yandan kahramanlıklar gösterip dünyayı titretmiş; öbür yandan da insanlık nedir dünyaya öğretmiş. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 103)

Oturmuş ağlıyorum, ağlasam da mazurum: vatanımdan ayrı gibiyim atalarımın diyarında! Ne toprağında şu yurdun, ne akarsularında. Bir dost sesi yahut bir tanıdık izi var! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 111)

Düşün, neden bu çocuk yaktı gitti annesini? Evet, yaşatmak için annelerin en kutsalını, “Canını feda edeceksin!” demiş “vatan” hissi... Demek: boş yere ölmemiş oğlun, vatan fedaisi. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 139)

Canını feda edeceksin can düşmanın için! Geber ki sen: Baba yurdun, namus ocağın yabancı ökçeler altında çiğnenip dursun! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 141)

Kuvvetli ruhi ve manevi değerlerle bir cihan kuruldu. Belirli bir şekil alınca vatan hayali, “milli bağların budur en iyisi” deyip sarılmada asla duraklamadınız. Okullarınız nasılsa tapınaklarınız da öyledir. Ne çan sesi boğar sanatın ahenkli eserlerini ne susturur medeniyet bu ahret sesini. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 153)

O soylu aileler, o beyler bütün bütün mahvolmuş. Aile reisleri tamamen şehit düşmüş; kapanmış evlere dullar yetimler dolmuş. Taş kesilmiş toprağı dereler gibi akan bir alev büyüyor. Bütün sular durulmuş onların yerine kopkoyu bir kan yürüyor.(Şengüler, 1989, cilt III, s. 159)

Ümitsizlik hayatımıza girip yayılarak her taraftan ne uyanışa, ne gayretle çalışmaya vermiyor meydan. Bunun da sebebi: Millette bir değil vicdan. Vatan gülünce, bizim muhterem vatandaşlar buna dayanamaz, ekşi çehreler başlar! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 163)

Durun!... Kımıldanıyor gördüğüm hayaletler... Bakın: ilerledi... Asker! Allah bilir, asker! Evet, gözüm seçiyor bir bir fertleri: büyük ordumuzun en büyük evlatları ki tertemiz alınları İslam için son siper.(Şengüler, 1989, cilt III, s. 167)

Düşer mi ki sandın tek taşı namus ocağının? Meğerki savaşa giren son er şehit olsun. Şu karşımızdaki mahşer kudursa, çıldırsa; denizler ordu, bulutlar donanma yağdırsa; bu altımızdaki yerden bütün yanardağlar, taşıp da kaplasa ufukları bir kızıl kasırga. Değil mi cephemizin göğsünde iman bir; sevinme bir, acı bir, gaye aynı, vicdan bir. Değil mi göğüste birdir vuran yürek... Yılmaz! Cihan yıkılsa emin ol bu cephe sarsılmaz! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 169)

Bir büyük değişimle azimden yoksun kalınca esirliğin ne kadar şekli varsa katlandı vatanlarında garip oldu kendi evladı! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 183)

Nasıl ki gün kızınca bağı yanar çölün; benimde ruhumu yaktıkça yaktı ayrılığın! Temiz ocağına can atmak istedim durdum; gerildi karşıma yıllarca ailem, yurdum. “Tahammül et!” dediler... Hangi bir zamana kadar? Tahammül ne kadar uzasa da onun da bir sonu var! Gözümde tütü bu andıkça yandığım toprak; önümde durmadı artık ne ev- bark ne ocak!.. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 185)

Hani nerde yurdun imarı? Harabeyle benim neydi zorum? Heybe sırtında “adalet” dilenirken millet huzur içinde olmanın imkânı mı var, insaf et? (Şengüler, 1989, cilt III, s. 281)

Memleket mahvoluyor, baksana, bedbinlikle. Ben ki atalarımıza söven soytarılarından değilim, anarım hepsini rahmetle... (Şengüler, 1989, cilt III, s. 305)

Din, vatan, aile, millet, sonsuzluk, vicdan, sonra insan haysiyeti, şeref, şöhret, şan, daha birçok uydurma şeylere adam olmuş esir. Sarımsak beynine etmez ki gerçekler tesir. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 335)

Tepeden tırnağa her gün donanıp sırsıklam, hani, yuttuksa o tükürükleri, ağız dolusu, vatan uğrunda efendim, vatan uğrunda bütün. Biz o alçaklıklara katlanmamış olsaydık dün, memleket yoktu bu gün, yoktu, Allah korusun... Öyle üç balgam için millete kıymakta günah. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 339)

Şehitlerin gövdesinden oluşmuş bir baksana dağlar, taşlar... Namazdaki rükû olmasa, o dünyada eğilmeyen başlar, yaralanmış temiz alnında, uzanmış yatıyor; bir hilal uğruna, ya Rab, ne güneşler batıyor! Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş, asker! Atalarımız gökten inerek öpse o temiz alnı değer. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 345)

Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor birlik dinini... Bedr'in aslanları ancak, bu kadar şanlı idi. Sana dar gelmeyecek mezarı kimler kazsın? "Gömelim gel seni tarihe" desem, sığmazsın! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 347)

Sen ki bütün cisimlerde dolaşır ruhun ve adın; sen ki, bütün yüzyıllara gömülse taşacaksın... Yazık!... Sana gelmez bu ufuklar, seni almaz bütün yönler... Ey şehit oğlu şehit, isteme benden mezar, sana kucağını açmış duruyor Peygamber. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 347)

Bana anlat bakayım şimdi: Şu zavallı ocak, zorbalar saltanatından ne zaman kurtulacak? (Şengüler, 1989, cilt III, s. 367)

"Hürriyeti aldık!" dediler, bu görünmeyen şeye inandık, "Eyvah, bu oyunda bizler yine yandık!" cemiyet'i partiye dönüştürelim dedik ayrılık çıktı; sapasağlam iken milletin temel direklerini yıktı. "Tûran İli" adıyla bir masal edindik; "Masal, fakat gaye!" deyip az mı didindik? Kaç yurda veda etmedik artık bu uğurda? Elverdi gidenler, acıyın eldeki yurda! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 417)

Atalarımı zannetme, yüzyıllarca uyurdu; nerden bulacaktın o zaman eldeki yurdu? Üç kıt'ada buna tanıktır yer yer kanayan izleri. Dinlenmedi bir gün o büyük cihad nesli eğer âlemde "tevekkül", "miskinlik" demek olsaydı, millet dinin mirasıyla yaşayabilir miydi? (Şengüler, 1989, cilt III, s. 425)

Ey tek kara gün dostu, bu ayrılık acılarıyla kıvranan yurdun! Sen milletin elemelerini dünyaya duyurdun, en korkulu günlerde o müthiş kaleminle... Adını saygıyla anarız... Fakat beni de dinle! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 429)

O zümrüt tahta kondun, göklerde bir saltanat kurdun; bütün yurtlar hep çiğnense, çiğnenmez senin yurdun. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 433)

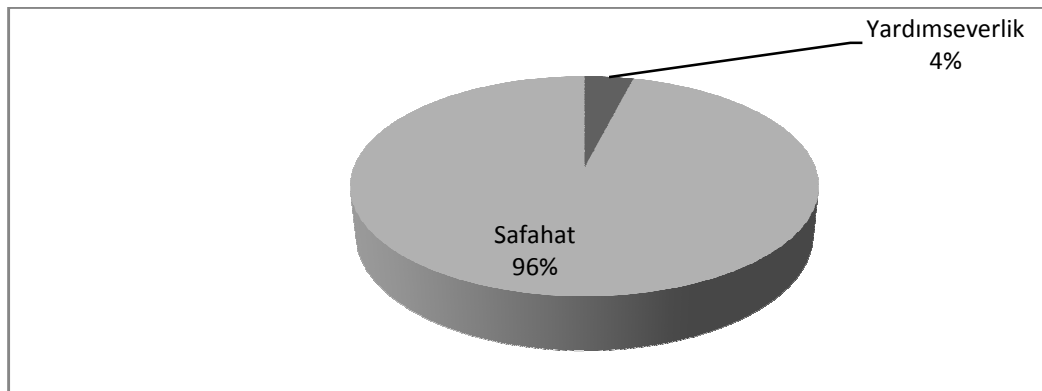
Teselliden nasibim yok, sonbahar ağlar baharımda. Bugün bir evsiz barksız serseriyim öz vatanımda! Ne acıdır ki Doğu'nun ben vefasız, kansız evladı, baştan sona Batı'ya çiğnettim de çıktım atalar toprağımı! (Şengüler, 1989, cilt III, s. 435)

Yok, olup gitti geleceğe attığım adım; eğer bu değilse, hangi bozgun var ki uğramadığım? Yığınla kül kesilen yurdumun hayaleti mi? Vatansız ümmetimin oradan oraya dolaşan sefaleti mi? (Şengüler, 1989, cilt III, s. 523).

1.1.1.20. Yardımseverlik

Safahat'ta yer alan temizlik değeri ile ilgili betimsel veriler aşağıda pasta grafiğinde verilmiştir.

Grafik 20. Yardımseverlik

Grafik 20. 'de yardımseverlik değerine ait 24 farklı yerde bulgunun olduğu ve bulgunun elde edilen tüm bulgular arasındaki yüzdeleri görülmektedir.

Safahat'ta 24 farklı yerde yer alan yardımseverlik değeri ile ilgili olarak şu ana fikirlerin verildiği saptanmıştır:

Türk kültürünün toplum üzerinde etkilerinden biri olan yardımseverlik Akif'in dizelerine şu şekilde yansımıştır. Yardıma muhtaç olan insanlara ulaşabilme, kendine yetemeyecek durumda olanlara yardım etme, zor durumda kalmış, hasta ve yaşlılara yardım etme gibi konularla Safahat'ta yer almıştır. Toplum hayatının

devamlılığı ve düzeni için herkes ilminden, malından ve yeteneğinden başkalarının istifade etmesini sağlamalı; herkes elinden geldiğince insanların yardımına koşmalıdır. Komşuluğun ve birlikte yaşamının gereği olarak her zaman dayanışma içinde olunmalıdır. Arkadaşlık ve dostluğun gereği olarak iyi ve kötü günlerde daima birlikte olmaya dikkat edilmelidir. Çevreye yabancı ve uyum sağlayamamış kişilere yardım edilerek onların sıkıntıları giderilmelidir. Devlet yöneticileri ve belli bir gücü olanlar da halkın veya ihtiyaç sahiplerinin yardımına koşmalı, onları sevindirmelidir. Akif yardımseverliği dayanışma değeri ile de bağlantılı olarak dizelere dökmüştür.

Yardımseverlik Türkçe sözlükte “Yoksullara, düşkünlere, yardıma muhtaç olanlara iyilik ve yardım etmesini seven, iyiliksever, yardımsever, hayırperver” (Güncel Türkçe sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, 2012) olarak tanımlanmıştır.

Safahat'ta yer alan yardımseverlik değeri ile ilgili farklı yerlerdeki bulgular aşağıda verilmiştir:

—Otur oğlum, seni dikkatlice muayene edelim, ama önce soyunman lazım...

—Soyunabilecek halim yok, lütfen siz soyunuz.

Üç beş kişi yardım edip zavallıyı soydular. Çıplak hali, meydanı dolduran bir yoksulluk anıtı idi! Böyle bir kemik külçesinin, aslında muayene edilecek bir tarafı yoktu. Ama öyle sanıyorum ki doktorun acıma duygusu coştı ve : “Muayene etmesek hastanın moralini bozar, ümitsizliğe düşürürüz ” diyerek çocuğun göğsüne yaklaştı, dinlemeye başladı. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 25).

Öyle herkes ahmak, ne hastalığını anlar ne de kovulduğunu! Eğer gitmemiş olsam beni burada bırakırlar mı acaba! Evet, göndermek isteyenler haklıdırlar... Gitmeliyim... Bir araba koşturunuz, beni buradan uzaklaştırın

Araba gelip yanaştı. Hastanın ayağa kalkıp yürümeye takati yoktu. Son saatlerdeki olaylar onu iyice çökertmişti. Son sınıf arkadaşlarından iki vicdanlı talebenin kollarına dayanarak yürümeye başladı. O bir veremli değil, verem külçesiydi. Kendisini oradan uzaklaştıracak paytona yaklaşırken geriye döndü, oradakilere acı ve ıstırap dolu bir bakış bıraktı. Çocuklar her tarafını sarıp sarmalayarak arabaya bindirdiler. Hepsi yaşlı idiler. Gözyaşlarını tutamıyorlardı. Onu kucaklayıp gözlerinden öptüler. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 33).

Ey yoklukla varlığın sınır başı! Ey iyilikler diyarı! Sen; kimsesizlerin başucunda sonsuzluğa uzanan bir gölge ve şefkatli bir kanatsın. Sen olmasan zavallılar nereden bulurlar o rahatlık ve huzuru? Senin uzun ve koyu gölgede sessizliğe bürünen bir kurtuluş rengi var. Ya uzayıp giden gecelerindeki sonsuz huzur!.. Yüz bin sabah feda olsun o gecelere...(Şengüler, 1989, cilt I, s. 115).

Gülen ve neşeli tablonun önünde ağlayan bir yavru vardı. Fazlaca yaşlanmış ihtiyar bir kadının koltuğunda; gür kaşlı, uzunca saçlı güzelce bir kız... Gelen geçen, “Bu niçin ağlıyor?” deyip soruyordu:

-Yetim ayol!... Babası ölünce bana evlat acısı olarak kaldı. Çocuk değil mi? “Salıncak!” deyip duruyor...

Seyircilerden biri:

—Salıncakçı! Kuzum, biraz bu da binsin... Ne olacak sevabına say... Yetim sevindirenin ömrü çok olur... Deyince, salıncakçı:

—Hay hay! Deyip çocuğu salıncağa koyuverdi. Salıncakçının iyilikseverliği sayesinde artık o da sevinmiş, ağlamayan kızların neşe ve mutluluğuna katılmıştı (Şengüler, 1989, cilt I, s. 137).

Ey gönlümün seçip bağlandığı vefalı dost, şayet sözlerim sana bıkkınlık verdi de sıkıldınsa, her zamanki hoşgörü ve iyilik duygularını kullan da inleyen bu ruhu susturma; dinle! Bütün hayat durup yaşamın gürültüsü son bulsa dahi, yine bu zavallı ruh ümitsizliğe düşmez. Şayet feryadına zaman ve yeryüzü müsait olmazsa; göklerin genişliği müsaittir, oraya yükselir! (Şengüler, 1989, cilt I, s. 151).

Seni kaybetmenin acısını sadece kendi ailen mi çekiyor sanıyorsun? Ne acıdır ki; arkada binlerce evi, binlerce aileyi yetim bıraktın! Gözyaşları içinde yüzen çehreler, sen uzaktayken uzattığın yardım eliyle bir anda teselli bulup gülümserlerdi. Sendeki feyizli acıma duygusu o derece yüksekti ki, elinde hazineler dolusu servet olsa hepsini cömertçe yoksullara pay ederdin. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 179).

Şu iki kardeşe bakın, el ele vermiş koşuyorlar. Kız henüz beş yaşında bile yok. Ağabeyi de olsa olsa altısındadır. Hayli yaşlı bir adam değneğine dayanmış arkalarından bakıyor... Eyvah, kızın ayağın tekerlenip düştü. Yaşlı zat:

—Kız o ne? Düştün mü yine! Yaramaz! Sana bin kere koşma yavaş git demedim mi! hadi kalk ağlama... Biraz söz dinlesen olmaz mı? Ahmet! Silkiver kardeşinin üstünü, bakıver ağlamasın, dedi. Kız ağlamıyordu. Arkasına dönerek:

—Ağlamam ağababa... Diye bağırdı. Dedesi:

—Haydi, bakalım yeter bu kadar. Oynayıp durmayın artık... Dedi (Şengüler, 1989, cilt I, s. 267).

Ömer hem yüreğinden yaralı, hem yükü ağır, hem de gideceğimiz mesafe oldukça uzundu.

Ona:

—“Lütfen çuvalı bana veriniz de ben taşıyayım” dedim.

Bana üzüntü ve heyecanla dolu bir tavırla şu sözleri söyledi:

—Hayır, bırak yorulmasını da, ölse bile Ömer’e yardım etme sakın. hattab’ın oğlu, kendi vebalini kendisi çöksin (Şengüler, 1989, cilt I, s. 285).

Şayet bu sınırsız servet bizzat halkın ise, o zaman bizim hissemizi ayaklar altına çiğnetmeden lütfen bize teslim ediniz.

Yok, böyle değil de elinizdeki servetin kendi malınız olduğunu söylüyorsanız –ki, bu servet size çok fazladır- o vakit bu fazla serveti bizler gibi yoksullara sadaka olarak veriniz (Şengüler, 1989, cilt I, s. 339).

Kadın ağlamaklı bir sesle:

—Varmayın üstüme! Siz bari halimden anlayın!

Hoca efendi:

—Neyin var yavrucuğum? Söyle de anlayalım, dedi.

Kadın ağlayarak:

—Yediğim dayaklarla kafam, gözlerim hep şişti! Sağlam yerim kalmadı! Karşı koymadım. Zaten karşı koysaydım işim bitmişti. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 379).

Bazı kimseler geride birçok iyilikler bırakıp gider. Bu iyilikler bir araya gelip, o kişiyi yaşatan sağlam bir anıt oluştururlar. (Şengüler, 1989, cilt I, s. 405).

Hiç unutmam, cömert ve zengin bir adam, şu sözleriyle beni müşkül durumda bıraktı: “İmam, günde on kere gelip yardım istediniz. Hiç birini reddetmedim, hep verdim. Milletim için gerektiğinde yine vermezsem namerdim. Ancak gönül isterdi ki çektiğimiz bu emekler ehline sarf edilmiş olsun... Aksi takdirde sonuç, Avrupa’ya gidenlerden aldığımız sonuca benzer!” (Şengüler, 1989, cilt II, s. 49)

Öne düştüklerinde halk da onların peşinden coşkuyla hedefe doğru ilerleyecektir. Niçin peşinden gitmesin ki; ruhu karanlıkta kendisinin elinden tutup kılavuzluk yapıyor! Elbette bu iyiliği takdirle karşılayıp yoluna devam edecektir. Bunun aksini düşünmesi için o yolcunun şaşkın olması gerekir. (Şengüler, 1989, cilt II, s. 111)

Artık İslam’da buluşan kardeşler olarak birbirlerini sadece iyiliklere yöneltmeyi ve kötülüklerden sakındırmayı görev olarak üslenmişler (Şengüler, 1989, cilt II, s. 185)

Ne büyük şey, kul için hakkın elinden tutmak! Hani, Asab-ı Kirâm, ayrılalım, derlerken, mutlaka “Ve’l- Asr suresini” okurlarmış, bu neden? Çünkü o büyük surede gizli, sırları kurtuluşun. Başta gerçek iman geliyor. Sonra iyilik, sonra hak, sonra bunlarda sebat etmek. İşte kuzum insanlık. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 229)

Demek, tabiat edermiş zaman zaman savurganlık... Hayır, tabiatı insafsızca savurgan diye nitelemek hata değil de nedir? Çünkü iyilik için veriyor. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 315)

Ne büyük şey, kul için hakkın elinden tutmak! Hani, Asab-ı Kirâm, ayrılalım, derlerken, mutlaka “Ve’l- Asr suresini” okurlarmış, bu neden? Çünkü o büyük surede gizli, sırları kurtuluşun. Başta gerçek iman geliyor. Sonra iyilik, sonra hak, sonra bunlarda sebat etmek. İşte kuzum insanlık. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 329)

“Ah efendim, o ne hayvan, o nasıl eşekti! En çok iyiliğini isteyen bizdik, bizleri bile tepti.” (Şengüler, 1989, cilt III, s. 335)

Din, vatan, aile, millet, sonsuzluk, vicdan, sonra insan haysiyeti, şeref, şöhret, şan, daha birçok uydurma şeylere adam olmuş esir. Sarımsak beynine etmez ki gerçekler tesir. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 335)

Savaşın en zoru haysiyeti kurban etmek... Bu fedailiği bir biz göze almıştık. Ama Allah biliyor, bilmesin isterse balık. Ey nimetlerin sahibi, artık size bizler köleyiz; yalnızca emrediniz siz yalnızca emrediniz.(Şengüler, 1989, cilt III, s. 339)

O, bakarsın, yine üstündeki devirleri yarar, fışkırıp yükselir perişan ufuklarımıza; yine bin vâha serer kavrulan imanımıza; gerçi ortada yüzlerce kötülük yüzüyor. Sen bu korkulu rüyayı, hep kötülüğe değil, biraz da iyiliğe yor. (Şengüler, 1989, cilt III, s. 383)

Ömürler boyunca bir alçak zulme miskinçe boyun eğmekten, silinmiş iyiliğe yöneltmenin adı artık hatırasından, yüzünden utanç perdesi sıyrılıp inmiş: yüzüzlük ki her yerde öyleyse...(Şengüler, 1989, cilt III, s. 409)

Allah'ım! Kuvvet verdiğin iyilik sahibi bir el yok mu tutsun da, çıkarsın Doğu'yu karanlıktan, götürsün amaçladığımız aydınlığa? (Şengüler, 1989, cilt III, s. 409)

Güçsüzlük, zayıflık ki payına düşen hep ezilmektir, hayat buldu. Zalimlik ki yok olmayı aklına getirmezdi, geberdi. Evet, âlemlere rahmetti iyiydi, kötüden ayıran şeraiti, büyük kanadını adalet isteyen yurduna gerdi (Şengüler, 1989, cilt III, s. 489).

5. BÖLÜM

5.1. TARTIŞMALAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, bu çalışmaya benzer ve yakın diğer çalışmalarda elde edilen bulgular ve ulaşılan sonuçlar birlikte değerlendirilmiş, bu çalışmaya ait toplu sonuçlar ve öneriler verilmiştir.

Tablo 3. Toplam Değer

SAFAHAT	DEĞER SAYILARI
ADİL OLMA	35
AİLE BİRLİĞİNE ÖNEM VERME	47
BAĞIMSIZLIK	38
BARIŞ	4
BİLİMSELLİK	32
ÇALIŞKANLIK	56
DAYANIŞMA	36
DUYARLILIK	42
DÜRÜSTLÜK	14
ESTETİK	51
HOŞGÖRÜ	19
MİSAFİRPERVERLİK	18
ÖZGÜRLÜK	34
SAĞLIK	21
SAYGI	37
SEVGİ	15
SORUMLULUK	7
TEMİZLİK	12
VATANSEVERLİK	65

YARDIMSEVERLİK	24
TOPLAM DEĞER	607

Tablo 3.'te Mehmet Akif Ersoy'un "Safahat" adlı eserinde değerler eğitimi bakımından incelendiği bu çalışmada incelenen eserde toplam 607 değer yer aldığı tespit edilmiştir. Toplam 607 değer tespit edildiği "Safahat" adlı eserde değerlerin sırasıyla: adil olma değeri: 35, aile birliğine önem verme değeri: 47, bağımsızlık değeri: 38 barış değeri: 4, bilimsellik değeri: 32, çalışkanlık değeri: 56, dayanışma değeri: 36, duyarlılık değeri: 42, dürüstlük değeri: 14, estetik değeri: 51, hoşgörü değeri: 19, misafirperverlik değeri: 18, özgürlük değeri: 34, sağlıklı olmaya önem verme değeri: 21, saygı değeri: 37, sevgi değeri: 15, sorumluluk değeri: 7, temizlik değeri: 12, vatanseverlik değeri: 65, yardımseverlik değeri: 24'tür. .En fazla vatanseverlik değerine (65), en az barış değerine (4) yer verildiği görülmüştür.

Bu çalışmaya en yakın ve kapsamlı çalışma Şen (2007) tarafından yapılmıştır. Şen'in çalışmasında belirlenen eser, Sosyal Bilgiler Dersi (6. ve 7. sınıf) Öğretim Programı'nda yer alan değerlere göre incelenmiştir. Şen'in çalışmasında, MEB tavsiyeli 100 Temel Eser'i değerler eğitimi bakımından değerlendirmek amacıyla bu eserler içinden rastgele seçilen 29 yerli ve 29 yabancı eser incelenmiştir. Sonuç olarak 29 yerli eserde toplam 746, 29 yabancı eserde ise toplam 325 değer tespit edilmiştir. Bu çalışmada ise, "Safahat"ta adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerine ait toplamda 600 bulgunun yer aldığı görülmüştür. Şen'in çalışmasında elde edilen bulgulardan hareketle bu çalışmada incelenen Mehmet Akif Ersoy'un "Safahat" eserinin değerler eğitimi bakımından oldukça geniş bir içeriğe sahip olduğu söylenebilir.

Şen'in çalışmasında adil olma değeri yerli eserlerde 8, yabancı eserlerde 13 olmak üzere toplam 21 kez işlenmişken bu çalışmada bu değere ait 29 bulgu tespit edilmiştir. Şen'in çalışmasında aile birliğine önem verme değeri yerli eserlerde 29, yabancı eserlerde 3 olmak üzere toplam 32 kez işlenmişken bu çalışmada bu değere ait 35 adet bulgu tespit edilmiştir. Şen'in çalışmasında bağımsızlık değerine yerli ve yabancı eserlerde rastlanmamışken bu çalışmada bu değere ait 12 bulgu tespit

edilmiştir. Şen'in çalışmasında barış değeri ait yerli eserlerde 3, yabancı eserlerde 4 olmak üzere toplamda 7 kez işlenmişken, bu çalışmada barış değerine ait 38 bulgu tespit edilmiştir. Şen'in çalışmasında bilimsellik değeri yerli eserlerde 5, yabancı eserlerde 5 olmak üzere toplamda 58 eserde 10 kez işlenmişken bu çalışmada bu değerle ilgili eserde 32 adet bulgu saptanmıştır. Şen'in çalışmasında çalışkanlık değeri yerli eserlerde 42, yabancı eserlerde 11 olmak üzere 58 eserde toplamda 53 kez işlenmişken bu çalışmada bu değere ilişkin eserde 56 adet bulgu tespit edilmiştir. Şen'in çalışmasında dayanışma değeri yerli eserlerde 17, yabancı eserlerde 7 olmak üzere toplamda 24 kez işlenmişken bu çalışmada bu değere ilişkin 36 adet bulgu tespit edilmiştir. Şen'in çalışmasında 58 eserde duyarlılık değeri yerli eserlerde 117, yabancı eserlerde 51 olmak üzere toplamda 168 kez işlenirken bu çalışmada Safahat'ta bu değere ilişkin 42 bulgu tespit edilmiştir. Şen'in çalışmasında 58 eserde dürüstlük değeri yerli eserlerde 34, yabancı eserlerde 22 olmak üzere toplamda 56 kez işlenmişken bu çalışmada Safahat'ta bu değere ilişkin 14 adet bulgu saptanmıştır. Şen'in çalışmasında estetik değeri yerli eserlerde 13, yabancı eserlerde 2 olmak üzere 15 kez işlenmişken bu çalışmada bu değere ilişkin 19 bulgu tespit edilmiştir. Şen'in çalışmasında 58 eserde hoşgörü değeri yerli eserlerde 18, yabancı eserlerde 15 olmak üzere toplamda 33 kez işlenmişken bu çalışmada Safahat'ta bu değere ilişkin 46 adet bulgu saptanmıştır. Şen'in çalışmasında 58 eserde misafirperverlik değeri yerli eserlerde 24 kez işlenmiş ve yabancı eserlerde bu değere ilişkin bir bulgu tespit edilememişken bu çalışmada Safahat'ta misafirperverlik değerine ilişkin 18 adet bulgu tespit edilmiştir. Şen'in çalışmasında 58 eserde özgürlük değeri yerli eserlerde 3 yabancı eserlerde 11 olmak üzere toplamda 14 kez işlenmişken bu çalışmada Safahat'ta bu değere ilişkin 34 adet bulgu tespit edilmiştir. Şen'in çalışmasında sağlıklı olmaya önem verme değeri yerli eserlerde 6 kez işlenmiş ve yabancı eserlerde bu değerle ilgili bir bulguya rastlanmamışken bu çalışmada sağlıklı olmaya önem verme değeri ilgili Safahat'ta 21 adet bulguya rastlanmıştır. Şen'in çalışmasında saygı değeri yerli eserlerde 101, yabancı eserlerde 11 olmak üzere toplamda 112 kez işlenmişken bu eserde bu değerle ilgili 57 adet bulgu tespit edilmiştir. Şen'in çalışmasında 58 eserde sevgi değeri yerli eserlerde 172, yabancı eserlerde 83 olmak üzere toplamda 255 kez işlenmişken bu çalışmada Safahat'ta bu değere ilişkin 35 adet bulgu tespit edilmiştir. Şen'in çalışmasında sorumluluk değeri yerli eserlerde 36, yabancı eserlerde 25 olmak üzere toplamda 61 kez işlenmişken bu çalışmada sorumluluk değeriyle ilgili Safahat'ta 7 bulguya rastlanmıştır. Şen'in

çalışmasında 58 eserde temizlik değeri yerli eserlerde 13, yabancı eserlerde 3 olmak üzere toplamda 16 kez işlenmişken bu çalışmada Safahat'ta temizlik değeriyle ilgili 12 adet bulgu tespit edilmiştir. Şen'in çalışmasında vatanseverlik değeri yerli eserlerde 27 işlenmiş ve yabancı eserlerde bu değere ilişkin bir bulguya rastlanmamışken bu çalışmada Safahat'ta vatanseverlik değeriyle ilgili 65 adet bulgu tespit edilmiştir. Şen'in çalışmasında 58 eserde yardımseverlik değeri yerli eserlerde 75, yabancı eserlerde 59 olmak üzere toplamda 134 kez işlenmişken bu çalışmada Safahat'ta yardımseverlik değeriyle ilgili 24 bulgu tespit edilmiştir.

Görüldüğü gibi değerler eğitimi bakımından Mili Eğitim Bakanlığı tavsiyeli eserlerle karşılaştırıldığında Mehmet Akif'in "Safahat" adlı eserinde değerler eğitimi bakımından oldukça zengin bir içeriğe sahiptir.

Özbay vd. (2011) tarafından hazırlanan çalışmada, *Dede Korkut Hikâyeleri* değer eğitimi bakımından incelenmiştir. Sosyal Bilgiler Dersi (6. Ve 7. Sınıf) Öğretim Programı'nda yer alan değerlere göre incelenen eserlerde toplam 190 değer tespit edilmiştir. Ele alınan değerlerin sayısı bu çalışmadaki sırasıyla; adil olma değeri: 7, aile birliğine önem verme değeri: 8, bağımsızlık değeri: 2 barış değeri: 1, bilimsellik değeri: 3, çalışkanlık değeri: 2, dayanışma değeri: 16, duyarlılık değeri: 6, dürüstlük değeri: 9, estetik değeri: 4, hoşgörü değeri: 2, misafirperverlik değeri: 8, özgürlük değeri: 7, sağlıklı olmaya önem verme değeri: 3, saygı değeri: 38, sevgi değeri: 29, sorumluluk değeri: 17, temizlik değeri: 6, vatanseverlik değeri: 15, yardımseverlik değeri: 72dir. Elde edilen veriler neticesinde Dede Korkut Hikâyeleri'nin değerler eğitimi bakımından yararlanılması gereken kaynaklar arasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Belet vd. (2008)'nin 1-5. Sınıf Tüekçe ders kitaplarını değer eğitimi bakımından inceledikleri çalışmada Türkçe ders kitaplarında değer eğitimine katkı sağlamaya yönelik metinlerin yer aldığı; ancak bazı olumsuzlukların ve yetersizliklerin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çelikpazu vd. (2011)'nin MEB tarafından hazırlanan 6., 7. Ve 8. sınıf ders kitaplarını değer aktarımı bakımından incelendikleri çalışmada ders kitaplarında değerlerin yeterli oranda işlenmediği, ders kitaplarındaki metinlerin ilgili temalarla paralel olmadığı ve değer aktarımı bakımından yetersiz kaldığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Yaman vd. (2009) tarafından yapılan çalışmada 6., 7. Ve 8. Sınıf Türkçe ders kitapları sosyal, teorik, dinî, iktisadi, estetik ve siyasi değerler temel alınarak incelenmiş, Türkçe ders kitaplarının yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kaya (2012) tarafından hazırlanan *Emine Işınsu'nun Romanlarında Değer Eğitimi ve Bu Eserlerin Türkçe Öğretimine Katkısı* adlı çalışmada, Emine Işınsu'nun Bir Ben Vardır Benden İçeri, Çiçekler Büyür, Ak topraklar adlı üç eserini değerler eğitimine katkı bakımından incelemiştir. Çalışmada ele alınan değerler; adil olma, aile birliğine önem verme, dürüstlük, hoşgörü, misafirperverlik, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverliktir. Çalışmada, bahsedilen kitaplarda ele alınan değerlerle ilgili toplamda 701 adet bulgu tespit edilmiştir. Çalışmada Emine Işınsu'nun incelenen eserlerinin değer eğitimine katkı bakımından yararlı olduğu ve değer eğitimi sürecinde bu eserlerden faydalanılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Kumbasar (2011) tarafından hazırlanan *Muzaffer İzgü'nün romanlarının değer eğitimi açısından incelenmesi* adlı çalışmada İzgü'nün romanları Sosyal Bilgiler Dersi (6. Ve 7. sınıf) Öğretim Programı'nda ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değerlerden 25 değer temel alınarak incelenmiştir. Çalışmada İzgü'nün romanlarında bazı değerlere hiç rastlanmazken bazı değerlere ise çok az yer verildiği ve İzgü'nün bazı eserlerinin değer aktarımında zengin bir içeriğe sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Akbaş, O (2004) tarafından yapılan “Türk Millî Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının (Değerlerinin) İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinde Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi” adlı doktora tezinde; ilköğretim 8. Sınıf öğrencilerinin ilköğretim okulları genel hedeflerinde belirtilen değerlere ulaşma düzeyleri, öğrenci ve öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmiş elde edilen değerler(saygılı olmak, işbirliği, kibar olmak, hoşgörülü olmak, ulusal güvenlik, hayatın verdiklerini kabullenmek, aile, yardımsever olmak, güvenilir olmak, tutumlu olmak) bakımından çokça yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çırak (2013) tarafından hazırlanan *Cengiz Aytmatov'un Bazı Romanlarının Değer Eğitimi Katkısının İncelenmesi* adlı çalışmada, Cengiz Aytmatov'un Beyaz Gemi, Cemile, Dişi Kurdun Rüyalari, Gün Olur Asra Bedel, Toprak Ana adlı beş eser değer eğitimine olan katkısı bakımından incelenmiştir. Çalışmada ele alınan değerler; adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik,

çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverliktir. Çalışmada ele alınan eserlerde toplam 810 adet bulgu tespit edilmiştir. Çalışmada Cengiz Aytmatov'un ele alınan eserlerinin değer eğitimi bakımından uygun olan söz ve davranışları ifade edildiği belirtilerek değer ifadelerinin yoğun olarak yer aldığı ve bu anlamda zengin olması bakımından değer eğitimi sürecinde bu eserlerden faydalanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Bütün bu çalışmalar doğrultusunda, Türkçe ders kitaplarının değer eğitimi bakımından istenilen nitelikte ve zenginlikte olmadığı gibi öğrencilerin birtakım milli, manevi, ahlaki, evrensel ve kültürel değerleri kazanmasında etkili olması beklenen MEB tavsiyeli 100 Temel Eser'in de değer aktarımı bakımından uygun nitelikleri barındırmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Böylece değer eğitimi bakımından zengin bir içeriğe sahip olan Mehmet Akif Ersoy'un "Safahat" adlı eserinde değerler eğitimi sürecinde yararlanılması gerekliliğinin önemi daha açık bir biçimde ortaya çıkmaktadır.

5.2. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.2.1. Sonuç

Mehmet Akif Ersoy'un "Safahat" adlı eserinde değerler eğitimi ile ilgili çalışmamızda şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Okullar sadece öğrencileri zeki yapmak için değil; onları iyi birer birey olarak yetiştirmek için de vardır. Sosyal çalışmalar ve değerler eğitimi müfredatına yönelik önerilen bütün yaklaşımları, değerler ve inançlar hakkında düşüncelerini ifade etmek için bireylere fırsatlar sunar.

Bireylerde küçük yaştan itibaren sağlam bir irade oluşturmak için en büyük görev öğretmenlere düşmektedir. Her öğretmen açık olsun veya olmasın değer ve ahlâk öğretir. Bundan kaçmak imkânsızdır. Öğretmen kendisi kararlı, azimli, atak olmak suretiyle öğrencilere model olmalıdır. Öğretmenler çocuklarda iyi olan his ve temayülleri yerleştirip kötü olanları izale etmek için öncelikle kötü hislerin doğmasına izin vermemeli, iyi hislerin kazandırılmasını sağlayacak ortamlar yaratılmalıdır.

Değerlerin kazandırılması aşamasında öncelikle aile birliğine önem verme değeriyle bireyde aile olma bilinci oluşturulmalıdır. Aile ortamında pek çok değer de bireye aktarılmış olacaktır. Sevgi, saygı, dürüstlük, hoşgörü, yardımseverlik, sağlıklı olmaya önem verme, temizlik, sorumluluk, duyarlılık, misafirperverlik, adil olma değerleri aile ortamı başta olmak üzere çevre ile etkileşim sonucunda kazandırılabilir. Safahat'ta da bu değerler birbiriyle bağlantılı şekilde verilmiş olup değerlerin aktarılması bakımından önemlidir.

Millî şairimiz Mehmet Akif Ersoy "Safahat" ta yoğun olarak "vatanseverlik" değerini işlemiştir. Eserimiz aracılığıyla çocukta millet kavramı ve millî duyguların oluşması bakımından önemlidir.

"Bağımsızlık, özgürlük, barış" değerleri daha çok "esaret" kavramıyla ele alınmıştır. Millet in esaret altında olması onun varlığını zedeleyecek bir olgu olduğu vurgulanan eserde bireyin bu değerleri manzumeler aracılığıyla irdelenmesi bakımından önemlidir.

“Estetik” değeri, camilerin i ve dış tasviri, meyhanelerin tasviri şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Böylelikle ocukta estetik değerinin yanında dini duyguların aktarılması camilerin tasviriyle; geri kalmışlığın, yuvaların parçalanmasının nedeni olarak gördüğü meyhane tasviriyle Türk kültürünün temel taşlarından biri olan saygı, adalet aile birliğinin aktarılması bakımından önemlidir.

“Dayanışma” değeri özellikle işbirlikçi öğrenme ortamı oluşturması bakımından öğretmenlerin üzerinde durması gereken önemli değerlerden biridir. Safahat’ta dayanışma değeri “birlik ve beraberlik” şeklinde ele alınmıştır. “Birlikten kuvvet doğar” sözünden hareketle öğrencilere dayanışmanın yaratacağı olumlu sonuçları aktarması bakımından önemlidir.

“Bilimsellik” değeri Safahat’ta daha çok ilim ve ilimle uğraşanların yaptıkları, yaşamı kolaylaştıran icatları tanıtması ve toplumun buna uyum sağlaması konuları üzerinde durulmuştur.

“Saygı” değeri ile İletifimin temel taşlarından biridir. Karşımızdaki kişiye saygı göstermek onun kendini değerli hissetmesini sağlamamız dışında dolaylı olarak özgüvenini tamamlamasında önemli bir husustur. Diğer bir konu ise kklere saygıdır. Bayrağa, dile, dine, kısaca milleti var eden unsurlara saygı yaşamımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bizi biz yapan değer büyükten kğe, geçmişten geleceğe duyduğumuz saygıdan ileri gelmektedir.

“Misafirperverlik” değeri misafire değer vermek, misafiri en iyi biçimde ağırlamak, rahat ettirmek şeklinde geçmişten günümüze kadar süre gelen bir olgudur. Geleneklerimiz, rf ve adetlerimiz millet olmamız açısından ve öğrencilere aktarması bakımından önemlidir.

“Adil olma, hoşgörü, yardımseverlik, duyarlılık, dayanışma, sevgi, sorumluluk ve dürüstlük” değerleri birbiriyle bağlantılı olarak ele alınarak manzumeler aracılığı ile günlük hayattaki iletişim, tavır ve davranışları kazandırması bakımından önemlidir.

“alışkanlık” değeri manzumelerde “azim” kavramıyla özdeşleşerek verilmektedir. Akif dizelerinde dünyadaki tüm nesnelerin çalıştığını vurgulayarak düzeni anlatmıştır. “Tembellik” kavramını da ele alan Akif manzumede tembelliğin doğuracağı olumsuz sonuçları da belirterek geçmişini bilmeyen, yarınını göremeyen,

sadece gününü yaşayan köksüz gayesiz insanlarla toplumun kalkınamayacağını ifade ederek çalışkanlığın önemini daha çok ön plana çıkarmaktadır.

“Aile birliğine önem verme” değeri Akif’te sosyal bir problem olarak ele alınarak ailenin parçalanmaması için fertlerin üzerine düşenleri yapması gerektiğini vurgulaması bakımından önemlidir.

Safahat’ta değerlerin genellikle örtük bir biçimde işlendiği, doğrudan biçimde verilen değerlerin de olduğu ancak yoğun olarak okuyucuya sezdirme yoluyla nasihatler verdiği, kahramanların ağzından veya yaşadıklarından hareketle değer eğitimi bakımından uygun olan söz ve davranışların ifade edildiği belirlenmiştir. İncelenen eserde değer ifadelerinin yoğun olarak yer alması Safahat’ın değerler eğitimi bakımından önemini ortaya koymaktadır.

6.2.2. Öneriler

1. Değerler eğitimi özgürlük ortamında verilerek, değer eğitimi kimlik oluşturma eğitimine dönüştürülmelidir. Safahat adlı eser ve içeriğinde yer alan manzum metinlerin hemen tümü bu anlamda öğrenciye özgüven duygusu ve bireysel özgürlük düşüncesini verecek yeterliliğe sahiptir.
2. Yazılı olmayan fakat yazılı programda özellikle de değerlerin kazanım sürecinde daha etkili olan örtük programın etkisini, okulda başta yöneticiler ve tüm personel olmak üzere bu sürecin farkında olması gerekmektedir.
3. Değerlerin kazandırılması aşamasında değeri öğrenecek olan bireylerin zihinsel yüklemeleri göz ardı edilmemeli ve bundan hareketle açık, net, anlaşılır ifadelerle doğrudan değer kavramı vurgulanmalıdır. Bu anlamda Safahat ve içerdiği metinlerde yer alan ilkeler son derecede katkı sağlayıcı özelliğe sahiptir.
4. Her toplumun evrensel değerler anlayışı (vatanseverlik, yardımlaşma, aile birliği, saygı... vb) olduğu gibi, bu değerlerin kendine özgü yorumlama biçimi vardır. Toplum bu değerlerle ilgili olarak öğrenciye kendini ifade etme, karar verme ve kendini bu değerlere adanma fırsatı vermelidir. Safahat'ta yer alan manzum metinler, içerik ve bu içerikte yer alan kahramanlar yoluyla bu açıdan son derecede zengin bir malzemeye sahiptir.
5. Mehmet Akif'in "Safahat" adlı eserin değerler eğitimi bakımından zengin bir içeriğe sahip olması özellikle de milli duyguları ifade etmesi ve milli bilinç oluşturmaya nedeniyle, bu eser gerek dersin işleyiş sürecinde gerekse ders dışında yararlanılması gereken kaynaklardandır. Eserde eğitsel açıdan uygun olmayan bölümler tespit edilip çıkarılarak bu eserin daha etkin ve faydalı biçimde kullanımı sağlanmalıdır.
6. Mehmet Akif'in "Safahat" adlı eseri M.E.B.'in 2005 yılında belirlemiş olduğu "100 Temel Eser" içerisinde yer alması bu nedenle öğrencilerin yöneldikleri konulara edebi manzumelerin niteliklerine sahip olması yönüyle hedef kitleye uygun özellikler taşımaktadır. Bu sebeple öğrencilerin ilgiyle okuyacağı bu eser değerler eğitimi ve aktarımı sürecinde kullanılabilir. Öğretimin her kademesinde farklı özellikler (bilişsel, duygusal, psikomotor) taşıyan öğrencilerin de okuyabilmesi için eserin gerekirse öğrenci ders

kitaplarını alınması, gerekli görüldüğü hallerde tiyatro etkinliklerinde eserden faydalanılması sağlanabilir.

7. Türkçe Öğretim programında sınıf seviyelerine göre hangi değerlerin hangi yöntemlerle öğretileceği belirtilmelidir. Safahat adlı eserin uygun bir dil düzeyi ile öğrenciye okutulması durumunda, özellikle ilköğretim ikinci kademe olmak üzere her eğitim aşamasında evrensel değerlerin öğretimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
8. 2005 Türkçe Öğretim Programında süreç değerlendirme esastır. Bu nedenle öğrenciyi yıl boyunca aktif hale getirecek, performans ödevleri ile değerlerin kazandırılmasına yönelik etkinlikler yaptırılmalıdır. Bu anlamda safahat'ta yer alan metinlerin dramatizasyonu, öğrencinin aktif öğrenme sürecine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akbaş, O. (2004). Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*
- Aksan, Doğan, (1999). Türkçenin Gücü, 6. Basım. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Akyol, S. (2010). 6. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitaplarında Yer Alan Sevgi Teması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale*
- Aral, D. (2008). Millî Eğitim Bakanlığı'nın Hazırladığı 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Değerler Üzerine Bir Araştırma. *Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*
- Ata, B. (2006). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. Cemil Öztürk (Ed.), Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım İçinde (s .71–83). Ankara: Pegema Yayıncılık.*
- Atay, S. (2003). Türk Yönetici Adaylarının, Siyasal Ve Dini Tercihleri İle Yaşam Değerleri Arasındaki İlişki. *Değerler Eğitimi Dergisi, 1 (3), 87-120.*
- Avcı, N. (2007). Üniversite Gençliğinin Bireysel Ve Toplumsal Değerlere İlgisi Ve Bakışı: Süleyman Demirel Üniversitesi örneği. *Üniversite Gençliği Ve Değerleri İçinde (s .819–851). Değerler Ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.*
- Aydın, İ. P. (2001). Yönetmel, mesleki ve örgütsel etik. *Ankara: Pegem A.*
- Aydın, M. (2003). Gençliğin değer algısı: Konya örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi, 1 (3), 121-144*
- Aydın, M. (2011). “Değerler, işlevleri ve ahlak”, *Eğitime Bakış Dergisi, 2011, Sayı 19 S. 39-45*
- Balcı, N. (2008). İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde değer eğitiminin etkililiği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul*
- Baloğlu, M. & Balgemiş, E.(2005). İlköğretim Ve Ortaöğretim Yöneticilerinin Öz-Değerlerinin Betimlenmesi: Tokat İli Örneği, *Değerler Eğitimi Dergisi. 3 (10), 19-31.*
- Bahar, H.Ç. (2008). Sosyoloji. *Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (Usak) Yayınları.*

- Banarlı, N. S. (2004). Resimli Türk Edebiyatı. *İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.*
- Başaran, T. E. (1992). Yönetimde İnsan İlişkileri. *Ankara: Gül Yayınevi.*
- Baydar, P. (2009). İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Belirlenen Değerlerin Kazanım Düzeyleri Ve Bu Süreçte Yaşanılan Sorunların Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Belet, D. & Deveci, H. (2008). V11. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu 2, 3, 4 Mayıs 2008 Bildiriler. Türkçe Ders Kitaplarının Değerler Bakımından İncelenmesi (S. 140-170). *Ankara: Nobel Yayın Dağıtım*
- Beil, B. (2003). İyi Çocuk, Zor Çocuk, ‘Doğru Davranışlar Çocuklara Nasıl Kazandırılır? Çev: Cuma Yorulmaz, Arkadaş Kitapevi, Ankara.
- Belet, D. & Deveci, H. (2008). V11. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu 2, 3, 4 Mayıs 2008 Bildiriler. Türkçe Ders Kitaplarının Değerler Bakımından İncelenmesi (S. 140-170). *Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.*
- Bilgin, N.(1995). Sosyal Psikolojide Yöntem Ve Pratik Çalışmalar. *İstanbul: Sistem Yayıncılık.*
- Borgia, L., Horack, D. & Owles, C. (2006). Poetry İs A Multifaceted Tool. *Illinois Reading Council Journal, 34 (2), 56-60.*
- Bulach, C.R. Ve Butler J.D. (2002). The Occurrence Of Behaviors Associated With Sixteen Character Values. *Journal Of Humanistic Counseling, Education And Development, 41, 200–214.*
- Bulut, S. (2011). Atasözlerinin Değerler Eğitimindeki Yeri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.*
- Can, Ö. (2008). Dördüncü Ve Beşinci Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.*
- Carbone, J.And Peter F.(1991). Perspectives On Values Education, *Clearing House Vol:64-5.*
- Carr, D. (2000). Moral Formation, Cultural Attachment Or Social Control: What’S The Point Of Values Education? *Educational Theory, 50.*

- Cebeci, S. (1996) Din Eğitimi Bilimi Ve Türkiye'de Din Eğitimi. *Ankara: Akçağ Yayıncılık.*
- Cebeci, A. (2005). İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Ahlaki Değerlerin Eğitimi Ve Öğretimi, *Bursa. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Chandler, M.K. (2005). The Effects Of Character Education Program On Elementary Students' Prosocial Competence. *Lynn Üniveritesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Erişim Tarihi: 17 Mart 2010, Proquest Dissertation & Theses Veritabanı.*
- Cullinan, E. B., Scala, M. C. & Schroder, V. C. (1995). Three Voices. *York, Ma: Stenhouse Publishers.*
- Çağlar, A.(2005). Okul Öncesi Dönemlerde Değerler Eğitimi. Erken Çocuklukta Gelişim Ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar 2.(Ed. Sevinç). *İstanbul. Morpa Kültür Yayınları.*
- Çelikpazu, E. E. & Aktaş, E. (2011). Meb 6, 7 Ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Değer İletimi Açısından İncelenmesi. *Turkish Studies, 6, (2) 413-424.*
- Çırak, E. (2013), Cengiz Aytmatov'un Bazı Romanlarının Değerler Eğitimine Katkısının İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.*
- Davy, C. (2007). Ailenin Temel İşlevi, Felsefe Yazılarından Seçme Metinler (*Haz: Armand Cuvillier, Çev: Mukadder Yakupoğlu*), *İstanbul: Doruk Yayıncılık.*
- Demircioğlu, İ. H. & Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin Oluşturulma Sürecinde Tarih Eğitimi: Amaç, İşlev Ve İçerik. *Değerler Eğitimi Dergisi, 6 (15), 69–88.*
- Denman, G. (1988). When You Have Made It Your Own...Teaching Poetry To Young People. *Portsmouth, Nh: Heinemann.*
- Deveci, H. Ve Ay, T.S. (2009). İlköğretim Öğrencilerinin Günlüklerine Göre Günlük Yaşamda Değerler. *Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi (The Journal Of International Social Research), 2/6, 2009.*
- Dias, P. X. (1992). *Literary Reading And Classroom Constraints: Aligning Practice Withtheory.*In J. A. Langer (Ed.), *Literature Instruction: A Focus On Student Response, (131-162). Urbana, Il: National Council Of Teachers Of English.*
- Dilmaç, B. (1999). İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitiminin Verilmesi Ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği İle Eğitimin Sınanması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.*

- _____, B. (2007). Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin İnsani Değerler Ölçeği İle Sınanması. *Yayınlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.*
- Doğan, İ. (2004). Sosyoloji Kavramlar Ve Sorunlar, *Ankara: Pegema Yayınları.*
- Doğan, S. (2000). Türkiye’de Psikolojik Danışma Ve Rehberliğin Durumu Ve Geleceğe İlişkin Yönelimler. *Eğitim Ve Bilim, 118, 3-8.*
- Doğanay, A. (2006). Değerler Eğitimi. (Ed. C. Öztürk). *Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretimi “Yapılandırmacı Bir Yaklaşım. Ankara: Pegem-A Yayıncılık.*
- Durham, J. (1997). On Time And Poetry. *The Reading Teacher. 51, 76-79.*
- Düzdağ, M. E. (2006). Mehmet Akif Ersoy Hayatı Ve Eserleri, *Milli Eğitim Üç Aylık Eğitim Ve Sosyal Bilimler Dergisi, İstanbul, Yıl; 7, Sayı; 73, S. 5-18*
- Ekşi Halil, (2003) “Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları” *Değerler Eğitimi Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2003. Ss.79-96.*
- El Hassan, K. Ve Kahil, R. (2005). The Effect Of “Living Values: An Educational Program” On Behaviors And Attitudies Of Elemantary Students İn A Private School İn Lebanon . *Early Childhood Education Journal. 33, 81–90.*
- Erdem, A.R. (2003). Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi, 1, (4), 55-72.*
- Ergin, M. (2000).Türk Dil Bilgisi. *İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım.*
- Ergün, M. (1996), Eğitim Felsefesi, *Ocak Yayınları, Ankara.*
- Erkul, R. (2004). Cümle Ve Metin Bilgisi. *Ankara: Anı Yayıncılık.*
- Evin, İ. Ve Kafadar,O. (2004). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının Ve Ders Kitaplarının Ulusal Ve Evrensel Değerler İçerik Çözümlemesi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt:2, Sayı:3, Yaz. S. 293-304.*
- Fidan, N. K. (2009) .*Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri. Kuramsal Eğitimbilim Dergisi, 2,(20), 1–18. Erişim Tarihi: 19 Nisan 2010, Http://Www.Keg.Aku.Edu.Tr*
- Fidan,N. (2012), Okulda Öğrenme Ve Öğretme, *Pegem Yayıncılık, Şubat 2012, Ankara*
- Filiz, Ş.(1998). Ahlakın Akli Ve İnsani Temeli. *Konya: Çizgi Kitabevi.*
- Galda, L., Cullinan, B. E. & Sipe, L. R. (2010). Literature And The Child. *Belmont,Ca: Wadsworth Cengage Learning.*

- Germaine, R. W. (2001). Values Education Influence On Elementary Students' Self-Esteem.. *Yayınlanmamış Doktora Tezi. University Of San Diego. U.S.A.*
- Günaydın, G. (2005). Doğan Kardeş Dergisinde Çocuğa Kazandırılması Hedeflenen Değerler Ve Ortaya Çıkan Çocuk Modeli. *Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.*
- Güngör, E. (1993). Değerler Psikolojisi. *Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yayınları.*
- _____, E. (2010). Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar. *İstanbul: Ötüken Neşriyat.*
- Halstead, J. M. Ve Taylor, M. J. (2000). Learning And Teaching About Values: A Review Of Recent Research. *Cambridge Journal Of Education, 30(2), 169-202.*
- Hamby, John V. (1992). "The School-Family Link: A Key To Dropout Prevention", *L. Kaplan (Ed.), Education And The Family, Allyn And Bacon A Division Of Simon And Schuster, Inc. 160 Gould Street, Massachusetts.*
- Hançerlioğlu, O., Felsefe Sözlüğü, 13. Baskı, *Remzi Kitabevi, İstanbul, 2002.*
- Heard, G. (1989). For The Good Of The Earth And Sun: Teaching Poetry. *Portsmouth, Nh: Heinemann.*
- Hökelekli, H. Ve Gündüz, T.(2004), "Üstün Yetenekli Çocukların Değer Yönelimleri Ve Eğitimleri", Değerler Ve Eğitimi Uluslar Arası Sempozyumu 26-28 Kasım, (371-396), *İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.*
- Hunt, B. S.(1981). Effect Of Values Activities On Content Retention And Attitudes Of Students İn Junior High Social Studies Clases. *Yayınlanmamış Doktora Tezi. Arizona State University.Usa.*
- İşcan, C. D. (2007). İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği. *Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.*
- Kağıtçıbaşı Ç., Kuşdil, M. E.(2000). Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri Ve Schwartz Değer Kuramı, *Türk Psikolojisi Dergisi, Sayı:45, Cilt:15, Ankara.*
- Kaplan, Mehmet; (2005), Siir Tahlilleri I
- Karakter Okulu (2005). "Özdenetim". *Perese Karakter Okulu Öğretmen Kitabı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2005.*
- Kaya, M. (2012). Emine İşinsu'nun Romanlarında Değer Eğitimi Ve Bu Eserlerin Türkçe Öğretimine Katkısı. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.*

- Kerman, Z., “Kültür, Dil Ve Edebiyat”, *Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı (1-3 Ekim 1986), Ankara, 1988, S.5.*
- Keskin Y. (2008). Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 Ve 2004 Programlarının Araştırılması. *Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.*
- Keskinoğlu, M. Ş. (2008). İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerine Uygulanan Mesnevi Temelli Değerler Eğitimi Programının Ahlaki Olgunluk Ve Saldırganlık Eğilim Düzeylerine Etkisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.*
- Ketenci, T.(1997). Hartman’ın Etiğinde Değer(Ler) Kavramı, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.*
- Kıncal, Remzi Y. (1991). Okul-Aile Birliğinin Fonksiyonunu Gerçekleştirme Düzeyi, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum.*
- Kiefer, B. Z. (2010). Charlotte Huck’s Children’s Literature.(10thedition). *Boston, Ma: Mc Graw Hill Higher Education.*
- Kirschenbaum H. (1994).100 Ways To Enhance Values And Morality In Schools And Youth Settings, *Allyn & Bacon, Old Tappan, New Jersey.*
- Kongar, E. (1983), *Demokrasi Ve Kültür, Gümüş Basımevi, İstanbul.*
- Kovalcık, B. & Certo, J. L. (2007). The Poetry Cafe Is Open! *Teaching Literary Devices Of Sound In Poetry Writing. The Reading Teacher, 61 (1), 89-93.*
- Kucan, L. (2007). “I” *Poems: Invitations For Students To Deepen Literary Understanding. The Reading Teacher, 60 (6), 518-525.*
- Kuçuradi, İ.(1998), İnsan Ve Değerleri, *Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.*
- Kuçuradi. İ. (1985). Felsefi Açından Eğitim Ve Türkiye’de Eğitim, *İstanbul,17-18 Kasım.*
- Kulaksızoğlu, A. Ve Dilmaç,B. (2000). İnsani Değerler Eğitimi Programı. *Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Dergisi, Sayı:12*
- Kumbasar, E. (2011). Muzaffer İzgü’nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon*
- Lamberta,G.C.(2004). A Values Education Intervention Through Therapeutic Recreation For Adolescents In A Psychiatric Setting. *Yayımlanmamış Doktora Tezi. Valden University*

- Linaberger, M. (2005). Poetry Top 10: A Foolproof Formula For Teaching Poetry. *The Reading Teacher*, 58 (4), 366-372.
- Lockward, D. (1994). Poets On Teaching Poetry. *The English Journal*. 83 (5), 65-70.
- Mcclure, A. (1990). Sunrises And Songs: Reading And Writing Poetry İn An Elementary Classroom. *Portsmouth, Ne: Heinemann*.
- Meaney, M.H.(1979). A Guide For Implementing Values Education İn The Primary Grades. *Yayınlanmamıs Doktora Tezi. Seattle University*.
- Meb, (1998). İlköğretim Okulu Türkçe Dersi Taslak Öğretim Programı. *Ankara: Eaged Yayınları*.
- Meb, (2004). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (6-7). [Http://Ttkb.Meb.Gov.Tr/Program.aspx?İslem=1&Kno=39](http://Ttkb.Meb.Gov.Tr/Program.aspx?İslem=1&Kno=39) Adresinden 25.9.2011 Tarihinde Edinilmiştir.
- Meb. (2004). İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı Ve Kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar).*Ankara: Meb Yayınları*
- Meb, (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (6-7.Sınıflar) Öğretim Programı Ve Kılavuzu. *Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü..*
- Meb, (2006). İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı Ve Kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar). *Ankara: Meb Yayınları*.
- Miyasoglu, Mustafa; (2006), “Mehmet Âkif, Safahat Ve Asım’ın Nesli” *Ay Vakti Dergisi*,
[Http://Www.Ayvakti.Net/Default.Asp?İslem=Goster&Sira=1110\(02.11.2009\)](http://Www.Ayvakti.Net/Default.Asp?İslem=Goster&Sira=1110(02.11.2009))
- Norton, D. E. (2011). *Through The Eyes Of A Child. Boston, Ma: Pearson*.
- Oğuzkan, A. F. (2001). *Çocuk Edebiyatı.(7. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık*.
- Okay, M. Orhan Ve Düzdağ, M. Ertuğrul “Mehmet Akif Ersoy” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.28*.
- Okay, M. Orhan. *Mehmet Akif: Bir Karakter Heykelinin Anatomisi. Ankara: Akçağ Yayınları, 1989*.
- Okay, Orhan; “Mehmet Âkif’in Bazı Şiirlerinde Şekil-Muhteva Münasebetleri”, *Edebiyat Ve Sanat Yazıları, Dergâh Yayınları, İstanbul, Emek Matbaacılık, 1990, S. 176-183*.
- Özbay, M. & Tayşi, E. (2011). Dede Korkut Hikâyeleri’nin Türkçe Öğretimi Ve Değer Aktarımı Açısından Önemi. [Elektronik Sürüm] *Pegem Eğitim Ve Öğretim Dergisi. 1, (1), 21-31*.

- Perfect, K. A. (1999). Rhyme And Reason: Poetry For The Heart And Head. *The Reading Teacher*, 52 (7), 728-737.
- Perry, A.D. Ve Wilkenfeld, B.S.(2006). Using An Agenda Setting Model To Help Students Develop& Exercise Participatory Skills And Values. *Journal Of Political Science Education*, 2, 303-312.
- Roe, D. B. & Ross, E. P. (2006). Integrating Language Arts Through Literature And Thematic Units. *Boston, Ma: Pearson*.
- Rogers, W. C. (1985). Teaching For Poetic Thought. *The Reading Teacher*, 39, 296-300.
- Sarı, M. (2011). Türk Dili Ders Kitabı, *Ankara: Okutman Yayıncılık*.
- Schwartz, S.H.(1992). Universals İn The Content Structure Of Values: Theoretical Advences And Emprical Tests _N 20 Countries. In Zanna (Ed.). *Advances İn Experimental Social Psychology (Vol. 25, Pp. 1-65)*. New York: Academic Pres.
- Sekeres, D. C. & Gregg, M. (2007). Poetry İn Third Grade: Getting Started. *The Reading Teacher*, 65 (5), 466-475.
- Sever, Sedat (2000), “Öğretim Dili Olarak Türkçenin Sorunları Ve Öğretme-Öğrenme Sürecindeki Etkili Yaklaşımları”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Sayı 34 (1-2)*
- Szabo, S. (2008). Patterned Poetry Writing Helps Preservice Teachers Summarize Content Learning. *The Delta Kappa Gamma Bulletin*, 25 (1), 23-26.
- Şen, Ü. (2007). Millî Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara*.
- Şengüler, İ. H. (1989) Mehmet Akif Külliyyatı. *Hak Yayıncılık, İstanbul, Cilt I*
- _____ Mehmet Akif Külliyyatı. *Hak Yayıncılık, İstanbul, Cilt II*
- _____ Mehmet Akif Külliyyatı. *Hak Yayıncılık, İstanbul, Cilt III*
- Şirin, M. R. (2000). 99 Soruda Çocuk Edebiyatı. *İstanbul:Çocuk Vakfı Yayınları Talim Ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (Ttkb) (2005).*, İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimprogramı. *Ankara: Devlet Kitapları Yayınları*.

- TDK, (2005). Türkçe Sözlük. *Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.*
- TDK. (2013, Haziran). Türk Dil Kurumu Güncel Sözlük. [Http://Www.Tdk.Gov.Tr](http://www.tdk.gov.tr) Adresinden 10 Haziran 2013 Tarihinde Erişildi.
- TDK., [Http://Tdkterim.Gov.Tr/Bts/](http://tdkterim.gov.tr/bts/)
- Temple, C., Martinez, M & Yokota, J. (2011). Children's Books In Children's Hands.(4thedition). *Boston, Ma: Pearson.*
- Uçar, S. (2009). Sosyal Bilgiler Programındaki Değerlerle İlgili Kazanımlara Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana*
- Ulusoy, K., Dilmaç, B., (2012) Değerler Eğitimi, *Pegem Akademi, Ankara*
- Uncu, Ü. (2008), Öğretmen Ve Eğitim Yöneticilerinin Değer Yönelimlerinin Çok Boyutlu Olarak İncelenmesi (İstanbul İli Örneği), *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.*
- Wiseman, A. (2011). Powerful Students, Powerful Words: Writing And Learning In A Poetry Workshop. *Literacy, 45 (2), 70-77.*
- Yaman, H., Taflan S. & Çolak, S. (2009). İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi. 7, (18), 107-120.*